

Napló

1945-2018

BOJTOR ISTVÁN

BOJTOR ISTVÁN • Napló 1945-2018

Bojtor István

Napló

1945–2018

*„De kőváram lett énnékem az Úr,
és az én Istenem az én oltalmamnak kősziklája!”*

Zsoltárok 95,22.

Bojtor István

Napló

1945–2018

Sárospatak
2018

Szerkesztette:
Kováts Dániel

A borító rajza
Szabó András
munkája

Kiadta a
Kazinczy Ferenc Társaság

Felelős kiadó:
Fehér József

ISBN 978-615-5784-05-7

Szövegszerkesztés, nyomdai előkészítés:
Kazinczy Ferenc Társaság, Sátoraljaújhely

Nyomdai munkák:
Sárospataki Nyomda Kft., Sárospatak

Küzdelmes, gazdag életút

*Ajánlás Bojtor István nagytiszteletű úr,
a Kazinczy Ferenc Társaság alelnökének önéletrajzához*

Tulajdonképpen röviden is összefoglalhatnám: ember előtt nem hajtott fejet, erő és hatalom előtt meg nem alkudott, teljes alázattal hajtott fejet Istene előtt. Alázat és teljes önmegtagadás, Istenre bízott sors – ez volt jellemző rá.

Lehet szeretni ezt az embert.

Ez a hitvallása szép mondatokban is megnyilvánul: „Mindent a Jézus Krisztus dicsőségére szeretnénk tenni. Tőle várjuk az erőt.” Ezért nem hajol meg az egyház „felelős őrállói” előtt – ahogy fogalmaz némi iróniával –, akiktől sokszor megaláztatást kell elviselnie, sőt imádkozik értük: „Urunk, irgalmazz a világtalanok vak vezetőinek!” „Péter János püspök úr arra figyelmeztetett, hogy Dániel az oroszlánok vermében nem rágatta az oroszlánok farkát. Természetesen azt már elhagyta, hogy Dániel nem is nyaldosta az oroszlánokat.”

Az önéletírás (napló) 1951-gyel indul Diósgyőrben, a református lelkészi hivatal dolgozószobájában, ahol Bojtor István segédlelkész. Az írás visszanyúlik a születésig, a gyerekkorig. Lehet, talán a végén kezdeni, ahol Bojtor István „Anyakönyve” tanulmányozható; számomra ez igen nagy kincs, mert ugyan atyai barátomat és jóakarómat tiszteltem benne, de életrajzát, már ami biográfiai adatait illeti, sohasem tanulmányoztam. Látható ebből, hogy 1928. február 29-én született Debrecenben, gyermekéveit Berettyóújfaluban töltötte. Iskolái, segédlelkészi

szolgálatának és lelkipásztori szolgálatának helyei következnek. Társadalmi szolgálatait közül számunkra a legkedvesebb: a Kazinczy Ferenc Társaság egyik alapítója, majd alelnöke. Az önéletírás 2018-ban jelenik meg, Bojtor István tehát 90 éves: az Isten éltesse sokáig! Igen jó és praktikus együtt olvasni könyveinek listáját, ezzel együtt 13 jelent meg, s ebből látszik, hogy Bojtor István nemcsak lelkipásztor, hanem tudós, történész és szépíró is!

Számomra legalább ilyen fontos emberi alakja, személyisége. Nem tudom például elképzelni felesége, Uzonka asszony nélkül, lelki szemeim előtt mindig együtt jelennek meg. „Legyen áldott az Úr ezért az élettársért.” Másutt: „Uzonkámmal a legsúlyosabb pillanatban is közösségben maradtam, bátorított, segített és szeretett. Áldjon meg érte az Úr.”

A kézirat olvasásakor az jutott eszembe, hogy meg kellene csinálni Bojtor István életútjának topográfiáját (ezt ajánlani fogom és kérni is tőle). Elindul ugyanis Hajduból, Biharból, betájolja Magyarország nagy részét, missziót teljesít Erdélyben, egytanulmányévet tölt Amerikában (utóbbiról nem tudom megállni, hogy ne idézzem egy lejegyzett mondatát: „Amerika a korlátlan lehetőségek és a lehetetlen korlátoltságok hazája”); mégis a legtöbb helyrajzi pontot Abaúj kapná. Miért? Íme a korabeli és mai vallomás: „mert szeretem Abaúj parányi gyülekezeteit”: Göncruszka, Hejce, Zsujta, Fony, Korlát.

Lehet szeretni ezt az embert.

Fehér József,

a Kazinczy Ferenc Társaság elnöke

DIÓSGYŐR 1951

Elcsendesült a város. Talán már a lelkipásztor családja is nyugovóra tért. Itt ülök a lelkeszi hivatal dolgozósobájában, jobbra, a fal mellett az ágyam. Könyökömre támaszkodva gondolkozom, mert úgy beszéltük meg Uzonkával, hogy ma, ezen a napon kezdjük a Naplónk írását. Írok hát bele.

Június 17-én évváró istentisztelet volt Sárospatakon, hétfőn pedig felültem a vonatra, elindultam haza, Debrecenbe. Péter János bácsi, a Tiszántúli Egyházkerület püspöke azt mondta, hogy jobbnak látná, ha még maradhatnánk Patakon, a Tiszáninzeni Egyházkerületben. Esetleg, ha akarunk, papi vizsga után visszamehetünk. Péter Jánosnak ez a kijelentése magyarul azt jelenti, hogy nem mehetünk vissza a Tiszántúli Egyházkerületbe, annak ellenére sem, hogy ő megígérte: kápláni vizsgánk után hazatérhetünk.

Nem búsultunk sokat helyzetünkön, annál kevésbé, mert a pataki professzorok megígérték, hogy el tudnak helyezni bennünket a Tiszán innen. Tegnap visszatértem Patakra, ahol megtudtam, hogy engem Diósgyőrbe exmittáltak. Ma reggel megérkeztem ide váratlanul, mert Benyhe Imre bátyám nem számított arra, hogy segédlelkésként kap.

Elődöm, Kós Zoltán jelenleg Budapesten fekszik az elmegyógyintézetben. Talán meggyógyul, talán nem, az Úr tudja. A sajósenyei szeretetotthonba került, Kövér Imre intézetvezetőhöz. Holnap bemegyünk Enyedy püspök úrhoz tisztázni az itteni szolgálatomat, és azon felül ünnepélyesen kibocsát. A parókia igen szép, a gyülekezet is barátságos és csak az Úr tudja, hogy miért hozott ide.

Szeretnék még Uzonkáról írni valamit, nem azért, mintha egyedül a szerelem töltené be szívemet. Péntek délután kint voltunk a Nagyerdőn, hogy franciát is tanuljunk. Utána azt kérdeztem, hogy megcsókolhatom-e? Azt felelte: „Az Úr ezt is megengedheti”. Ezt hallván megkérdeztem, hogy kell ezt csinálni? „Nem tudom”, válaszolta. A rövid kérdés-felelet után megcsókoltam, és jól esett. Arra kért, hogy józan legyek, és ne olyan mohó, de hozzátette: „Milyen jó szeretni!”

Ha botránkoztató is, de nekem az jutott eszembe, hogy az Úr Jézus szeretetre vágyik, de kevesen vannak a hívők között is, akik teljes szívből szeretik a Fiút, Isten Fiát, a Vőlegényt. A világ lélek nélküli, istentelen bálványai csábítanak.

Este Uzonkáénál vacsoráztam, majd Bibliát olvastunk a családdal és élő hittel fogadtuk az igét. Mindnyájunknak szíve nyitva volt Isten előtt, mivel a szorongatás napjait éljük. Az úgynevezett „megbízhatatlan elemeket” deportálták Budapestről. A vidékre is sor kerül, valószínű Debrecenre is rövidesen. Toókos Gyula bácsit is kitelepítik családjával együtt, mert tábornok volt. Az sem számít, hogy már 1936-ban kérte nyugdíjazását, mert látta, a háború kezdetét és végét. Emberileg így néz ki a dolog, de Isten másként is végezhet. Legyen áldott, ha irgalmas lesz, legyen áldott, ha újra megpróbál. Nem félünk az emberektől, a világ Teremtőjét kérjük segítségül. Mai igénk: *„De kőváram lett énnékem az Úr!”* Krisztusunk véérért menedékünk lett az Isten!

Diósgyőr, 1951. július 4. szerda délután.

A kápláni szobámat még nem kaptam meg, ugyanis nem vitték el Kós Zoltán elődömnök a holmiját. Kicsit kényelmetlen így az irodában lakni. Sok dolgom nincs. Ma délután a patak partján tanulgattam volna franciát, de állandóan Uzonkán járt az eszem. Egy leckét is nehezen vettem át. Nem tudom, hogy mi van velük, szegényekkel. Isten sok biztató igét adott, örvendezek, hogy hallom a szavát.

Most szeretném lemásolni, amit a „régí” naplómba írtam. Bizony sok gyermekies dolog van benne, amit már látok, de akkor nem vettem észre. Elmondhatom Dániel prófétával: *„Tied Uram az igazság, miénk pedig orcánk pirulása”*. Dániel 9,7. Amit ezután fogok írni, az csupán másolás, de ezekért is csak az orcám pirulhat. Na de lássuk a régi emlékeket.

Napló 1945–1951.

Ifjúkor

MEGTÉRÉSEM

Debrecen, 1945. február.

Összekuszálódott bennem minden. Elvesztettük a háborút, hiába beszéltek győzelemről, hiába imádkoztak érte sokan. Hiába volt a katonai erő. Elvesztettem szüleimet, akik valahol kínlódnak a Csahtanyán. Elvesztettem Zsuzsit, ki tudja, hogy mi történt vele. Elvesztettem Mancika testvéremet, a szabadságunkat, gazdagságot és mindent.

Nincs értelme tovább élni.

Megölök két orosz katonát, ami kitudódik, de én akkorra már öngyilkos leszek. Egyedül ácsorogtam szünetben a kereskedelmi iskola hideg folyosóján. Nem érdekelt a diákok zsbongása. Horváth Zoltán lépett hozzám és megkérdezte:

- Találkozunk odafent?
- Igen, – válaszoltam kételkedve.
- Mi jogon? – faggatott tovább, amire nem tudtam válaszolni.
- Nézd, Pista, Isten azt mondta nekem, hogy „kérj tőlem, amit akarsz”. A te megtéréseidet kértem.

Szavai mellbe vágtak. Isten foglalkozik velem? Három nap múlva szememmel távolról intettem, hogy: igen. Magános imádságban kértem az Úr Jézust, hogy fogadjon el engem is.

Aztán, mintha kicserélődött volna a család, olyan szépek lettek. Jézussal indulok el, Őt követem a középiskolában és a teológián.

DIÁKÉLET

Debrecen 1946. november 12.

A diákkollégiumba indulás előtt választ kérek az Úrtól, hogy velem lesz-e, vagy sem? Velem lesz, aminek jele, hogy az ellopott kerékpárcsengő meg lesz. (1951. július 4.: A kerékpárcsengő soha nem lett meg, de a hitetlen fiú szíve nyiladozott Jézus Krisztus előtt.)

1946. december 3. Elégségest kaptam görögéből. A szívem beteg, a szerelem betege. Kezdek kijózanodni, kezdek új erővel Krisztus felé fordulni. De már minden összeomlott?

December 15. vasárnap: Ő még szeret! Szeret! A rossz kollokviumot is kijavíthattam.

December 16: A bűnben, a halál torkában vagyok! Testiség. Csak Jézus sír. Nem bírom tovább! Meghalok... Segítség...

A legációim előtti szombat, 1946. december 21. Tavalyi ígém Jeremiás 46,28. Szeret az Úr, tudom, hogy hatalmasan fog cselekedni Berkeböszörményben. Győzni fog Jézus. Kérem az Úrtól: a böszörményi tiszteletes úr megtérését. Az öcsém megtérését. Egy motorkerékpárt. Órát. Szívem megtisztítását. Márk 10,27. Istennél minden lehetséges.

Legációs tapasztalatok: a tiszteletes úr kemény és konok maradt. Lenézett, én pedig Balogh Andor előtt meghunyászkodtam. Az aszszony, akiért a nyáron imádkoztam, meghalt. – Nincs szükség rám, nélkülem is munkálkodik Isten. Minimális volt a legátum. A Böszörménybe vitt Halleluja énekeskönyvek sem fogytak el. Mindezen megaláztatások kevesek voltak számomra, még büszke vagyok.

Balogh Andor bácsi családjába néhány év múlva nagy erővel be-tört az Isten ígéje. Lajos öcsém még kemény Krisztussal szemben. Horváth Zoltán évfolyamtársam 1950 márciusában 125-ös, új Csepel motorkerékpárt vásárolt. Egy Amida 15 köves óra a karomon ketyeg. És mi van a szívemmel? Most is Krisztus otthona.

1947. január 1., szombat. Ma Lili néni zongoraóráján utolértek bűneim.

Február 6., csütörtök. Hazajöttem Szabó Miska bácsi bibliaórájáról. Nyomorult vagyok, vádolnak a bűneim. Hűtlen voltam Hosszúpályi-hoz, ahová két éve járok evangélizációt tartani. Talán nem is kell többé kimennem. Mea culpa! Szatmári Magdát verik a fejemhez, hogy én vagyok az ébredés akadálya. A szívem tele undoksággal. Dicsekszem a zongorázásommal. Hosszúpályit a bűneim miatt veszítettem el. Horváth Zoltán ma este V Mózes 8,2. versét küldte: „... *mi van a te szívedben, vajon megtartod-e az Ő parancsolatait, vagy sem?*” – Nem tartottam meg egyet sem, hát legyek átkozott! - Ne vessél el Uram Jézus! Bocsásd meg a szerelem bűnét. Választanom kell: Jézus vagy Magdus?

Február 26. szerda. Furcsa álmom volt az éjjel, amikor Szatmári Sanyi azt mondta nekem, hogy Magdust operálják. Ha ez igaz, akkor az én szívem tiszta, és vége a játszmának, bár én az álmokra keveset adok. Mai igém: *„Szádhoz a kürtöt!”* Ha az Úr megengedi, délben az állami Fazekas Mihály Gimnáziumban bibliaórát tartok diákoknak.

Április, húsvét után. Tudom, sokan imádkoztak értem, a hajdúszoboszlói legátusért. Különösen csodálatos volt az ünnepi igehirdetésem. Figyelmetlen vagyok, mert igehirdetési alkalmakat elszalasztottam, amire pedig összegyűltek.

Április 20-án, vasárnap este volt valaki őszinte hozzám. Szatmári Magdus közeledett. Most éreztem meg valamit. – Lehet, hogy elfogult vagyok, de engem nem értenek meg itthon édesanyámék. Fáj, hogy vonzódásomról beszéltek Vajda Mariska néniével, ami nekem rosszul esik. Talán nem értettek meg soha! Ezután szeretnék még zárkózottabb lenni. Lajos öcsém 20 forintért megvetette Jézust, ugyanis ennyit fizettem neki, hogy eljöjjön a nyíregyházi hívő konferenciára. Csak ennyit kérdezett utána, hogy mikor lesz a legközelebbi alkalom? – Hosszúpályiban csodálatosan munkálkodik Isten. Még nem tudom, hogy pünkösdkor hová megyek legációba.

Június 3., kedd. Azt hallottam, hogy Szoboszlón feljelentettek Révész Imre püspök úrnál a presbiterek, mert húsvétkor új vallást hirdettem. Ugyanis azt mondtam, hogy „én is találkoztam Jézussal”. Püspök úr nem marasztalt el érte.

Pünkösdkor csodálatos volt a hosszúpályi konferencia. Bütösi János bizonyágtétele után sokan megtalálták az Úr Jézust. Ilyen örömteli legációm még nem volt soha! Ha az Úr is akarja, nyáron oda megyek exmisszióba. – Nagy Márton lelkipásztor azonban lefújta mondván, hogy „bethánistának nem padlóztattunk”. Kérem az Úrtól újra a motorkerékpárt, és hiszem, hogy megadja.

Június 13., péntek délelőtt. Tariska Zolítól levelet kaptam, amiben azt írta: „Szatmári Magdus a szívem hegedő pontja”. Kiábrándultam magamból, szeretnék sírni. Kollokviumok előtt vagyok, és igaz, amit mondtak Magdusról, hogy erősebb kapcsolatai vannak Zolival. Jó várni és békességes tűrésben lenni. *„Ő hű marad, magát meg nem tagadhatja.”* Június 14. szombat. Úgy látszik, hogy szerelmes voltam! A teo-

lógión leszavazták a bethánistákat. Isten alázatosságra tanít.

Június 26., csütörtök. Nem bírom tovább, mert lelkileg és testileg a mélypontra vagyok. A szemem is alig tudom nyitva tartani. Semmi erőm nincs. Hiába tanulok, jaj, tanulni kell, de mindent elfelejtek. Uram könyörülj rajtam! Segítség! A CE jelvényért is baj van, mert Zoli azt kérdezi, milyen tűt is kaptam Magdustól, mert az az övé volt.

Június 28. Őszintén magamról: én tudtam mindig, hogy selyemfiú vagyok. Tudtam, hogy a lányokat bolondíthatom. Tudtam, hogy ideális, komoly fiú vagyok minden képmutatás nélkül. Tudtam, hogy Bíró úr is tud úgy szolgálni, mint én. Tudtam, hogy okos vagyok. – Uram, könyörülj rajtam, hogy Belőled is legyen bennem valami! Krisztus, mégis meghaltál értem az „igazért”. Uram, ne vess el engem.

Július 1. kedd. Milyen érzés az, ha egy élőnek kihúzzák a szívét? Ezt is ki lehet bírni, persze csak az Úr Jézussal. Nyilvánvalóvá lett minden, hogy Zoli szereti Magdust és fordítva. Így hát szabad vagyok, mind a kettőt szeretem. Aminek örülök. Többet nem akarok a lányokról tudni, mert néha lógatnak is, mint Zoli és Magda.

Július 26., szombat este. Bizonyossá lett, hogy az ördög játszott velem ebben a szerelemben. Nagyon nehéz érzelmi gondolataimtól megszabadulni. A CE jelvényt is visszakérte Magda, és szeretném holnap vissza is adni. Többet nem tud ütni rajtam. Nagyon szeretem a hívó testvéreimet, Mariska nénit, édesanyámat, Szatmári Sanyit, Huszti Kálmánt és a többieket. Megújulás alatt vagyok, és szeretnék többet adni az Úrnak.

Imádom Jézust és nagyon fölbuzdultam a szerelmétől. A hazatérő hadifoglyoknak Bibliákat osztogattunk. Azt látom, és nem könnyelmű kijelentés, hogy az ördög láncra vert döglött kutya. Jézus eltaposta. Győz a júdabeli oroszlán! Közeledik nagy napja, amikor megütközik a Sátánnal.

Augusztus 7., csütörtök. Rettenetesen gyötörnek a gondolataim. Alig bírok talpon maradni. Olyan vagyok, mint a puskaporraktár, amit egyetlen szikra is felgyújt. Körülöttem minden csendes. Ha szikrát kapnék, robbannék. Össze tudnék veszni hívó testvéreimmel, akiket nagyon szeretek, mint például Tariska Zoltánt. Jó, hogy valami erősen fékez. Nem lehetek ellágyult, ki kell bírni a démonok utolsó

rúgásait. Remeg a toll a kezemben, de leírom, hogy a Sátán meg van kötve.

Szeptember 6., szombat, 1947. Alcsúti konferencia után. Megújultam, de félek az ördögtől. Nem akarok tudni másról, mint Krisztusról. Ma elutazott édesapám Toókos Gyula bácsival Vajára. Hiszek! Holnap Konyár, és nem tudom mi lesz? Ma nem fogadta köszöntésemet Magda, lehet, hogy haragszik rám. Félek, hogy visszaesek. Tarts meg Uram!

November 2., vasárnap reggel. Nagy utat futottam be utolsó beírásom óta. Hullámok között vergődtem. Szüntelenül kísértett a nagy suttogó azzal, hogy nem tudok megállni a hitben. Szolgálataim lanyhultak, hitem fogyott, és kívántam a világot.

Október 31-én, pénteken a zenedében Mozart Requiemjét próbáltuk Galánffy Lajos vezetésével. Az összegyűlt asszonyok és lányok között voltak kifestett szájjal, füsttel és illattal. Én álltam csak úgy, mint kismizett, árva gyermek. Délután az Arany Bikában énekelünk, utána Zsuzsival együtt mentem le a lépcsőkön, aki hitetlen életem legutolsó, legnagyobb szerelme volt. Szatmárnémetibe helyezték az édesapját, Zsámbor Zsolt erdőfőtanácsost, 1943 őszén. Visszakerültek Debrecenbe 1945 elején. Úgy vettem észre, hogy volt diáktársam, Maklári Elek orvos fia kísérgette. Makival együtt jártunk a Gyakorló Gimnáziumba.

Ha Zsuzsira gondoltam, még 1947-ben is kellemes, kéjes, fájó érzések töltötték el a szívemet. Bennem élt még az illúzió iránta. Közélebe érve, váratlanul megkérdezte: „Volt maga a nyáron Szoboszlón?” „Igen”, válaszoltam. „Azt gondoltam, hogy másról van szó”, mondta. Megéreztem, hogy lenézett fiú vagyok. „Bizonyosan rosszat mondtak rólam”, válaszoltam. Enyhe mosoly ült az arcán. Fájtnak, hogy kiközösítettek. Nem lehetek jó lovag, jó társaságbeli, és nem érvényesülhetek, mert hívő vagyok. – Most szolgálatra fogok készülni. Isten kiválasztott, üdvözülhetek és megsegít!

December 17., szerda este fél 11. Ki a hibás? Nehéz önbírálatot írni. Hívő testvérek azzal vádolnak, hogy összeveszek a papokkal, csak rontom az Úr ügyét. A Református Kollégiumban lakom, és ma itt járt Ludmány Gyula államügyész Csanádi Pál törvényszéki bíróval

együtt. A jóról akartak meggyőzni, és arról, hogy mi volt Hosszúpályiban. A közösségnek két vezetője lesz, egy debreceni, Horváth Zoltán II. éves teológus és egy ottani, Koncz Bertalan kántortanító. Érdekes az összeomlás előttem. Valami sejtelem él bennem a sok megaláztatás miatt. Filozófiából is gyengébben tudtam, mint máskor.

Hosszúpályinak nem vagyok a gondozója többé! Isten veletek kedves nénik, Isten veled Vincze bácsi, Atyi néni, Isten veletek lányok és fiúk. Odafent találkozunk. Az a sejtelmem, hogy szenvedek az Úrért. – Előttem áll szilveszter, aminek éjszakáján feljártuk a mulatóhelyeket, és evangéliumi lapokat osztogattunk. Hajdúbagason, 1948 elején kezdődtek vasárnap délutánonként az evangélizációk. Isten veled Magdus, bár még szeretlek, de új cél, új tűz, új remény győzött le. Hajrá!

December 20-án átolvastam a naplóm, ismét egy év után vagyunk. Szeretnék számadást tartani arról, hogy mi volt bennem az év elején, és mi van bennem most? Őszintén, tárgyilagosan válaszolok.

Szerettem Magdát... és most is, ha nem szeretem, akkor megvettem. Szerettem Tariska Zolit, szeretem most is. Szerettem a teológusokat, most érzékenyen, féltékeny vagyok. Szerettem az Urat, most lelanyhultam. A tisztátalanság ördöge kísért, és azt hiszem kísérni fog. Szerettem Miska bácsit, most valami van bennem. Holnap Hosszúpályiba megyek talán utoljára, és szeretnék Isten gyermeke maradni. Az Úr most mindent kivett a szívemből. Holnapi ígém: *„Neki növekedni kell, nekem alábbszállani...”* Csodálatos ez. Azt hiszem, új körbe kell futnom, és jó a régiekre gondolni. Cél egyenest előre.

1948. június 15. délelőtt fél tíz. Egy fél esztendő telt el, mióta utoljára írtam. Ez nagyon sok idő. Szinte minden legációmon sírtam, különösen Hosszúpályiban.

Hol tartok? – Maradtam a régi. Bűneim, undokságaim megmaradtak. Két héttel ezelőtt olyan erővel támadt a Sátán, hogy ismét elestem. Kollokviumon eddig szinte megdöbbenő volt az Úr segítsége, mindenből kitűnő. Ezt az erősítést kaptam: *„... megerősítlek, sőt megsegítlek”*. Hajdúbagason pislog már egy picike fény. Pénteken a zenedében hangversenyen játszom, és tudom, hogy ez fordulópont lehet. Istentől csak alázatot, békességet és nyugodtságot kérek. Tegnap este újra csodás ígéretet adott az Úr: *„... megdicsőítem magamat benned”*. – Ezt én

nem értem, mert annyira romlott vagyok már, ami hihetetlen, de tudom, hogy mégis úgy lesz, ahogy Isten akarja. Még nem látom, hol?

A hangversenyen Volgang: Waffen Tanz-ot adtam elő. Jól sikerültnek volt nevezhető, mert visszatapsolták. De nem jelentett olyan fordulópontot, mint amire gondoltam.

Szerda, 1948. november 3. este 21 óra. Jól esik visszaolvasni a régi eseményeket, amikor még hívő voltam. Mára kihűlt a szívem. Egész nap egy Jézus-prédikáción gondolkoztam, míg letettem a tollat, mert nem bírtam tovább a csendet. Paráznaságom az égig kiált. Jézus szenvedése alig hat meg. – Most jut eszembe, rosszul esne, ha ezt valaki elolvasná, mert másokat nem akarok visszarántani.

Vasárnap Berekböszörménybe megyek. Nem tudom, hogy bűneim miatt meddig szolgálhatok még? Holnap böjtölök! Eleveníts meg Uram, Aki olyan keveset vettél el tőlem, hogy csodálkozom rajta. – Most tudtam meg ebben a pillanatban, hogy csak a szívem felét adtam oda Jézusnak. Másik fele a paráznaságé, az irigységé, a gőggé, a szerelemé, a hazugságé, a megalkuvásé volt. Most tudtam meg, hogy ebben a harcban Krisztus győzött.

1949. január 1. 0 órákor. – Megtompult előttem a villany fénye. A kettős ablakon keresztül is áttör az éjféli harangok zúgása. Leszámolni gyorsan, leszámolni gyorsan a múlttal. Itt hagytam végleg Szatmári Magdust, aki majdnem menyasszony. Itt hagytam a paráznaságom, itt hagytam a gőgöm.

Előttem az íge, amit a Jelenések 13. részéből olvastam. – Káromolják az Istent, legyőzik a szenteket, győz az ördög. Fegyver, vér, kín pusztít. De Jézus 1949-ben is győztes. „*Itt van a szentek békességes túrése és hite!*” Jelenések 13,10. Új remények, erős hit, mert Krisztus győzött. A Sátán nem sokáig hitet már ezen a földön, mert kevés az ideje. Egészen meghajtom a fejem. Elcsitul minden zaj. Kémlelem a sötétet, kutatnám a jövőt. Hová menjek? Kicsoda vigasztal? ...

Valaki megérintett! ... Hideg kezem átszegezett kezébe veszi... A sírás fojtogat... Ennyire szeretsz minket, ennyire szeretsz engem, Uram? A szívem megnyugszik... Erő száll belém! Itt van, megérkezett, megerősített Isten Lelke... Nagyon kicsit felemelem a fejem... Egészen megnyugodtam. – Mellettem áll az Úr Jézus.

1949. Január 7., péntek este 21 óra Bánffy utcai otthonunk. Tudod-e, hogy szerelmes voltam ismét? (Toókos Uzonkába.) Tudod-e, hogy Jézus épp úgy elvette, mint a múltban? Tudod-e, hogy mi történik az éjjel? Ne gondold rosszra! Csöndesen hajtom le a fejem. Isten szeret! Nem engedett a testiséggel, a szerelemmel játszani, mert még használni akar másra. Félelem támadna szívemben, ha valakinek ezt az utat ajánlanám. – Elfelejtetni, letenni mindent, kopni tovább Jézus mellett, mert így jó! Ezért örömteli a szívem. Isten veled kedves leány! Csak vigyázz, el ne csábítson az ördög.

Köszönöm Uram, hogy megnyugtattál.

Március 5., szombat este, 20 óra. – Uram, szabadíts meg a testiségtől, vedd el tőlem a tisztátalan gondolatokat. Köszönöm, hogy jövendőm a kezedben van. Ha úgy végeztél, hogy élettársat választottál nekem is, úgy legyen meg a Te akaratod! Köszönöm, hogy egy lépést sem kell tenni utána, mert Te a kezembe adod. Dicsőség Neked! Köszönöm, hogy megnyugtattál... Áldott légy a Te nagy hatalmadért.

Március 25., péntek este, 22 óra 45 perc, Bánffy u. 2. Sohasem láttam még így, azt a dicsőséget, hogy egy ember ellobban Jézusért. Köszönöm Uram, amit végeztél felőlem, dicsőíttessék érette a Te szent neved! Leszámoltam mindennel: forint, tudomány, szerelem, hírnév. Egyedül Jézust!

December 23., péntek este, 20 óra 45 perc. Igen sokat bejártam március 25 óta. Voltam hófödte hegycsúcson, ahol emberi lábnyomokat alig lehetett látni. Kevesen járhatják ezt a dicsőséges utat. Szemtől-szembe állottam Jézussal, fényessége egészen betöltött. Nem én uraltam az akaratomat, nem csapdostak szabadon a vágyaim, mert Ő uralt engem, mert megragadott. Jézus ereje áradt belőlem.

Jártam a poros úton is. Néha ránéztem azokra, akik leültek az út szélén és bűneiket számolgatták. Botránkoztam rajtuk, aztán engem is megítélt az Úr, porba sújtott és bűneimben fetrengtem. Aztán fölemelt és tovább vitt... a kezében tart, engem, a testi embert. Sőt, küld. Hová? – *„Az én útjaim nem a ti útjaitok!”* – Szeretnék többet tudni a jövőről: szerelem, házasság, munkaterület. *„Az én gondolataim nem a ti gondolataitok!”* Mi hát a feladat? – Engedelmeskedni az Úrnak, Aki majd szép halkan önmagával betölt.

Érthetetlen számunkra Isten pedagógiája. Sok a szolgálatom, tanulás, vallásóra, zongoraóra, legáció. Ma is féltém a karácsonyi szolgálataimtól. Miért? Mert hiányzott belőlem az Úr ereje, de ma este szépen elvett belőlem minden mást, alázatra intett, mellém állt... Krisztus halkan betölt... Betöltött.

Átfutottam a múltamon, a naplóíráson. Rádöbbsentem, hogy érdekes az Urat, csak az Urat szolgálni! Ennek az életnek van csak értelme.

Családi élet: Toókos Enikő tegnap este hazajött Mátraházáról, én is vártam az állomásnál. Jól néz ki, örültem a találkozásnak és ő is örült. – Baksy Zoli ma este hazakísérte Uzonkát, gondolom, hogy boldogok voltak mind a ketten. Igen, ilyen az élet, és sok embernél ez az Isten akarata. Természetes dolog előttem ez a házasság, csak ne menjen a környékbeli ébredés rovására. Vállalom újból a megalázkodást, hogy Uzonka is elment...

Deo volente januárban Makóra mehetek Pongó Gyulát helyettesíteni, aki a káplánira készül. Örülök a lehetőségnek, mert jó dolog az Úr szolgálatában állani. *„A békességes tűrés próbatételt, a próbatétel reménységet nemz. A reménység pedig meg nem szégyenít, mert az Istennek szerelme kitöltetett a mi szívünkbe.”* Róma 5,4-5. Szeret az Úr bennünket, akik csak magunkkal törődünk. Jézusnak reánk is van gondja.

Ma este annak örülök a legjobban, hogy se karácsonyra, se nevem napjára senki nem vett semmit. – Uram, tudod, hogy szeretlek Téged. Legyen áldott mindezekért drága Neved!

Az 1949-es esztendő utolsó pillanatai. *„Siessetek, hamar lejár, kegyelme már régóta vár!”* De sokat énekeltük az elmúlt esztendőben és most hihetetlennek tűnik, hogy ismét elrepült az év. Legyen áldott érte az Úr neve.

Tapasztalatok: Egész esztendőben hordozott és szeretett Isten. Most itt vagyok szegényen, bűnösen. Tudod, hogy mi a csoda? Az, hogy Isten ezt a sarat kezébe vette, és aranyat, embert formált belőle, hogy tanítványa legyen. Újévi ígém: *„a szeretet soha el nem fogy. A szeretet mindent elfedez, mindent hiszen, mindent remél, mindent eltűr”.* I Korintus 13.

A tanítványok elaludtak a Gecsemáné kertjében. A Mester elfogatásakor Júdás megcsókolja Jézust, és Ő tűr. Kajafás arcul vereti, Heródes kicsúfolja, Ő tűr. Leköpi, megostorozzák, megfeszítik, és Ő tűr.

A halál fájdalmai között is csúfolják, és Jézus tűr, ellenségeiért imádkozik, mert a szeretet mindent eltűr. Köszönöm Uram, hogy ebből a szeretetből nekem is adtál!

1950. április 3., hétfő. Virágvasárnap után délelőtt 11 óra 30 perc. Vágyakoztam arra, hogy most valamit írhattak. Eszembe jutott az öreg Napló, nosza, lapozzuk át. Jól esett olvasgatni belőle, mert úgy tapasztalom, hogy Jézus növekedik az életemben, én pedig kisebbedek.

Néhány szóval szeretném vázolni három hónapi tapasztalataimat. Makóra közömbös szívvel mentem és hallgattam Szirbik Sándor nagytiszteletű urat, aki csak beszélt, beszélt a hívők bűneiről. Nem védtem testvéreimet, mert szerettük egymást és a nagytiszteletű urat. Sokat kísértett az ördög a lányokkal, és hála az Úrnak, hogy nem vehetett diadalmat rajtam. Azon gyötrődtem, hogy hátha ezek közül választott nekem élettársat Isten. Ács Klári kedves, komoly és szép kislány. Szereti az Úr Jézust, tehát értékes. Sirokmán Marika is szép, sokat fárad az Úrért a kis „naiv gyerek”. Örülök, hogy eljöhettek Makóról, éppen a lányok miatt. Isten különös szeretettel hordozott. Ha többet imádkoznék, ha jobban szeretném Jézust, és ha Ő lenne legfontosabb a számomra, talán megmozdulna körülöttem a föld.

Misszió. Januárban ösztöndíjat kértem Franciaországba, és gyakran elcsüggedtem. Jó néhányan ott is készülnek külmisszióba. A Bázei Misszió elküldte az 1949-es évi jelentését. Párizsból havonként kapom a Jurnal des Missions-t. Örültem neki. Foltz, a misszió titkára több címnek is írt, érdeklődött utánam. Magasabb egyházi körökben is forog a külmisszió kérdése. A Missziói Intézetet Budapestről leköltoztették Hajdúböszörménybe, hogy a Teológia közelében könnyebben kiutazzanak és taníthassanak a teológiai tanárok. Természetesen 1950-ben ott is megszüntették.

Tapasztalatok: látom a szegénységemet, tapasztalatlanságomat, tudatlanságomat. Látom, hogy emberileg szinte teljesen lehetetlen kimenni. Jól esne kimondanom, hogy Uram küldj, akit akarsz, de engedelmeskedni szeretnék Neki. Hiszem, hogy életemet átforgalmazza, és hiszem, hogy Nála semmi sem lehetetlen. Kívághat, eldobhat, de amíg a kezében tart, addig engedelmeskedek Neki. Az idős tapasztaltak

Egyiptomból nem juthattak be Kánaánba, mert kételkedtek az Úrban. A gyermekek és fiatalok bemehettek, mert hittek. V Mózes 12,1.

Szerelem. Tegnap este mindent őszintén megmondtam Toókos Enikőnek, vagyis, hogy a jövőre vonatkozólag Uzonkára gondoltam. Nem azért, mintha szebb volna mindenkinél, vagy tudósabb volna. Nem hatottak rám a jó vacsorák, a sok kedvesség, a család irántam való szeretete, és nem tudták „nyakamba varrni” Uzonkát. Örülök, hogy így van. Enikő, a testvére úgy nyilatkozott, nem tapasztalta, hogy Uziban különösebb testi vonzalom volna irántam. A misszióról sokat beszélgettek, de Uzi tudatlannak, gyengének érzi magát, és nem bizonyos az elhívásában. Enikő szólt arról is, hogy neki Baksy Zolival kapcsolatban vannak gondolatai. – Nekem jól esett meggyónni és kérttem, hogy Uzinak ne szóljon semmit.

Újból azt mondom, hogy Isten kezéből szeretnék elvenni mindent. Gondolom, hogy Uzi most sokat tusakodik, legyen meg az Úr akarata. Ha csupán azért jön hozzám, mert szeret, vagy nem akar pártában maradni, vagy kalandvagyó, akkor jobb lett volna, ha sohasem ismertük volna meg egymást. Istennek ugyanolyan elhívásának kell lenni nála, mint nálam. Csak az Úr iránt való szeretetben tehetünk valamit. Szegénynek, bűnösnek érzem magam, többet kell tanulnom. Akárhogy végzett Isten, engedelmeskedni akarok Neki. Ha egyedül küld valahová, oda is örömmel megyek. Uram! Ne hagyj el ilyen nagy szükségemben. Egyedül Benned bízom. Uram adj erőt! Az Úr Jézus nevében kérek. Elhatároztam, hogy Szabó Miska bácsinak megvallom a szerelmem bűnét. Egy délután fogadott és azzal kezdtem, hogy bűnös, szerelmes vagyok.

- Hát aztán kibe?
- Toókos Uzonkába.
- Hm – válaszolta. – Most már az a kérdés, hogy ő szeret-e téged?
- Erre még nem gondoltam...

Május 3. Csupán gazemberségemről vagyok kénytelen írni. Szerencse, hogy nem gyanítja rólam senki azt, hogy húsvétkor Dögén voltam legátus. Barcza József bácsinak, a lelkipásztornak van egy igen szép kislánya, Boglárka. A többit felesleges leírni. Csodálkozom, hogy még nem sült le képemről a bőr.

A TEOLÓGIÁN

Mostanában igen mozgalmas az életünk. Szabó Gézát, Horváth Zoltánt, Debreczeni Istvánt, Szabó Zoltánt és engem fegyelmi elé állított a teológiai tanárok vezetősége, mert itt-ott professzori engedély nélkül szolgáltunk. (Történetét megírtam „Az ítélet” című, 2003-ban megjelent könyvben.) A dolog háta mögött az áll, hogy néhány lelkész, közöttük Szász Imre monostorpályi esperes és Úry Ferenc konyári lelkész feljelentett bennünket. Természetesen csak a hátunk mögött emeltek kifogást, és Békefi Benő nyíregyházi lelkész is bekapcsolódott az ügybe. A fegyelmi indításának oka, hogy az állam lefékezze az egyházi megmozdulásokat. A 90 tagot számláló teológiának több mint 30 hallgatója volt bethánista. Hasonló dolog történt ebben az időben a bölcsészkaron is.

Huszonhét előhitű teológus vállalta és elkötelezte magát arra, hogy ugyanezt a bűnt, amit mi, ők is elkövették. Ezeket a hallgatókat Pákozdy László professzor, dékán úr támadta meg. A kihallgatásokat Czeglédy Sándor professzor végezte. Azt a hírt terjesztették el rólunk, hogy mi vagyunk a legrosszabb diákok. A „nagy per” eseményeit és a kicsapottak vallomásait lásd a Debreceni Krónikás Könyvben és Négy sárospataki diák kalandozásai a Tiszántúlon című naplóban. Hangsúlyozom, hogy a teológiáról való eltávolítás kizárólag állami ügy volt.

A kérdést bonyolította, hogy az egyetemről csak a rektor engedélyével lehetett eltávolítani, illetve felvenni diákokat. Az egyház ezért alakította meg a lelkészképző intézetet, ami független volt az egyetem törvényeitől. Ezért a tárgyalás ideje alatt megváltoztatták a törvényt. A feljelentő, a kihallgató, az ügyész, az elítélő professzor ugyanaz volt, de a fiúk létszáma, ítélete állandóan változott.

Szabó Zoltán elsőéves már megkapta az elbocsátó levelet, amit valószínűleg mi is kapni fogunk. Homokkerti exmissziómat dr. Ferenczi Károly püspökhelyettes úr július elsejével visszavonta. Előreláthatólag inkább az anyagi helyzetünk lesz nehezebb. Az itt-ott végzett „engedély nélküli” szolgálatok miatt most sem érzek lelkiismereti furdalást.

Az ügy lényege tehát az, hogy ma már mindig szűkebb körben lehet Krisztust hirdetni. Mivel bennünket kirúgtak, így a professzorok

ideig-óráig menthetik állásukat és fizetésüket. Mióta az Úr porba döntött, évenként fokozódott szolgálataim száma. Például június hóban húsz szolgálatom volt, ami elég jelentős. Szegény Tariska Jenő is szorongatta kezében az elbocsátó levelet, hogy az ország összes teológiájáról kicsapták. Láttam, hogy könnyes volt a szeme. Amikor Szabó Zoltánnal beszélgettem, észrevettem, hogy visszafojtotta sírását.

Még nem tudom világosan Isten akaratát. Ostorát megérdemlem a bűneim miatt. Nem az ostor fáj, mint inkább az, hogy mások is szenvednek miattam. Ha pedig Isten kegyelmes, és csak megpróbál bennünket, ez nagyon jó. Most úgy érzem, mintha Isten harcba vetett volna, és kilépett a hátam mögül. Hátha az Úr mégsem hagyott el, és dicsőséget vesz magának!

SÁROSPATAKON

Sárospatak, 1950. szeptember 27., szerda 20 óra 40 perc.

Mennyi minden történt július 30-a óta! Lezárult a nagy fegyelmi. Négyünket, mint főbűnösöket kicsaptak a debreceni Teológiáról, Horváth Zoltánt, Sólyom Ferencet, Debreczeni Istvánt és engem. A 27 melléttünk lévő aláírók kisebb-nagyobb büntetésben részesítették. A sok professzor sokféleképpen indokolta meg eljövételünk szükségességét: nem tartottuk meg a törvényeket, bethánisták voltunk, gyógyulni kell a teológián lévő sebeknek stb. Azt nem reklámozták, hogy tanulmányban és magatartásban legkiválóbbakat számúzték. Isten kezéből vetjük az ítéletet, de sehol nem fogadtuk el, hogy Isten Lelkének vezetése nélkül végeztük munkánkat. Péter János püspök úr arra figyelmeztetett, hogy Dániel az oroszlanok vermében nem rángatta az oroszlanok farkát. Természetesen azt már elhagyta, hogy Dániel nem is nyalta az oroszlanok fenekét. (A fegyelmi története megjelent „Az ítélet” című könyvemben.) A püspök úr anyagi ígéretével érkeztünk Patakra, miután egy tollvonással megsemmisítette a Kar ítéletét, mondván: ha én ezt jóváhagynám, Isten ellen vétkeznék. Úgy látszik, hogy megtartja jóindulatát, éppen ma hallottuk Patakon a professzoroktól, hogy 2.000 forintot várnak közelesen Debrecenből.

Sárospatakon fiatalosan ugrottam le a vonatról. Debreczeni István várt. Végig mentünk az iskolakert szobrai előtt, „a bólogató fák alatt”.

(Bathó János énektanár mondata.) Beléptünk a szép kovácsművű kapun, balra föl a fehér falú folyosókon, amelyeket fényképek, tablók díszítettek. Megérkeztünk a második emelet 19-es szobájába. „Parancsolj, ez az otthonod”, - mondta. Debreczeni István, Horváth Zoltán, Sólyom Ferenc, Tariska Jenő és én laktunk benne.

Öten jöttünk Patakra, és egy szobában szorongunk. Kezdetben nagyon szokatlan és nehéz volt együtt lakni, ám lassan megszoktuk egymást. Nagy szeretettel alkalmazkodunk egymáshoz, kicsit pajkosak vagyunk, néha meg is botránkoznak bennünk. Igen, keresztyénként kellene viselkednünk. Más teológiára nem is nagyon vettek volna fel bennünket. Az utóbbi napokban sok örömben volt részem, Isten szerető szívvel gondoskodott rólam.

Sárospatak, 1951. március 2., péntek reggel 7 óra 10 perc. Az alázat iskolájában nevel Isten. A gyülekezeti énekkart is átvette Kotsis Pista, és a második kántorképzőn nem vezetek bibliakört sem, valószínűleg azért, mert szívem választotta van, tehát „fertőzött vagyok”.

Annyit, hogy nagyon jó az Isten kezében lenni, a megaláztatás iskolájába járni. Így kedvesebb vagyok másokhoz, és jobban figyelek az Úrra. Az összetört ember mindig megértőbb, használhatóbb Isten kezében. A múlt héten, Dorkón evangélizáltunk, estéről estére többen jöttek, és a bizonyoságtételnél az egész gyülekezet felállt. Kedden volt az első „közösségi óra”, körülbelül húszan voltak, kedvesek. – Ezen a héten, a Király-hegyen szolgálunk. – Február 28-án Horsai Edétől kaptam egy lapot, éppen születésem napján, amin kérdezi, hogy mi van a francia tanulásommal, a külmisziói készüléssel.

Uzonkával még augusztus végén elintéztük a kérdést, azaz hogy mindkettőnknek szívében van egymás iránti szerelem. Így írom, hogy szerelem, mert a szeretet az más. A szeretet onnét felülről jön, a szerelem szívünkéből támad.

Hétköznapiak: Decemberben nehéz harcot kellett vívnom Szabó Katival Sárospatakon, és nagyon kísértett az ördög, hogy hűtlen legyek. Az Úr egészen megszabadított ettől, annál is inkább, mert Tariska Jenő gondol Katira komoly szándékkal.

EMLÉKEZEM

Debrecen, 1951. június 27., szerda este 19.15. Bánffy utca.

Naplómat ismét kezemben forgatom. Keveset lehetek ilyen csendben az Úrral, pedig a naplórúthoz is nagy magányosság kell. Összefoglalom azeddiggi eseményeket.

Milyen a Krisztussal való kapcsolatam? Hegycsúcs és szakadék, magasság és mélység között járok. Néha fáradtan, csüggedten, pedig a tanulás nem is volt nehéz. Szeretném mégis Krisztust szolgálni. Szeretném, ha Isten keze munkája látszana rajtam. Arra kérem az Urat, hogy legyen meg mindenben az Ő akarata! Milyen jó, hogy Ő vezet, nélküle romlásba jutnánk. Az utóbbi időben elég felületesen olvastam naponként a Bibliámat, de most újból egyensúlyban vagyok. Erőt kaptam a harcra.

Körülményeim. – Februárban, márciusban sokat dolgoztunk Patakon, a két kántorképző tanfolyam nagyon lekötött. Fél 12 után feküdtünk le, és reggel fél hatkor már jöttek a szobánkba. Fölkeresett Pongrácz Kati, Nagy Jancsi Hosszúpályiból és Kiss Jolika Hajdúhadhárról. Áprilisban Tiszanánára rendelték segédlelkésznek. A faluban soha nem volt még evangélizáció, mégis találkoztam három hívővel. Kérészy István lelkipásztor bácsi racionalista, valamikor nagyon gazdag volt, nagy társadalmi életet élt. Ma is rendben tartja a parókiát. Külön a káplán szobában laktam, barátságban éltünk egymással. Szerettem őt. Tudta, hogy hívő vagyok. A Zsidó és Pogánymisszió problematikája című pályamunkát készítettem. Az utolsó vasárnapi szolgálatomon különös erővel közöttünk volt az Isten. Szinte mozdult a templomban a föld, és mozdultak a szívek is. Nehéz volt elválni a felbredtektől. Magasztaltassék érte az Úr!

Májusban jó két hetet Debrecenben töltöttem és a pályamunkámat gépeltem le, Uzonka segítségével. Július 10-én a tanári kar elfogadta a művet, Szabó Zoltán professzor úr és mások is megdicsértek. A jövő évben úgynevezett belföldi ösztöndíjjal valószínűleg tovább tanulhatok Patakon. Ezt a kérésemet már elfogadta a tanári kar.

Horváth Zolival, nagy lendülettel fogtunk a kollokválgatáshoz és a kápláni vizsgára való készüléshez. Aztán elfáradtunk mindketten,

és visszaléptünk. Tizenkettedikén hazajöttem. Vágytam a csendre, és hogy vagyok a szerelemmel?

Néhány dolgot leírok ide őszintén. Nagyon szeretem Uzonkát, pedig most is látom, hogy vannak nála szebbek is és fiatalabbak, de tudom, hogy Isten rendelte mellém. Azért is szeretem ennyire, mert Isten kezéből vettem. Hiszem ezt. Jó tudni, hogy az Úr előtt rendezve van kettőnk viszonya. Az elmúlt napokban sokszor jártunk együtt. Kétszer a Nagyerdőn is voltunk, beszélgettünk, imádkoztunk. Biztos sokan botrányoznának rajtunk, ha tudnák, hogy ketten az erdőben jártunk, és nem csókoltam meg. Nem akartam megcsókolni talán gyávaságból, de inkább azért, mert nincs itt az ideje. Így erősebb vagyok.

Jól esett kézen fogva menni, egymás mellett állni, egymásba karolni. Leírom, hogy legdrágább kincsem most is Jézus. – Ez a két hét fordulat volt az életemben. Most újból csendes a szívem, és a szerelem testisége nem uralkodik rajtam. Az új fordulatban is Krisztussal járok, még akkor is, ha Uzonkám karját vagy kezét fogom. Mindegy, ha kijelentésem nem melyek megütköznek. Szegénykémnek július 1-re felmondtak, mert osztályidegen, de hisszük, hogy Isten karja velünk jár és megtart.

A misszióra nagy bizonyossággal készülgetünk. Annak ellenére, hogy Gyula bácsi egy hete, amikor lánykérőben jártam náluk, azt mondta, a misszióról szó sem lehet.

Az most is a reménységem, hogy „Krisztus mindennekfelett győztes Úr!”

Eddig tartanak régi naplóm feljegyzései. Aki végig olvassa, azt kérdezheti, hogy kiről is van szó ebben a naplóban? – Úgy látszik, mintha egy olyan fiú volna előttünk, aki halál tusáját vívja. Agonizál. Ha múltamban bukásaimra, kudarcaimra, megszégyenüléseimre gondolok, akkor azt kérdezem: ez volnék én, aki haláltusámat vívom öt év óta?

Itt áll egy fiú, aki másokkal együtt a Sátán fekete csapata ellen harcol, beleadva minden erejét. Itt áll egy fiú, aki harcol, és küzdelmében Krisztus tökéletes, világgraszoló győzelme mindinkább megnyilvánul.

Segédlelkési szolgálatok

MISKOLC-DIÓSGYŐR

1951. július 1. Vonatra ültem, és vasárnap reggelre megérkeztem Diósgyőrbe. Benyhe Imre bátyám gyanakvással fogadott. „Váratlanul jöttél, nem számoltam arra, hogy segédlelkészt kapok, de azért maradj”. Beköltöztem a lelkési irodába. Két nap múlva bevitt Enyedy Andor püspök úrhoz bemutatni, kiküldetésemet megerősíteni. Méltóságteljes, tiszteletre méltó férfi, aki a segédlelkész fogylétéről is érdekli.

Miután a templomunkat renoválják, én is segítettem a munkában, megcsináltam az ablakok asztalos munkáját. Le is festettem őket. Három héten át igen sokat dolgoztam, esténként örültem, ha beledülhetek ágyamba. Miután befejeztem a javításokat, szorosabb lett a kapcsolatunk Imre bátyámmal és a gyülekezettel. Tegnap a felesége, Éva néni közölte az elszámoláskor, hogy a kosztpénzt, vagyis az ebédek árát jövő hónaptól leengedi 6 forintra, a 7 forintról. Igaz, hogy majdnem minden nap sóskaevést ebédeltünk. A beszerzések mindig nehezebbek, azon felül az árak emelkednek. Nyilván hatással volt a templomjavítási munkám, amiért nem kérek semmit.

Szeptember 26., szerda, 12 óra.

Miskolcon elhagytam a töltőtollamat, amit most nélkülözök.

Vasárnap este, mikor búcsúzni kezdtem Benyhe Imre bácsitól, említette, hogy szeretne mondani egyet és mást. Beültünk a szobámba és elkezdte mondanivalóját. Kifakadt. Éreztem egy idő óta, hogy növekvő feszültség van köztünk. Kritizálta Tussay János és Csorba László lelkipásztorokat. Szavaiból arra kellett következtetni, hogy nekem is haragba kell lennem velük. Felhozta azt is, hogy nélkülem jól megvannak itt, nyugodtan mehetnek Patakra, hiába mondott akármit Tussay János. Csodálkoztam, hogy ilyen hamar fülébe jutott a hír. Nem tetszett neki, hogy többször bementem Miskolcra közösségi órára. Nem helyeselte, hogy tiszántúli atyafiakkal levelezek.

Nagyon fájtak ezek és a vádsorozatok. Nem szóltam rá semmit. Isten igazolni fog, ha akar. Amikor elváltunk, Benyhe Imre bátyám azt mondta búcsúzáskor, hogy teljesen félreértettem. Ő azt gondolta,

hogy Diósgyőrben maradok. – Nem értettem félre. Abban megerősödtem, hogy ezután a felébredtekkel nyíltan vállalom, teljes mértékben a közösséget. Vagy eltűri a lelkipásztor, vagy tovább megyek.

1952 októberében, nászutunk alkalmával beköszöntünk Miskolc-Diósgyőrbe. Benyhe Imre nem győzte dicsérni a „csöpp kicsi asszonykát”, a feleségemet.

SÁROSPATAKON

1951. szeptember, ősz. Sárospatakra utaztam az első lelkészképesítő vizsgára.

Ebben az időben még nem szakadtunk el a Tiszántúlról, sok esemény kötött oda. Konyáron csoda történt, mert Úry Feri bácsit addig törte az Úr, mígnem megbékült a hívőkkel, akik a baptistákhoz jártak. Először Török Sándorné, utána Bakonszegi Jánosné Erzsike és Kristóf néni bemerítkeztek. Nagyon fájt ez az esemény, mert református egyházunkban úgyis sok a baj. Tőgyi Sándorné Emma elment Feri bácsihoz, amiről azt gondoltuk, hogy hiába. Beszélgettek mindenről, először emeltebb hangon, azután imádsággal fejezték be a találkozót. Isten csudát tett. A hívők bőséggel kapnak szolgálati lehetőséget. A közösségi órák a gyülekezeti teremben tarthatók. Együtt megyünk Feri bácsival, dicsőség érte az Úrnak!

Sárospatakon mindnyájunkat nagyon megsomorított, hogy a Főiskolát szeptember 1-gyel megszüntették. Ugyancsak a pápai főiskolát is. Az egyezmény szerint pedig négy főiskolát a középiskolaival együtt meghagytak. Állami emberek szerint nagyon könnyű volt a református egyházi vezetőkkel megalkudni. Patakon soha nem voltak még ilyen nagy tervek, mint most. Ide iratkozott be Szőnyi Gyurka és Haluska János is. Tudjuk, hogy Isten nem mosolygott ki bennünket, hanem csak az ördög. Bereczky püspök úr és Kiss Roland elnök úr a döntést levélben azzal indokolták, hogy anyagi nehézségek vannak. Nem ez volt a valóság. Isten napfényre hozza a hazugságot, a görbe út veszedelembé visz. Akik Istent szeretik, azoknak minden javukra van. Nem hazugság ez az ige sem! A tanárok egyáltalán nem tudják, hogy mi lesz velük. Biztosan „kiszúrnek” néhányat, de csak az történhet, amit Isten megenged, amit Ő enged. Az ösztöndíjam megvan, a

lehetőség is a tanulásra, tanáraink is így látják jónak, hogy jöjjenek vissza. Legyen meg az Úr akarata.

Szerelmes vagyok. Néha annyira gyötör, hogy nem tudom, mit csináljak. Nagyon vágyom Uzonkám után. Máskor könnyebb hordozni. Július 25-én találkoztunk utoljára. Mátraházáról jöttek haza Enikővel, Füzesabonyban vártam őket az átszállásnál. Onnan fölmentünk Egerbe, egy jó fél napot tölthettünk együtt hárman. Az nap reggel ezt az igét olvastuk mind a ketten, mert együtt tanulmányozzuk a Zsoltárokat: *„Ez a nap, amelyet az Úr rendelt, örvendezzünk és vigadjunk ezen!”* Zsoltárok 118,24. Előtte és utána való nap esett az eső, mi pedig a szabadban örvendeztünk egymásnak és az Úrnak. Nagy békességgel jöttem haza, mert Isten ezt a napot is megadta nekünk.

Uzonkám állást kapott Papp Ignác ügyvéd úrnál havi 1.000 forinttal, ami háromszor több volt, mint az Árvízvédelmi Hivatalnál, de este hatig is dolgozott.

Debrecenben a deportálások körül ez ideig csend van, amiért magasztaltassék az Úr. – Asztalos Zolitól tegnap kaptam levelet, amiben írja, hogy feleségül veszi Ildikót, a legidősebb Toókos leányt. Nagyon kérem az Urat, hogy mutassa meg nekik akaratát. Én egyelőre nem akarnék nőszülni, ha csak nem kényszerít valami különösebb. Nem érzek Istentől erre indítatást. Egy évet még tanulni szeretnék, ha lehetőségem van rá. Szükségünk van a készülésre.

A misszióról. – Tudjuk, hogy Isten nem hazudott, lassan készülgetünk. Alcsúton szeptember 12 és 17 között országos konferencia lesz, amire én is készülök előadással. Az idő rövidre van szabva, nem sokára ott leszünk a mennyben Krisztusunk előtt. Nincs is több vágyam ezen a földön. Megadta a feleséget, hirdethetjük Krisztust a pogányok között. Nagy öröm ez. Megyünk, közeledünk a mi Urunkhoz. Egyre nagyobb fény sugárzik ráncosodó arcunkra, homályosuló szemünkre és egyre jobban látjuk Jézust. Boldogok az Úr gyermekei! Érdemes Krisztusért élni!

Hogy vagyok most? Végletekben. Lent és fent a sok szolgálat között. Magasztaltassék az Úr, Akinek kezébe teszem az életemet, az életünket! Hálát adok Neked minden jóért és minden szenvedésért.

1951. szeptember 26., szerda 12 óra. E hónap 3-án, 4-én, 5-én volt az első lelkészképesítő vizsgánk Patakon. Azért ott, mert a Kerület megbízottjai vizsgáztattak, nem Debrecen. Jelesen vizsgáztam ugyan, de mégsem fogok dicsekedni ezzel az eredménnyel. Öt év alatt tapasztaltam, hogy hol pontosan abból kérdeztek, amit nem nagyon tudtam, hol abból, ami nagyon jól ment. Úgy gondolom, hogy mind két esettel Isten tanított, és kegyelemből történt. Most általában abból kérdeztek, ami gyengébben ment. Nem lettem volna jeles a tanárok jóindulata és sok mindenre való tekintete nélkül. Szégyelltem magam.

Vizsga után az alcsúti szolgálatokra készültem, Tussay János bátyám megkért arra, hogy az avasi templomban vasárnap este evangélizáción szolgáljak. Azt is említette, hogy ne menjek vissza Patakra, mert nagyobb szükség van rám Diósgyőrben. Semmit sem válaszoltam rá.

Szerdán, 12-én délelőtt együtt indultunk Alcsút felé Toókos Enikővel és Farkas Ibolya vámospércsi leánnyal. – Többet vártam ettől a konferenciától. Visszaemlékezve azonban úgy veszem, hogy mégis sokat kaptam. Hangulat nem volt, és a megszokott szólamokat sem hallottuk. Isten önmagára, tehát a misszióra irányította figyelmünket. Ma is lehetnek látásaink és merész álmaink. Örvendeztünk annak is, hogy a misszió barátai egymásra találtak az Úrban. Éliás József, a zsidómissziói munkaág vezetője, Balog Zoltán zsidómissziós segédlelkésszel Szerencsen ugyanazokat hirdette, mint Döbrössy Lajos a pogány missziói munkaág vezetője, Ivanyos Lajossal, Szőnyi Gyurkával, Ferenczi Zoltán evangélikus misszióvezetővel együtt. Isten Lelkének munkája volt ez.

Elszomorított, hogy a Missziói Otthon népével, Vajda Máriával, Borbély Bélával, Szabó Zoltán teológussal nem voltunk egészen egyek. Talán versengés az oka a különbségnek. A megtérés több annál, minthogy naponként a hitünket mélyítgessük. Az Úr szolgálatra rendelt, ami Jézus egyházának létértelme.

Visszafelé jövet megnéztem a keresztfiamat, Oláh Bálintot és Kovács Dezső Szabadság téri segédlelkészt, akinek komoly kapcsolatai vannak Toókos Enikővel. Vasárnap, 23-án a Debrecen homokkerti gyülekezetben megkereszteltem Kormány Zsolt Pált, Mancika nővérem második kisfiát. Istentiszteleten ígém volt: „Jézus Krisztus Úr!”

Mivel Baksy Zoltánt egyhangúan meghívták Fülesdre lelkésznek, ezért Kovács József lelkész bátyám szeretné, ha én kerülhetnék oda. Péter János püspök úr sem ellenezné a nehéz döntést, amire Isten még nem adott világosságot. Sárospatakra érkezik a szeptemberi kongruám.

Uzonkámmal jól vagyunk, tudjuk, mindkettőnknek vigyázni kell arra, hogy az Úr előtt járjunk, nehogy botránkoztassuk a gyöngébbeket.

Horváth Zoltán Perkupán, Sólyom Ferenc Poroszlón segédlelkész, Debreczeni Pista még katona, Tariska Jenő autószerelő. Úry Ferenc bácsi most sem tartotta meg szavát Konyáron, diplomatikus. Ítélje meg magatartását az Úr. – Hosszúpályiban gyöngélgednek az atyafiak.

Sárospatak 1951. október 16., kedd 8 óra 10 perc.

Október 1-én érkeztem Patakra. Isten megújító Szentlelkének erejét tapasztalom életemben. Teljes szívvel kívánok adni Neki. Este az álmóson dr. Telegdy Imre várt. Az emeleti szép studírozó szobát kaptam szállásul. Darányi Lajos bácsi, a gyülekezet pásztora kedvesen fogadott. Kezdetben több időm volt a teológiai tudománnyal foglalkozni, mint most. Szeretnék hűséges szolga lenni. Az emberek barátságosak, kivéve a konviktus gondnoknője, aki haragszik rám, mert nem „kezét csókólok”-ot köszönök neki, hanem „áldás békeség”-et. Szerinte nem cseléd ő, hogy így köszöntsék. Érdekes, hogy ma is vannak olyanok, akiknek ez a legnagyobb problémájuk.

Tegnap volt az egyházkerületi közgyűlés Miskolcon. Az Akadémiához való ragaszkodás szövegét dr. Nagy Barna professzor diktálta le nekem lakásán, aminek az eredeti példányát őrzöm. A Főiskola megszűnését ennek a gyűlésnek kellett volna kimondani, de helyette az iskola mielőbbi visszaállítását kérték. Isten látja a jövőt, hogy mi lesz, de szükség volt erre a nyilatkozatra. A református egyházunk intézménye alulról fölfelé épül, ez a zsinat-presbiteri elv.

Asztalos Zoli és Ildikó november 7-én vasárnap este tartották eljegyzésüket. A mi Urunk áldja meg őket. – Még nem tudom, hogy milyen missziói tételt választok ki, az Úr tanácsát kérem. – A Jó Pásztor zsidómissziói otthont, Budapest Rózsa völgyén Konventünk felajánlotta az államnak, pedig ott néhányszor találkozni akartunk még.

Amikor a hónap elején Patakra jöttem, ezt az ígét adta Isten: *„Légy hív mindhalálig és néked adom az életnek koronáját.”* – Néha nagyon el fog

a honvágy és jól esne Debrecenben lenni. Egyedül az ige tudja lecsilapítani szívemet: *„Aki meg nem tagadja apját, vagy anyját... vagy testvéreit én érettem, és az evangéliumért, nem méltó én hozzám.”* Legyen meg az Úr akarata.

EXODUS DEBRECENBŐL

Sárospatak, 1951. november 4., vasárnap este 17.30.

Az elmúlt hetek sűrű eseményeiről, az exodusról röviden számolok be. A „fiúk”, vagyis pataki teológusok igen ügyesen megszervezve október 22-én hazajöttek Debrecenből. Egyszerűen megszöktek. Hazajövetelük oka, hogy a pataki főiskola elméletileg nem szűnt meg, és az egyházkerület nem is akarja bezárni. Istennek engedve és az előbbi körülményekre hivatkozva hétfőn hajnalban szépen útnak indultak. Megtörve, de mégis örömmel érkeztek vissza. Soha nem láttam ilyen egyetértésben a pataki teológusokat Debrecenből haza. Isten Lelke közöttünk volt.

Küldöttek indultak Budapestre Enyedy Andor püspök úrhoz, aki a Zsinatra utazott fel. A fiúk kérték, hogy adjon utasítást a pataki Teológia azonnali megindítására. Püspök úr együtt sírt, együtt imádkozott a fiatalokkal, de az engedélyt rájuk tekintettel nem adta meg. Úgy látszik, hogy az állam kívánja megszüntetni az iskolát. Egyesek állítják, hogy nem az állam, hanem egyházi főhatóságunk ügybuzgalma az egész.

Az esetből a következőket szűrtem le: ma mindenki csak beszél, de úgy helyezkedik, hogy akármilyen történjen, neki ne essen baja. Nem merik vállalni a felelősséget. Nagyot csalódtam egyházi vezetőinkben, akik hamis úton járnak és hazugok. A fiúk szerdán este visszamentek Debrecenbe. Újszászy Kálmán professzor úr és Darányi Lajos lelkész búcsúztatták őket. Úgy tértek vissza, mint akik a megdicsőülés hegyén jártak. Az „exodust” megcsinálták a pápai teológusok is, de cselekedetüket emberi indulatok befolyásolták. – Bereczky Albert püspök úr dühöngött, ugyan mit is tehetett volna egyebet. Jelenleg Budapesten és Debrecenben nagy kihallgatások folynak. A tanárok, vagy mások a feljebbvalók közül meg akarják mutatni, hogy azért ők is tudnak valamit, nem csak a fiúk. Én sokáig nagyon csalódottan járkáltam, Isten most kezd vigasztalni.

Ma egy hete Bükkszéren jártam, mert október 27 és 28 között gyülekezeti nap volt a faluban. Kutasi Béla nagyon hívott, három szolgálatra kért, amelyekre csak két igém volt. Isten mindezek ellenére megáldott.

LÁTOMÁSOM VOLT

1951. november Sárospatak

Szomorú szívvel jártam-keltem, és súlyos bűnteher volt a vállamon. Elhatároztam, hogy odamegyek Krisztushoz, megállok a kereszt alatt, hogy megmosódjak.

Előre elképzeltem, amint Krisztus ott csüng az ég és föld között, verejtékes a teste, kidagadtak az erei. A nap égeti, meg-megvonaglik. A tövisszorosú még mindig ott van megsebzett fején. Viaszsápadt az arca, beesett, karikás a szeme, ajka kék, szakálla nyálas, ruhája, ami rajta maradt, szennyes és izzadság szagú. – Én állok a kereszt alatt, remegve sírok, hangom el-elcsuklik, míg elpanaszolom: Uram, vétkeztem az ég ellen és Te ellened. Pedig nem akartam gonoszságot cselekedni. Bűnösök között az első vagyok.

Krisztus még jobban elsápad, beleharap szája szélébe, behunyja a szemét, felemeli a fejét és fájó sóhaj szakad fel belőle. Amíg sóhajt, még jobban megduzzadnak az erei, sebeiből szivárog a drága piros vér, és én ott állok a kereszt alatt, és minden hulló cseppje tisztítja a lelkem, szívemet és gondolataimat. Fájdalmat okoztam Krisztusnak, de újból megmosódtam. Tisztán távozhatok.

Szóval mindezeket így előre elképzeltem és elindultam a kereszt alá. Megyek és végre felértem a Golgota hegyére. Lehajtott fejjel bandukoltam végig, és a tetőn megálltam. Úgy gondoltam, hogy pontosan szemben vagyok a kereszttel. Várok, hogy cseppenjen rám a drága vér, de nem történik semmi, csak mélységes csend vesz körül. Félve megszólalok halkán: Uram, Te vagy a drága forrás, itt buzog föl a tisztító vér, miért nem hull a fejemre? Semmi válasz. Nem jó helyen vagyok? Lassan felemelem az arcomat, felnyitom szememet, hogy közelről lássam az én vergődő, édes Megváltómat. Kinyitom a szemem... és szinte megáll a szívem dobogása... Krisztus nincs a kereszten! Hova lett? Reszketek a félelemtől, mert úgy érzem, hogy még jobban nyom a bűn

terhe. Hol mosódjak meg? Mindennek vége... zokogva indulok visszafelé. És egyszer csak elém áll valaki. „Mit sírsz? Kit keresel?” – kérdezi. Az előttem álló, fényes ruhájú, dicsőséggel körülvelt alakban felismerem Isten közelségét.

– Téged kereslek, Uram! – szakadt fel szívemből a kiáltás.

– Miért sírsz? – kérdezte újból.

– Uram, mi lesz a bűneimmel? Szeretnék megmosódni, és Téged nem taláلتalak a kereszten!

Megfogott és visszafordított. Néznem kellett a keresztfát. Most rajta csüngött, és jól láttam a két kezén felszakított húst, a szöveget. Láttam, hogy alvadt vér van a szája szélén. Láttam, hogy milyen irtózatosan ver a szíve, és folyik a vér sebeiből. A világ bűne miatt szenved. Az én bűnömért is. Hogy zihál, jaj, nem tudom tovább nézni. Szíve megszakadt, feje alácsuklott... Elsápadtam, mert úgy éreztem, hogy nem bírok tovább állni a lábamon. De Krisztus újból megérintett és Reá néztem.

– Uram, milyen jó, hogy már nem vagy ott!

Az Úr ismét szólt:

– Miért keresed holtak között az élő? Azon a pénteki napon elvettem a bűneidet, és nem vagyok többé a kereszten. Halálom egyszeri. Nem szenvedek többé éretted! Lásd meg, hogy én élek, Aki többé nem vagyok miattad fára szögezve. Ha vétkezel, akkor sem megyek vissza a Golgotára. Értsd meg, hogy a világ országútján akarok veled járni. Bűneidért csak egyszer tettem eleget, ami elég.

Megértettem, hogy csak az ördög akart újra becsapni. Örvendezni kezdtem, hogy nincs rajtam többé a bűn terhe, elindulhatok az élő Jézussal. Magasztaltassék az Úr! A hívó embernek csak feltámadt Megváltója van!

„KEGYELMES ÍTÉLET”

Sárospatak 1951. december 6, 22 óra. Salgótarjánban meglátogattam Pongrácz Katit, akinek édesapja Hosszúpályiban rég meghalt. Az ottani közösség vezetőségi tagja lett. Talán 25 éves. Félszeg és kicsit sértődékeny volt, ezért elcsodálkoztam mostani állapotán. Merész és rugékony volt, szinte álmodni sem merjük, hogy Isten mivé formál bennünket.

Bereczky Albert felelős óralló a pataki diákok közül, hazatérésük miatt hat fiút akar kicsapni a teológiáról. Három pestit és három debrecenit. Egyházunk „órallóit” nagy vakság bizonyítaná, ha megteszik.

Egyebek között divatos szólam manapság, hogy ítélet alatt vagyunk, kegyelmes ítélet alatt. Nem fogadom el ezt a hipotézist, még ha a külső jelek bizonyítanak is. A keresztyén ember vagy teljes ítélet, vagy teljes kegyelem alatt van. Isten nem jár az arany középuton. Akit beborított Jézusunk vére teljesen, az kegyelem alatt van. Aki csak félig öltözte fel Krisztust, arról elhiszem az ítéletes kegyelmet.

Ha Isten emberek kezébe ad és megsanyargat, tudom, hogy büntet, illetve hitemet próbálja, mert a kipróbált hit mindennél becsebb. Talán jobban akarja dicsőíteni magát bennem. A mártíromság nem büntetés, hanem kegyelem. Bűneim büntetését Krisztus hordozta el. Szenvedett érettem, mindent magára vállalt és elvégezte az áldozatot. Isten Őt sújtotta és kibírta. Én nem bírnám ki, még a „kegyelmes ítéletet” sem.

Most örvendezve járok, mert éppen abban látom a keresztyének erejét, hogy Krisztus magára vette minden kárhoztatásomat. Egészen betakar a kegyelem. A szívem, életem, mindenem felajánlom Neki!

Kovács Dezső bátyám és Toókos Enikő testvérem ma este tartják Debrecenben eljegyzésüket. A 121. zsoltárral kívántam áldást életükre. Ezen az estén Gyula bácsi Ilonka néniével 30 éves házassági évfordulójukra emlékeznek. Dicsértessék az Úrnak neve! Dezső és Enikő 1952. január 20-án már meg is tartották az esküvőjüket.

ÍTÉLET KEGYELEM NÉLKÜL, 1952

Sárospatak 1952. február 3., vasárnap. 12.15 óra. Örömmel készülök a napló írására.

Múlt év karácsonya és újév között Péter János magához hívatott négy fiút, akiket ki mertek csapni a teológiáról. Pestről kettőt, Debrecenből négyet. Hetet félévvesztésre ítélték, természetesen, mind jelesek vagy kitűnőek voltak, de ez ma nem számít. A fiúk elbeszélgettek a püspök úrral, aki megimádkoztatta őket. Azután kifejtette, hogy a kicsapást véglegesíti, egyházi szolgálatot nem vállalhatnak, még irodatarakítást vagy harangozást se, de ha valamiben szükségük lesz, nyugalommal forduljanak hozzá. A fiúk megköszönték segítségét, és olyan sietve tá-

voztak a püspöki hivatalból, mint a napkeleti bölcsek a betlehemi já-szolbölcsőben Krisztusunk megtalálása után. Engem nagyon lesújtott a hír, mert nem gondoltam, hogy erre is képes legyen egyházunk „felelős őrállója”. Janka Lajos ötödéves, Körösi József ötödéves, Kotsis István ötödéves, Kulcsár István negyedéves teológusok letörve fogadták a hírt, de hitükben erősek maradtok.

„Felelős őrállóink” gondosan gyakorolják a „kegyelmes ítéletet”, egyházunk rombolása céljából. Hazugsággal kezdték a pataki kollégium megszüntetését, és saját anyagi érdekükből hazugsággal fejezik be, szinte hihetetlenül kemény szívvel. A négy fiú közül három már el is helyezkedett. Osztom nézetemet Török István debreceni professzor megjegyzésével. Amikor ötünket 1950-ben Debrecenből eltávolítottak, ez a teológia csődjét jelentette. Az 1951. évi fegyelmi az anyaszent-egyház szervezetét, kormányzatát illeti csőddel.

Enyedy Andort a pataki diákok Debrecenből való exodusa miatt 1952 januárjában lemondatták. Kérdés, hogy hoznak-e nyakunkra valahonnan új püspököt, vagy pedig a Konvent megszünteti egyházke-rületünket. Végeredményében a Konvent – értek alatta néhány embert – azt teszi, amit az állam parancsol nekik az Egyházügyi Hivatal által, illetve, amennyit Isten megenged.

Bereczky Albert és Péter János püspökök megfelelő kísérettel a múlt hetekben Csehszlovákiában jártak, mert Bereczkyt a prágai Comenius fakultás díszdoktorrá avatta. „Az egyház prófétai szolgálata” című székfoglalójában alaposan leleplezte az amerikai imperialisták gaztetteit, háborús propagandáját. Néhány Prágában tanuló pataki diák számon kérte a pataki kollégium kicsapott diákjainak sorsát. Az öröмок zsvijába kellemetlen zengésű hang is vegyült.

Otthon voltam én is Dezső és Enikő házasságkötésén. Hosszú-pályiakkal, más helyről jött atyafiakkal és Uzonkámmal találkozhat-tam. Majdnem eljegyeztünk mi is, de gyűrűt nem lehet sehol sem kapni, ezért csak február 16-án tarthattuk meg eljegyzésünket.

KÍSÉRTÉSEK

Sárospatak 1952. február 10. Az első. Örvendezve készültem a ka-rácsonyi legációra. Ünneп szombatján levelet kaptam egy diósgyőri

leánytól, ami megrontotta karácsony első napját. A lánnyal 1951 nyarán ismerkedtem meg, amikor Diósgyőrben szolgáltam. Társával sokszor forgott körülöttem, ami nem jelentett semmit. Október vége felé írt először. Második levelének utolsó sora így hangzik: „ha erre jár, felkereshetne”. Míg ballagtam Radostyán felé, az ördög elibem tartotta ezt a mondatot: „felkereshetne”. Ez a lány árva, egyedül lakik és vár engemet. Megsimogatná a homlokomat. Nekem éppen Miskolcon kell keresztül utaznom, és amúgy is várni kell az állomáson. Bemehetnék hozzá, Uzonka sem tudja meg... Míg Varbón Ozoray Sándor lelkipásztorral beszélgettem, nem gondolhatta rólam, hogy az ördöggel nehéz harcot vívok. Isten megszabadított a gondoltól. Legáció után hazautaztam Debrecenbe, Uzonkának elmondtam mindent és az Úr feloldozott.

Második. Karácsony másodnapján diadalt aratott az Úr és igen vidáman vártam a kis bányavonatot, hogy bevigyen Miskolcra. Szentpéteren át kellett szállnom. Amint ballagtam a Tiszai pályaudvar felé, egy idős asszony megszólított. Férjével és egy másik asszonnyal mentek együtt. A vasúti jegy ára után érdeklődött. Beszélgetésünkéből kiderült, hogy segédlelkész vagyok. Nyomban Shilinger Attila teológus barátom után is érdeklődött. Mivel az állomás mellett laknak, nagyon kért, hogy menjek be hozzájuk, ne ácsorogjak este a váróteremben. Megköszöntem a hívást, és gyanútlanul bementem hozzájuk. Alig értünk haza, teherautó állt meg a ház előtt és megérkeztek a lányok. Megértettem a helyzetet... Mikor a hencseren ülve körbefogtak, úgy éreztem magam, mintha egérfogóban lennék. Uram Isten siess engem megsegíteni! Fohászkodtam, az Ördög is résen volt és erőltetett: Te buta, nyisd ki a szemed, mert itt mindent lehet. A lányok szépek és simulékonyak. Ne légy mafla, lásd meg, amit várnak tőled!

A lányok körülfogtak, csicseregtek, én meg a gondolatommal kínlódtam, és a legszebbet néztem. Érdekes, ilyenkor nem azt látja az ember, ami a szívben van, az undokságot és piszkot, hanem a külsőt. A vonatról persze lemaradtam, és a lányok vigasztaltak, hogy aludjak ott. A sofőr mentett meg, később bevitt autóval Miskolcra. Míg jegyet váltottam, úgy éreztem magamat, mint az oroszlán, amelyik kiengette a karmai közül a jó falatot. Aztán eszembe jutott, hogy a falat

mérgezett volt, csalétek. Kíváncsi és kihívó, de Krisztus nem engedte meg. Uzonkának elmondtam mindent. Isten feloldozott.

A harmadik. Jézushoz háromszor jött a kísértő, hozzám is, és nem utoljára. Egyre vakmerőbb és az életemet kéri. December 20-án, szombaton délután édesapámékkal együtt Uzonkáéknál voltunk látogatóban. Fél tíz felé értünk haza, én felmentem a szobámba, a másnap reggeli imaórára készülgetni. Egyszer csak csörömpölés a konyhában, kiabálás, dulakodás. Megértettem mindent, és villámgyorsan rohantam lefelé. Lajcsi, a nagybátyám ordított kezében késsel:

– Na, hol van az a boldog vőlegény!

Meg akart ölni Uzonka miatt, de lefogtuk. Egész éjjel nem aludtam, másnap reggel szolgálni kell. – Istentől, Uzonkával együtt ígéretet kaptunk arra, hogy Lajcsinak meg kell gyógyulni. Debrecenben jártam január 21-én délután, összeháldtam vele az utcán. Rettenetesen dühös volt. Amikor nem akartam vele tovább menni, előrántotta bicskáját... De az Úr győzött és később megbékéltünk. A temetésén én végeztem a szolgálatot. Csodálatos ez a mi szemeink előtt!

Csendes nap. Már régóta készülgettünk a Debrecen homokkerti gyülekezeti napra. Péter János püspök és Farkas Pál esperes úr tudtak róla, és csak annyit kértek, hogy ne a Kistemplomban legyen, mert ott lelkipásztor változás van. A homokkerti presbitérium úgy határozott, hogy gyülekezeti napot tart. Egyetértésre jutottam az előadókkal, Darányi Lajos és Döbrössy Lajos bácsival. Török István professzor úr örömmel vállalt szolgálatot, valamint Kovács József gyülekezeti lelkipásztor és Szécsi András segédlelkész is.

A hívők közül ki hogy fogadta az alkalmat? Egyesek szerint miért nem bethánisták szolgálnak, mások kifogásolták a gyülekezeti nap anyagát, végül olyanok is voltak, akik nem Istentől valónak gondolták. Persze, a nagyobb rész örömmel készült reá. Isten szépen elintézte mindent, meghívásokat, énekkart, előadók jövetelét. Az engedélyt is megkaptuk írásban, mert ma mindenért engedélyt kell kérni.

Csütörtök délután aztán a Konvent lefűjt mindent.

Nagyon fáj a hír.

Szoktam mondani, hogy a hívőknek kevés a teológiája, azaz kevés a Krisztus látása. Nagy szükségünk van Krisztus szemlélésére. Elhatároztuk tehát, hogy elmegyünk a Homokkertbe Krisztust nézni. Mivel engedély kell a Krisztus tüzetesebb szemlélésére, azt is megkértük. A Konvent azonban megtiltotta, hogy Krisztust nézzük a Homokkertben. Vagy az esperes úr állította le? Talán a püspök? Manapság nehéz kikutatni ezeket. Ha más valakit állítottunk volna példaképül, azt megengedték volna, sőt dicséretet kaptunk volna érte, de Krisztus ma nem aktuális. Krisztus nem kell! A fizetésemelés kell, a meleg szoba is kell, az állami elismerés vagy doktori cím is kell, de Krisztus nem. Aki elutasítja Krisztust, azokkal nem cselekszik az Úr, legfeljebb megítéli őket, mint az Ószövetség népét a babiloni fogság előtt. Úgy látom, hogy református egyházunknak ma sem kell Krisztus. Majdnem arra készülünk, hogy nyilvánosan megtagadjuk istenségét: nem, nem ismerem azt az embert! Semmi közöm hozzá. – Vagy máris itt tartunk? Félő, hogy később Krisztus válaszolni fog. Lehet, hogy csak az ítélet napján mondja ki, hogy: nem ismerlek titeket.

A gyülekezeti nappal kapcsolatban csak annyit, hogy tudom, Isten akarta összegyülekezésünket. Övé az utolsó szó. Addig Isten utolsó szaváig a Sátánnal való harc életre-halálra megy. Egyre nyilvánvalóbb és félelmetesebb ez a küzdelem.

Nagyon elszomorított az is, hogy Horváth Zoltánnal félreértettük egymást. Igen feszült viszony lett közöttünk. Zoli a legjobb barátom és testvérem volt megtérésem óta. Oka a következő. Régóta tervezünk olyan találkozót, ahol, mint volt diákok és hívő testvérek egymás hite által épülünk, élményeinkről beszámolunk. Én is úgy láttam, hogy ma különösen össze kell fogni az Úr nevében. Nem hagyhatjuk el egymást. Először Patakra gondoltunk, ami elmaradt. Aztán Debrecenbe készültünk, Zolit is hívtam, aki visszautasított, mert Tamás Lacit és Katalin húgát kerülni akarja. Igazán megalázkodtam előtte, és bántó hangú levelére kétszer is válaszoltam. Viselkedése azért fáj, mert bánatát többeknek elmondta, így például a perkupai nagytiszteletű aszszonynak, de nekem nem. Azt gondoltam, hogy őszinték vagyunk egymáshoz. Sokszor védtem Zolit, tusakodtunk együtt és most fagyosan írja: „Amit most nem értesz, majd egyszer megérted.” Viselkedése

azért is fáj, mert saját dolgait az Úr ügye elé helyezte. Kerülni akarja Tamás Lacit, ezért a többi testvéreit is kerüli. Tudom, hogy döntését még megbánja. – Attól viszont félek, hogy Tamás Kati valamilyen ka-landba belebocsátkozik.

Nehéz és egyre keményebb ez a harc. A Sátán egyre fokozódó támadásainak éve, de az Úr új győzelmeinek éve is. Ma délután szomorú voltam a gyülekezeti nap és más események miatt. Nem láttam értelmét ennek az életnek, csak Krisztusban. Érette ma is érdemes élni...

... meg Uzonkáért.

Jobb kettőnek, mint egynek

HÁZASSÁGKÖTÉS

Sárospatak, 1952. március 22., szombat 20 óra.

Írnom kell újra, hogy sok év múlva is emlékezzek arra, milyen úton hordozott az Úr. Nagy esemény volt számunkra az, hogy február 16-án szombaton Uzonkáméknál, a Piac u. 64. szám alatt eljegyeztünk. 1949 tavaszán sokat gyötrődtem a misszió, no meg a szerelem miatt is. Március 13-án, vasárnap fejeződött be Debrecenben a nagy diákevangélizáció. Bódás János székesfehérvári lelkipásztor szolgálatával a Nagytemplomban. Sokan jártak és 13-án az énekkar is szolgált. Ott láttam Uzonkát, persze nem először, csak akkor megdobbant a szívem. A villamosmegállónál találkoztunk össze. A nagybátyám, Lajcsi is ott volt, és én felszálltam keserűen az első peronra, gondolván, hogy Uzonka hátul száll fel a nagybátyámmal meg másokkal. De nem így történt. Együtt utaztunk haza, és ő jött a közelembe. Nem vádoltam senkit, csak fáj, magam sem tudom, hogy miért.

Szóltanul megebédeltem, aztán kiültem a kertünkbe igét olvasni, és nagyon könyörögtem, nem azért, hogy ki lesz a feleségem, hanem, hogy mutassa meg az Úr: csakugyan a pogányok közé rendelt? Addig hallani sem akartam a misszióról, akkor délben meghajtottam a fejem Isten előtt. – Uram, ha csakugyan így kívánod, akkor elmegyek, de ne hagyd bizonytalanságban, mert az rettenetes.

Sorba olvasom megtérésem óta az igét, akkor V. Mózes 12. része következett. Az első három versét leírom: *„Ezek a rendelések és végzések, amelyeket meg kell tartanotok...”* Tehát menni kell és kivel? Szatmári Magdussal? Nem, azzal biztosan nem. Balogh Editkével? Azzal sem. De... Uzonka előttem volt úgy, ahogy ma együtt jöttünk haza. Kopott télikabát, sálból font turbán a fején, kicsit sápadt arc, kicsit ráncos homlok, néhány pehely az állacskáján és csillogó szeme. Azonnal el-lent mondtam Istennek. *„Uram, éppen vele? Szebbet, fiatalabbat szántam magamnak. Mint hívó testvéretem, nagyon szeretem, de valaki mást Uram.”* Isten nem vitázott velem, és attól kezdve úgy nézegettem Uzonkát, mint valakivel valamikor együtt kell róni az utat. Megnyugodtam, sőt később nagyon szerelmes lettem belé.

Az Úr ugyanakkor határozott missziói elhívást adott, ezért folytatom az igét: *„Azok szerint cselekedjél azon a földön, amelyet az Úr a te atyáidnak Istene ad néked, hogy bírad azt, minden időben, amíg éltek a földön. Pusztára pusztítsátok el mindazokat a helyeket, ahol azok a nemzetek, akiknek ti urai lesztek, szolgáltak az ő isteneiknek, a magas hegyeken, halmokon, és minden zöldelő fa alatt. És rontsátok el azoknak oltárait, törjétek össze oszlopaikat, tűzzel égessétek meg berkeiket, és vagdaljátok szét az ő isteneiknek faragott képeit, a nevüket is pusztítsátok ki arról a helyről.”*

Senkivel sem vitakoztam, hanem hittel támaszkodtam az ígére, azóta is Göncruszkán.

1949 augusztusában kötegyáni segédlelkészi szolgálatomat ott-hagyva, utaztam az alcsúti konferenciára. Tudtam, hogy Uzonka és Toókos Ildikó is ott lesz. Átszálltunk Budapesten, és Bicske felé robogtunk. Elővettem az igét, a Példabeszédek 5. része következett és a 15. verstől 21-ig ide másolom: *„Igyál vizet a te kutadból és a te forrásod közepéből folyóvizet. Kifolyjanak-e a te forrásaid az utcákra? Egyedül tied legyenek és nem az idegeneké veled. Legyen a te forrásod áldott és örvendezz a te ifjúságod feleségének. A szerelmes szarvas és kedves zerge, az ő emlői elégítsenek meg téged minden időben, az ő szerelmében gyönyörködjél szüntelen. És miért bujdosnál fiam az idegen után, és ölelnéd keblét az idegennek? Mert az Úrnak szemei előtt vannak mindenkinek útjai, és mindenki ösvényét Ő rendeli.”*

Megjelent Uzonka, láttam virágos nyári ruhájában. Ő lesz az. Szomorúan tértem vissza kötegyáni szolgálati helyemre Alcsútról. Baksy

Zoli sokat kísérgette Uzonkát, sokat beszélgettek, és tudtam, hogy mi a szándéka.

Úgy döntöttem, hogy más lány után nézek. Néhány nap múlva Paksy Éva, a kötegyáni nagytiszteletű úr leánya megkapta a hírt, hogy nem veszik fel diáknak Debrecenbe, mert rossz tanuló volt. Éva nagyon sírt a konyhában, és megsajnáltam, talán meg is szerettem. Nem olyan csúnya, fiatal, dolgos, szeretni és ápolni fogja férjét, nekem meg erre van szükségem. Nyugtalan szívvel elcsendesedve, megbékülve léptem a szobámba. Nem hagyott el Isten! Nekem is van már valakim, aki szeret. Éva szerelmes volt belém, hozzám jött volna, de rendkívül cicomázta magát, igen nagyszájú, minden harmadik héten mással udvaroltatott magának. Én abban a pillanatban úgy gondoltam, hogy meg fog térni, jó hatással leszek rá, és együtt harcoljuk az Úr harcát.

Szóval hát elcsendesedve mentem a szobámba, folytatólagosan olvastam sorba tovább Jeremiás könyvét. Egyszerre csak nem leestem az ágyamról, úgy megijedtem, mert ez következett: *„Most is mi dolgod van neked Egyiptom útjával? Hogy Nílus vizet igyál? Vagy mi dolgod van neked, Assur kútjával? Hogy olyan vizet igyál?”* Jeremiás 2,18. Akkor este megértettem, hogy nekem miért nem lehet házassági szándékkal Évához közeledni.

Sok kísértésem volt eljegyzésünkig. Futó szerelmeken estem át, és amíg abban éltem, mindig hideg maradtam Uzonkához, amikor vége lett a kis kalandnak, akkor nagyon csodálkoztam, hogyan lehettem ilyen lányba futólagosan is szerelmes. Valahányszor hűtlenkedtem Uzonkához, mindig nagyon békétlen volt a szívem és jól tudtam, hogy rosszul vagyok az Urral. Most szeretem, szerelmes is vagyok belé, tudom, ha ellene lázadok, Isten ellen vétek. De én nem akarok többé Isten ellen lázadni, Aki úgysis legyőz. Talán túl vagyok ifjú életem viharzónáján, hiszem, hogy Isten kegyelméből házassági kérdésem örökre elintéztetett.

Az eljegyzésünkön jelen voltak mindkét részről a szülők és a testvérek, név szerint: Ildikó, Enikő, akit haza engedett Pestről Dezső bátyánk, Csaba és Asztalos Zoli, Mancika nővérem, és férje Kormány Károly. Később megjött Szabó Miska bácsi, Szitha Margit kíséretével.

Annyit írok még ide ma este, hogy március 1-től életbelépett az új egyházi missziói szabályrendelet, ami a legerősebben korlátozza a lelkészek és nem lelkészek szolgálatait. Erre vonatkozólag semmit, csupán annyit, hogy az Úr akkor is vezet, ha „felelős őrállóink” meg akarnak állítani.

Holnap délelőtt a templomban szolgálok, ígém: „*Mit cselekedjünk?*” Cselekedetek 2,37-38. Urunk! Add a Te Szentlelkedet.

ESEMÉNYEK

Sárospatak, 1952. szeptember 21., délután 14 óra.

Utolsó vasárnap, amit a volt pataki Kollégium szép kis studiórozó szobájában tölthettem. Már hamarabb akartam naplót írni, amivel tartozom valakinek. Sajnos hosszú időt kell bepótolnom, és nehéz összeszednem, elrendeznem a történeteket. Megpróbálom.

Nagy élmény volt számunkra május 1-én a debreceni diáktalálkozó. Családi házunknál jöttünk össze, ahol édesanyám vállalta a vendéglátást. Kiss Antal Jenő bácsi missziói lelkész is Debrecenben együtt örendezett velünk. Mindnyájunkat felfrissített Debreczeni István teológushallgató testvérünk beszámolója, aki most katona. Nem szégyellte Megváltóját, mégis szerették a szocialista munkájában. A keresztyén embernek feladata, hogy szeresse, tisztelje feljebbvalóját, és nagyon becsületesen dolgozzon. Nem azért, hogy könnyebb legyen a sorsa, hanem gyümölcsözőbb legyen a Jézus Krisztusban való bizonyosságtétel.

Kedves meglepetés volt számomra, hogy apu két napra Uzonkával együtt meglátogatott Sárospatakon. Találkozott Darányi Lajos lelkészszel, valamint Koncz Sándor, Nagy Barna, Szabó Zoltán, Újszászy Kálmán professzorokkal is. Apuval a studiórozóban laktunk együtt, Uzonkát Szabó Zoltán professzor és felesége Médi néni fogadta vendégül.

Júniusban kaptuk azt a hírt, hogy az egyetemes Konvent felajánlja a pataki és pápai Teológiákat és a gimnáziumokat az államnak. Olyan indoklással tette, hogy a szocialista iskolákban minőségibb a munka. Jobban tanítják például a kémiát, ami egyébként nem egyházi feladat. Az átadás csöndben megtörtént. Tanárok maradtak és mentek.

Aggodalommal töltötte el szívünket, hogy július elején néhány száz családot kitelepítettek Miskolcra. Voltak köztük arisztokraták,

magas rangú tisztviselők, nyugdíjasok, bányászok, vasgyári munkások, közöttük Kutasi Béla és családja is. A Hortobágyon lévő Borsos-tanyára telepítették őket. Béla egész nyáron derékig érő mocsárban vágta a nádat, és legtöbbször 180 %-ra teljesítette munkáját. Most a debreceni kórházban fekszik, tüdő és mellhártyagyulladásal. Az Úr legyen irgalmas hozzá és szabadítsa meg a családot.

A nyáron tanulással és a kötelező dolgozat megírásával foglalkoztunk. Jövő héten lesz a papi vizsga, az utolsó, ami után megválaszthatnak lelkipásztornak. Júliusban levelet küldtem Péter János püspök úrhoz, hogy ígérete szerint vegyen vissza a Tiszántúli Egyházkerületbe. Uzonka és az én szüleim Debrecenben vannak, lakásunk volna a Bánffy utcán, Uzonka pedig állásban maradhat. A Homokkerti gyülekezet szívesen vár vissza Kovács József lelkipásztorral és presbiterekkel. Józsi bátyám többször sürgette a választ a püspökiben és választák neki, hogy nincs elfelejtve, augusztusban döntenek. Semmi értesítést nem kaptam.

Közben az történt, hogy innét dr. Telegdy Imre segédlelkész bátyám szándékozik elmenni, helyettes lelkészként szolgál Füzérradványban. Lajos bácsi kifejezésre juttatta, hogy örülni fog, ha továbbra is ottmaradok. Egy szobát és konyhát felajánlott a parókián, hogy lakjunk ott, mint családtagok. Ennek az oka, hogy anyósa meghalt, kiürült a nagyszoba. Lakáshiányra tekintettel a pártbizottság könnyen a saját emberét költöztetheti be.

Az a vállalat – „Barnevál”, Baromfi Értékesítő Nemzeti Vállalat – ahol édesapám jelenleg dolgozik telepet létesített Olaszliszkán. Ha Isten megengedi, akkor édesapám rövidesen oda költözik, és közelebb leszünk egymáshoz. Úgy látszik, hogy Isten Patakon készített helyet számunkra.

Augusztus 20-án Jósvafőn és Aggteleken voltunk kiránduláson. Miskolczi József lelkész, főleg pedig Horváth Zoltán készítette el a szálalást és az élelmet. Sokat fáradoztak értünk. Sajnos többen nem jöhettek, holott ígérték. Az ördög azt dobta be a köztudatba, hogy Zoli negyven személyt hívott meg, és biztosan letartóztat az Államvédelmi Hatóság. De ha még negyvenen lettünk volna, akkor is remélhettük, hogy különösebb bajunk nem lesz. Jól éreztük magunkat a gyönyörű vidéken.

Elcsöndesedésünk alkalmával azt a történetet mondta el idős Szabó Dániel, amikor Dávidnak menekülni kellett a királyi palotában lakó Saul királytól. Isten népét a pusztába szorítják, de ez a kóbor nép Jézus Krisztust hordozza, Akié a jelen és a jövő.

Augusztus 21-én Horváth Zoltán és Révész Ilonka házasságkötésén voltunk Tuzséron. A templomban igével köszöntöttük az ifjakat, háznál, ebéd után Szabó Miska bácsi szolgált. Jó volt együtt lenni az Urral és testvérekkel.

Takács Lajos nagybátyám ismét dühösen fenyeget azzal, hogy megakadályozza esküvőnket, ha másként nem, hát megöl. A napokban olvastam Dávid menekülését Absolon fia elől, és közben Sémei szidja, gyalázza Dávidot, aki nem engedi, hogy Sémeinek fejét vegyék. Így vagyok Lajcsival is, hogy ha az Úr megengedte neki, hadd szidjon. Ha botrányt csinál, csináljon, ha Isten megengedi. Könyörüljön az Úr rajta és rajtunk. Tegyen ítéletet közöttünk, és fizessen meg cselekedeteink szerint. Amint már írtam, Lajcsival később megbékéltünk.

A második lelkészképesítő vizsgánk jövő héten kezdődik. Ha az Úr megengedi, annak a hétnek szombatján, október 5-én a Kistemplomban lesz az esküvőnk. Darányi Lajos bácsi összead Uzonkával és megáld.

Sárospatak, 1953. október 5-én este. Most csak annyit, hogy ma van egy éve annak, hogy Uzonkával együtt folytathatjuk közös utunkat úgy, mint akit az Úrtól kaptam. Nagy örömünk az, hogy egy rövid esztendő után jobban szeretjük egymást, mint az út elején. Áldott legyen érte Isten!

EGYÜTT

Sárospatak, 1953. október 11., vasárnap 18.30.

Nehéz az adatokat összeszedni, de megpróbálom. Először életünkkel foglalkozom. 1952. szeptember 29-től október 1-ig tartott a második lelkészképesítő vizsgánk. Debrecenben Péter János elnökölt. Sokat tanultam, szolgáltam előtte, még jobban lefogytam, de az Úr erőt adott. Nem gondoltam, hogy Isten olyan kegyelmes lesz hozzám, hogy jeles eredményt értem el. A volt patakiak közül tizenketten vizsgáztunk, jeles volt még Kiss Pál alkönyvtáros Sárospatak és Rózsa Ti-

bor segédlelkész Egerben. Szerdán délben hirdették ki az eredményeket. Az egyházkerület vizsgabizottságáról kevés jót tudok mondani. Tóth Endre professzor, akibe tudott, belekötött.

Vizsga után Uzonkával meglátogattunk néhány hívó testvért, aztán készültünk az esküvőre. Aggodalom volt bennünk nagybátyám miatt, hogy még az oltár előtt is gyötört az ördög, hátha most ront be. Isten hatalma minden gonosztól megőrzött.

Darányi Lajos bácsi sárospataki lelkipásztorom esketetett a Kistemplomban. Utána a gyülekezeti teremben ezzel az ígérel fogadtam a köszöntéseket: *„Egyet cselekszem, azokat, amelyek hátam megett vannak, elfelejtve, azoknak pedig, amelyek előttem vannak, nekik dőlve, cél egyenest igyekszem az Istennek, a Krisztus Jézusban onnét felülről való elhívása jutalmára.”* Filippi 3,14.

A családi ebéden ugyanazok voltak jelen, mint az eljegyzésünkör, de itt volt még Takács Mihály nagyapa és Debreczeni Endre főorvos bátyánk a feleségével, Irmuskával. Nem jöhetett Enikő, mert gyermeket vártak, aki egy hét múlva meg is született. Délután áhítatott tartottam azoknak, akik bejöttek hozzánk. Márk 3,13 és következő versei alapján. Este hazamentem, és másnap reggel útnak indultunk Uzonkával Mátraházára Debrecenről fapados vonaton, Füzesabonytól tovább sötét marhavagonban. Sajnos a mátraházai lelkészüdülő nem olyan evangéliumi légkörű, mint régen volt. Betört a világ lelke, amit felelős órállóink akartak.

Gyönyörű napok után október 9-én indultunk „haza” Sárospatakra. Szombathy Károlyné „Anyácska” és néhány testvér mindvégig nagyon kedvesek voltak hozzánk. Délben kiszálltunk Miskolcon látogatni, éjszaka érkezünk Patakra. A vaskaput nem tudtuk már kinyitni. Én diák szokás szerint a kerítésen bemásztam a kollégiumi szobánkba, az ablakon keresztül kiadtam egy széket és Uzonkát így húztam be szálláshelyünkre. Az utcán lévő éjszakai fiatalok megálltak, nevettek rajtunk.

Lajos bácsi kifestette szobánkat, mire hazajöttünk. Nagy örömmel költöztünk be. Kaptunk egy parányi konyhát, a volt cselédszobát, keresztüljárva az Iluka néni konyháján. Egy év óta nagy békességben lakunk együtt. Lajos bácsitól minden tekintetben csak tanulhatok, legfőképpen szeretetet. Egy év után írom ezt!

Legyen áldott Isten, Aki megsegített.

1953-ban, ennek az évnek februárjában síkiránduláson voltunk. Hután. 16-án, kedden indultunk, pénteken jöttünk haza. Szerdán este Újszászy Kálmán professzor úr is megérkezett Morgó fiával, jó volt együtt lenni az Úrral.

Augusztus 20-án Balatonra terveztünk „kirándulást”, ami elmaradt. Szeptember 14-től 18-ig Berekfürdőn segédlelkészek számára rendeztek konferenciát, miután egész nyáron át lelkészeket „tanítottak”. Most bennünket. Örültünk, hogy sok hívő segédlelkész lehetett együtt. Sajnos eléggé „látás” nélküliek. Fő előadó volt Békefi Benő nyírségi esperes, aztán Bartha Tibor, Tóth Endre, Farkas Pál, Gál István és egy délutánra eljött Tamás Ferenc.

A konferencia lényege volt, hogy meg kell térni az egyház „felelős órállóihoz”, mert egyedül csak ők ismerik az utat, amelyen járnunk kell. Bartha Ferenc miskolci segédlelkész „az Út” című újsággal kapcsolatban megjegyezte, hogy több evangélizációs cikket vár. Bartha Tibor válasza, hogy ilyenek voltak a bethánizmus ellen írottak. Feri erre azt válaszolta, hogy akkor ő nem tudja, mi az evangélizáció.

Feszült volt a légkör.

Mikor Békefi Benőt kértük, hogy magyarázza meg az ébredésről tett ítéletes megjegyzéseit, előbb nagyon kifakadt, aztán lecsendesedett és ezt mondta többek között: Nekem fáj, hogy nincs ébredés, imádkozom érte, hogy legyen.

Engem testileg-lelkileg kimerített Berekfürdő, nem bírtam volna ki még egy hetet, talán még egy napot sem. Szegény Huszti Kálmán és Szatmári Sanyi, hová jutottatok?! Huszti Kálmán Budapesten teológiai tanár, Szatmári Sanyi fő ideológus lett.

A nyáron sokat imádkoztunk világosságért. Én nem akarok engedtlenségben lenni az úgynevezett „felelős órállókkal”, de Isten szavával sem akarok szembe kerülni. Ha az ébredés csupán emberi dolog volt, akkor én elállok tőle. Ha csakugyan Isten útján járnak a püspökeink, követem őket. Isten felelt a könyörgésemre és nem hagyott bizonytalanságban. Ezt az ígét adta: *„Mert nem hagyja el az Úr az Ő népét, az Ő nagy nevéért, mert tetszett az Úrnak, hogy titeket a maga népévé válasszon.”* I Sámuel 12,22.

Isten nem hagyja el azokat, akik Benne hisznek. Nem a mi jó cselekedeteinkért, hanem az Ő nevéért, Krisztusért. Mert Neki úgy tetszett, hogy bennünket kiválasszon magának.

Egyre világosabban látjuk, hogy a „két királyság”, Saul és Dávid idejét éljük. Isten elpusztítja azt, aki nem tartotta vagy nem tartja meg az Ő ígését. Nem tréfál. Az ébredés idején 1946-tól nem csupán emberi szó, hanem az Ő igéje is hangzott, amit meg kell tartani.

Isten túlvitt a kritikai állásponton, egyre több evangéliumi mondanivalót ad. Legyen érte áldott, hogy építhetjük az Ő templomát! Egyre többen jönnek, egyre több szolgálatot, alkalmat készít. Egyre jobban könyörgünk a Szentlélek hatalmas erejéért, naponként több bátorságot kapunk onnan felülről.

Ujjong a szívünk, mert nem hagyott el az Úr Jézus Krisztusért.

Induljunk tovább, előre, feléje!

Így látom ma az életemet és szolgálatunkat.

IMÁDSÁG BODROGHALOMBAN

Bodroghalon, 1953 szilveszter.

Dr. Rózsai Tivadar lelkészt hirtelen áthelyezte Békefi Benő esperes úr Szakolyba, ahol meghalt a lelkész. A bodroghalomi gyülekezet sajnálja lelkipásztorát. Tivadar bátyám egyrészt örül, másrészt szomorodik. Én örömmel helyettesítem itt és a missziói küldetés jut eszembe. Újévi ígém *„Én megemlékezem frigyemről, amelyet veled ifjúságod napjaiban kötöttem, és örök frigyet szerzek veled. És én megerősítem frigyemet veled és megismered, hogy én vagyok az Úr. Hogy megemlékezzél és pirulj, és meg ne nyissad többé szádat szégyenletedben, mikor megkegyelmezek neked mindenekben, valamit cselekedtél, azt mondja az Úr Isten.”* Ezékiel 16,60. 62. 63.

Uram! Nagyon fáradtan meghajlok előtted, egy év után. Köszönöm, hogy hordoztál, hálát adok mindenért, amit ebben az évben is adtál, Jézus Krisztust. Itt vagyok előtted bűnösen, megterhelve, szégyenkezve, sok engedetlenségem miatt, reménytelenül. Mégis Hozzád jövök, ugyan kihez menjek?

Köszönöm, Uram, a Te ígédet, amit adtál, hogy kegyelmes maradsz hozzám. Nem érdemlem, hogy nem vágta ki. Köszönöm, hogy

szövetségre léptél velem ifjúságom idején, és most megerősítéd frigyedet újból. Áldott légy, hogy véghezviszed általam azt, amit akarsz. Vegyél szent kezedbe. Tisztíts meg, adj nagy erőt, és soha ne engedd, hogy szégyelljelek. Uram, itt vagyok, és ha rám tekintettél, ha kedvet találtál bennem, küldj, ahová akarsz. Ámen.

EMESE

Sárospatak, 1954. október 13., szerda este 21.10.

Elmúlt egy esztendő és az eredmény, a gyümölcs? Gondolnom is nehéz arra, hogy most adjak számot az Úrnak.

Az év főbb eseményei.

Január 20-án szerdán éjjel fél tizenkettőkor kislányt küldött onnan felülről az Úr. Aránylag könnyű volt Uzonkának hordozni, de Éva átkára sokszor emlékeztünk: „*Megsokasítom a te viselőséged fájdalmait, fájdalommal szülsz.*” Szerdán délután négy óra előtt telefonáltam a sátor-aljaújhelyi mentőknek, és hét órára jöttek ki. Nem voltak ideges emberek. Fél nyolcra értünk a szülőotthonba. Nagyon nehéz volt látnom, hogyan kezelik ott az asszonyokat, nagykabátban feküdtek a vizsgáló asztalon. Persze meg lehet szokni, de a látvány és izgalom miatt egész éjjel nem aludtam. A hajnali kisvonattal utaztam Újhelybe, és rohanás föl a kórházba. Az egyik ápolónő a lépcsőn újságolta, hogy megérkezett a nagylány! Pedig este fiút jósoltak, én is azt vártam, talán édesapám is. Elsősorban az érdekelt, Uzonka hogy van. Nagyon fáradtnak, sápadtnak találtam, de békessége volt az Úrban.

Aztán megnéztem a kicsit, haja szőke, szeme kék, és lehet találgatni, hogy kihez hasonlít. Abban állapotunk meg Uzonkával, hogy ha az ő szülei jönnek, akkor az anyai vonásokat emeljük ki, ha az anyémek nézik, inkább az apai hasonlóságokról beszélünk.

Emesém, ha édesanyádra nézel, gondold arra, hogy nehezen kibíráható szenvedést okoztál neki. Nem volt könnyű neked sem, ezért sírással adtál életjelet magadról. Aztán gondold arra is, leányom, hogy Jézus Krisztus is sokat szenvedett éretted, mielőtt megszülettlé volna. A keresztfán kínlódott bűneidért annyira, hogy belehalt vétkeidbe. Ugye tudod, hogy hiába dobog frissen a szíved, hiába sima a bőröd, hiába tiszta és ragyogó a szemed, ezzel a testeddel nem mehetsz a

mennyországba, mert édesapádtól és édesanyádtól bűnt örököltél. Újjá kell születned, ami könnyű és mégis nehéz. Csak annyi, hogy elhiszed, éretted is szenvedett az Isten Báránya. Ha ezt hiszed, Isten Szentlelke él benned, és ez az újjászületés.

Ugye, kislányom, találkozunk odafent Jézus Krisztus karjain. Vigyázz, figyelmeztetek, hogy hamar elröppen az élet, a tied is!

Egyházi és családi események

MOZAIKKOCKÁK

Sárospatak, 1954. november 8.

Januárban díszdoktorrá avatták Debrecenben Nyikolaj orosz metropolitát, aki a Felvidékről sok református lelkészt elhurcoltatott. Fölűjták az eseményt, drága díszletek, fény, pompa, jó szállás és ebéd az Arany Bika szállóban. „Ha csak a bor volna vörös!” – jegyezte meg valaki. Érdekes, hogy olyat avattak díszdoktorrá, akiről a teológusok keleten és nyugaton soha nem hallottak semmit, és a teológiai tanárok előtt is egészen ismeretlen volt a neve. Az állam fizette költségeit.

Februárban az ökumené volt egyházunk „legfontosabb” ügye, mert külföldi vendégek jöttek látogatóba, többek között Bell chichesteri püspök, Marcell Pradervandt, Wissert Hooft az ökumené főtitkára és Niemöller lelkész, aki Hitler diktatúrája alatt kilenc évig volt koncentrációs táborban. Külföldi vendégeinknek sok mindent megmutattak az épülő Sztálinvárostól kezdve a jól menő tszcs-ig, („Termelő Szövetkezeti Csoport” – Tovább Szolgáló Cselédek). Hozzáteve természeti szépségeinket. De azt nem mondták, hogy Sztálinvárosban már nincs lelkész, hallgattak arról, hogy a pataki Kollégium imatermében táncmulatságot rendeznek, és a volt szószerk mögött, az orgona helyén Sztálin, Lenin és Rákosi képe függ. Hallgattak a pápai kollégium feldőlt könyvtáráról, és arról is, hogy a debreceni volt Diakóniai Intézet épületét most pártiskolának használják.

Jaj, nem beszéltek, mert nem beszélhetünk Alcsútról, ahol néhány éve még háromezer ifjú szorongott, és most tszcs-telep, mindenütt trágya, omladozó falak, beomlott tető. Nemrégén tömegek konferenciázhattak ott, most csak a halál. Leírni is nehéz arról a helyről, ahol éne-

keltünk, ahol tanultunk, ahol Bereczky püspök úr is szolgált, ahol úrvacsorát vettünk. A nagyterem most tehén- és juhistálló, és amint belépünk, a falon olvashatjuk még a felírást: Krisztusért és egyházáért. – Urunk irgalmazz nekünk.

Márciusban a mezőgazdaság fejlesztése volt „a felelős őrállók” által kijelölt igehirdetési téma. Egyetlen példát ragadok ki arról, hogyan gyalázták és mocskolták a mi drága Jézusunkat. A papok közepre ültették, aztán arcul köpdösték és szemébe röhögtek. A bibliaolvasó emberek ismerik János evangélium 10. részét, ahol ezt is mondja az Úr: „Én vagyok a jó Pásztor”. „Felelős őrállóink” szerint úgy kell magyarázni, hogy már a Bibliában is szó van az állattenyésztésről. Jézus innen veszi a példát, ezért kötelesek vagyunk foglalkozni a mezőgazdaság és az állattenyésztés fejlesztésével. A prédikáció úzusa az állattenyésztés és mezőgazdaság, amivel nekünk is foglalkozni kell. Tenyészétek a birkákat! – Uram, miért nem ütsz a csúfolódó szájakra?

Fekete Péter és Kovács Tibor Debrecenben felszólaltak a hét textus ilyen magyarázási módja ellen. A racionalizmus és a történetfilozófia kísértését látják a végtelenül naiv és Szentlélek elleni magyarázatokban. Péter János püspök magához hívatta mind két lelkészt, összeaszidta és eltiltotta őket a lelkészi szolgálat végzésétől. Nem kaphatják tovább a kongruát. Egyházi bíróság nem tárgyalta az ügyet, mert féltek. Hála Istennek, mind a két lelkész megállt a hitben a mai napig. – Urunk, irgalmazz a világtalanok vak vezetőinek! Ne engedd őket, hogy verembe rántsanak, mert oda sietnek.

Május 9-én Debrecenbe mentünk Asztalos Zoltán és Toókos Ildikó esküvőjére. Egész családunk elutazott, sőt Enikő és Dezső is, akik előző napon meglátogattak minket itt Patakon. Én Szerencsig utaztam velük, onnan Balog Zoltán segédlelkésszel mentem tovább motoron. Meglátogattuk Borbély Bélát, akit közel kétévi mellőzés után Vencsellőre küldtek ki lelkipásztornak. Bementünk még Sólyom Ferenchez Nagyhalászon és Horváth Zoltánhoz Tuzséron, aki Kisvárdán segédlelkész. Mindenütt ígét olvastunk. Péntek délután érkezünk Debrecenbe, útközben rengeteget kínálódva a motorral. Péntek este Hosszú-pályiba látogattunk Aranyi Lajos hívó beteg fiúhoz, és az ágyánál Bibliát olvastunk.

Az esküvő vasárnap délben volt. D. Dr. Dezső László nagytemplomi lelkész adta össze őket. Laci bácsi a hívőket és nem hívőket is pártolja, és látszólag az egyházkormányzathoz tartozik. Fárasztó volt hallgatni prédikációját, pedig sok családi húrt pengetett. A kétszínű embereknek Isten nem adja oda Szentlelkét. Uram, irgalmazz nekik.

Meglátogattuk dr. Török István professzor urat is, aki nagy világosságot, józanságot kapott az Úrtól. A Fekete Péterék ügye miatt nagyon szomorú, a két fiatalnak adott igazat. Beadványt nyújtott át ebben az ügyben Péter püspök úrnak.

Júniusban Selyeben voltam Asztalos Zoltán beiktatásán. Kedves parányi, régi múltú abaúji gyülekezet, távol a világ zajától és a legközelebbi vasúttól, Szikszótól. Autóbusz hetente kétszer közlekedik.

Augusztus első felében Berekfürdőn voltam lelkészkonferencián. Fájt, hogy egyházunk ilyen elesett állapotban szenved, és nekünk jobban tetszik a vakság, a sötétben tapogatózás, mint a Világosság, Krisztus. Az egyház megújulása volt a fő témánk. Mindenkinek szólni kellett arról, hogy megújult-e vagy se? Már hétfőn este elindult a hazugság széles folyója. A folyosón vagy a szobában, aztán kinevették magukat és a konferenciát. Nem értettem a hazug felszólalásokat, így aztán mindenkit megkérdeztem arról, hogy mit ért „megújulás” alatt. Megdöbentően zavaros, ellentmondó válaszokat hallottam: Ne kiálts kötelet Bereczkire és Péter Jánosra! Ne kívánd vissza a múltat! Jézus Krisztus nem csak a mennyben, hanem a földön is Úr. Fogadd el mindenestől, amit a két püspök tanít. Valljad azt, amiről „Az Út” és „Református Egyház” tanít. Fogadd el a reformátori örökségünket. Mondj igen a kommunizmusra. Vedd tudomásul, hogy 1945-ben történelmi változás volt Magyarországon és a többi! Szegény zavarodott emberek!

Legszomorúbb élményem az volt, amiről egy hívő lelkipásztorral beszélgettem. Ő már rátért a „megújulás” útjára, és az „engedelmességet” kezdte hirdetni az embereknek. Mi lett az eredmény? Kiürült a templom. Amikor kérdeztem Bokor György komjáti lelkipásztortól, hogy mit ért engedelmesség alatt, tisztában van-e vele, rázta a fejét. „Nem.” „Akkor mire akarod rávenni a többieket?” Szegény gyülekezet.

Szegény gyülekezetek! Isten lelkipásztorai hallgatnak Isten ígéjéről, Krisztusról, ezért a megújulás jele az, hogy kiürülnek a templo-

mok. Nézzétek meg a debreceni gyülekezeteket! Például a Kistemplom, ahol háromszáz tagú közösség szolgált, ahol kétezren hallgatták az ígét csütörtök és vasárnap délutánonként, most üres. A Nagytemplom is üres. A kis imaterem, ahol Kovács Tibor szolgált, most Farkas Zoltán idegbeteg teszi ugyanezt és üres. Az Árpád tér üres. A Homokkertbe nem járnak, a Csapókertben nem szeretik Szatmári Sándort. És a városszéli helyeken? Ez a megújulás?

Augusztusban püspökeink Amerikában jártak ökumenikus konferencián. Sajnos, még sehol sem hallottam arról, hogy bizonyosságot tettek volna a fő témáról: Krisztus a világ reménysége.

Szeptemberben a Hazafias Népfront következett mint az igehirdetés egyetlen tárgya. Békefi Benő még a népfrontgyűléseken is az istentiszteleten érzi magát, én inkább az istentiszteleten sokszor úgy érzem, mintha népfrontgyűlésen lennék. Horváth Zoltánt Komoróra hívták lelkipásztornak. Békefi Benő és Bartha Tibor azt mondták neki, hogy csak akkor mehet oda, ha botránkoztató módon szakít Isten népével. Nem tette meg. – Gyilkosok!

Hála Urunknak, egyre inkább előjönnek azok, akik megmaradtak a nagy rostán. Hiszem és az Úr naponként biztat ígéje által arról, hogy ébredés következik. Isten megszabadítja népét a nyomorúságból, és kivezeti az ijesztő „Vörös tengerből”. A mai ígéből írok ide néhányat: „Szolgám vagy te Izrael, akiben én megdicsőülök.” Ézsaiás 49,3. „Ujjongjatok egek és föld örvendezz, ujjongva énekeljete hegyek, mert megvigasztalta népét az Úr és könyörül szegényein!” Ézsaiás 49,13. „Én terólad el nem feledkezem”, pedig Sion így panaszodik: „Elhagyott az Úr engem és rólam elfeledkezett az Úr!” Ézsaiás 49,14.

„Igen, így szól az Úr, az erőstől elvételnek a foglyok is, és megszabadul a kegyetlen zsákmánya, és háborgatóidat én háborítom meg, és én tartom meg fiaidat.” Ézsaiás 49,25. „És megtudja minden test, hogy én vagyok az Úr, megtartód és megváltód, Jákobnak erős Istene!” Ézsaiás 49,26. „... kit, akik várnak, meg nem szégyenülnek.” Ézsaiás 49,23.

Urunk, hozd el mielőbb ezeket az időket, hogy a mi szemünkkel megláthassuk! Köszönjük a Te szent és igaz ígéretedet! Áldott légy Jézus Krisztusért!

MEGHALT NAGYAPA

Sárospatak 1955. január 1. 19 óra.

„Vessetek magatoknak igazságra, arassatok kegyelem szerint! Szántsatok magatoknak új szántást, mert ideje keresnetek az Urat, míg nem eljön, hogy igazság esőjét adja néktek.” Hóseás 10,12. Ma reggeli igénk volt ez. Bát-
ran írom, hogy igénk, mert Uzonka is ezt kapta Urunktól.

De mit jelent ez az ige? Mit mond általa Isten? Csak sejtem. Isten az Ő népére, azokra panaszkodik, akik nem szeretik Őt, akik hamis-
ságot vetnek. Valahogy úgy értem, hogy ne legyetek kétszínűek, ne
azt arassátok, amit vetettetek, hanem kegyelem szerint. Az legyen a
tietek, amit Krisztus vetett. Önmagát adta érettünk és Ő az elhalt ga-
bonamag. Ő a mienk és semmi, senki más.

Szántsatok új szántást! Nem kell a régi nyomokon menni, hanem
lehet újat kezdeni, nagyot és merészet. Azt kérem az Úrtól, hogy ez
évi döntéseimben merész legyek. Lehet többet, nagyobbat kérni, mint
ami eddig volt. Ideje keresni az Urat és nem a magunk igazságát, ké-
nyelmét és biztonságát. Most parancsolja, hogy legyen időd leülni az
ige mellé. Légy csendben az Istenre figyelni. Eljön az igazság esője!
Isten leperli a mi perünket, elhozza igazságunkat. Mert van igazsá-
gunk, az, amit Krisztusban kaptunk! Ki kell várni mindent. Ma a vá-
rakozás idejét éljük. Hiszem, mert Isten megígérte, hogy eljön a kegy-
elem ideje. „Ad ébredést az Úr, az Úr erős Király! Leomlanak a kőfa-
lak, amerre népe jár!” Reánk árássza minden áldását.

November 7-én meghalt nagyapa, éppen a vörös forradalom nap-
ján, amit ő nem szertett. Csendes volt az elköltözése. Amikor szeptem-
ber végén Debrecenben jártunk látogatóban, kérte, hogy azonnal men-
jünk hozzá. Jelenések 7,14-16-ot olvastuk. Láttam, hogy végre megér-
tette, csak kegyelemből, hit által üdvözülnék. Amikor mondtam, hogy
Jézus vére mossa el minden bűnünket, rábólintott. Igen, természetes,
hogy csak az Ő véréért üdvözülhetünk. Szombat délután szeretett
volna táviratozni gyermekeinek, de nagymama lebeszélte. Vasárnapra
virradó egész éjszaka csuklott és hányt. Nagymama és Lajcsi a legna-
gyobb hűséggel ápolták. Lajos öcsémnek látnia kellett, hogy agonizál,
mert ő, a debreceni MÁV építővállalat tisztviselője nagyapáéknál lakott.

Másnap reggel elcsendesedett, Lajcsi megborotválta, nagymama megcsókolta, utoljára. Szíve egyre gyöngédebben vert, egyre szakadozottabb volt a lélegzete, azután összecsupka az ajkát és szép csendesen elhalt... Isten veled nagyapa! Utolsóból első lettél, mert családuknban legkésőbb láttad meg Krisztust itt a földön, de leghamarabb oda-fent. Várjál, mi is oda sietünk, nem sokára találkozunk.

Kedden délelőtt temette Berényi József lelkész. Patakról egyenesen a ravatalozóba mentem, és ott megtörtént az a csoda, hogy Lajcsi-val megbékültünk, megcsókoltuk egymást.

Nagypa, csodálatos életedben, küzdöttél és akaratos voltál, mert elgondolásaidat keresztülvitted. De a legnagyobb mégis az volt, amit haláloddal végeztél el, hogy megbékélt két testvér, akik vér szerint és Krisztus vére szerint összetartoznak. Krisztus halála így békíti meg az ellenségeket.

Karácsonykor meglátogattuk Abaújszántón édesapáékat, Mancikáékat, Selyeben pedig apuékat és Asztalos Zoliékat. December 29-én Vencsellőn találkoztunk néhányan egymással és az Úrral Borbély Bélaéknál. Horváth Zoli beköltözött Kisvárdára, és Pannonia motort vásárolt 15.000 forintért.

Ma délelőtt Györgyartlón szolgáltam. Ez a település Sárospatak egyik szórványja, szocialista falu. Valahányszor megérkezek, mindig ezzel a kérdéssel fogadnak, hogy: „Mikor jönnek már az angolok?”

Ézsaiás 63,7-el szolgáltam: „Az Úrnak kegyelmességeiről emlékezem”.

KIÁLTÁS SZABADULÁSÉRT

Sárospatak, 1955. szeptember 14., szerdán este 19.15.

Patakra jövet ezt az ígét adta Isten: *„Légy hív mindhalálig és néked adom az élet koronáját.”* Akkor nem értettem, mert messze volt tőlem. Ma már közelebb van hozzám. Ahogy távolodnak a dolgok, és múlik az idő, egyre világosabban értünk és látunk. Szépen kiválogatjuk és különbséget teszünk a fontos és mellékes dolgok között. Odafele mindezt megértünk. Légy hív mindhalálig, nagyon sokszor prédikáltunk vagy hallottunk róla. Kedvelt igénk volt, amíg nem volt baj. Elpalástolt mindent a Főiskola és vállalta a felelősséget Szabó Miska bácsi, vagy a főnököm, Darányi Lajos bácsi voltak az exponált emberek. Én

csak szürke káplán, aki már értem, hogy miért adta Isten idejövetelemkor ezt az igét: *„Légy hív mindhalálig...”*

Horváth Zoltánt a hódmezővásárhelyi tanyákra rendelték szolgálatlételre, azzal a döntéssel, hogy számára ez csak próbaidő, mert ha nem viseli jól magát, elbocsátják a szolgálatból. Zoli a kirendelést nem fogadta el, sőt válaszolt a kérdésekre, amelyeket Békefi és Bartha nagytiszteletű urak tettek fel neki 1954 őszén. Ezután a püspök úr kihallgatásra fogadta Zolit, és Helsinkibe indulása előtt haragra gerjedt, hogy súlyos világproblémák idején vak emberrel kínlódik, és Zolit rendelkezési állományba helyezte. Magyarul: kidobták a lelkészi szolgálatból. Zoli ezután nagy lendülettel látogatta Major László kisvárdai orvossal a gyülekezeteket. Egyik alkalommal Tóth Sándor kisvárdai kalapossal volt együtt, és amikor éjszaka hazajöttek, imádkoztak, amint Tóth Sándor kilépett az utcára, az ÁVO (Állam Védelmi Osztály) lesben várta, nyomban elvitték. – Írjam, hogy minden gyanú a püspöki hivatalra terelődik?

Békefi esperes úr kijelentette a berekfürdői konferencia elején, hogy teljesen egyetértenek Fekete Péteréssel, de így példázta az esetet: „Kovács így szól a társához, hogy hülye vagy te Varga. Ejnye, bocsánat, hogy azt mondtam hülye vagy, de hát az vagy.” Péterék annak tiltakozásául, hogy ők viszont nem értenek egyet Békefiék teológiájával, egy hatvan oldalas beadványt nyújtottak át a püspök úrnak, aki kedden jött haza Helsinkiből, és állítólag szerdán magával vitte Budapestre. Csütörtökön, augusztus 18-án, Ilona nap idején az ÁVO elhurcolta Pétert és Tibort. Tibort pizsamában és papucsban vitte el és ruháján kívül gyermekágyas feleségét és egyhetes kisfiát is otthon hagyta. Idáig mindketten írhattak haza egy alkalommal, és az ÁVO kíméletesen bánt velük. Péter tbc-je orvosi vélemény szerint kiújult, és az ÁVO vitte ki a tüdőszanatóriumba.

Írjam, hogy minden gyanú a püspöki hivatalra terelődik?

Van olyan vélemény, amely szerint ez a püspök úr harmadik esete. Első volt Csornoky Viktor dolga, Tildy Zoltán veje, akit ő csalt haza azzal az ígérettel, hogy nem lehet baja. Kivégezték. Második Papp Béla, aki az iskolák államosítását ellenezte, és csak a két cipőjét találták meg az erdőben. Harmadik eset a Péteré és Tiboré. Aránylag

nagy visszhangot váltott ki az ügy a lekipásztorok között. Némelyek azt ajánlották, hogy közös kérelmet küldjünk a püspök úrnak, aláírással. Végül az a vélemény alakult ki, hogy mindenki maga írjon, lekipásztorok és laikusok, akinek a szívére helyezte ezt az Úr.

Én szeptember 9-én ezt a levelet küldtem el: *„Bizalommal és jó reménységgel kérem a püspök urat, amennyiben lehetősége van rá, szíveskedjék odahatni, hogy Fekete Péter, Kovács Tibor és Tóth Sándor testvéreink letartóztatásukból mielőbb szabaduljanak és ügyük, egyházi kereteken belül tisztázódjon. Mély tisztelettel: Bojtor István és felesége.”*

Várom, hogy engem is elvigyen az ÁVO. Darányi Lajos bácsival nehéz beszélgetésünk volt ezzel kapcsolatban. Lényege pedig az, hogy csak akkor szóljak, és akkor beszéljek, amiről kérdeznek.

Közel van hozzánk a halál, de az Élet Jézus Krisztus még közelebb, sietünk az örökélet felé. Krisztus ezekben a feszült időkben is vigasztalás. Ő a meggyalázottak, letiportak, bűnösök Közbenjárója. Esedezik értünk.

„ÜNNEPLÉS”

Sárospatak, 1956. január 18-án. 20 óra 30. Györgytarlóról hazaérkezve.

Szeptemberben, 1955-ben megtörtént a budapesti teológia 100 éves centenáriumának nagy húhóval tartott ünneplése. Nem voltak jelen a határ túloldalán lévő püspökök és az exponált magyar személyek sem. A meghívott külföldiek mindent láthattak, amire alkalmuk volt, ahová elvitték őket, és mindent megtudhattak, amit sikerült elmondani nekik. Tudomást szereztek az ébredés nullifikálásáról és Péterről, Tiborról is. Ravasz Lászlót elfelejtették meghívni. A testvér kolozsvári teológiát sem képviselte senki a nagy ünnepeken. Vásárhelyi János püspök-höz is csak az utolsó pillanatban érkezett el a meghívó.

A külföldiek távozásával előbb Tóth Sándort, majd Fekete Pétert és Kovács Tibort is hazaengedték. Sajnos még nem tudtam találkozni velük. Kovács Dezső sógoromat beiktatták az alcsútdobozi gyülekezetbe. Január 10-én megszületett harmadik gyermekük: Boglárka. Novemberben gyakran kihallgatta az ÁVO, és az ébredésről, kapcsolatairól, szolgálatairól érdeklődött.

Novemberben Selyeben jártunk gyülekezeti napon, amit a templomrenoválás befejezése alkalmából rendeztek. Közel 30.000 forintot költöttek rá. Én is szolgáltam esperesi engedéllyel.

Decemberben Györgytarló szociográfiáját írtam, Levél Györgytarlóról címen. Talán akar valamit az Úr, bár ébredést adna. Az atyafiak mozgolódnak a környéken. Könyörülj rajtunk Urunk!

Borbély Bélát Vencsellő, Farkas Lászlót Nyírgyulaj, Oláh Bélát Gebe, fegyelmi alá helyezi a nagytiszteletű nyírségi egyházmegye fővezérsege. Berényi Józsefet határidő nélkül tartó „tanulmányi szabadságra” küldték a Mester utcai gyülekezetből. Szóval a főtiszteletű egyházkormányzat további diktatúrával intézi a vallási ügyeket, gondolom, hogy csak a pénzre, hatalomra való törekvéssel. Fizetnek is nekik busásan.

Sok minden feszül bennem. Mikor hozza már elő Isten az elrejtett népét? Különbösebb dolgokra nem kaptam határozott kijelentést, de a kérdés erősen ott él bennem. Vajon, nincs-e itt az ideje annak, hogy határozottan ellene álljunk az ördögnek? Hiszem, hogy elfutna tőlünk!

Jövel Szentlélek Úr Isten.

PRÓBATÉTEL

Göncruszka, 1956. november 14., szerda este 16 óra.

A naplóirást nehéz elkezdni és még nehezebb abbahagyni. Mégis igyekszem összeszedni gondolataimat. Négy főtéma köré csoportosítom a mondanivalómat: István fiúnk születése. Az ébredés kibontakozása. Göncruszkára jövetelünk és az októberi nemzeti események.

Február végén, Patakon meglátogatott Varga Örzse debreceni tanársegéd, azzal a szándékkal, hogy néhányan töltsünk egy pár napot Hután. Péntek reggel indultam ifjú Darányi Lajossal, és szombaton este felé értünk vissza. Másnap 26-án vasárnap délelőtt én szolgáltam a nagy istentiszteleten. Darányi Lajos bácsi Györgytarlón osztott úrvacsorát, Kocsis János pedig Dorkón volt.

Vasárnap reggel, míg prédikációmát olvastam, Uzi bejelentette, hogy görcsei vannak és vérzik. Azonnal átment a szomszéd Jakó János orvoshoz, aki beutalót adott az újhelyi szülészetre. Ezzel a háttérrel prédikáltam megilletődve 10 órakor a 38 esztendő óta beteg Bet-

hesda parti ember történetéről. Közben Uzi összecsomagolt és lefeküdt. Istentisztelet után háznál szorongások között gyermeket kereszteltem, mire hazaértem, ott volt a mentőautó. Berobogtunk Újhelybe. Szülés gátló injekciót adtak a feleségemnek. Délután Patakra érkeztem vissza, megkerestem Emesét. Szilágyi Sándoréknál hagytuk a szomszédban. Otthon jól kisírtam magamat, régen sírtam, nem is tudom, hogy kit sirattam.

Másnap, hétfőn Emesét Abaújszántóra vittem édesanyámékhoz. Milyen nagy dolog a szülő! Délután busszal Újhelyig mentem, sietve föl a kórházba. A bejáratnál Kovalcsik Etelka ápolónő, hívó testvér fogadott: „István fiuk mára virradó éjjel, egy óra 30 és 2 óra között megszületett. Súlya 1.80 kg. és hét hónapos koraszülött. Talán megmarad.” Uzonkámnak békessége volt. Mivel éjszaka jött a kicsi, és nagyon gyorsan, ezért nem volt segítség mellette.

Minden nap bejártam Újhelybe. Az orvosok nem sok jóval biztattak, hogy „talán megmarad”. Egyszer reménykedve, másszor bánatosan jöttem haza. Végre enni kezd. Ma görcsei voltak. Súlya állandóan csökken, már csak 1.70 kg, már csak 1.65 kg. Ma elakadt a légzése, mint a koraszülötteknél szokott és elkékült. Oxigénnel segítettek.

Uzi nem evett, fogyott és sírt. Könyörögtünk az Úrhoz, hogy ha megadta ezt a kisfiút, akkor őrizze meg. Nagyon nehéz harc volt ez. Végül ezt az ígét kaptuk: *„Ha pedig engedelmeskedtek e végzéseknek és megtartjátok és teljesítitek azokat, az Úr a te Istened is megtartja néked szövetségét és irgalmasságát... és szeretni fog téged, megáld téged és megsokasít téged...”* V Mózes 7,12-13. Néhány napig a kicsi 1.65 kg súlynál állott, aztán gyarapodni kezdett.

Fiam! Nagyon sokat imádkoztunk érte. Újból Istennek ajánlottam magamat, mert választani kellett, és ismét az Urat fogadtam el. Istennek ajánlottalak téged kis sovány, ernyedt gyermeket. Valamilyik nap a csecsemő szoba ablakán megmutatott édesanyád. A mellett álló falusi asszonyok kétségbeesve jajgattak, hogy ugyan kié ez a sovány gyermek? Nem mertem szólani, hogy az enyém. Az Úré vagy te. Nagypénteken böjtöt fogadtam és azon a napon sokat imádkoztam érte. Legyél az Úré!

Uzonka április 16-án hazajött, szép meleg tavaszi napon. Azóta nagyon sok gond és félelem Istvánka miatt és könnyörgések érette. Nem mondhatjuk azt, hogy nem fejlődik, de nagyon lassan. Életkorához képest sovány és visszamaradott. Főleg a kis füle miatt vagyunk szomorúak, bár az orvos nem talált rendellenességet, úgy tapasztaljuk, hogy nem hall. De Aki életben tartotta, Aki megadta a néhány dekát, hisszük, hogy meg fogja adni hallását.

Istvánka gyakran az Úrhoz kényszerít bennünket, mi pedig az Úrhoz visszük őt.

Régóta imádkozunk új ébredésért, hisszük, hogy ezt Isten meg fogja adni. A nyári eseményeket olyan szempontból mondom el, amelyeket én láttam, amelyekben valamennyire nekem is részem volt.

Sátorlajaujhelybe rendszeresen jártam át, sőt Ruszkáról is voltam már ott. Nagyon kedvesek, komolyak ott az atyafiak. A fő kérdés, mindnyájunk kívánsága az, hogy a gyülekezetben és azon kívüli szolgálatban teret adjon a Szentlélek.

Isten végre megadta, hogy Patakon is rendszeresen találkozzunk néhányan a hívők közül. Persze szorongás és félelem között, hogy mit szól hozzá Darányi Lajos bácsi, az Államvédelmi Osztály stb., de mindig volt valamilyen alkalom, hogy összegyűljünk az Úr körül. Keresztessy Lászlóné Aranka néni lelkészözvegy volt a nagy támaszunk. Igyekeztünk kapcsolatot teremteni Bodroghalászon Király Zoltán lelképásztor családjával (Horkai László későbbi püspök sógora).

Borbély Bélát gyakran meglátogattam Vencsellőn, különféle összejöveteleken és nem összejöveteleken. Nagy esemény volt a pünkösdi konferencia, aminek nem csak intenzitása, hanem az akkori viszonyokhoz mérten expenzitása is volt. A szabolcsi atyafiak autóbust bérletet és azzal jöttek.

Pünkösöd utáni vasárnap kereszteltük Istvánkát, amikor Asztalos Zoltán prédikált Patakon. Kormány Karit és feleségét, Mancika nővéremet hívtuk keresztszülőknek. Ez az alkalom újabb lehetőséget adott, főleg pataki atyafiak összejövetelére. Borbély Béláné Erzsike néni, valamint Mariska néni szolgált közöttünk, este átjött Béla bátyánk is. Az nap járt Horváth Zoltán, Major László főorvossal Újhelyben.

Július 10-én Olaszliszván prédikáltam, és eskettem Lajos öcsémet Erdősi Piroskával. Délután 17-én Györgytarlón szolgáltam, utána átmentem Tuzséra Horváth Zoltánék harmadik gyermekének keresztelőjére. Kislány volt. Ott négyszázan voltak együtt. Lajos öcsémnek adtam nászútra a motorkerékpáromat. Még nem jegyeztem föl, hogy április negyedikén reggel Debrecenben Asztalos Zoltán sógoromnak motort vásároltam. Debrecenből fölmentem Komoróra a Záhony melletti összejövetelre.

A tuzséri keresztelőből országos botrány lett, az egyházkormányzat elrettentő példaként emlegette. Fekete Pétert áprilisban kilakoltatással fenyegette az „irgalmas egyházkormányzat”, különféle megfontolások folytán pedig Szalkszentmártonba rendelte ki segédlelkésznek. Bereczky Albert püspök úr kihallgatáson fogadta Fekete Pétert, a keresztelő után való események miatt. Négy lelkész volt Tuzséron, Borbély Béla, Fekete Péter, Bartha Ferenc és én. A lelkészjellegűek megjelenése azért fontos, mert ezekre az összejövetelekre ráfogták, hogy szektás alkalmak. Bereczky behatóan érdeklődött személyeink iránt, mondván, hogy micsoda esztelenséget követtünk el!

A Vencsellőn fújó pünkösdi szél a monoki helyettes lelkészt is megerősítette abban, hogy gyülekezeti napot tartson. Én is vállaltam szolgálatot, bár az esperes úr nem adott engedélyt rá. Megtartottuk engedély nélkül. Főleg a Szerencs–Hidasnémeti vasútvonal környékén lakó hívők jöttek. Míg szombaton délben motorkerékpáromat készítettem, Fiedler István missziói előadó Horváth Zoltánról beszélt nagy izgalommal. Nem kaptam indítást arra, hogy megmondjam ennek a volt nyilasnak, hogy ma és holnap Zolival szolgálunk együtt.

A monoki napból Janka Péter esperes és Fidler István missziói előadó nagy hűhót csapott. Újszászy Kálmán professzor úr, mint egyházmegyei gondnok, mérsékelte az ítéletünket. Feri nagy békességgel hordozta az esperes úr tajtékzását. A tuzséri szenzáció azért sem tartott túl sokáig, mert 22-én követte a komorói csendesnap, hatszáz résztvevővel. A keresztelő megnevezése egészen eltörpült, bár három gyermeket is keresztelek. Nyilvánvaló lett a gyülekezeti csendesnap jelleg, amelyen Miska bácsi is szolgált.

Július 24-én Patakon Szabó Miska bácsi meglátogatott Borbély Bélával. Újabb összejeveleteket tartottunk Patakon és Bodroghalászon. Dezső és Enikő, valamint Zoli sógor is nálunk voltak.

Július 25-én Abaújszántón édesanyáméknál volt összejevétel Miska bácsi szolgálatával. Délután Monokra látogattunk Dezső sógorral ígét hirdetni Nagy Ferencnél. Ebben a lelkészben igazán szemlélhetjük Jézusunk Lelkének munkáját. Dezsővel éjfél tájt tértünk vissza Patakra.

Július 27-én reggel Debrecenbe indultunk atyafiakat látogatni, és jártunk Hosszúpályiban, Konyáron, Hajdúsámsonban, Hajdúhadházon is. Zoli Dezsőt vitte én pedig Enikőt. Szombat este vissza Selyebre, reggel már Patakon voltam.

Augusztus 14-én Vencsellőn volt lelkészösszejevétel, ahonnan Vajára vittem Horváth Zoltánt. Éjjel visszamentem Patakra.

Ebben az időben ülésezett Galyatetőn az ökumené Központi Bizottsága. Többek között erre hozták magukkal a budapesti teológia centenáriumi ünnepségén – WC-ben, kapu alatt, villamoson, parkban – a magyar Hitvalló Egyház nyilatkozatát. Wissert Hooft főtitkár megkérdezte püspökeinktől, hogy ha Magyarországon teljes vallásszabadság van, miért működik Hitvalló Egyház is. Azt válaszolták neki, hogy itt nincs Hitvalló Egyház. Ezután elővették a világnyelvekre lefordított nyilatkozatot. Püspökeink azzal mentették ki magukat, hogy ez aláírás nélküli, tehát érvénytelen. Mert a Hitvalló Egyház sohasem névtelen. A gyűlés némely tagja elfogadta ezt a magyarázatot, de a főtitkár nem. Hivatkozott a tuzséri keresztelőre, a komorói csendesnapra, mondván, hogy a Hitvalló Egyház főfészke Szabolcs megyében található. Mivel püspökeink a tényeket már nem tagadhatták, ezért tudomásul vették a megújuló egyház nyilvánosságra való lépését.

Békefi most is elvetette a sulykot, mert a vajai presbitériumnak nem adott engedélyt az augusztus 19-20-i csendesnap megtartására. A vajai lelkipásztor által vezetett küldöttség előtt verte az asztalt, azt kiabálta, hogy Borbély Bélák egyházzsakadók! Aki Vajára mer menni, az többé nem református, de az egyházzsakadást a magyar református egyház kibírja. Felelősségre vonták Borbély Bélát a Vencsellőn tartott egyhetes gyermekturnusért, Beregszászi Károly lelkipász-

tort a rétközberencsiért, Oláh Bélát és Farkas Lászlót gyülekezeti napokon való, engedély nélküli szolgálatokért. Békefi Benő az ÁVO-val, az Egyházügyi Hivatallal, palástvesztéssel fenyegetett, egyre ingerültebben, ami Bojtor Istvánra is vonatkozik.

Bereczky közben Erdélyt járta azzal a megbízatással, hogy az ottani magyarokat rábeszélje arra, hogy határrendezés esetén Romániához csatlakozzanak. Péter János püspök valahol külföldön agitált. Itthon az epigonok serénykedtek, gyakran egymásnak ellentmondva.

A vencesellői deklaráció Békefi megcáfolására és az egyházszakadás ellen való tiltakozásul készült.

Augusztus 16-17-én Szilvásváradon voltam, ahol egyetemi hallgatók táboroztak egy héten át. Krisztus a világban címmel közöttük szolgáltam.

Augusztus 20-án Vajára motoroztam, magammal vittem Kajati Béla presbitert Györgyarlóról. Mintegy négyszáz helyről, kb. kétezeren voltak.

A Központi Bizottság érintkezésbe lépett Ravasz László református és Ordass Lajos evangélikus püspökökkel a magyar egyházi helyzetről és rehabilitációjukról tárgyaltak.

Közben a Bodroghözől érkezett több kérés, hogy látogassuk meg őket. Karcsán két alkalommal jártam. Egyszer győrtarlói szolgálat után Kovalcsik Etelkával motoroztam oda. Sok éjszakázás és sok fáradság, mert a segédlelkészi szolgálatokat el kellett látnom. Csak délután mehettem kérédkedés nélkül, és az éjszakát vettem igénybe, hajnali 4-5 órára otthon voltam. Isten csodálatosan őrzött. Kegyelem, hogy a motorral soha nem volt semmi bajom. Egyik éjjel a műútról a pataki útra kanyarodva, valószínűleg a fáradság miatt elcsúsztam, de nem lett komolyabb esés. A sok szolgálat és az ébredés kibontakozása miatt feszültség támadt Lajos bácsi és közöttem. Például a keresztlő utáni áhítaton csak Iluka néni, a felesége vett részt, Lajos bácsi csak az ebéden. Nem beszéltünk őszintén az ébredés dolgairól. Egyszerűen elhallgatott, vagy felállt és kiment. Nem mert teljes szívvel Istenre támaszkodni.

Még volt a nyárnak egy nevezetes eseménye, ami számomra jelentős. Pünkösöd előtt két héttel Ruszkay András bátyám, aki Patakon te-

kintélyes tanár, látogatott meg az öccsével, Pállal. Miután Lajos bácsi-nál tájékozódtak, bejöttek a lelkészi hivatalba hozzám, hogy megkérdezzék, elmennék-e Göncruszkára lelkésznek? Örömmel igent mondtam. Mivel a gyülekezet teljesen egységes volt mellettem, így az egyházi kérésüket eljuttatták Farkas Elek esperes úrhoz. Az ügy azonban halasztódott, vajúdott.

Jól tudtam, hogy keresztyén magatartásom miatt a főtiszteletű egyházkormányzat neheztel rám. Várták, hogy mellettük nyilatkozzam, és kérjem megválasztásomat. Isten kegyelmesen megőrzött ezektől. A kormányzat böjtöltetett, és a kis eleven Emese, valamint a sokat síró Istvánka miatt szorosságban voltunk az egy szobában, közös helyiségekben és udvaron. Az is nehezítette helyzetünket, hogy Patakon sok vendégünk volt, és sem a tényállást, sem a vendégeinket nem fogadta örömmel Lajos bácsi, de bírtuk.

Patakon legtöbbször „nagyobb” és „jobb” parókiát szántak nekünk. Lajos bácsi azért is óvott Göncruszkától, mert húsz évvel ezelőtt meghívták oda, de nem fogadta el. Én arra gondoltam feleséggel, lehet, hogy egyházi enyhülés lesz rövidesen, – voltak ilyen hangok –, akkor talán „jobb sorsban részesítenek,” de tudtuk azt is, hogy az egyházkormányzat jelenleg Göncruszkát is sajnálja tőlünk. Ez a sejtélem beigazolódt.

Az ügy húzódtott, és Farkas Elek esperes úr, hogy könnyítsen magán, sok gyalázatot szórt rám:- Jehovás, bethániás, szakadár stb. Azután magasabb egyházi érdekből Király Pál százsfai lelkészt jelölték. A gyülekezet nem fogadta el arra hivatkozva, hogy vadászaton embert ölt. Erre újabb egyházi érdekből mást jelöltek, Pethő Lajos debreceni segédlelkészt, akit betegsége miatt hegyi levegőre ajánlottak. Térképen az újat éppen Göncruszkára tette. Lajossal barátságban voltunk és vagyunk. A gyülekezetet azzal rázta le esperes úr, hogy tudomása szerint engem jobb helyre akarnak tenni, amiről én soha nem hallottam. Asszonyküldöttség ment Göncre, ahol az esperes úr kénytelen volt megígérni, hogy kérésüket továbbítja a püspök úrhoz. Közben a gyülekezet levelet írt Péter János püspöknek. Kormány Károly sógorom, aki járásbírósági elnök volt Abaújszántón, jó tanácsokkal látta el a gyülekezetet több alkalommal.

Július 7-én Janka Péter esperes úr először beszélt velem ebben az ügyben. Megkérdezte, hogyan mertem azt mondani, hogy elmegyek Göncruszkára. A gyülekezet képviselőit az egyházkormányzathoz kellett volna utasítanom. Azonnal tegyek nyilatkozatot a meghívás elutasításáról. Ez csak egy sokszorosított forma nyomtatvány volt, amit ki kellett volna tölteni. Arról szólt, hogy tudomásom szerint: *Göncruszkán lelkészválasztás van, amiről tisztelettel lemondok, és magam helyett ajánlom Pethő Lajost.* A kívánt nyilatkozatot visszautasítottam. Esperes úr tájékozott, hogy „ajánld Pethő Lajost”! De más lelkész választáskor se kértek, hogy ajánlom-e, mondtam.

- Egy évig nem töltik be Ruszkát!
- Ez az egyházkormányzat dolga.
- „Még három évig leszel segédlelkész!
- Akkor összesen tíz évig leszek.
- Elhelyeznek egy kis faluba!
- El fogok menni – válaszoltam.
- Na, látod, ez a makacsság, mindig javatokat akartam, és ez a hála!

Megköszöntem irántam való fáradozásait, segítségét. Így történt ez hétről hétre. A nyári evangéliumi események mellett, külön próbaként adta ezt Isten. „Parókiára akarsz menni és Monokon engedély nélkül gyülekezeti napot csináltok?”

Gyötört és gyomrozott még Fidler István volt nyilas, bár ő kifejezetten hintás teológus. Azután mellénk állt, végül a monoki ügyben szigorúbb ítéletet kért ránk.

Patakon felkeresett Ferenczi Károly püspökhelyettes. Jellemtelen, gerinctelen, hitehagyott, szökött katona, aki a kommunizmus ellen írt, és most kiszolgálója lett. Ő diplomatikusabb volt, így operált: Pethő Lajos régebben segédlelkész, de most egészségi okok folytán hegyvidékre kell mennie, végül, amikor érdeklődtek nála, a térképen ujját éppen Göncruszkára tette. Károly bácsit helyesbítettem. Az exmiszsiót is hozzászámálva régebben vagyok segédlelkész. Biztosítottam, hogy már ajánlottam Lajost a gyülekezetnek. Végül a Péter János püspök úr kettévágta a gordiuszi csomót, úgy döntött a dologban, hogy a gyülekezetnek is joga van beleszólni a lelkészválasztásba. Táviratilag

Farkas Elek bemutatkozó szolgálatra rendelt, amit csütörtökön kaptam meg. Pethő Lajost annak idején két héttel hamarabb értesítették, és azért nem választották meg, mert nem vette fel az utcán a palástját a parókia és templom között. Augusztus 19-én megválasztottak, szeptember 3-án elkezdtem szolgálatomat, és 9-én ide költöztünk. Szeptember 16-án beiktatott Farkas Elek esperes. Sok vendégünk volt, Patakról negyvenen jöttek. Délután Darányi Lajos prédikált.

Isten tegyen ítéletet cselekedeteink szerint ebben az ügyben is! Ő legyen irgalmas hozzánk, mindnyájunkhoz. Beiktatáskor felvett textusom: „*Magasztaljátok az Urat, mert jó, mert örökkévaló az Ő kegyelme!*” Zsoltárok 136,1.

Szeptember 7-én Patakon a zempléni egyházmegye missziói bizottsága gyűlést tartott. Ezen főtiszteletű Bartha Tibor is részt vett, mint az egyházkormányzat képviselője. Felháborodva tárgyalta meg az engedéllyel és engedély nélkül megtartott gyülekezeti napokat. Főtiszteletű úr külön név szerint kárhoztatta Borbély Bélát, aki képes volt háromezer ember előtt prédikálni, valamint Oláh Bélát és Farkas Lászlót (Nyírgyulaj) és Koncz Sándort. Rátértek a göncruszkai eseményekre, arra, hogy beiktatás után szeptember 17-én lelkész konferenciát tartottak. A helyi lelkésznek esze ágában sem volt engedélyt kérni. Ez így téves, mert Kovács Dezsőt 16-án délutánra szolgálni kértem. A püspöki hivatalok pedig elutasították az engedély megadását, táviratilag, telefonon és személyesen. Oh, milyen gyorsan és sürgősen intézkedtek! Bartha Tibor az Államvédelmi Hatóság igénybevételenek lehetőségéről is beszélt, majd kifejtette, hogy az egyház vezetősége tartózkodik ettől a lépéstől. Janka Péter esperes úr ellenem szólott, Darányi Lajos bácsi semleges volt, Újszászy Kálmán védte az ébredést és személy szerint engem.

Szeptember 17-én hétfőn megtartottuk Göncruszkán a baráti jellegű találkozót. Koncz Sándor beszámolt az időszerű egyházi kérdésekről. A probléma teljesen világos volt: ha a püspök úr hazajön vagy Békefit, vagy Béla bátyánkat fogja fölmenteni. Az előbbi következett.

A nagy nemzeti fölkelést 1956. október 23-tól számolják. Sárospatakról jöttem haza. Édesapámnak számoltam be, hogy Budapesten nagy felvonulás és forradalom van. Másnap zászlókkal falunkban is

felvonultak, de nem csatlakoztam a néphez. Abaújszántón vonultam fel Kormány Károly járásbírósi elnök úrral, akit a forradalom után a rendőrségre behívtak. „Nem emlékszik arra, hogy maga is felvont?” – kérdezték. „Már hogy ne emlékeznék, maga ment előttem, én meg maga után következtem.”

ISTVÁNKA HALÁLA 1959. AUGUSZTUS 20

Göncruszka, 1959. augusztus 26., szerda 10 óra.

Kisfiam! Reád szeretnék emlékezni most utoljára. Már nem hallod a hangomat, talán nem látod az arcomat, mégis szeretnék beszélni hozzád, hiszem, úgy érzem, mintha itt lennél, nevetnél, gőgicsélnél. Életünk nagy próbatétele voltál. Isten először úgy próbált, hogy az orvos Sárospatakon édesanyádnak terhességi megszakításról beszélt. Én úgy gondoltam, úgy hittem, hogy ez bűn, és a hívő ember nem teheti meg. Hét hónapra megszülettél. Egy fél évig élet-halál mezsgyéjén állottál. Akkor nem bírtam volna elviselni, hogy itt hagyj minket. Göncruszkára költöztünk. Kiderült, hogy nem vagy süket, sem értelmetlen, formás arcocskád, okos szemed értelmet sugárzott. Reménykedtünk. Aztán édesanyád betegeskedett, szörnyű fájdalmak szorították a derekát, és a sok orvosi vizsgálat eredmény csont és tüdő tbc. 1957-ben januártól augusztusig feküdt előbb Miskolcon, azután a debreceni szanatóriumban.

Hogy a fájdalmam nagyobb legyen, azzal kezdtek vádolni a hívők, hogy én vagyok az oka. Neked nem szabad lett volna megszületni. Szinte nem volt egyetlen megértőm sem. Talán méltán ítélték el, és 1957 nyarán elértük házaseletünk krízisét. Arra gondoltam, ha én valóban gyilkosa vagyok édesanyádnak, akkor váljunk el, hogy ne akadályozzam a ti boldogságodat. De édesanyád hű maradt hozzám. Sok könnyes, keserves szanatóriumi beszélgetés után egymásra találtunk ismét.

És még történt valami. Édesanyád távollétében reád Bojtor nagymama vigyázott. Bevittünk Miskolcra szakorvoshoz, ahol megállapították, hogy gyógyíthatatlan tagelesésed van. Édesanyád szüntelenül utánad érdeklődött. Emese Toókos nagyapáéknál, Asztalos kereszt-szüleinél volt Selyeben. Sokat sírtam, térden állva, hason csúszva

imádkoztam érettetek. Édesanyád gyógyulására nézve határozott kijelentést kaptunk. Felőled pedig ezt olvastam kérő imádságomra: *„Meghallgattam a te imádságodat és könyörgésedet... Megmentem e házat, amelyet építettél,... ha te előttem jársz. De hogyha elszakadtok, kígyomlálom.”* I Királyok 9,3-4.

Édesanyád hazajött csudálatosan meggyógyulva. Felőled pedig reménykedtünk és aggódtunk, hittünk és kételkedtünk, ígéretet és ítéletet kaptunk. Eltelt az 1958. esztendő. Erősödtél és visszafejlődtél, épültél és fogytál. Mi pedig imádkoztunk és hallgattunk. Az orvosi vélemények különbözőek voltak. Megállapították azt is, hogy agyvérzést kaptál szülés alatt, vagy azután. Voltak hívó orvosok, akik biztattak.

Június 22-re a budapesti gyermekklinikára kaptál beutalót szakvizsgálatra, 20-án, szombaton indultunk útra. Életed számunkra legkedvesebb heteit utazásod előtt töltötted. Jó étvágyad volt, naponként erősödtél. Sokat játszottál és vidáman kacagtál. Szombat reggel kettő órakor költöttünk, mosolyogva ébredtél. Emesével Miskolcig kísértünk, ott találkoztunk Toókos nagymamával, aki Alcsútdobozra utazott Dezső bácsiékhoz. Ölbe vittelek a vasútig. Megérkezett a vonat, és amikor fölszállottunk a kocsiba, szívet tépően visítottál. Megérezted, hova visznek és tudtad, többé nem jössz vissza.

Miskolcon összetalálkoztunk Toókos nagymamával. Őt – béna lévén – autóból ölben vittük, és a sínek mellett vártuk az Újhely felől jövő gyorsvonatot. Arra is emlékeztetek, hogy Miskolcig „bújócskát” játszottatok Emesével. Fölszállni Szombathy Zoliék is segítettek, külön fülkét kaptatok Budapestig.

Búcsúztunk. Amikor a vonat már lassan megmozdult, utoljára az ablakig felemeltem Emesét, és bekiáltott: „Szervusz, Istvánka.” Tudta, többé nem lát. Sokáig lobogtak a zsebkendők, velünk együtt könnyeztek a mellettünk állók.

A többit nem beszélem el ilyen részletesen. Egy hét múlva Pesten súlyosan belázasodtál, pedig a szakorvos biztatott, *„Meglátják, ez a gyermek rohamosan gyógyulni fog.”* 40-41 fokos lázzal feküdtél, légzési zavarokkal küzdöttél. Két hónapon keresztül szondázás, lázcsökkenés. Étvágy, erősödés, visszaesés, ismét javulás. Közben ima, hit, ígéret, kételkedés, újabb remény.

Augusztus 21-én, pénteken édesanyáddal együtt ezt az ígét kaptuk: *„Gyönyörködjél az Úrban és megadja néked szíved kéréseit. Hagyjad az Úrra a te utadat és bízál Benne, majd Ő teljesíti.”* Zsoltárok 34,4-5.

Azután? Azután néhány óra múlva olvashattuk a táviratot is. *„Kisfia meghalt Nagytétény Gyermek Otthonban.”* Augusztus 19-én helyeztek át oda a László Kórházból. Édesanyáddal indultunk útnak utoljára meglátogatni. A budafoki temető ravatalozójában láttunk utoljára. Olyan, mintha most is itt gügyögnél és játszanál mellettem az irodai ágyon, pedig összekulcsolt kezekkel, mosolygó arccal fekszel mozdulatlanul. Sietsz! Vár Toókos nagyapa hamva Debrecenben és a lelke odafent a mennyben. Ott vár az Úr Jézus. Ott már nincs semmi fájdalom, sem hőség, sem gerinccsapolás, se agyvelőgyulladás.

Mégsem vagy távol, hanem egyre közelebb. Integepsz. Ez nem azt jelenti, hogy *„Isten veletek!”* Hanem: *„Gyertek ti is!”* Igen, megyünk fiam, hamar ott leszünk, de úgy látszik számunkra még maradt itt némi feladat: a kereszthordozás, a küzdelem és a szolgálat. De azért visszaintünk fiam, mert ha az Úr Jézus szól, mi is megyünk...

Megyünk!

Férfikor

LELKÉSZI NAPLÓ

Göncruszka 1960. november 16., szerda 21 óra.

Azt gondoltam, hogy a falusi lelkipásztorok unatkoznak. Nem így történt. Február 29-én 32. születésnapomon, ami idáig csak nyolcszor volt életemben, írok be néhány ígét. Uzonkámától ezt kaptam: *„Vessed az Úrra a te terhedet, Ő gondot visel rólad, nem engedi, hogy valamikor is ingadozzon az igaz.”*

Édesanyám átjött Abaújszántóról megköszönteni azzal az ígével, hogy István vértanú *„térdre esvén, nagy fennszóval kiáltott: Uram, ne tulajdonítsd nekik e bűnt! És ezt mondván, elaluvék.”* Cselekedetek 7,60.

Én ma reggel azt olvastam: *„Akkor nyomorúságra adnak majd titeket, és megölnék benneteket, és gyűlöletesek lesztek minden nép előtt az én nevéért... De aki mindvégig állhatatos marad, üdvözülni.”* Máté 24,9. 13.

Mindezeket úgy veszem, mint Isten szavát!

Gyakran gondoltam arra, hogy egy hónapig rendszeresen bejegyzem, emlékezetből, hogy mivel telik az időm.

Október 1., szombat. Vasárnapi igehirdetésre készülök. Ez úgy történik, hogy kis jegyzetet írok, a prédikációkat pedig szóról szóra legépelem. Néhány helyre rendszeresen küldök belőle. A göncruszkai szolgálatok mellett helyettesítettem 1958 májusától 1959 augusztusáig Hejcen is, mert eltávozott a lelkipásztor, Komjáthy György meghalt.

Október 2. Gyermekeknek 9 órakor, fél 11-kor és délután 2-kor a gyülekezetnek van istentisztelet. Este 6 órakor, nyáron 8 órakor a hívőknek tartok bibliaórát. Vasárnap délután mindig családlátogatást végzek a feleségemmel, téli hónapokban pedig keddi napokon reggeltől estig. Most vasárnap édesapám 79. születésnapja is volt, amikor nővérem családjával, édesanyával és nagymamával is átjöttek Abaújszántóról.

Október 3. Hétfőn délelőtt megérkezett az egyházlátogatóság, Kiséry Béla és Sebő Antal lelkipásztorok. Az irodai adminisztrációk és statisztikák rendben vannak. Este istentisztelet után közös presbiteri vacsora volt a gyülekezeti teremben, amelyen a Bárczay családról tartottam előadást, akik közül többen főgondnokságot viseletek a gyülekezetünkben. Vendégeinkkel éjfélig beszélgettünk.

Október 4., kedd. A reggeli félhatos vonathoz kísértem vendégeinket és naponta 3-4 páciensnek adok injekciót, amire doktor Nagy Gyula gönci orvos kért. Patakon az Egyházkerület gyakorlati teológia szakcsoportja ülésezett, én az 1919-es igehirdetésből ismertettem részleteket. Motorkerékpárral szerencsésen odaértem. Darányi Lajos püspök adta ki számomra a feladatot, hogy írjam meg az „Egyház a forradalomban” című dolgozatot. A 200 oldalas tanulmányért 2.000 forint honoráriumot kaptam. (Abból vettük az első mosógépet.) Patakon meglátogattam a betegszabadságon fekvő Darányi Lajos püspök urat.

Október 5., szerda. Házassági évfordulónk. Három szekér szenet hoztunk Göncről.

6-án, csütörtökön, Abaújszántón zongoraórát tartottam 14 gyermeknek, amit hetenként kétszer végeztem. Ez a munkám november 1-gyel megszűnt, mivel a lelkipásztor még így sem „építheti a szocializmust”. Ez pedig úgy kezdődött, hogy Göncruszskán Demkó Imréné

tanácselnök felesége felkeresett, mert hallotta, hogy Abaújszántón két gyermeket zongorára tanítok. Miért nem lehetne Göncruszkán is?

Pénteken, 7-én este nyolc órára értem haza Abaújszántóról.

Október 8. Göncruszkán tartok zongoraórát, hittanórát és este istentiszteletet. Öt gyermeket tanítok zongorára Ruszkán. Vasárnapi szolgálatra készülök.

Vasárnap, 9-én délelőtt, délután istentisztelet, majd Vilmányba mentem át egyházlátogatásra Szőnyi Gyurkával. Az esti bibliaórát feleségem tartotta.

Hétfő, 10. A fél kilences vonagnál vendégeket vártam, mert lelkesztalálkozó volt nálunk. Áhítat után a marxista pszichológia alap kérdéseiről tartottam nyolc oldalas ismertetőt. Szőnyi Gyurka kisfiával nálunk aludt. Kilenc lelkész jött el.

Kedd, 11-e. A fél hatos vonattal utaztam Abaújszántóra, Szőnyi Gyurka is ezzel ment haza. Zongoraórákat tartottam.

Szerda, irodai munkák, levelezések.

Csütörtök, 13. Házi munka, favágás.

14-én, pénteken, Abaújszántón tanítok.

15., szombat, készülék istentiszteletekre.

Vasárnap 16-án szolgálatok.

17-én, hétfőn később kelés, egy kis pihenés.

Kedd, 18. Abaújszántón tanítás.

Szerda 19. Hittan és zongoraóra.

Csütörtök 20. favágás. Sajnos megerőltettem a bal kezemet, ínhüvelygyulladást kaptam, műteni kell.

21-én pénteken. Zenei szereplésre kértek, amit elvállaltam. Délután érkezett hozzánk Kún Klára hívó testvér, beszámolt Horváth Zoltánról.

22-én szombaton: Lovász Lászlóné Elli néni zenei szakfelügyelő érkezett, és 16.15-kor indult haza. Köszönöm. Az Abaújszántón befejezett munkámért dicséretet mondott.

23. Vasárnap. Tóth Bálint kovácsmester Vizsolyból meglátogatott, mert nősülni szeretne. Nyitrai Rózsikát ajánlottam neki, akit feleségül is vett. Göncruszkára jött át a tsz-be, aztán Miskolcra a MÁV-hoz ment. Később felesége meghalt Miskolcon. Éva és Bálint gyermekük

született, mindketten hűséges szolgálói az Úrnak. Bálint is megbetegedett, hosszú ideig fekvé ápolták, míg meg nem halt, de mindvégig hitben erős maradt.

24-29-ig bűnbánati hét, amit Isten segítségével, hat órai kezdettel minden este megtartottam. Azért hat órakor, mert a Tejcsarnokba kellett minden este vinni a tejet az asszonyoknak. Jó volt szolgálni, meg-elevenített a Szentlélek.

25., kedd. Bűnbánati istentisztelet után Kiss Pál nagytiszteletű úrnál kukoricát fosztottunk a gyülekezet tagjaival. Utána ugyanott, 31-re készültünk énekkarral, fia, László hegedűvel kísérté az éneket.

26. Szerda. Hittan, istentisztelet. Gazda Bélával és Emesével október 31-re zongora és énekpróbát tartottunk.

Csütörtök, 27. Istentisztelet után énekkari próba. A kíséretet Emese játszotta. Az ének címe: „Az éltem Jézus nélküléd teljes boldogtalanság.” Majd hétéves leányunknak ez volt az első szereplése. Kiss Pál lelkész úrnál gyülekezeti tagokkal újra kukoricafosztás, zongora és hegedű próba.

28. péntek délelőtt nehéz volt elbúcsúzni Abaújszántón a gyermekektől, akikkel összelekedtem.

29. szombat. Hittanóra, készülés, délután Arkára mentünk feleségemmel, Vereb Margitka esküvőjére, este istentisztelet és próbák.

30-án, vasárnap gyermek istentisztelet, úrvacsoraosztás és a délutáni istentisztelet után Hernádvécsére mentünk feleségemmel, ahol az evangélikus templomban tartott ünnepélyen feleségemmel együtt szolgáltunk.

31. hétfő: istentiszteletek. Délutánra megérkezett Túrmezey Sándor evangélikus lelkész Hernádvécséről. Valamikor Nagyváradon esperes is volt. Este ő hirdette az ígét. Reformációi ünnepélyünkön az éneklésről beszéltem. A gyermekek harmóniumoztak, Kiss László hegedült. Aztán presbiteri gyűlés a templomban.

November hónap eseményeit már nem jegyzem. Naponként legalább négy-hat felnőtt is bejön a parókiára, és a beszélgetés sok időt vesz igénybe, hogy meghallgassam panaszait. Miután elsején Sándor bácsi visszautazott, Emese iskolába ment, Selyebre indultunk látogatóba.

Mindent a Jézus Krisztus dicsóságére szeretnénk tenni. Tőle várjuk az erőt.

ESEMÉNYEK

1961. május 29., hétfő este 20.30.

Végre naplót írhatok újra! Kinek? Magamnak? Gyermekeimnek? Rokonságnak? Lelkipásztoroknak? Hozzánk tartozó sok fiatalnak? Az egyháztörténetnek? Kiértékelésből vagy szórakozásból teszem? Nem tudok felelni reá. Talán Isten kényszerít, mert ilyenkor mindig előtte állok, Neki mondom el. Feleségemen és édesanyámon kívül úgy érzem, egyedül csak „az Úr ért meg” mélyen és igazán.

Talán az év elejéről kellene kezdeni. Óév utolsó estéjét éjfélig együtt töltöttük a gyülekezettel imaházunkban. Édesanyámék, Kormány Károlyék is nálunk voltak. A gyülekezet és a családjuk tagjai közül „Egymásnak megbocsássatok” című jelenetet játszották le. Mivel szilveszter éjszakáján felszabadultabb lehetett az ország, és olyanokat is lehetett tenni, amit hétköznapiakon nem, gyakorlatba jöttek Göncruszán a szilveszteri színdarabok, amelyeket én írtam a fiatalok részére. Karácsony és ő év közötti időben tanulták meg és este lejátszották.

1961. január 1-én V Mózes 11,26. volt a textusom. *„Lásd, én adom ma előttökbe áldást és átkot.”* Itt a 24. óra. Térjete meg, hogy áldás jöjjön reátok, különben bűneitek miatt fenyeget az ítélet.

Újév első napja vasárnapra esett. Uzonka csütörtökön elutazott Hernádbúdre, ugyanis Asztalos Zoltán sógorom elhagyta Selyebet. Hernádbúd – Pere – Gibárt gyülekezeteibe választották meg lelkipásztornak. Esperes úr előbb Mester Béla zsujtai lelkészt jelölte, végül beletörődött a gyülekezet határozatába. A beiktatásra vagy húszan mentünk át január 8-án. Szenczi Molnár Albert énekarunk négy alkalommal szolgált. Régi idők emlékei elevenedtek fel bennem, amikor a korai vonaton Göncruszától Abaújkérig énekelhettünk. Az nap délután volt Migléczi János bácsi temetése, délben hazajöttem, estére vissza. Másnap baráti légkörben néhány lelkésszel találkoztunk, Borbély Béla is meglátogatott. Hétfőn este értünk haza.

Januárban mindennapi életmódunkat, szolgálatunkat folytattuk. Csütörtökön, 26-án értekezlet volt Miskolcon. Éjszaka hálókocsival

utaztunk Uzonkával együtt Budapestre, és 27-én éjfél körül Tabajdra érkeztünk Kovács Dezső sógorom beiktatására. Elődje Bakó László volt, akit Szegedről száműztek Tabajdra, és most nagy hirtelen a válásoktatás körüli bonyodalmak miatt nyugdíjba küldtek.

Pénteken, február 3-án este érkezett hozzánk dr. Major László belgyógyász szakorvos barátom és testvérem a Krisztusban. Vasárnap délután vittem át motorkerékpáron Hidasnémetibe, ahonnan Pestre utazott orvoskongresszusra. Hálás vagyok Istennek Laci életéért, szolgálatkészségéért, hitének merészségéért.

Február első hetében Isten kegyelme által Asztalos Zoltán hernádbúdi lelkész és Hörcsik Lajosné fonyi nagytiszteletű asszony szolgáltak nálunk. Itt egy fájdalmas megjegyzést teszek. A tabajdi beiktatás alkalmán szeretettel hívtuk Kovács Dezsőné Enikőt szolgálatra. Amikor evangélizációnk közeledett, emlékeztettem ígéretére, hogy ha az Úr akarja és engedi, akkor eljön hozzánk. Lemondta jövetelét és azzal mentegette magát, hogy „nagy a távolság”, tél van, gyermekeit kire hagyja. Aztán illendőségből talán, hogy „majd máskor Dezsővel együtt és hosszabb időre”.

Mi komolyan hívtuk, vártuk és hirdettük, hogy az Úrért mindent vállalni kell! Mindenkor első a Jézus követése. Talán beszélni sem jó erről, mert úgy érzem, hogy a hívők nem értik. Nekik első a család, a gyermek, a munka, azután jön az Úr. Enikő több mint két hétig Pesten korházban feküdt. Operálták. És íme, most ráért, elhagyta családját.

Az Úr Jézus őrizzen meg engemet is az ítélezéstől. Nagy örömet jelentett, hogy Johanna, Hörcsik Lajosné egyetlen szóra, teljes szívvel, odaadással jött. Urunk megáldotta szolgálatait.

Testileg nagyon elfáradtam, miközben pénteken, 24-én Horváth Zoltán találkozást kért tőlem, amit megígérttem, és megvalósult, éjszakai töredelemmel, fárasztó utazással.

Február 27-én hétfőn Hernádbúdre indultam fáradtan, az utazások és a lelki izgalom miatt evangélizációs hétre. Isten kegyelmesen hordozott, megáldotta az ígét. Jó volt prédikálni, sokan hallgatták.

A Horváth Zolival való beszélgetés alatt fölvetődött az egyházi tárgyalásra való menetelem kérdése is. Szüleim, Mancika nővérem férjével, Asztalos Zoli a leghatározottabban tiltották meneteletem.

Miért? Azért, mert református egyházunkban évtizedes „gyakorlat”, hogy akinek teológiai pere van, az államellenessé válik. Régen a rendőrség, manapság az ÁVO vagy a rendőrség veszi „kezelés alá” az ilyeneket. Okkal féltettek. Sokat gyötrődtem egész héten át. Emberi indokok kényszerítettek az elmenetelre, és sok reális megokolás viszsztatartott. Könyörgéseim után az Úr a 37. Zsoltár 5. versével válaszolt: *„Hagyjad az Úrra a te utadat és bízál benne, majd Ő teljesíti.”* Hűségem minden tekintetben mellettem állott. Legyen áldott az Úr ezért az élettársért!

Hogyan jutottam el Berettyóújfaluba? Március 5-én, vasárnap este 1/2 9 körül Hernádbúdön befejeződött evangélikációs szolgálatom. Sietve vacsora, imádkozás, gyors öltözés után Uzonkámát Szántóig vittem motorral, és ő az éjféli vonattal érkezett Göncruszkára. Szántón, nem mert bemenni Mancika nővéremékhez az én utam miatt. Tovább motoroztam Szerencsre. Nagyon kértem az Urat, hogy őrizzen meg minden bajtól, mutassa meg a helyet, ahová a motoromat betehetem. Este 10 óra után Berecz Béla műszerésznél raktam le holmiimat.

Szerencsről vonattal utaztam tovább és reggel 1/2 8 órakor Berettyóújfaluban leszálltam a vonatról. A tárgyalás félórai késéssel kezdődött. Figyelembe véve „az enyhítő körülményeket”, Zolit azon helyről való elmozdításra, palástvesztésre és a perköltségek megfizetésére ítélték. Mai napig gondolkozom két dolgon; az egyik indok, hogy a gyülekezet éneklésében aktívan részt vett. Zolinak nincs hallása. A másik kérdésem, mire büntetik még, ha „az enyhítő körülményeket” figyelmen kívül hagyják. Volna ennél keményebb egyházi ítélet? A tárgyalás menetét és impresszióimat nyolc ív oldalon foglaltam össze és olvasható. Itt most arról kívánok emlékezni, hogy milyen hasznom támadt abból, hogy Berettyóújfaluba elmentem.

Honorárium az Úrnál van. A földi helyzet az, hogy sokan tiltottak a résztvételtől, és ha bajom esett volna, megjegyeznék, hogy „ugye megmondtam”. Miután nem tartóztattak le, mások így szólnak: „Én is el akartam menni. Nem olyan nagydolog történt.” Mindig figyelemmel hallgattam a Zoli tárgyalásáról szóló beszámolókat. Vajda Mariska néni, ahogy édesanyámnak beszélte, hirtelen megszakította mondókáját. „De hiszen maga is ott volt!”

Zolinak sok barátja volt a nagy szolgálatok idején, és most kevesen állnak mellette, inkább csak szóval és távolról. Ha ébredési idők támadnak, akkor majd mellé állnak. Sajnos a hívők között kevés az öszszetartás. Talán a pesti huligánok több áldozatot vállálnak egymásért, de Szikszai Bénit és dr. Szabó Mihályt rajongói közül sokan elhagyták. 1955-1956-ban életemet is kockáztattam a hívőkért. Az 1957-es ébredési hullámban mellőztek.

Most ismét nyíltan odaálltam Istennek megvetett népe mellé, azokhoz, akik gyaláztatnak. Milyen jutalmat várok, ha Isten új ébredést hoz? Semmit. Akkor majd beállnak sokan az élvonalba és engem félretolnak. Ezeket nem „fájó szívvel” írom, hanem a tárgyilagosság okából. Nem kerestem és nem is kaptam meg a magam hasznát. A Bethániának küldött nyugati ruhát Huszti Kálmán hordta, a gyülekezetek áldozatkész szeretetét Horsai Ede, Szatmári Sándor, Békefi Benő élvezte. Jól van ez így! Amit tettem, nem az emberekért, önmagam dicsőségére cselekedtem, hanem az Úrért. Az Úrért, ma is szívesen megtenném. Uram Jézus. emlékezz rólam, amikor eljössz a Te dicsőségedben!

Március 13-a hétfőtől 16-án délutánig a nyíregyházi kórházban „dolgoztam” Major Laci meghívására. Fehér ingben, nadrágban, köpenyben, a nyakamban fonendoszkóppal követtem az orvosokat, vizsgáltam, mentővel utaztam és előadást hallgattam, szabad időben jegyzeteltem. Hogy volt Lacinak ehhez bátorsága? Tőle kérdezzétek meg. Én nagyon szeretem őt, aki szaktekintély, hitvalló, családos és főleg nem nyafogó. Az orvosokkal és más polgári személyekkel beszélgetésre is bőven jutott alkalom. Kicsit izgalmas volt? Az még nem baj! Így az érdekes.

Hittan, zongora, bibliaórák, látogatások és kerti munka, népfrontgyűlések jellemezték a márciusi hónapot. Nagypénteken és húsvét első napján délután, másnap délelőtt Füzérradvány-Pálházán szolgáltam, mint legátus és dr. Telegdy Imre viceversa volt Göncruszván a legátusunk. Húsvét másodnapján este Abaújszánton voltunk dr. Medgyessy György hívó orvosnál, abból az alkalomból, hogy új lakást kapott. Dr. Szabó Mihály bácsi szolgált.

Április 10-én hétfőtől két hétig kizárólag Júdás életén dolgoztam.

Április 17-én Baktakéken volt „fraternitás”, 19-én két tanítványommal és Király Klára pedagógussal Miskolcon jártunk zenei korrepetáláson. A járási hangversenyen tanítványaim zongoráztak, Király Klára énekelt. Kettőt én kísértem zongorán, egyet Czentnár Ferenc. Emesével négy kezest játszottunk. Hét éves volt. – Megköszöntem Istennek, hogy tanítványaim között Emese lányom is jól szerepelt.

Kedden, április 25-én délben megkaptam a műsorfüzetet, amiből megtudtam, hogy Tokajban zenepedagógus munkaközösség hangversenyén két számmal kell, hogy szerepeljek: Volkmann: Fegyvertánc és Rahmanyinov: Cisz moll prelúd. Ettől kezdve főleg zongoragyakorlás volt a célom.

Május 8-án Csorba László mezőnagymihályi lelkipásztort látogattuk meg, éjfélre értünk haza. Május 12-én Miskolcon lelkészértekezéslet volt.

Május 13-án, szombaton Tóbiás Joli ballagása. Szülei 1957-ben gimnáziumba adták Miskolcon, aztán onnét kivették, hogy gépíró tanfolyamra írássák át. A tanulást javasoltam. – Sok utánajárás eredményeként a gimnáziumba visszavették és keserves hónapok következtek. Se pénz, se szállás, se koszt. A városi színvonalú gyermekek mellett nehezen állhatott meg és félévkor, meg évvégén bukott. Nem osztályismétlésre. 1957 őszén megtért. Saját pénzünkkel, imádsággal és erőnkkel segítettük. Kijártam, hogy sátoros ünnepeken mendikálhasson, az utóbbi években Ilona húga járt helyette. Négy év alatt ilyen módon kb. tízezer Forintot szedett össze. Tanulmányi színvonala lassan emelkedett. A negyedik évet jelesen zárta.

Ragyogó napsütésben, jól öltözött sokaságba vegyülve Uzonkával itt várjuk a ballagás kezdetét a Zrínyi, 1990 után Léway Gimnázium előtt. Megfigyeltem néhány maturált fiatalembert, amint ballagás után kilép az öreg volt egyházi iskola kapuján. Kihúzza magát, könnyed, gögös és flegma. Most mindenki őt nézi, és úgy érzi, hogy övé a világ. Én is azt hittem ballagásom után Debrecenben, azóta egyre kisebbnek látom gyógy életemet.

Eljöttünk nevelt lányunk ballagására, akinek két kis testvére és túl szerény jövedelmű szülei vannak. Ilyenkor látjuk, hogy mennyire gyorsan repül az életünk. A gyertya rohamosan fogy, a láng ereje

gyöngül, hogy a halál fuvallatára ellobbanjon. Eljöttünk a ballagásra, mert sem az Uzonkáén, sem az enyémen 1946-ban senki nem vehetett részt szeretteink közül. Az ünnepély, ha nem is volt meleg, de szépnek és impozánsnak tűnt. Joli izgulva és helyesen a helyzet komolyságát fölmérve, kedvesen fogadott és kalauzolt bennünket.

Május 14-én este fél nyolc órai kezdettel a tokaji tanári hangversenyen játszottam. Megtapsolták erősen és a visszhangja is jó volt. Szokatlanul érintett a sok gratuláció, csók és üdvözlét, fény, amiben részesítettek. Engem az egyházam, a népem csak lesajnálással, váddal, ütéssel vesz körül. Isten nevére szálljon a dicsőség.

Hétfőn érkezünk Hernádbúdre Uzonkával. Fraternitás volt, amelyen az encsi római katolikus plébános és a perei görög katolikus plébános is részt vettek. Két evangélikus és több református lelkész tagja van az együttletnek. Nekem Pintér Károly a legszimpatikusabb.

Pünkösöd első napján, mivel édesapa állandóan nálunk tartózkodik, édesanya, valamint Mancikáék és nagymama érkeztek. A konfirmáltak számára szeretetvendégség volt. Gibárton, Búdon és Perén szolgáltam több alkalommal. A mi legátusunk Asztalos Zoltán volt. Kedden, 23-án délben édesanyámmal motoron indultunk hosszabb missziói útra. Állomáshelyek: Este szabadkeresztyénekkel beszélgettem Debrecenben és Kormányné Rózsika néninél aludtunk. Szerdán, 24-én Debrecen. Felkerestük Vajda Mariska nénit, Németh József hívó orvost, délben pedig Aranyi Lajost Hosszúpályiban, aki 19 év óta nyomorékon fekszik. Délután Berekböszörményben álltunk meg és Nagy Lajosné Pál Ilonka beteg rokonunk ágyánál könyörögtünk. Este a gyülekezeti teremben bibliaórát vezettem és imádkoztunk.

Csütörtök, 24. Körösszegapáti. Beregszászi Sándornét látogattuk a szociális otthonban, Mezősason Bartha Ferenc lelkipásztor családját. Délután Bojt községben Berényi József családjának látogatása következett. Este Berettyóújfaluban Varga Imre házában voltunk. Éjszaka Debrecenben Takács Lajos nagybátyámnál aludtunk.

Péntek 25. Dr. Csák Judit orvosnő látogatása és az utcán Csanády Pállal, a teológián pedig Barakonyi Gizellával, Huszti Kálmánnal és dr. Kocsis Elemérrel beszélgettünk. Török István professzor urat a lakásán kerestem. Lelkészgyűlésen nem szolgálhat, írásait egyházi la-

pok nem közlik, de mezőgazdasági kérdésekről az Akadémián értekezhet. Önkéntelenül is párhuzamot vontam, mert engem az egyház lehetőleg úgy mellőz, mint Török Istvánt, csupán zenei vonatkozásban futhatok.

Éjféltre értünk haza.

Uram, tudod, hogy szeretlek Téged és egyedül Neked akarok szolgálni. Talán egyelőre elég ennyi. Az Úrra nézek, Aki látja szívemet, megérti szándékaimat, elfogadja nyomorult szolgálataimat ott, ahová küld.

Erdély

LÁTOGATÁSOK

Erdély történetét, mai életét „Erdélyi Krónika” című könyvemben 2001-ben foglaltam össze, nyomtatásban megjelent.

1962. augusztus. Csodálatos álomnak tűnik, hogy itt lubickolunk a debreceni nagyerdői fürdő pompás vizében, néhány óra múlva pedig, Isten segítségével, Biharkeresztesnél átlépjük a román-magyar határt. Délután beszálltunk a Berettyóújfaluba induló autóbuszba. Régóta vágytunk a nagymamával, nagybácsikkal, családokkal, rokonokkal való találkozásra, Urunk megajándékozott ezzel is. Eddig még tilos volt Magyarországról Romániába utazni, de helyzet enyhülván meghívó levéllel két hetet engedélyeznek; a megjelölt helyet el nem hagyhattuk és be és ki kellett jelentkezni.

Berettyóújfalu, gyermekkori emlékek. Régi családi ház, nagy tűzoltó ünnepélyek, leventegyakorlatok. Évek alatt „leszűkültek” a házak és parányiak lettek a hatalmasnak tűnő nagy épületek. Vagy csak a látóköröm nagyobbodott? A vasúti állomásra érve üdvözléseket adtunk fel, aztán menetiránynak háttal utaztunk a határ felé feleségemmel és Emesével együtt. A Beregböszörmény mellett lévő Csahosanyánkról is így jártunk haza. Az elmúlás gondolata szorongatott. Hová lettek a régi idők, gondtalan gyermekkor, fiatalos bolondság, amikor vámvizsgálat nélkül látogattunk Nagyváradra és környékére?

A magyar határőrök formális, néhány perces vizsgálata következett. Emesénk állandóan zaklat, hogy „mikor jön már a nemzetközi

gyors?” Végre Biharkeresztesen befut a Budapest felől jövő gyorsvonat. Átszállunk és átgördülünk Biharpüspökibe. (Bocsánat: Episkopia Bihar). A románok szögesdróttal, őrtornyokkal őrzik országukat. Vámvizsgálatuk jóval alaposabb a magyarokénál. Két szomszédunkat vámolás céljából leszállították. Másfél órát ácsorgunk Püspökiben és nagy sokára megengedik, hogy leszálljunk. Beváltjuk forintjainkat, illetve csekkjeinket. Nézelődünk. A románok pénze jelenleg többet ér a miénknél. Végre két 510-es mozdony nekigyürkőzik a végtelenül hosszú szerelvénynek és egymás után hagyjuk el a nevezetes helységeket: Nagyvárad, Csucs. A Körös-parton kigyóznak tovább, és befutunk a Királyhágóba.

Kalauzunk ígéri, hogy százhárom lejért megváltja jegyünket. Nagy sokára visszajön és bejelenti, hogy kislányunk ingyen utazhat tovább. A mi jegyünk ára pedig csak 50 lej. Kolozsvárhoz közeledve nézegetem jegyünkön a kiállítás dátumát, és megdöbbenve látom, hogy lejárt jegyekkel utaztunk. Valószínű derék kalauzunk is tudatában volt ennek, mert leszállás előtt visszakérte mindkét jegyünket. Talán újból eladja? Szerencsére nem jött ellenőr.

Július 31 kedd, Kolozsvár. Alig észrevehetően hajnalodik. Az állomásnál Asztalos Zoltán sógorral és Horváth Miki bácsival öleljük egymást. Kicsit elhomályosul a szemem. Zoliék is itt nyaraltak... Taxival hajtatunk a Rooseveltné, No, 2 számú lakáshoz. Ez az épület a város közepén található, hozzásimul Mátyás király híres szülőházához.

Nagymama! Kedves Rózsika néni!

Fél öt táján fekszünk, kora reggel talpon vagyunk. Először irány a barátságtalan miliciára jelentkezni. Aztán irány városnézés. Az utcák felirata román nyelvű, de még magyar is található. A románosítás teljes erővel folyik.

TEOLÓGIA

Belépünk a volt református teológia kopottas épületébe. Egyetemi Fokú Tanintézet, (románul és magyarul van kiírva). Miki bácsi kísér bennünket, Juhász István rektor barátságos kézfogással üdvözl. Ezen

a teológián reformátusok, evangélikusok és unitáriusok tanulnak. Politikai és ideológiai irányvonalban a kisebbségben lévő evangélikusok és unitáriusok járnak elől.

Professzorok: Horváth Dániel, Geréb Pál, Nagy József, Mózes András, Teleky Mihály, Szócs Endre, Benedek Kálmán, Borbásh Dániel. Asszisztensek: Horváth István, Kozma Béla. 1959-ig tíz református, 6 unitárius és 6 evangélikus tanár volt. A református teológusok létszáma 1961-ben 55, 1962-ben 30, 1963-ban kevesebb lesz. Az evangélikusok és unitáriusok száma csekély.

Tantárgyak: Biblia teológia, exegézis, előgyakorlatok. Egyetemes és protestáns história. Dogmatika, etika, prologomena, hitvallás. Homiletika, szónoklati előgyakorlatokkal. Poimenika, liturgika, egyházalkotmány. Irattárrendezés. Általános vallástörténet.

Az utóbbi évtizedben Barth dogmatikáján kívül semmiféle más külföldi teológiai írás nem érkezett az országba. Magyar egyházi újságainkat (Reformátusok Lapja, Református Egyház, Teológiai Szemle) nem kézbesíti a román posta. Jellemző: néhány éve a Református Konvent 150 darab Bibliát küldött, amit szétosztottak teológusok és lelkipásztorok között, de ez sem elég.

Stúdiumot pontosan annyit sokszorosítanak, amennyi a létszám; nyugta ellenében veszik át a hallgatók. A tanárok fizetése jelentős, 3.500 lej. A lelkipásztorok fizetése egyezik a középiskolai tanárok fizetésével. A professzorok és lelkészek időnként nagyon elhagyottnak érzik magukat, ám azért él bennük bizonyos keresztyén optimizmus.

Délután a „Fellegvárat”, régi és restaurálás alatt lévő romokat másztunk meg. Onnan lesétáltunk a nagy játszótérre, amit a gazdag Haziganu alapított egyik fia halálára emlékezve.

Este eljutottunk legkedvesebb barátunkhoz, Nagy András kényszernyugdíjra tett professzorhoz. Ha jól emlékszem, fia 1949-ben halt meg Debrecenben. András bácsi egyenesen Petru Groza államelnök barátjától személyesen kért engedélyt, hogy a temetésén, Magyarországon részt vehessen. Írásban megkapta, de a milícia azt mondta, hogy Groza megengedte, de mi nem. Ez is jellemző.

Szerda, augusztus 1. Látogatások, vásárlás, Asztalos Zoltánék összehajtogatnak, haza indulnak. Csütörtökön Nagy András bácsi vár

bennünket a Farkas utcai templomnál a reggeli áhítat végeztével. Kísért bennünket, magyarázott és ismertetett Kolozsvárral.

REFORMÁTUS GYŰLEKEZETEK

A Kolozsvári Egyházkerületben az 1960-ban elhunyt, tekintélyes Vásárhelyi János után Nagy Gyula volt petrozsényi esperes került a püspöki székbe. Beiktatása a napokban történt. A Nagyváradi Egyházkerület püspöke Buthi Sándor. Kolozsváron nyolc református gyülekezet él, legnagyobb a Farkas utcai 4.800 lélek és az Alsóvárosi 12.000 lélek. Az előbbi pásztora és esperese dr. Csutak Csaba, utóbbié Kassai Géza esperes és Valádi György.

A Farkas utcai templom építését Mátyás király 1486-ban határozta el. Mire befejezték, 1579-ben, akkorra Mátyás már halott. A románok bizonyítják, hogy Mátyás király román volt, ők ajándékozták meg vele a magyar népet. A templom gótikája kellemes, minden ablaka más-más díszítésű. Eredetileg is egyhajós, a várudvaron emelték. Bástyá rémuralma idején, 1600-ban porig égett, 1629-ig javígtatták, akkor Bethlen Gábor odaadta a reformátusoknak. Rákóczi György 1647-1648-ban mai alakjában restauráltatta. Szószéke a XVII. században épült alabástrom betétekkel, ami Nikolai Illés műve. Középen héber betűkkel a Tíz parancsolat olvasható. Koronája pelikánban végződik, saját véréből tápláló madarat ábrázol. Falain köröskörül a jötevők emléktáblái. Gyönyörű orgonája 1600-tól 1700-ig készült. Itt van II. Apafi Mihály sírja, Erdély fejedelme (1626–1690) feleségével, Árva Bethlen Katával nyugszik itt. A református Kollégium a templom mellett épült 1900-ban. Udvarán a régi várnak 21 bástyája volt. Hitoktatás a templomban és egyházi épületekben folyik. Irigylük Magyarországot az iskolai hitoktatásért, pedig ha tudnák, hogy milyen keservesen megy nálunk, másképp vélekednének. Emeleti helyiségében egyházi irattár van. Az egész templomot az állam eredetiben restauráltatta. Mint a többi templomot, ezt is gázzal fűtik.

KOLOZSVÁR NEVEZETESSÉGEI

A Farkas utcai templom megtekintése után ellátogattunk a szép, emeletes parókiára, köszöntöttük az ott lévő lelkipásztorokat. Az épület

régi empire stílusban épült egyházi tulajdon. A Bethlen bátyáról annyit, hogy történeti múzeumnak kívánták berendezni. Szépen elkészültek vele, és a város vezetősége akkor döbbsent rá, hogy Kolozsvár emlékei csak magyar jellegűek, ezért kénytelenek voltak a tervet elejteni. Apáczai Cseri János kollégiuma mellett van az ókollégium, közelében a Teleki-palota. A református leánygimnáziumot Nagy Károly püspök alapította. Régi magyar színházunkat átépítették. A Bábes–Bolyai egyetem románosítása sikeresen halad előre. Mellette az Apor emlékek. A Főtéren a Jósika-, Rédey-ház, színház, plébánia épület, a sarkon Bem apó szálláshelye, városháza, valamint a tipikusan barokk Bánffy-palota, amelyből mozit csináltak, valamint a lutheránus templom Jászai Károly lelkipásztorral. A Hincs-házat azért fúrták keresztül, hogy az utcát szélesítsék. A Főtér közepén a város legnagyobb nevezetessége, a gótikus Szent Mihály templom. Mátyás király és Bocskai István szülőházában etnográfiai múzeumot létesítettek.

Kolozsmonostorra is Nagy András professzor úr kísért el. Itt kb. 700 román család él, műemlék templomukat a XI században alapították. Hiteles hely volt, 1437-ben itt hitessítették a felkelő parasztok és a nemesek közötti egyezményt. Isten a szívére öleli azokat, akik hozzá jönnek. A falu románosító hatással van Kolozsvárra.

HÁZSONGÁRDI TEMETŐ

Geréb professzor úrral ballagtunk ki a híres temetőbe. Pali bátyám dogmatikus, és a református irány képviselője, székely származású. A magyar professzorok, lelkipásztorok érték igazában az erdélyi helyzetet, a lelki és nemzeti depressziót. Útközben arról is beszélgettünk, hogy a teológusok, lelkipásztorok nem kapnak magyar szakfolyóiratot. Legrégibbi egyházi iratok, értékek az enyedi kollégiumban maradtak. Sértődöttségből, nem adták oda Kolozsvárnak, amikor a teológia oda költözött. Így az egyházi vagyon Nagyenyeden maradt, államosították. A házsongárdi temetőben utunk a Geréb család sírhelye mellett vezetett. Fölkerestük a Szenczi Molnár Albert, Misztótfalussy Kiss Miklós, Reményik Sándor és Tavasz Sándor professzor síremlékeit. Reményik Sándort temetésekor tízezres tömeg kísért a temetőbe, de a Szent Mihály templomban nem harangoztak, felekezeti

széthúzás miatt. A magyarok sírdombjait, síremlékeit nem gondozhatják, mert ez már „magyarkodás”. Például 1956 októberében a református teológusok rendbe szedtek néhány régi magyar sírt, ezért állami rendeletre távozniuk kellett a teológiáról. Román „testvéreink” a magyar kriptákat átalakítják, feliratokat leverik, nehogy a temető bizonyítsa: Kolozsvár magyar város.

TEOLÓGIAI KÖNYVTÁR

Visszasétáltunk a teológiára. A régiségeik értékesek. Előadó, tárgyaló termekben régi professzorok, püspökök arcképei között Ravasz László is látható. Georghiu Dej párttitkára a sztálinizmusra emlékeztet. A botanikuskert Kolozsvár jelentős nevezetessége. Világhírű gyűjtemény, ahol megtalálható a kókuszpálmától a búzáig, délszaki növényektől az zuzmóig. Nagy András professzor úr részletes botanikus ismerete csodálatra méltó.

Bodor Ilonka méni is velünk sétált, aki nagyon kíváncsi volt Emese zongorajátékára. Miután meghallgatta, igen örült neki.

A megbeszélés szerint Gy. Szabó Béla világhírű magyar grafikus-művész várt bennünket régies emeleti lakásán. Késő délután hosszan beszélgettünk mindenféléről, egyházzal, hitről, politikáról, művészetről, világtávlatokról. Kilencezer képéből bemutatott 200 darabot. Felejtetetlen élmény maradt számunkra. Különösen mély nyomot hagytak bennünk azok a művek, amelyeket elmegyógyintézeti ápoltakról és haldoklókról készített. Talán a jövő évben kiengedik Magyarországra látogatóba, miután bejárta a Szovjetuniót, Kínát, Belgiumot, Németországot. Kértem ha „testvéreink” kiengedik, jöjjön el Göncruszkára is.

Este éltem át Kolozsváron a legfájdalmasabb perceket. A Szent György tér sarkán állottunk: feleségem, Emese lányom, Nagy András professzor úr és én. Megöleltem kalauzunkat, aki hosszasan szorongatta kezemet. Járókelők haladtak el mellettünk, a forgalom egyhangú zaját hangjelzések színesítették. A fénycsövek lilásan világítottak és András bácsi még mindig itt állt előttem, kezemet szorongatta. Fehéres, őszes haja hátrafésülve, világos kigombolt ingben, a nagy meleg miatt sötét zakója vállára vetve, balkezében egyszerű aktatáska. Végre

megszólalt. Lassan, nyomatékka l ejtette ki szavait: „Csókolom a magyar földet és ... minden igaz magyart!” Neki is könny csillogott a szemében.

Szombat, augusztus 3. Délelőtt utazáshoz készülődtünk az utasok íratlan törvénye szerint. Vásároltunk, de mit? Zokni, törölköző, sál, élelem.

ROMÁNIA ÉLETE

Az ország lakosság 15 millió, ebből magyar 3-4 millió, vagy több is. A hivatalos statisztika szerint kevesebb. Ez a „leszűkítés” jellemző a román nacionalizmusra.

Az ország területe háromszor nagyobb a mai Magyarországnál. Amerre járunk, utazunk, mindenütt magyar szót hallunk. Legnagyobb városok: Bukarest, Kolozsvár, Brassó, Nagyvárad, Marosvásárhely, Temesvár. A Székelyföld külön sziget, és évszázadok óta nem asszimilálódik, mert a székely nem szívesen tanulja a románt, se az orosz, elég neki a magyar. Ez a hátrányuk, mert nem fejlődhetnek kellőképpen. Viszont ezzel magyarázható, hogy évszázadok óta egy tömbben, megbonthatatlan „családban” élnek.

A sztálinizmus divatja Romániában még ma is jelentősen virágzik. Nyilvános helyeken, hivatalokban, üdülőkb n és szanatóriumokban politikus arcképek, lépten-nyomon versenyfelhívások, tervteljesítések, statisztikák. Nálunk az üdülőhelyeken és utcákon már nem igen használnak ilyen propagandát, mert például aki a Balatonra utazik nyaralni, azt inkább a víz, a napfény, étel, ital, autó, kényelem, főleg a nők irányában fejtenek ki érdeklődést. 1962 az első éve annak, hogy a parasztság kollektívában dolgozik. Munkakedvük kevés, ami érthető. Vetéseik néhol szebbek a mieinknél. Román hivatalnokok bizonygatják, hogy „sok élelmet szállítanak Magyarországra, ezért kevés az övéké”.

A magyarok csak a pesti Kossuth-adót hallgatják, mert szerintük a pesti időjárásjelentés megfelel az erdélyi medencének. Néha annyira izgulnak a szombat esti kabarék adásától, hogy a félénkebbek elzárják a rádiót, nehogy valami bajuk essen. Sokan léptek és lépnek a Pártba, mert a Párt szerencsére némileg védi a magyarok érdekeit a román sovinizmussal szemben.

A városok az utóbbi években fejlődésnek indultak, az újabb épületek szépek és modernek. A nagyobb városok gondozottabbak. A falvak csúnyák, végtelenül szegényesek, elhanyagoltak. Az országutak ma is nevezetesen rosszak, bár többfelé láttunk folyamatban lévő korszerűsítéseket. Egy lej kb. egy forint 50 fillért ér. A csemegeáruk, cukor, pálinka, fűszerek olcsóbbak, a műszaki és háztartási áruk (televízió, hűtőszekrény, porszívó, autó stb.) jóval drágábbak. Igen ritka a magánautó, hiszen 70.000 lej egy Moszkvics. Nem értik, hogy Magyarországon miért nő rohamosan a gépkocsiforgalom. Táplálkozásuk, öltöztetük igénytelenebb a magyarokénál. A kocsimák jóval szerényebben látogatottak, mint nálunk. Olcsó kenyeret csak jegyre lehet kapni.

Szombaton délután 17 órakor vonatra ültünk. Rózsika néni, anyósom testvére a szolgálat mintaképe, elkísért az állomásra. Mozdonyunk fekete füstöt tüsszögve nekiindult Tövis (bocsánat, Teius) felé. Aranyosgyéres után megpillanthattuk a tordai hasadékok.

Marosvásárhelyre értünk 21 órára. Horváth Gyurka bácsi várt, Katinka és Miki gyermekeivel. Taxival mentünk a Görbe utca (bocsánat Stramba) 4. sz. alá. Nagy volt az örömünk. Másnap felesége, Katus, zongoristákat korrepetált, így aztán érthető, hogy a közös „témából” nem fogytunk ki. Zenei, didaktikai, szolfézis, összhangzattan kérdések, bonyolult „diszharmóniája”. Kölcsönös tisztelettel hallgattuk egymás zongorajátékát, az Emeséét is, akinek örömet adott az emeletes ágy. Gyurka bácsiék kis családja csak így fér el a pici szobában. Ők elmentek a testvéréhez, hogy átadják a helyet.

Augusztus 4. Vasárnap délelőtt a Vártemplomban Farkas Árpád prédikált. „Békepap”, de azért lelkünk épülésére szolgált. Délután az Újtemplomba mentünk, ahol a segédlelkész szolgált. Itt is elég sokan voltak. Bementünk a lelkészhez, Nagy Lajoshoz, szép elegáns parókián lakik. Székely ember, hívőnek látszik. Sokféléről tárgyaltunk. Este Gyurka bácsiéknál közös igeolvasás, fekvés. Emesénk jól bírja a rengeteg gyaloglást, ma még a Teleki Könyvtárban is jártunk. Kátival, Miki-vel állandóan játszanak és képtelenek elválni egymástól.

Augusztus 5. hétfő. Marosvásárhely. Délelőtt séta, élelmiszervásárlás, menetjegyváltás, mert 16.45-kor busszal kirándulunk Szová-tára. Ott az épületek, a park, a fürdő, a környezet szép, de olyan óriási

a tolongás, hogy alig fértünk egymás mellett az utcán. Régi családi fészek volt ez. Nem szívesen nyaralnék itt, mert 23 órakor is rezegtek az ablakredőnyök a recsegő tánczenétől. Turistaszállón aludtunk.

Augusztus 6., kedd. Reggel a régi nemesi, rokon családi villát fényképeztük, aztán irány Parajd. Jóval elhanyagoltabb, de forgalma kicsi, legalább pihenni lehet. A sóbánya igazgatója, Telegdy magyar. Szívesen fogad, magyarul beszélgetünk, és kérdéseire alig győzők válaszolni. Fizetés, életszínvonal, kultúra, templomba járás, egyházi élet. Végül három tiszteletjeggyel megajándékoz, és a Ganz-gyár által készített liften, áhítatos csodálattal leszállunk a festői szőlő sósóbányába. Székely munkások sókristályokkal kedveskednek, Lejjel viszonzom. Sápadt, sovány, mosolygós arccal köszönik. Az igazgató még egyszer magához invitál, azután végre irány a fürdő. A perzselő napon pirosra sülünk. Háttal a vízben fekszem. Igaza volt a régieknek, hogy akár el is aludhatunk, mert sós vízben nem lehet elmerülni.

Este Tövisre érkezünk. Balázsfalván végtelenül nehéz volt németül, románul, magyarul helyjegyet váltani. Bár soha ne találták volna ki. Ez az utazásunk rémítője. Kelletlenül érezzük magunkat Tövisen. Leszállt az este, az utcákon alig vannak járókelők, azok is csak oláhul (bocsánat: románul) beszélnek. Ez itt idegen föld. Végre az Enyed – Gyulafehérvár országút mentén, a község közepe táján megtaláljuk a református „pópát”. Házigazdánk, Czira László lelkész nincs itthon, felesége, Irénke (unokatestvér) magyaros vendégszeretettel fogad. Éjfél után fekszünk.

Augusztus 7., szerda. Vajasdra utaztunk ki, ami Tövishez 15 km. Derék kalauzunk az útiköltséget beszédte, de jegyet már elfelejtett adni román szokás szerint. Rábukkantunk az ősi családi házra, amiben apu született. Leány- és fiútestvérei közül ketten még élnek; nagyon sajnálom a tehetetlen két öreget. Minden pusztul és zsugorodik ezen a helyen, mintha a magyarság erdélyi életét példázná. Margit nénire és Béla bácsira, Margit néni leánya visel gondot. Nagyon nehéz azoknak, akikről mindent elvettek és megöregedtek. Kisétáltunk a temetőbe, ahol apu testvérei, szülei nyugszanak. Fényképezés után ellátogattunk a parókiára, amit Toókos Sándor nagypapa épített. Emlékét tábla őrzi. Fialtal lel-

késztársam nem volt otthon, ezért felesége és édesanyja fogadtak. A parókiaián lévő márványtáblát némán olvastuk, hogy épült Toókos Sándor lelkész-esperes ideje alatt. Milyen sok lelkész és esperes volt a családban! A fiatal vajasdi lelkész ifjú felesége zongoratanárnő, nekünk is játszott. Estére vissza Tövisre. Czira Laci nagyon későn jött haza, mert vonatütközés volt, de titok, hogy hol történt és mikor.

Augusztus 8., csütörtök. Kilenc órakor indulunk Tövisről Kolozsvárra gyorsvonattal. Jaj de jó, hogy erre nem szükséges tikett. Emese az alagutakat élvezi, mi pedig az erdélyi Mezősége. A magát „professzornak” tituláló román tanítóval németül beszélgetünk. „Miskolc környékiek?” – kérdezi. „Ott elég sokan laknak románok”, magyarázta. „Nem lakik ott talán három román család sem”, válaszoltam. „Jó, jó! De azért Debrecenben már sokan vannak.” „Téved, professzor úr, mert Magyarország 82 %-a magyar nemzetiségű.”

Milyen különös életszemlélet, amiben szépen elfelejtjük, hogy Nagyvárad, Kolozsvár, Marosvásárhely, Brassó többségében magyar város volt, és az Európai Egyesült Államok felé vezet jövődönk útja.

Otthonosan nyitottunk be Kolozsváron nagymamáékhoz.

Augusztus 9. péntek délután. Szemerkélő esőben kigördülünk a kolozsvári állomásról. Rózsika néni szemét törölgetve sokáig lobogtatja utánunk zsebkendőjét, míg vonatunk kanyarodása után eltűnik szerény alakja.

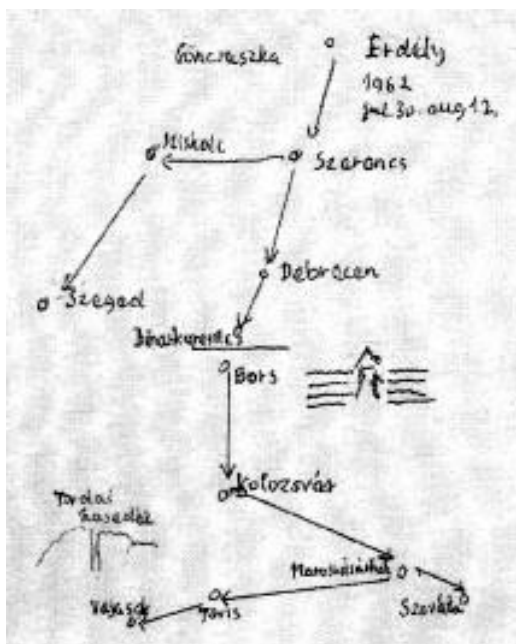
Nagyvárad központja szépen parkírozott, házai, utcái rendesek és tiszták. Éjfél utánig sétálgattunk, aztán vissza a pályaudvarra, alávetjük magunkat a végtelenül nehézkes, órákig való sorbaállás, idegesítően fárasztó román útlevelvizsgálatnak. Egy magyarul tudó román útítárunk állhatatosan bizonygatja, hogy náluk minden jobb, mint Magyarországon. Volt ideje az oktatásra, mert mogorva, másfélórás vámvizsgálat és pecsételés következett. Lassan pirkad, vonatra ülünk, nagy keservesen átvergődünk Biharkeresztesre. A szöges drótok, román őrtornyok „jó szomszédságunkra, testvéri szövetségünkre” emlékeztetnek.

Magyar vámvizsgálók, útlevelkezelők jönnek. „Jó reggelt kívánok!” – köszönnek derülten, frissen, barátságosan. Néhány perc alatt beváltják maradék pénzünket, kezelik az útlevelet, vizsgálják csomagjainkat

és tovább mennek. Mondom román útítársamnak: „Azt azonban ismerje el, hogy nálunk az utazási adminisztráció sokkal egyszerűbb, gyorsabb és barátságosabb, „mint maguknál” Vitatkozás nélkül elfogadta.

Debrecen, 1962. augusztus 10., szombat. Megkönnyebbülve strandolunk a nagyerdei medencében. Délután hazafelé indulunk. Szerencsen Emesét Tóbiás Jolira bízuk, mi pedig Uzonkával Miskolcra indulunk, ahonnan éjfél előtt különvonat indul Szegedre.

Szeged, 1962. augusztus 11., vasárnap. Délelőtt istentisztelet, amelyen Munkácsi György esperes prédikált. Este a szabadtéri színpadon Verdi: Aidáját nézhettük meg. Hétfőn, 12-én 9 órakor Uzonka a helybeli Földműves Szövetkezet irodájában, változatos nyaralás, „pihenés” után, „kipihenten” folytatja munkáját. Munkatársai megjegyezték, hogy könnyű neked drágám, mert amíg mi itt a forróságban dolgoztunk, te meg nyaraltál. A szegedi kirándulást a Szövetkezet dolgozói szervezték.

Családi találkozó, események

„CSATA”: CSALÁDI TALÁLKOZÓ GÖNCRUSZKA, 1963. JÚLIUS 22-28.

Természetesen előtte kívül és belül festettük a parókia szobáit, vakoltuk az imaház utcai falát. Az iskola felőli deszkakerítést felújítottuk, meszeltük a templomkerítést és a templomot. Éppen elég volt ennyi. A gyülekezetből kb. tíz napon át 20-25-en jöttek segíteni, pedig a Tsz is iparkodott, erősen dologidő volt. Év elején Uzonkát áthelyezték Vilmányba, egésznapos munkakörbe, könyvelőnek. Volt hitoktatás és konfirmáció, zongoravizsga és egyhetes szolgálat esténként májusban Baktakéken, ahol beszegezték a templomajtót, és pásztor nélkül széthullott a gyülekezet. Az egyházmegye küldött ki oda. Miután enyhült a helyzet, Pásztor Gyulát ajánlottam lelkipásztornak Tiszántúlról. Meg is választották. Látogattuk a környékbeli hívó testvéreket, és Vajára mentünk Horváth Zoltánhoz. Sajnos szakadás van közöttünk, nem tudom, miért. Februárban és márciusban evangélizáció volt Göncruszán, Nagy Ferenc Monokról és Hörcsik Lajosné Johanna Fonyból szolgáltak. Zsujtára Asztalos Zoltán jött. Befejeztem „Júdás, az Iskáriótes” című regényemet. A Bibliáról tartottam előadást lelkeszkonferencián. Folytak a zongoraórák, és Miskolcra félévi vizsgára szakfelügyelők jöttek ki. Hála Istennek, hogy leveleket is írhattam, mindenre válaszoltam. Kerünköt gondoztuk, fogadtuk látogatóinkat.

Szóval Isten kegyelméből mindez megtörtént. Uram, emlékezz meg rólunk, mikor ítélőszéked elé állunk! Tudod, hogy mindezekből mennyi volt az anyagi hasznom? Semmi. Uram tudod, hogy bűnnel fertőzött az életem és munkám, de azt is lásd meg, hogy mindezeket Éretted, a Szentlélek által igyekeztem végezni. Szeretlek Téged, oda megyek, azt teszem, ahová küldesz, amit akarsz tőlem Jézus Krisztusért. Megváltóm, a Te kezedbe teszem munkámat, szeretteimet és összes buzgólkodásomat. A Te érdemedért, drága véredért hadd legyen mindez kedves előtted Atyám, színed előtt állok.

Följegyzem, hogy kik voltak a családi találkozónkon hosszabb, vagy rövidebb ideig. Édesapám és édesanyám. Dr. Debreczeni Endre

és felesége, aki apu unokaöccse. Asztalos Zoltán és felesége, gyermekeikkel. Kovács Dezső feleségével és négy gyermekével Tabajdról. Horváth Györgyné, Katus, gyermekeivel: Katinkával és Mikivel Marosvásárhelyről. Lajos öcsém és felesége Egerből. Toókos Sándorné, unokatestvér felesége, Erzsike, Elekről. Sólyom Ferenc és családja Hajdúnánásról. Feleségem, Emese lányunk és én. Összesen 28 személy.

Egy napot töltött nálunk Viktor István és felesége, Sükös Pál és Johanna. Gőz Lajos mátraházai postamester és gyermeke nálunk konfirmált 28-án, vasárnap, Marosvásárhelyről Katinkával és Miklóssal együtt. Utolsó este érkezett Toókos Csaba és kislánya Budapestről. Két napig maradtak. Azt gondolom, hogy följegyzésem hiánytalan, 34-re jön ki az összlétszám. Érkezés hétfőn, 22-én délelőtt, a nagy többség pedig a 10 órás vonattal este.

Napi események:

Reggel fél nyolckor ébresztő, fél kilenckor közös reggeli az imaházban, amit áhítat követett. Ezen legtöbbször Kovács Dezső sógor tartott igemagyarázatot. Délelőtt a gyermekekkel foglalkoztam. Szolfézszt, zongorát is tanítottam, már csak azért is, mert vasárnap kis családi hangversenyt rendeztünk, amelyen zongorista gyermekeink szerepeltek, valamint Katalin és én. Műsorát emlékezetnek okáért ki nyomtattuk. Bach: Invenció, Beethoven: C dúr Szonáta első tétele, Bartók: Medvetánc és Bartók: Este a székelyeknél darabokat játszottam. Weiner Leó: Rókatánc négykezeset Katalinnal adtuk elő.

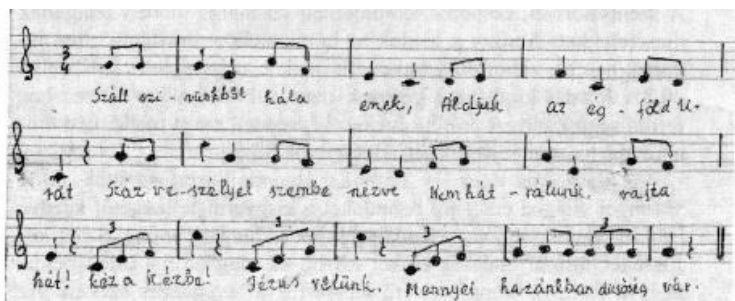
Délben 12 órakor ebéd az imaházban, amit igeolvasással fejeztünk be, aztán gyors mosogatás következett és irány a Hernád. Nyomasztón, forrón égetetett a nap, perzselődtek a fák, növények és virágok. Esténként végig locsoltuk a kertet.

Kölcsön kértük Andrejkovics János szomszédunktól a kétkerekű gumis utánfutóját. A motorkerékpáron Dezső ráült a húzó rúdja és tartotta is. Két felnőtt, 3-4 gyermek fért el benne, valamint az élelem és fürdő felszerelés. Pannonia motorkerékpárom úgy repítette őket a Hernád parti földúton, mint a pelyhet. Elég volt kétszer-háromszor fordulni és az egész család lent volt a Hernádon.

Nagy visítózásokkal, kacagásokkal élvezték gyermekeink és a felnőttek is a fölöttébb érdekes, izgalmas utazást. Nagyon finom volt a

Hernád sima vize. Füves, puha part, sima homok, csúszós iszap között lehetett válogatni. A gyermekeknek olyan étvágyuk támadt, hogy... Naponként 7 óra felé indultunk vissza. Vacsora után közös áhítat volt, amelyen a gyülekezetből többen részt vettek, mivel vasárnap templomunkban konfirmáció és úrvacsoraszózat lesz.

Hétfőn utolsó együttlét, ebéd, ige és búcsúzás. Úgy határoztak, hogy családi találkozókat Hernádbúdon fejezzük be, és egyöntetűen kérték, hogy mi is legyünk ott. Édesapa, édesanya előző nap már elutazott Egerbe öcsémekhez, magukkal vitték Emesét is. Ide jegyzem családi találkozóink himnuszát.

A BALESET

Elementek, üres maradt a ház. Megettettem tyúkjainkat, három ser-tésünket és négy óra tájt bezártam az ablakokat, ajtókat. Az volt az „érzésem”, hogy ide, a parókiára soha többé nem térek vissza. Utol-jára látom a bútorokat, virágokat, fenyőt, gyümölcsfát és mindent. El-búcsúztam.

Uzonka fél ötkor jön ki hivatalából, időben ott kell lennem Vilmányban. Akkor még nem kellett bukósisak. Mosolyogva csókoltuk meg egymást, és robogtunk tovább 70-80 km-es sebességgel Vizsoly felé. A falu szélén levettem a gázt, mert az engedélyezett legnagyobb sebesség lakóterületen 50 km volt. Elhagytuk a református templomot, egy perc múlva mögöttünk lesz a falu, csak még néhány ház és gabonarakár. Szénával megrakott pótkocsis vontató pőfögött velünk szembe, megelőztünk három szekeret... na, végre szabad a kilátás.

Ejnye, honnét került ide ez a nagytermetű kutya? Lassan ballagott át a baloldalra, túljutott az úttest hossz tengelyének felező vonalán. Biztonság okáért rádudáltam, és lehúzódtam az aszfaltról egészen jobbra. A többi egy pillanat műve volt, töredék másodpercek. Kutyánk váratlanul megfordult, és egyenesen elénk ugrott.

Milyen gondolatok suhantak át rajtam? Fékezni tilos, mert annál nagyobb lesz az esés. A 150 kg-os Pannonia úgy imbolygott alattunk, mint szélingatta nádszál. Hiába markolom a kormányt, képtelen vagyok a motort megtartani... Erős csattanás, zuhanunk... a kormányt szorítom. Nagyon sokáig tart a borulás. Az úttesten csúszom, aztán hátranézek – és kegyetlenül nehéz visszaemlékezni reá, most is borzadok tőle – Uzonka csúszott utánam, karjain és fején..., hátizsákja ide-oda billegett.

Ideje volt megállni. Végre nagy csend. Én elől, mögöttem Uzonka, leghátul a motor... Jaj, de kellemetlen itt az út porában feküdni... Bojtor István református lelkésznek. Csak ennyi az élet? Másodpercek? Ezért harcolunk a „becsületünkért”, keresünk elismerést, vásárolunk ruhát, bútort, élelmet. Ezért harcolunk fizetésemelésért, jó állásért? Csak ennyi volna az élet? Ezért veszekedünk emberekkel, vagy kötünk szövetséget velük? Ezért küzdünk? No, ezek felettébb gyöngy lábakon álló indokok. Innen a vizsolyi út porában feküdvé, megsebesítve, összeszakadozva, mocskosan, semmi az egész.

Sikongatás. Kiabálva verődnek össze körénk az emberek.

– Uzonkám élsz? Csak egy szót szólj! – Rettenetes, kibírhatatlan, ha ennek az asszonynak én leszek a gyilkosa.

– Nincs semmi bajom, – nyögi a szokásos mosolyával.

Magamtól álltam fel vagy segítettetek? Nem emlékszem, csak Uzonkát nézem, ahogy felemelik. Jaj de sápadt, falfehér.

– Nincs semmi bajom – ismétli halkán.

Emberek, hát nem látják, fogják meg gyorsan, mert már összeesik!

Húvös parasztházban tért magához. Valahonnan előkerült a bába néni, pálinkával szakszerűen mosogatja sebeinket.

Hernádbúd. Hogyan jutunk oda? Valami úzne, hajtana... Keserves belátni és lemondani, hogy lehetetlen. Vége. Szétnyílt, fityegő talpam bőrét, húsát a bába néni levágja, hogy a kavicsokhoz hozzáférjen. Mi hasította ki? Jaj de fájdalmas. Ki bicegek a színhelyre, kutyánk az árokban nyalja sebeit szomorúan, és másnap belepusztult. A mortort nézem, az új Pannoniát. Különös, hogy egyáltalán nem sajnálom, pedig új. Szép, hibátlan sárhányója összegömbült, lehorzsolts tankja horpadt, a 700 forintos lámpafej összenyomva. Teleszkópja sérült, lábartója pedig hajlott.

Autóval visznek Göncre orvoshoz.

Kedves, jóindulat volt az állatorvostól, hogy szívesen és azonnal vállalta szállításunkat. Estére kerültünk haza Göncruszkára. Sötétedik. A szívünkben mély csend van. Előttünk az evangélium, Krisztus fénye dereng. A Cselekedetek könyvében olvassuk a megtérésem idején kapott ígét: *„Azért jelentem meg néked, hogy téged szolgálóvá és bizonyossággá rendelvelek”*, mondja Jézus Pál apostolnak. Úgy látszik, hogy az Úrnak még szüksége van szolgálatunkra és életünkre. Még! Ezért hagyott életben mindkettőnket, legyen áldott érte szent neve.

Uzonka miatt aggódom, mert a szédülés, ájulás az agyrázkódás jele. Három nap és három éjjel aludtunk egyfolytában reggeltől estig... A kedves Julis néni, Nyitrai Pálné hordta a finom ételeket. Csak a térdünk, a karunk és az oldalunk ne fájna!

„Az Úr a te gyógyítód!”

NAPOK NAPOKAT KÖVETNEK

Göncruszka 1964. június 12.

Az újévi ígém, amiről prédikáltam január 1-én: *„Hit által tiltakozott Mózes, midőn fölnevelkedett, hogy a Fáraó leánya fiának mondják. Inkább*

választván az Isten népével való együttnyomorgást, mint a bűnnek ideig, óráig való gyönyörűségét.” Zsidók 11,24-25.

Januárban irodai munkák, legépeltem a konfirmációi Kátémat. Február: evangélizációs hét és hivatásos gépjárművezetői tanfolyamra jártam. Sok időt vett igénybe. Záróvizsgám teher- és személykocsira ötös lett. Később Uzonka is egyből megszerezte a jogosítványát.

Március: Göncruszán, Zsujtán konfirmáció. Április: gyülekezeti munkák, levelezések. Május: kiállítást rendeztem az imatermünkben „gyülekezetünk mai élete” címmel. Megtekintették más gyülekezetekből is. Énekes vasárnap és konfirmáció május 10-én. Prédikált Ötvös Károly lelkész. Énekelt a nyíri gyülekezet férfikara, akit elkísért a gyülekezet 20 tagja. Délután egyházzenei ünnepély. A mi Szenczi Kórusunk énekelt a következőket: Bach: Már nyugosznak a völgyek. Haydn: Krisztus hét szava. Händel: Dávid és Góliát. Mozart: Harangok éneke (a Varázsfuvolából). Ezen kívül a nyíriek férfikara énekelt, valamint hegedű-, harmónium számok és szavalatok hangzottak el.

Pünkösöd, május 17-én. Szolgáltam Zsujtán, Göncruszán, Füzéradványban és Pálházán. Sólyom Ferenc és családja látogatott meg autóval, így kocsival közlekedhettem. Élveztem a vezetést. Kormány Zsolt és Bellágh Ági is nálunk konfirmált.

24-én hernádbúdi csendes napon szolgált az énekkarunk. 25-én 0 óra 15 perckor indultunk Budapestre Ináncstól Asztalos Zoltánnal együtt. Darányi Lajos püspök úr nyugalomba vonul, és hogy Koncz Sándor lehessen az utódja, ezért tárgyaltunk a megyei pártbizottsággal, Polonkai Imre egyházügyi főelőadóval, dr. Dienes István kerületi főgondnokkal, aki rövidesen meghalt. Felutaztunk Budapestre a fő Egyházügyi Hivatalba, ahol Veres Pál főosztályvezetővel és Grnák Károllyal beszélgettünk. A kórházban meglátogattuk Kovács Dezsőt, akit sérv műtéttel operáltak, megnéztük az ipari kiállítást. Megrendeltem egy Trabant 601-es gépkocsit, beszélgettünk Nagy Barna professzor úrral, Tietzke Graz holland misszionáriusnővel, aki rengeteg segílyt hozott lelkészeknek.

Május 26-tól lelkészstanfolyam volt Mátraházán. Éjfél után 1 óráig beszélgetés Koncz Sándor püspökségéről. Szombaton 41 mázsa szén

szállítása Göncről, délután zongoraórák, este istentisztelet. Vasárnap a szokásos alkalmak. Hétfőn fraternitás Hejcéen.

Július 2-á, kedden fölvétel Miskolcon az ortopédiára. A bal tenyere-
men lévő daganatot műtik (dupuytren). Délben befekszem holt fá-
radtan a kétágyas korházi szobába. Fejem zúg, halántékom lüktet, sze-
mem ég, szívem keményen ver és kapkodom a lélegzetemet. Másnap
12 órától 13.30-ig operálnak, tolokocsin hoznak vissza. Édesanyám fo-
gad könnyes szemmel, nem hiszi, hogy bárcsak operációból állna az
életem... Könnyebb volna. Itt nem hajtanak, nincs rohanás, gondol-
koznak helyettem. Senki sem zaklat, nyugodtan pihenhetek. Húsz év
óta alig volt ilyenben részem. Elfelejték mindent, csak az Úr világos-
sága ragyog.

A szemem nem ég, halántékom kalapácsszerű lüktetése meg-
szűnt, a fej zúgása odalett. Olyan jó itt pihenni, Bibliát olvasni. Csen-
desen szól hozzám az Úr. Nyugalom és béke árad el szívemben. Nincs
kedvem hazamenni. Félek a gyülekezettől, harctól, újabb rohanástól.
Nem érdekel senki és semmi. Belefáradtam. Szeretnék meghalni, haza
vagyok a dicsőségbe Jézushoz. Annyian ütöttek, vertek, gáncsoltak,
nem értettek meg. „Uram, vigyél haza!”

Se operáció előtt, sem alatta, sem azután nem félttem, csak szerdán
este volt nehéz kimondani: *„Atyám, a Te kezedbe ajánlom lelkemet...”*

Ezután végrendeletem következik, amit kihagyok, mert 26 év után
erősen módosítva, 2000. január 1-én újra elkészítettem.

Utolsó pataki prédikációm igéje: *„Légy hív mindhalálig és neked
adom az életnek koronáját.”* Jelenések 2:10. Göncruszkan beiktatásomkor
a 136. zsoltár első verse alapján prédikáltam: *„Magasztaljátok az Urat,
mert jó, mert örökké való az Ő kegyelme.”*

Miskolc, 1964. június 1., péntek. Főorvos úr megengedte, hogy ma
itt hagyhatom a kórházat. Hálas vagyok Istennek a zárójelentésért, ami
nagyon jó volt. Áldassék az Ő neve! Mai igém egyike: *„Aki hálával ál-
dozik, az dicsőít engem, és aki az útra vigyáz, annak mutatom meg Istennek
szabadítását.”* Zsoltárok 50,23.

Göncruszka, 1964. október 7.

Mai igémből leírok néhányat: *„De a jeruzsálemi prófétákban is utála-
tosságot láttam, paráználkodnak és hazugságban járnak, sőt pártját fogják a*

gonosznak, annyira, hogy senki sem tér meg az ő gonoszságából." Isten nem gyönyörködik a meghaló halálában, hanem azt parancsolja, hogy az emberek megtérjenek, Hozzá forduljanak, Krisztusban higgyenek. A modern, szkeptikus, boldogtalan ember üdvösségét akarja. Ítélet lesz azoknak az igehirdetőeknek sorsa, akik hazugságban járnak, sőt pártját fogják a gonosznak. Isten szomorúan büntet ott, ahol a keresztyének bűne miatt nincs megtérés. „Tisztogató Szentlelkedet kérem Uram! Szabadíts meg minden megkötözöttségemből, hogy körülöttem szolgálatom nyomán a gonoszok megtérésre jussanak.”

„Íme, én a prófétákra támadok, azt mondja az Úr, akik felemelik nyelvüket és így szólnak: Az Úr mondja! – holott én nem küldtem őket... és használni sem használnak e népnek, azt mondja az Úr.” Jeremiás 23,31-32. Horváth Zoltán atyámfia 1962 óta hirdeti, hogy csak ő az Úr prófétája. Édesanyám Zoltánt fogadja el, amire azt válaszoltam, hogy ha az Úr nem szól általam, akkor befejezem a vasárnapi igehirdetéseket. Zoltán olyan dolgokat mondott és cselekedett, amelyek ellenkeznek az igével, sőt rontják Isten népét. Munkájuk nyomán meghasonlás, versengés, félelem támad, de gyógyulás, épülés, megtérés nincs. Ártottak és nem használtak Isten népének. Az Úr majd ítéletet mond.

„Azért ezt mond nékik: Így szól a seregek Ura, Izraelnek Istene: igyatok és részegüljete meg, okádjatok és hulljatok el és föl ne keljete a fegyver előtt, amelyet én küldök közétek.” Jeremiás 25,20-27.

A Jelenések könyvében a népek Babilon poharából isznak. Végül Isten kitölti a harag poharának borát. *„Igyatok és hulljatok el!”* A bűn, az ítélet poharából igyatok, aminek zsoldja a halál. Fogyasszatok el, amit főztetek. A bűn gonosz lélek. Aki fenéig üríti ezt a mérget, annak meg kell halnia, mert emberi természetünk nem bírja ki a kárhozat italát. *„Hulljatok el”,* mondja Isten. Aki ezt megissza, belepusztul. Ezért kéri Jézus a Gecsemánében: *„Ha lehetséges, múljék el tőlem a keserű pohár.”* De nem volt lehetséges. Jézus kiürítette és belepusztult. Ám harmadnap feltámadt, ami azt jelenti, hogy diadalmat vett a bűnön, betegségen, halálon! Győzött!

Jelenti, hogy Krisztus helyettem eleget tett. *„Nincs immár semmi kárhoztatásuk azoknak, akik a Krisztus Jézusban vannak!”*

Amerika! Amerika!

AZ ÖSZTÖNDÍJ

Göncruszka, 1964. nyár vége.

Múlik az esztendő. Uzonkával a kertben dolgoztunk. Váratlanul Bütösi János termett előttünk. Tudtam, hogy Magyarországra látogat, de azt nem képzeltem, hogy engem is fölkeres. 1946-ban kezdődött kapcsolatunk.

1946-ban a teológiára iratkoztam be. Ezt megmondtam Szikszai Béni bácsinak – kissé kihúзва magamat. Ő nyersen válaszolt. „Inkább egy franciakulcsot vettél volna” – hűtött le. Az esetet elpanaszoltam Bütösi Jánosnak, aki bibliai történettel válaszolt. Az Úr megparancsolta a fiatal prófétának, hogy ne egyék, és ne igyon, míg küldetésben jár. Az öreg prófeta „helyesbített”, hogy „én is prófeta vagyok, gyere be hozzám”. A fiatal visszatért és belehalt. Ha az Úr hívott el, akkor légy erős a kiválasztásodban. I Királyok 13,18.

Bütösi János megerősített a lelkeszi szolgálatra. Amerikába ment 1947-ben ösztöndíjasként a Presbyterian Theological Seminaryba. Az iskolai év után haza akart jönni, de az ügyintézők megállapították róla is, hogy megfertőzte őt is az amerikai kapitalizmus, és megtiltották visszautazását. Néhány év múlva közölték, hogy „most már visszajöhet”. János elutasította az ajánlatot, hogy most már kint marad. Doktorált, karriert futott be. Japánban szolgáló misszionáriusnőt, Loraint vette feleségül, két gyermekük van.

Első Magyarországra való látogatása után (1964), amint visszatért Amerikába, azonnal kérte életrajzomat, hogy elküldje annak a Szemináriumnak, amelyiknek hallgatója volt. Személyemet, hogy engem választott, indokolták írásaim, amelyeket megmutattam neki.

János szorgalmasan intézte utamat, amiért az Úr neve magasztaltassék. Ösztöndíjamra nézve ezt az ígét kaptam: *„Íme, angyalt bocsátok el te előtted, hogy megőrizzenek az útban.”* Exodus 23,22. „Uram, Te, Aki anynyi gátat leromboltál most előtttem, Aki annyira megaláztál és fölmagasztaltál az utóbbi hónapokban, Aki megdicsőítetted magadat ügyemben, kérlek, mutasd meg nekem azt, hogy erre az útra hívtál el 1950 márciusában? Erre a külmissziói vagy belmissziói szolgálatra. Vagy

más célod van az életemmel és családommal? Kérlek, jelentsd ki magad nekem!” V Mózes 12,1. volt előttem, mint 1950-ben: *„Ezek a rendelések és végzések, amelyeket meg kell tartanotok, azok szerint cselekedvén, melyet az Úr, a te atyádnak Istene ad néked, hogy bírhadj azt minden időben, amíg éltet a földön.”*

De hogy menjek ki? Magyarországon csak hivatalosan küldhet a református egyház, mégpedig olyanokat, akik sem Jánosnak, sem a teológiának nem kíváncsiak, éppen erről a szegény Abaúj vidékéről, ahonnan sokan vándoroltak Amerikába. Az akadályokat kerülve írtam dr. Ferenczi István geológus professzor „keresztapámnak”, aki Washington D. C.-ben lakik, hogy hívjon meg. Mindez titokban történt, mert így szokás nálunk... Persze, kitudódott amerikai szándékom, és ettől kezdve alig állhattam meg hívó kritikusaim előtt, akik azt kérdezték, hogy mit képzelek? Fanyar mosollyal néztek rám, hogy „elment az eszed”?

Útlevélkérelmemet februárban adtam be, ami után a lelkipásztorok bizalmasan megsúgták, hogy ügyemben a rendőrség kihallgatta őket, és csak jót mondtak felőlem. Benkő György espereshez Bodrogi nevezetű nyomozó ment, akinek úgy ajánlott, hogy gépkocsija van, apósa tábornok volt, csak ilyeneket kell az USA-ba küldeni. Útlevelemet augusztus végén kaptam meg. Én lepődtem meg igazán! A magyar belügy olyan szempontból vizsgált, hogy nem vagyok-e imperialista, az USA pedig azt kutatta, hogy nem vagyok-e kommunista? Útlevelem kiadása ezért tartott ilyen sokáig.

Az amerikai Presbiteriánus Teológia (Texa, USA) egy év ösztöndíjat adott.

Az Úrnak hatalmas ereje van!

Dr. Kormány Károly lakásán aludtunk. Emesémtől itt búcsúztam el, mert neki vissza kellett menni az iskola miatt. Édesapám az utcai bejáratig kísért, figyelmeztetett, hogy vigyázzak magamra. Szeptember 27-én pedig Budapesten Bankó Miklósnéknál szálltunk meg. Kiváltottam öt dolláros valutámat. Délelőtt Kovács Dezső sógorom is feljött Tabajdról, elbúcsúztam tőle. Este Bankóné Mártával Uzonka hosszan beszélgetett, én már lefeküdtem, és a gyengeség érzése jött rám. Amikor Uzonka bejött, megnyugodtam.

Kedden, szeptember 28-án reggel Uzonkával kettesben indulok a Keletibe. Kezemben közép méretű útításka, amiben fekete ruha, egy váltás alsónemű, jegyzet, szegényesen ajándékok. Ha az USA olyan gazdag, ahogy mondják, akkor majd megajándékoznak és felöltöztetnek. Maradt még némi magyar pénzem, és milyen becses volt ez odakint! Délután Uzonka útravalót vásárolt, fonott nylon szatyorba tette, amit hazautazásomkor Márta Kassai Farkas New Yorkban emléke elkért tőlem. Örültem, hogy fáradságát ennyivel viszonyozhatom.

Bécsen, Nyugat-Németországon át Luxemburgig vonattal, majd onnan repülővel Izlandon át New Yorkig utazom. Október 3-án Norwalkban prédikálok, ha az Úr segít. Washingtonban kicsit időzök dr. Ferenczi István egyetemi tanár „keresztapánál”, aztán irány Austin, ahol 1965 szeptemberétől 1966. május 1-ig tanulhatok.

A Keleti előcsarnokában a Carpathia Travel Agency New York utazási iroda csoportjához csatlakozom. Vonatra ülök, Uzonka még elszalad valamiért, mert mindig elfelejtünk valamit. Ezek a legnehezebb pillanatok. Nagyokat nyelünk, ő a bátrabb és kijelenti:

- Aztán nehogy azt gondold, hogy majd sírok.
- Te se képzeld, hogy megkönnyezlek.

Még egy csók a vonatlépcsőnél, aztán felugrom az induló vonatra. Az ablakból hajlok ki, és éppen most jött rám ez a könnyfakasztó, fránya meghülés nyár végén... Elő a zsebkendőt, a csuda vigye el... Egy évig úgy láttam magam előtt Texasban Uzonkát, ahogy a Keleti pályaudvar falánál szemét törölgetve integet...

Duna-híd... „*Külföldre szakadt*” amerikai hazánkfiai csoportjával utazom. Valaki fölkiált: a Duna! Most meg ők rántják elő a zsebkendőket. Vámvizsgálat. Egészségügyi röntgenfelvételemet a budapesti amerikai nagykövetség lepecsételte, általam küldik az új hazába. Magyar hatóság kívánságára sem bontom fel, csinálja ő. Nem meri. Békén hagynak. Hegyeshalom és még egy képeslap Magyarországról. A kis katona szívesen bedobja. Végre lassan kigördülünk a pályaudvarról. Egy évig úgy láttam magam előtt Texasban Magyarországot, amint határőr katonák vigyázban, mereven állnak a sínek mellett még akkor is, amikor már Ausztria földjén, az egyre nyúló távolság elnyeli a körvonalakat.

Bécs. Sárgás utcai lámpák, csillogó reklámok. Ost Bahnhof. Különös megkönnyebbülés. Sokan állítják, hogy amint elhagyják a „szocialista határt”, fölsóhajtanak.

Bécsben dollárért is vásárolható képeslap, az első üdvözet nyugatról. Csoportunk öreg magyar nénikéje látva képeslapomat, kéri, hogy az övét is dobjam be a Briefkastelbe. Rutinosan rápillantok, hogy: Kenézlő. Hiányzik róla, hogy Magyarország. Lenézően tanítgat, hogy azt mindenki tudja, hol van. Vita helyett a postaládához sietek, és óvatosságból ráírom, hátha a bécsi posta nem tudná: Hungary. Útleveleinket leadjuk kísérőinknek, fiatal diák nyári jövedelme, hogy bedolgozik a Carpathiának. Csoportunkból „kiszúrom” a beépített szemüveges, fényképezgető útítársat. Jó lesz vigyázni vele. Bevonulok a hálókocsiba, leadom az útleveletem a többi utassal együtt. Nem rég hallottam, hogy amikor Frans Schadee Angliából végighozta Európán Robert Ewing testvéremet, akkor csak Bécsben ébresztették fel. Elhitték Fransnak, hogy Robertet viszi. Hazafelé jövet rám piritottak a francia svájci határon, ahol az utasok elvonultak az útlevélvizsgáló előtt, sokan és gyorsan. Ki sem húzták zsebükből az amerikai és nyugati állampolgárok az útlevelet, vagy éppen felmutatva elhaladtak a tisztelgő, bólogató útlevélvizsgáló előtt. Egyszerűen én is fölmutattam a kék színű magyar útleveletem, és zokon vettem, hogy a libasorból kiállítottak, és tüzetesebben foglalkoztak velem.

Szeptember 29., szerda. Nyugat-Németországon át Luxemburgig vonattal, onnan repülővel utaztunk. Csomagjainkat a pályaudvarról az Airportra vitték. Este szállunk fel a Loft Leidir gépére. Izlandi légi járat, Európa és Amerika között. Csoportnak szezon végén 600 \$ oda és vissza. Ez a legolcsóbb légitársaság. Viszont nem lökhajtásos, és 14 óra az út. Na, és? Ízlelgettem nyugatot. Luxemburg kiöregedettnek látszik. Az üzletekben itt is elfogadják a dollárt, még mindig van az ötből kettő a képeslapok vásárlása után. Ez már elég lesz New Yorkig.

Az USA-ból óriás gép érkezett. Tanulgatom a légi járatok neveit. Kiömlenek belőle az utasok, és egy sötét egyenruhás csoport is. A repülőgép előtt összeállnak az utcán, evangéliumi éneket zengnek, közösen imádkoznak, áhítattal átélve. És nem jön a rendőrség. Ha ez Pes-

ten vagy Debrecenben történik nyilvánosan, akkor letartóztatják a hívőket. Kik ezek? Salvation Army? (Üdvhadsereg). Free Christians? (Szabad keresztyének?) Megilletődve bámulom őket. Olyan jó lenne beszélgetni velük Krisztusról. De nem érdekli őket, hogy figyelem, én se megyek hozzájuk. A város lakóinak megszokott látvány, akár templom, akár pornó. Nyugaton mindent reklámozni kell, mert túltermelés van mindenből.

Félek a repüléstől. Életemben először Uzonkámmal utaztam Miskolctól Debrecenig, mikor a Szanatóriumba vittem. Hányinger kínozott. Félttem, hogy előjön a Loft Leidiren is. Mi lesz velem? Bele a „mellékelt” zacskóba? Legrosszabb a leszállás, amit „görcsök nélkül” túléltem. Rejkjavikban (Izland) gépet váltottunk. Este 22 órakor indulunk tovább.

Csütörtökön, 30-án reggel 7 órakor New Yorkba értünk. Európa és New York között 5 óra különbség van, Austin Texas és Göncruszka között 7 óra. Ezt úgy állapítottam meg, hogy nem állítottam át az órát. Pontosan azt mutatja, mintha Göncruszkan lennék. Majd egy pár nap múlva megteszem.

Kennedy Airport. Percenként hatvan gép száll le vagy fel. Csoomagjainkat gumiszalagon szállítják, amiről a tulajdonosa leveszi a magáét. Vámvizsgálat. Csak növényi dolgokat tilos behozni Amerikába, nehogy megfertőzzék az államukat. A kenézlői néni hív, hogy segítsék, mert valamit kérdeznek, és nem érti. Mákra vadászik a szigorú vámos. Ráfelelem, hogy nincs, egyébként fogalmam sincs hozzá. Ha a kapitalizmus sír szélén áll, ahogy Magyarországon tanuljuk, – rossz nyelvek szerint azért, hogy a sírból kikapaszkodni igyekvő szocializmust bámulja – ez a kilónyi mák nem sodorja a halálba. Ha pedig erős, mint a szikla, akkor mit árt neki?

NORWALKBÓL AUSTINBA

Nem érdekel a mák, mert a fenti balkonról Bütösi János már integet. Átöleljük egymást. Benyomulok az óriás Chevrolett kocsijába. Szélessége majd csak annyi, mint a Trabantunk hosszúsága, 300 lóerős. Szerénykedem, a Trabink 23 lóerejével.

Kérem Jánost, angolul beszéljen hozzám. Egy-két szót megérték.

Valamit bemutat a városból, minden óriási és szédületes. Rájövök arra, hogy Amerikában minden a *legnagyobb, legszebb, legelsőbb, legcsodálatosabb*. Miután hazajöttem, megtanultam a leckét és így mutatom be Göncruszkát belföldieknek, főleg külföldieknek: jól figyeljenek! Nincs több ilyen sár a világon, se Floridában, se a Riviérán. Nincs több ilyen Árpád-kori régi templom csak itt. Nincs a világon több ilyen utca, ilyen kátyú, csak itt. Kiszállnak a kocsiból és fényképeznek. Arra gondoltam, mi lenne, ha kis tételben, szépen csomagolva eladnám a sarat?

Washington D. C.-be száguldunk. Ferenczi keresztapa „szokásos” fanyarsággal fogad, de feloldódik az Erdélyből kapott ajándékon. Időnként valami segítyt küldött címemre Austinba. Néha oly csípősen, kritikusan intett, tanítgatott, hogy majd csak elfogyott a türelmem, majdnem szakítottam vele. Nagyjából békességben váltunk el. Néhány év múlva elszólította az Úr.

Norman Stanték annál barátságosabban fogadtak. Dúsgazdag keresztyének, 1964-ben Göncruszkán találkoztunk. Megmutatták a város nevezetességeit. Hosszan időztünk a Fehér Ház körül. Hősök temetője, sétányok, milliomos negyed, kertváros.

Washington D. C. Október 1, péntek. Jánossal „repülünk” észak felé Connecticut államba, Norwalkba. Jonson autósotelben étkezünk. „Mit szeretnél fogyasztani” - kérdezte János. „Valami tipikus amerikai, mármint ételt.” Hotdogot, (forró kutya) rendel, valami Cocacolával. „Ezt eszi a néger, a fehér, a szegény, a milliomos és az elnök, president Johnson is.” Ettem már jobbat is, de éhes vagyok, ízlik. Ez a híre Coca Cola? Olyan, mint a magyar hipercocoa folyadék, (gyógyszer torokfájás ellen), csak ez szénsavval dúsítva.

Délutánra befutunk a norwalki református parókiára. Mrs. Lora-inne Bütösi kíváncsian néz rám, én pedig vissza. Szóval ő volt a japán misszionárius. Két kislány táncol körül, Swiedy és Kicsi. A társalgás főleg angolul, ritkán magyarul folyik. Emeleti kis szobát kapok egyszerű berendezéssel.

Másnap délután egy órakor (one clock a. m.) Esküvői ebéd a Coffee Barna vendéglőben, aki Vilmányból jött Amerikába. János kér, hogy 12.30-kor legyek a garázsnál indulásra készen. Két percet kések

európai szokás szerint. János indulatos miattam, és akkor megtanultam egyszer s mindenkorra, hogy USA-ban 12.30, az 12.29, legfeljebb 12.30. Amikor Austin Texasban president David L. Stitt a teológia elnöke hívott magához, ígérte, hogy autóval jön értem a Seminaryba. Kb. öt percet kellett várnom, ami nekem természetes volt. Érkezése után szégyenlősen és hosszasan mentegetőzött a késésért. Délután lakodalmi ebédre hívtak. A násznép nagyobbik része magyar. Gyári munkásokkal beszélgetek az amerikai és magyar életszínvonatról, összehasonlítva a kettőt.

Norwalk Connecticut, október 3., vasárnap. Részt veszek a Sunday school-on 9 órakor. A vasárnapi iskola több csoportban folyik a nagy istentisztelet előtt: gyermekeknek, ifjaknak, véneknek. Közben szünetet tartanak, beszélgetnek és kávéznak. Meghallgatom az angol nyelvű istentiszteletet, keveset értek az intelligens vendég szónoklataból. Az amerikai prédikációkat az is jellemzi, hogy vannak olyanok, akik elolvassák a Bibliát, és a textus felvétele után becsukják. Azután idéznek egy okos embertől, teológus, filozófus, politikus, vagy tudós, és ezt az idézetet magyarázzák.

Az egyházak főbb „kasztrendszerai”. Általában a négerek baptisták. A középosztály metodista. A milliomosok általában presbiteriánusok. Létszámban legnagyobb a lutheránus egyház. Assembly of God (Isten gyülekezete) a pünkösdistáké. Minden felekezetben és ágazatban elsöprő erővel hódítanak a karizmatikusok. Mikor erről beszámoltam Magyarországon, Alsóvadászon, Asztalos Zoltán sógorom megállapította, hogy egyértelműen hitet tettem a pünkösdizmusról. Azóta Európát, Magyarországot, Szovjetuniót is bejárta a Szentlélek, vagyis a jelenlévő Krisztus munkája. A református egyház is foglalkozott vele, inkább szimpatikusan, mint ellentmondóan. Én tíz évvel megelőztem koromat, és akik elől járnak, azoknak helyzete kockázatosabb. Minden oldalról támadásnak vannak kitéve. Isten ezt a helyzetet mérte ki számomra.

Október 2-án volt édesapám születésnapja, haza gondoltam.

Október 3-án, vasárnap 11 óra a. m. a nagy istentiszteleten prédikáltam ugyanarról, mint ma egy hete Göncruszkán. *„Nem végeztem, hogy egyébről tudjak tiköztetek, csak Krisztusról, mint megfeszítetttről.”* II

Korintus 2,2. Az amerikai istentisztelet után a lelkész kezét fog az ajtóban gyülekezetében, ahol elismeréssel gratulálnak a beszédért.

Az ebéd beefsteak, félig sült marhaszelet, amiből folyik a vér. Szerintem az ősmagyarok kevésbé fogyasztottak nyershúst az amerikaiaknál. Ez a legdrágább, legelegánsabb étel náluk. A darabok szinte milliméternyi pontossággal azonosak. A kenyér is szeletelve kapható. Csak az íze! Az nincs a magyar konyhához viszonyítva. Ezért szeretik a külföldiek a magyar ételeket. Ha nincs íze, van helyette vitamin. A csodás művészettel becsomagolt ételek borítóján olvassuk a pontos kimutatást, hogy milyen vitaminból mennyit tartalmaz. A gondos amerikai étkezés után pontosan tudja, mennyi kalóriát fogyasztott.

Nem voltam finnyás, mindent megettem, még a chilit is. Ez olyan ízű, mint a moslékba áztatott kenyérhaj. Szaga, mint az ázott kutyaé. Legjobban esett a pizza, ami sült tészta gombával, leöntve szósszal. Amerikában szinte mindent leborítanak szósszal.

Délután két órakor p. m. fogadás a tiszteletemre. Újsághír, fotó, torta, köszöntéssel, fényképezéssel a Dókus Hallban. Dókus Gábor fonyi tanító volt, és három kisgyermekével kihajózott 1893-ban Amerikába a gyülekezete tagjaihoz Norwalkba. Elvégezte ott a teológiát és 38 magyar gyülekezetet alapított. 1936-ban halt meg. Fonyból háromszáz lélek vándorolt ki abban az időben az „ígéret földjére”.

Fojtó Laci 1956-ban távozott Göncruszkáról. Bécsben nősült, felesége, Katalin magyar lány. Ő is átjött az istentiszteletre, büszke volt rá, hogy kis falujának papját hallgatja. Késő délután New Yorkba mentünk. Egy pillanatra megálltunk a világkiállítás fényes pavilonjai előtt. Hihetetlen emberi alkotások.

Ismét Kenedy Airport. Képtelen vagyok fölmérni, hogy melyikre érkeztem. Hideg elegancia, jólét és udvariasság. Búcsút veszek Laciéktól. Az épületből rövid híd nyúlik át a gépbe, tehát nincs lépcső, se le se fel. Helyemre irányítanak. Jet gép az amerikaiak büszkesége. Halk zümmögés jelzi a motor hangját. Kinézek az ablakon és mi ez? Félre áll a föld, vagy csupán mi emelkedünk nyílegyenesen fölfelé?

Houston. Átszállás másik gépre, karomon ballonkabát, kezemben a kopott táska. IX. Gate Austin felé van írva a kijárat ajtón. Udvariasan besorolok. No, ez a világ legmélyebb pontja, senki nem tud rólam.

Egy kopasz, szemüveges férfi, mintha hozzám beszélne. Fogalmam sincs róla, mit kérdez: „Sztiven Bodozsto?” Újra: „Bodozsto?” Ja, persze ez én volnék. Bemutatkozik: dr. Prescott Williams az Ószövettség és archeológia tanára Austinban, a Presbiteriánus Teológián. Én is bemutatkozom: Bojtor István református lelkész, ösztöndíjas, aki most bandukolok Göncruszka Magyarországról Austinba. Együtt repülünk a légsavarossal. No, ez zúgott, recsegett, mint egy kimustrált kávédaráló. És rázott úgy, mint otthon a régi falusi autóbusz. Nem volt hányingerem.

Austin modern Terminal. Langyos eső permetezi a várost. Csillogó reklámok, villanó fények. Joe Turnier fiatal lelkész, a teológia ifjúsági felelőse fogad bennünket a repülőtéren, és szállít kocsijával egyenesen a Teológiára. Idővel megtudtam, hogy USA-ban óriási szerepe van a telefonnak. Így „jelentik” egymásnak a dolgokat. Biztosra mennek. Előre tudják, hogy ki jön, információt kérnek egymásról, egymástól. Tehát Bütösi János megtelefonálta Austinba való utazásomat, pontos érkezésemet, hogy melyik repülőtársasággal, hány órákor, hol és hová érkezem. A szabadság hazájában is szeretik tudni, hogy ki merre jár, főleg ha éppen keletről érkezett.

Dormitory II. emelet és 19-es szoba. John Hambyvel. Junior, első éves. Nincs itthon, mert szüleinél San Antonióban tartózkodik. Szobánk légkondicionált, éjjel-nappal, télen, nyáron azonos a hőmérséklet. Hűteni és nem fűteni kell. A parkokban kaktusz, pálmák, gondosan nyírt pázsit. Professzor Prescott Williams magyarázza, hogy Texas száraz vidék, nyáron elviselhetetlenül forró, télen plusz 5, mínusz 5 fok között a leghidegebb. Igaza volt, de engem már alig érdekel a magyarázat. Belerogyok a puha ágyba és magamra húzom a lepedőt...

TEXAS ÁLLAM HELYZETKÉPE

Alaszka után Amerika legnagyobb állama Texas. Területe, mint Francia- és a két Németország együttvéve. Az első misszionáriusok 1659-ben a déli részen kezdik munkájukat. Spanyol provincia 1691-től, Mexikó része. 1845-től az Unióhoz csatlakozik, ami 1870-től vég-

leges. Zászlója kék mezőben ötágú csillagok. Jelmondata: *Barátság*. Keleten Mexikó állam, északon Oklahoma, Arkansas, Louisiana államok határolják, délen a festői Mexikói-öböl, Golf of Mexico.

Földje síkság, hegyek, tavak, dombok, kiváló termőföldek. Kopár homok, kavics, erdők, magányos fák, kaktuszok, a Colorado nagy folyóhoz szívesen kirándultunk és fürödtünk. Olajpara fejlett, az olaj 35 %-át Texasból szívják. Magányos farmer lakott területtől nem messze családtagokkal együtt dolgozik, minden gépesítve. Kereskedelme és állattenyésztése jelentős. Amerika lakosságának két és fél százaléka földműves, és a világ mezőgazdaságának 11 %-át termeli. Fővárosa *Austin*, kb. 240.000 lakossal. Centrumában nyolc-tíz emeletes házak, a kormányzósági palota vörös gránitból épült, és a Texas University 22.000 hallgatójával alkotja képét a városnak. *Dallas* 700.000 lakosú. A történelmi vörös téglaeépületből lőtték le Kennedyt. Megilletődve, lehajtott fejjel zarándokoltam ide, amiből a realista amerikaiak üzletet csináltak. Kennedy-képeslap, könyvek, életrajzok, a tragédia helyéről fénykép, Kennedy-üzlet, tányér, törölköző, szappan, fogkefe és különféle illatszerek hasznosították bennem az eddigi ismereteimet.

Houston modern nagyváros, 1.200.000 lakosával hetedik az USÁ-ban. Sky Way: emeletes utak, Medical Center, International Air Port és a floridai rakéta kilövő számító központja. Jelentős még *San Antonio*, ahol többször jártam, és a szép tengerparti város *Corpus Christi*. *Johnson City* falucska a mostani elnökről kapta nevét.

A Texas Air Line légszavarsával többet nem utaztam és a Texas railroad vasúton sem, hanem ritkán a Continental, gyakran Grey Hound Társaság autóbuszain, amennyiben nem gépkocsin szállítottak. Autó vásárolható 21 \$-tól 6000 \$-ig. Driver Licenc (jogosítvány) 16 évtől egyszerű vizsgával megszerezhető. Lelkipásztorok autóbuszra, repülőre, vonatra utazási kedvezményt kapnak. Kórházban fekvőt jelentik az illetékes lelkésznek, aki bármikor bemehet a beteghez. Bütösi Jánost 1966 júliusában helyettesítve, gyakran hívtak kórházi betegekhez. Örömmel vállaltam és a kórházi személyzet nagy tisztelettel fogadott.

Texas lakossága kb. 10 millió. Ebből néger 1.500.000. Az átlagos amerikai nem törődik a Fehér Házzal. Azért választották az elnököt, hogy csinálja a bel- és külpolitikát. Inkább a pénznek, munkának él, és

nagy gondolatok, szellemi irányzatok helyett technikai produkciókban gyönyörködik. Szentimentalizmustól mentesen realista és naivan hiszékeny. Büszke rá, hogy texasi. Barátságos. Nagykarimájú kalapot visel. Míg jégbe hűtött Coca Colát szürcsöl, asztalra tett lábakkal figyeli a sportjátékot és gyermekes örömmel mutogatja a színes, cifra karácsonyi üdvözlőit. Doktor Vasady Béla volt pataki teológiai tanár aki most Flintben tanít, általános megállapítása Texasra is vonatkozik: „Amerika a korlátlan lehetőségek, és a lehetetlen korlátoltságok hazája”.

PRESBYTARIEN THEOLOGICAL SEMINARY

Austin Seminary, 100 East 27 Street. Texas 78705-5797. – 1965. október 4., hétfő, 6.30 a.m.

Ébresztő. Képtelen vagyok átlátni a helyzetet, csak annyit érzékelek, hogy közel a mosdó, zuhanyozó hideg, meleg vize. Öreg, fiatal diákok kíváncsian néznek rám, én pedig óvatos, idegenkedéssel szemlélem őket. Good morning! Helo! I am Steven Bojtor reformed pastor from Göncruszka, Hungary.”

„Seven o'clock breakfast in the diningroom”. Tea, rántotta, jam. Reggel, délben, este jam és kechup. Teánkba marok számban öntjük a darált jeget, vagy fogaink között morzsoljuk. 7.30-kor chapel, reggeli áhítat hétfőtől péntekig. Szombat szabad, se tanítás, se munka, se alkalmak az egész országban. Általános munkaszünet.

Ökumenikus diákként regisztrálnak, aki Budapesten, Debrecenben és Sárospatakon végezte eddig tanulmányait. Egyháztörténet és ökumenika szaktárgyakat vettem fel. Ernest Thompson és Jorge Lara Braud professzorok vezetésével. Előbbiből közepesen, ökumenikából kitűnően vizsgáztam, illetve készítettem angol nyelven nagy lélegzetű szakdolgozatot. Tanulmányaimat díszes oklevéllel, bizonyítvánnyal nyugtázták. Elnyertem még „az év legszorgalmasabb diákja” című kiüntetést 100 \$ kíséretével.

Délelőtt előadások az ultramodern, légkondicionált McMillen épületben. Egy órákor ebéd. Leves helyett mindig tea jéggel. Cukor nélkül iszom, így is émelygő nekem az amerikai étel. A délután szabad, néhány előadás, szeminárium. Este 6-kor vacsora. Hetenként egyszer professzorok együtt étkeznek a diákokkal, közékük ülve. Az

ebédlő előtti tornácon ajtónyitásra vártunk David Stitt teológiai igazgatóval. Pontban egykor beengedtek, udvariasan magam elé bocsátánám az idősebbet, aki ráadásul professzor és a teológia elnöke. Nem hagyja magát, mondván, hogy én vagyok a vendég. Maga előtt betesékel, közénk ül. Amerikában a professzor együtt eszik a diákokkal. Magyarországon „egyenlőség van”, és egyházi konferenciákon püspök a vezetőséggel elkülönítve eszik, ráadásul néha külön ételt fogyasztanak, mint a lekipásztorok. Ramsayer Gaston francia ösztöndíjas elképedve mondta vacsoránál, hogy délutáni sportmérkőzés után pucéron együtt zuhanyozott professzor Stuart Dickson Currie-vel. Képzelm el, hogy diák és professzor egymás mellett ruha nélkül. Mivel a WC-fülkén sincs ajtó a teológián, könnyen elképzeltem. Hárman vagyunk ösztöndíjasok: Gaston Franciaországból, Alfred Kaunicke Bundesrepublik Deutschlandból. Ő beszél a legjobban angolul, öntudatos és mindig pipázik, mint Niemöller vagy Karl Barth. A teológián három évfolyam működik, mint általában USA-ban: Junior, Middler, Senior. Nálunk Magyarországon öt évfolyam van. Amerikában azért csak három, mert az egyetem után iratkozhatnak csak be a teológiára.

A Seminary fekvése ideális, mert nem a város szívében, de nem is a szélén van. Parkja, fái, épületei gondozottak, szépek. Külön rész a hálóépület, kissé távolabb az előadótermek, aztán a kápolna és könyvtár. Óriási értékes gyűjtemény magyar folyóiratokkal és könyvekkel is. A hallgatók többsége nő, kiszolgált katona, vagy munkahelyét hagyta ott. Most a felesége dolgozik rá, és ha parókiára kerül, akkor visszafizeti feleségének. A házastársak külön tartják számon és kezelik vagyonukat. Családos teológusok a Seminary kis házacskaiban vagy bérházban élnek. Más vallásúakat is felvesznek. Bárkit, ha megfelel a szak követelményeknek.

A tandíj a két félévre minimum 1.000 \$. Ennyit kaptam én is. Viszont a dolgozó diákok könyvtári, orgonista, felszolgáló munkáért, stb. szerény fizetésben részesülnek. Év vége felé néhányszor helyettesíttem a terítésnél, és jaj de jól jött alkalmanként az egy dollár.

Munkáimról. Délelőtt előadásokat hallgattam, ebéd után kis séta a városban, aztán vacsoráig tanulás, levelezés vagy bibliaóra, családi

meghívás valahol. Egy év alatt két-három szombaton, vasárnap történt, hogy nem hívtak szolgálatra, és Austinban maradhattam. Egyéb-ként hívtak és vittek valahová, ahol előadást tartottam vagy ígét hirdettem, esetleg mind a kettőt egymás után. Természetesen az előadások után lehető és lehetetlen kérdések következtek, amelyre precíz választ kértek. Alapállásom, hogy van hívó és van tudós. Hívó és tudomány két dolog. A hívó lehet tudós vagy tudatlan, a tudós lehet hívó vagy hitetlen. A hívókkal nem volt különösebb összeütközés, mert én is vallottam, hogy Jézus Krisztussal találkoztam. Benne hiszek, az Úr oltárára tettem életem, hogy Isten dicsőségére élhessek. Csábígtattak más felekezetbe, ellenálltam, minden sovíniszta gyülekezeti kísérletnek, maradtam református – bibliai és történeti igazságokat keresve.

De mi a különbség presbiteriánus és református között?

A kérdésre dr. Rodman Williams dogmatika professzor sem tudott kielégítő választ adni. A presbiteriánusok Cnox János (1524–1572) skóciai református hitvallót tekintik atyjuknak, ez Amerikába terjedt át. Cnox az angol, Kálvin János (1509–1564) az európai reformátusok atyja. Később tréfásan azzal különböztettem meg, hogy a presbiteriánus gyülekezetben *elderek* (vének, előjárók) vannak a lelkipásztor mellett, addig a református gyülekezetekben *presbiterek* (vén előjárók) állnak a lelkész és a gyülekezet mellett. Abban viszont igazuk volt, hogy a presbiteriánus egyház feje az elnök, a református egyház feje a püspök, akik egyházi diktatúrát teremtettek a szocialista államokban.

Már írtam, hogy a presbiteriánus egyháztagok gazdag emberek általában, és szolgáltam olyan gyülekezetben, ahol 70 egyháztag élt, a lelkész gyönyörű kis parókián lakott, templomot tartottak fent, és Afrikába csak „egy” misszionáriust tudtak küldeni. Nem szégyelltem Krisztust, ezért érdekes, figyelemre méltó maradtam mindvégig, mint a világ látványossága. Nehezebb volt a tudományos, illetve állampolgári helyzetem. Elsősorban azért, mert kommunista államból érkeztem. Gúnyosan évődtek velem: „Magyarországról jöttél, tehát kommunista vagy”. „Amerikában mindenki keresztyén, mert ti keresztyének vagytok”, válaszoltam. Tiltakoztak ellene. Akkor ujjhegyre szedtem, hogy Magyarországon talán 500.000 a párttagok száma, 10 millió lakosból. A

Szovjetunióban 20 millió párttag van a 200 millió lakosból. Magyarországon tehát 5-6 millió nominális vagy igazán hívő keresztyén van.

Ha pedig a politikánál tartunk, akkor abból indulunk ki, hogy az első világháború után, 1920. június 4-én elítélték, megcsonkították országunkat, mert a nyugati hatalmak szerint „kommunisták voltunk”. Ausztriában és Franciaországban is volt népfelkelés, de az „más”. A jaltai egyezmény során 1944-ben Rooseveltt és Churchill átadta Kelet-Európát Sztálinnak. Magyarországot újra csonkították, mert mi „fasiszták” voltunk. Ausztriában virágokkal fogadták Hitlert és a bevonuló náci hadsereget, mi pedig puskalövésekkel 1944-ben, de az „más”. A második világháború alatt egyedül Magyarország fogadott be németek elől francia és lengyel bujdosókat és iskolákat szerveztünk nekik. Próbáltunk „kilépni”, de nyugat nem fogadott, mert mi a Szovjethez tartozunk. Az oroszoknak adtuk el bennünket. 1956-ban sem tárgyaltak velünk a jaltai egyezmény értelmében. Maradtunk szovjet blokk. És most miért fáj Amerikának, ha kelet felé kacsintgatunk? Évezredes történelmünk folyamán mindig nyugattól vártuk a segítséget, 1526-tól a római pápához könyörögtünk a török ellen, akinek titkos szerződése volt a mohamedánokkal. Csalódnunk kellett. És most miért fáj Amerikának, ha a Szovjettel barátkozunk, ránk erőszakolt kényszerből és helyzetüknél fogva. Az oroszok kevesebbszer csaptak be, mint a nyugati államok. Hátha hosszú életű lesz a magyar-szovjet úgy nevezett barátság és testvériség? Ha így mard a politikai helyzet.

Csak egy hónap múlva vettem észre, hogy egyházi, egyetemi diák előadásaim történelmi szemlélete rossz. Ugyanis a bevezetőben, vagy zárszóban hosszan beszéltem arról, hogy Magyarország Európa választóvonalán fekszik. Éppen ezért hol északról, hol délről, hol nyugatról, hol keletről „szabadítottak fel” az „elnyomásból”. És a felszabadítók nálunk maradtak, ha már úgyis erre jártak. Magyarországon minden 40-50 esztendőben volt szabadságháború, forradalom vagy ellenforradalom a betolakodókkal, és a mohácsi csata, 1526 óta 1956-ig bezárólag sorra elvesztettük. Nagyon sokat szenvedett a népünk, ecseteltem fájdalmasan. Éreztem, hogy szavaimnak nincs súlya, hatástalanok. Hiába lestem sóhajokat és könnyeket, semmi nyoma nem volt a világfájdalomnak.

Akkor egyik egyetemi előadásom után hozzám lépett egy fiatal-ember és azt kérdezte: „Mondd, Steven, miért fogtatok állandóan olyan háborúba, amit elvesztettetek. Aki harcra indul, elébb mérje fel az eshetőségeket.” A fiú otthagyt, mert válasz nélkül bámultam a folyosó kövezetét, és akkor megvilágosodott előttem valami. Ennek az amerikai fiúnak igaza van. Persze, beszélhetek én másként is.

Legközelebb így kezdtem: Magyarországról Európa szívéből jö-vők, mint református lelkész. Először arról kell szólnom, hogy temp-lomunk 900 éves. Amerikában még nem láttam ilyen régi épületet, pe-dig nagy városokat, mint New York, Washington D.C., Dallas, Hous-ton bejártam. Kíváncsi vagyok, hogy ti is nézzétek meg ezeket Magyarorszá-gon. Talán nincs is ilyen öreg templom Amerikában, mert a ti törté-nelmetek alig 200 éves. Pici gyermek a mi ezeréves történelmünkhöz képest. Magyarország aránylag kicsi, de adtunk egyet-mást a világ-nak. A ti szabadságharcaitokat is segítettük. A történészek jól ismerik például Kovács Mihály huszárkapitány nevét, aki értetek harcolt. Kos-suth kormányzónak szobra van Washingtonban. Bartók Béla New Yorkban nyugszik, sírját személyesen is felkerestem. Tokió zeneisko-láiban csak Bach és Bartók művei kötelezőek. A Kodály-módszer vi-lághírű. Amerika tizenegy legjobb karmestere közül hat magyar. Atomtudósaitok legjobbjai, pl. Szilárd Leo, magyarok. Népművésze-tünket csodáljátok, ha Magyarországra látogattok, mert innen jöttem én a Jézus Krisztus nevében. A hatás nem maradt el, a szemek csillog-tak, az arcok kipirultak, mert sohasem az elesett, nyomorék, a szen-vedő a vonzó, hanem mindig a hőst csodálják. Más a szemléletmód.

Jézus Krisztus a legvonzóbb, az ellenállhatatlan!

Szolgálatok

AUSTIN 1966. ÁPRILIS

Diákokkal, professzorokkal beszélgetés a Teológia épületében és családi házaknál. Ritkább esetben vasárnap este, legtöbbször pedig hétfőn reggel értem vissza „kiszállásaimról”. Megjegyezték, hogy igen szorgalmasan végzem a szolgálatokat, mert csábít a dollár szaga.

Valóban a legtöbb helyen pénzt is kaptam, 20, 30, 50 \$-t, és úgy döntöttem, hogy július 1-ig kapott pénzt az erdélyi keresztyének megsegítésére fordítom, a ruhaneműkkel együtt.

Praise the Lord – így is történt.

A teológián három szolgálatom volt kiemelkedően jelentős. Március 30-án szerdán nagy előadást tartottam a legnagyobb, megtelt előadóteremben. Nem szoktak ilyen sokan lenni. Előadásom címe: „Christians in Hungary. Keresztyének Magyarországon.” Nemzeti történelmünkkel kezdtem, egyházzal folytattam, azután részletesen elemeztem mai helyzetünket. Három irányzat a jellemző, a magyarországi és kelet-európai egyházakra: *tradicionálisak*, akik a hagyományokhoz ragaszkodnak. A *hivatalosak* fő szempontja, hogy legjobb kapcsolat legyen az állam és egyház között. *Hitvallók*, akik közé tartozom, akikkel örülök és szenvedek, akik véremből való vér, csontomból való csont, lélekből való lélek, az, hogy Jézus és az egyház között jó kapcsolat legyen. Beszéltem dr. Szabó Mihály, Fekete Péter, Kovács Tibor, Horváth Zoltán, Borbély Béla és más keresztyénekről, akiket hitükért a rendőrség és az ÁVO meghurcolt. Előadásomat gyönyörűen sokszorosították, és terjesztették a diákok, egyetemisták között. Végül megtanítottam a „Száll szívünkben hálaének...” kezdetű, családi, evangéliumi kánont angolul.

Legfontosabb volt tehát, a bárhol tartott igehirdetés, valamint előadás. Az *ébredés* szó helyett kezdettől fogva *hitvalló* egyház kifejezést használtam. Az *awakening* szóhoz sokféle hátrány tapadt Magyarországon, Európában, Amerikában. A *Confessional Church* kifejezés tisztában, biblikusabban csengett.

Második jelentős szolgálatom volt az előadás alkalmából rendezett magyar kiállítás, képekkel, tárgyakkal, írásokkal illusztrálva. Néhány „Népszabadság” újságot is kitettem, amiért előfizettem, nehogy elszakadjak az otthoniaktól. Aláhúztam az amerikai filmcímeket.

A harmadik esemény volt az április 29-én, pénteken a kápolnában végzett istentisztelet. Eljöttek a professzorok, diákok és a Texas Universityből a barátaim sokan. Igém Máté 15,32-37. The Satisfied life (Az elégedett élet). Előző napokban kissé csipkelődve kérdezték, hogy mi-

lyen nyelven fogok prédikálni. Istentisztelet után csodálkoztak az angolomon. A Szentlélek műve volt ez. Minden igehirdetésemben könnyörült rajtam az Úr, és könnyűvé tette a beszédet, ami irtózatosan nehéz volt. Igehirdetésemet sokszorosították.

TEOLÓGIA ÉS EGYHÁZ

Austin 1966. április 30.

Az észak-amerikai teológia az európaiba gyökerezik. A neves amerikai teológusok az öreg kontinensünkről származnak. Barth, Brunner, Tillich uralja gondolkozásukat. Fölkapott lett Harvey Cox: *The secular city* című könyve és Dietrich Bonhoeffer írásai. Kollokviumon alig, vizsgákon pedig mellékes az egyéni vélemény, a lényeg pedig az, mit mondott Barth. Mit tudsz róla, és nem az egyéni impresziók érdekelnek. Mint például a Krisztussal való közösség? A lekipásztor dolgozó szobája könyvtárhoz hasonlít. Minél több a könyv, annál tekintélyesebb a pásztor. A szemináriumi év az előírtak szerint kezdődik, folyik és végződik. Nincs olyan, hogy a professzor, valamilyen fontos oknál fogva az óráját elhagyja. Mint ahogy a gyári munkás percnyi pontossággal jön és megy, ugyanígy a teológiai tanár, mert ez a dolga. A teológus diák minden könyvet angol nyelven megkaphat, lefordítják. Új változást hoz az internet korszaka, amiben mindent megtalálhat, amit keres.

A gyülekezeti alkalmak – bármilyen felekezetet vizsgálunk – hasonlítanak egymásra külsőleg. A római katolikus teológus éppen úgy asztalra tett lábakkal olvas, mint az episzkopális vagy metodista. Istentisztelet után kávé. Gyakoriak a szeretetvendégségek. Az egyházi hirdetések, prospektusok, újságok tömege óriási, csak legyen, aki olvassa. Nekem tetszett egy reklám. Az újságban kis szürke nyuszika látszik. Aláírás: leheljen rá, és ha ez a nyúl megkékül, akkor ön halálos beteg, rohanjon az orvoshoz. Ha szürke marad, akkor elég erős ahhoz, hogy eljöjjön vasárnap az istentiszteletre. First Methodist Church. Sok gyülekezet szívesen használja ezt a jelzőt, hogy „first” Első.

Billy Graham, Oral Robert, Kathalin Kullmann és más neves evangélisták függetlenül dolgoznak egymástól. Graham evangélizáció után számba véteti a bizonyágtévő megtérteket, és a gyülekezetükbe

küldi vissza őket. Mikor először hallottam Houstonban kristálytisza, biblikus bizonyágtételeit, óriási hatással volt rám a 60.000-es tömeg és az ige. Újság, rádió jelzi a Crusadot. Nem így jelezték jövetelét, hogy jön Jézus, Jézus szól, Jézus hív, hanem: „Jön Billy Graham, az elnök barátja”. Kölcsönösen szükségük van egymásra. Johnson president egyszer eljött Houstonba is. Elnök az evangélistát, az evangélista az elnököt népszerűsíti. A magyar szentkorona hazahozatalában közbenjárt 1978-ban.

Az úgynevezett karizmatikus pünkösdista mozgalmak a kritika pergőtüzében rohamosan növekednek. Részt vettem és szolgáltam a Full Gospel Businessmann óriás összejövetelén. Agresszívek, merészek és nagy összegekkel dolgoznak. A szemem előtt percek alatt összeadtak 1500 dollárt.

Mosolyogtam a kis néger gyülekezet szegényes temploma előtt. Alapjában véve mindig a négerekkel szimpatizáltam. Kiírva az istentisztelet ideje, rendje és hozzátéve „minden vasárnap délután három és négy között „gyógyító szolgálat”. Azon töprengtem, hogy ha fél háromra megyek, az korai. Ha pedig négy után öt perccel később, az már késő, mert Isten nem gyógyít meg.

A túlzásokat nagyon is szeretik. A Billy Graham TV-s evangélizációját így konferálták be: „Ezt a műsort most az egész világon nézik.” Éppen a Szemináriumban láttuk, és hangosan megjegyeztem, hogy Ázsiában, Japánban, Afrikában, Ausztráliában és Dél-Amerikában nemigen hallgatják. Az evangéliumi mozgalmakban, akárcsak nálunk, a keresztyének finoman-durván egymás ellen is acsarkodnak. Óriási az egyházak anyagi vállalása. Az amerikai nép olyan gyerekes, mint az orosz, és a két gyerek játszik a tűzzel. De az bizonyos, hogy a Szentlélek Isten Amerikában is hatalmasan munkálkodik.

Austin Texas 1966. május 22., vasárnap. Uzonkám születésnapja és haza gondolok.

Vége az iskolai évnnek, sokfelé hívnak még, hogy szóljak, de le kell mondanom ezeket. Amerre járok, különös hangulat fog el. Tudom, hogy soha többé nem látom ezeket. Más az, ha valaki szülőhelyéről, szülőföldjéről soha ki nem mozdul. Megszokja, hogy minden nap ugyanazokkal találkozik. A sokat utazó emlékezhethet az elmúlásra.

Vége... egyszer mindennek vége. Életünknek, tanulásnak, munkának, pihenésnek és a világnak. Vége.

Jól esne most átölelni a fákat, megsimogatni a fűvet és a Chapel padjait, nekitámaszkodni a katedrának, tovább beszélgetni a barátságos, tudós, lobogó életű dr. Rodman William professzorral. Beülni a Pizza diákétterembe, ahol a születésnapomat rendezték. Megállni a modern postaépület kútjánál, ahonnan leveleket küldtem haza családomnak, Ráski püspöknek, Benkő esperesnek, Polonkai egyházügyi titkárnak, Szabó Miska bácsinak... mindenkinek. Szívesen belemarokolnék Florida lisztes homokjába, mint elmúlt karácsonykor és újév napján. Csónakázni a Colorado Riveren, ünnepélyes áhítat a First Presbyterien Churchben, angol lecke a Texas University laboratóriumában, elballagni a State Boulding kormányzóság palota kőkoloszsusa előtt, elolvasni az University főépületének legmagasabb csúcsán lévő feliratot: *„Megismeritek az igazságot és az igazság szabadokká tesz titeket...”* János 8,32. Mindez elmúlt, megtörtént az évzáró ünnepélyes emlékezése és díjkiosztása. Az utca rettenetesen száraz és kibírhatatlanul forró. Beleszédülnék a hőségbe, de szerencsére a légkondicionáló berendezése működik.

Délután két óra körül veszek búcsút a professzoroktól és diákoktól II Korintus 3,18 alapján: *„Mi pedig az Úrnak dicsőségét fedetlen arccal szemlélvén, elváltozunk dicsőségre.”* (The glorious change) Élményeimről, örömeimről mondok néhány szót, köszönetet és meghívást Magyarországra. A fogadás, a búcsú „good bye”, alig fejeződött be, fagyaltal kínálom vendégeimet, amikor telefonhoz hívnak.

A meghívást elfogadom, minden másról lemondva, hirtelen öszszecsomagolok, és éjfél előtt néhány perccel Joe Lahmannak az autójába ülve három nap és három éjjel – mint Jónás a cethalban – aludtam. Tempel, Texason át száguldottunk Virginia felé. Mikor halványultak Austin fényei, csöndben megköszöntem az Úrnak egyéves ösztöndíjamat. Nagy kiábrándultság volt bennem egész Amerika iránt. Többet vártam a Teológiától, emberektől, egyházaktól, mindentől. Olyan önzőek, szűk látókörűek voltak, mint mások.

Csalódásféle uralkodott bennem. Azt már elhatároztam, hogy repülő helyett hajón megyek vissza Európába. És amint elszakadok USA partjaitól, beleköpök a tengerbe.

Akkor, abban a pillanatban mégsem tettem meg ezt.

GALÁNFFY LAJOS ÉS DEBRECEN

Tempel 1965. Debrecen 1973. május.

Zenei pályafutásomat Berettyóújfaluban kezdtem. Hegedűórára jártam, és rövid idő múlva kiderült, hogy tanárom oláh kém. Mancika nővéremet ugyanakkor zongorára írták be 1936-ban és nekem is megjött a kedvem hozzá. Arra emlékszem, hogy hetekig a kéztartást, a helyes billentést tanultuk és fogalmam sem volt, hogy miért. Év végén kis házi hangversenyt adtunk az előkelő szülők jelenlétében, hiszen édesapám megyei tűzoltóparancsnok volt. Süteménnyel, édességgel kínáltak. Jól esett a dicsőség. Akkor 8 éves voltam. Debrecenbe költöztünk az Úrnak 1938. évében, a Bánffy út 2. szám alá. Ott egy férfi tanított hetente kétszer, Mancikát, Lajost és engem. Arra emlékszem, hogy állandóan szidott, és mi lógtunk az órájáról, ahogy lehetett. Időnként házunk falához támasztott kerékpárjával csináltunk cirkuszi mutatványokat, végül leeresztettük a gumiját. Míg tanárunk ordította, mi arról tanácskoztunk, hogy legközelebb hogyan tolhatná ki vele.

Úgy gondolom, hogy mi jobban utáltuk őt, mint a zongoramuzsikát. Szüleink is bennünket korholtak, és a zene birodalmában való barangolásunknak bizonyosan vége szakad, ha az ideges, biciklista tanár úr kezében maradunk. Tanárcsere folytán boldogan neki buzdultunk Müller Lilli néni tanításának. Hosszú, vékony, megértő, vénlány volt, aki respektált minket, engem, a nagyfiút, és Bach csodálatosan szép, zseniálisan megszerkesztett darabjainak játéka közben külön örömet jelentett, ha soványka melléhez ért a könyököm. Vége felé akadémiai anyagot vettünk és tanácsolta, hogy továbbtanulásom érdekében jobb volna a Vár utcai konzervatóriumba jelentkeznem.

Minden felvételi, különösen a zenében, izgalmas. Galánffy Lajos volt az igazgató. Bizottság előtt kellett játszanom, és dr. Darkó Jenőné Irénke néni kaptam tanáromul. Írtam már róla, hogy nagyon feszítettek voltak az év végi vizsgák, ráadásul a növendék hangversenyek.

Galánffy Lajos ígérte, hogy tanítványának felvesz. Kötegyánból, mint segédlelkész írtam 1949-ben, hogy ígéretét mikor váltja be. Válaszolta, hogy szeptember 1-től. Minden zenetanár igyekszik a legjobbakat maga mellé gyűjteni, természetesen Galánffy Lajos is. Négy-öt növendéket vállalt, közülük kerültem. Galánffy tanítványa lettem. Tudtam, hogy párttag, és nagy kérdés volt előttem, hogy miért vállalt. Olyan sejtés élt bennem, hogy mi még valamikor valahol találkozunk. Sepsi Károly Miskolcon Virág tanár úrnál tanult orgonát, de csak az iskolán kívül, mert a tanára félt a teológust hivatalosan felvenni. Galánffy Lajos rekedt hangján, főleg kezdetben üvöltözött rám, hogy még nem látott ilyen hülyét. Viszont ének- és zenekari próbák után természetes hangnemben beszélt velem. Közölte, hogy tanítványai kötelesek más hangszeren is tanulni, szolfézst is, belépni az énekkarba, és a könyvbarátok kultúregyesületébe.

A kürt hangszert választottam.

Elpanaszoltam azonban, hogy mivel szüleim tanyánkon vergődtek a háború után, ezért képtelen vagyok ennyi tandíjat fizetni. „Adjon be kérvényt!” – mondta. Hosszan indokolva kérvényeztem. Összeszidott. „Nem azt mondtam, hogy litániát írjon, hanem egy mondatban kérje.” Két nap múlva értesített az iroda, hogy zongorán, kürtön, szolfézsban tandíjmentes vagyok. Év vége felé Galánffy közölte, hogy fejlődöm. Büszke voltam rá, hogy Kertész Lajos teológussal együtt tanulhatok, aki a Liszt Ferenc Társaság elnöke lett. Imponált Galánffy Lajos zenei tudása, zongoraművészete, összhangzattani zsenialitása és csodáltam gyakorlatiasságát.

1950-ben a Debreceni Teológiáról ötünket eltávolítottak, és a „nagy ügyben” mit számított egy teológus zenei továbbtanulása. Ahol a református egyházkormányzat hengerezik, ott kevés fű marad. Galánffy Lajos pedig Miskolcra került. Patakon 1950-1951-ben dr. Szabó Ernő tanított orgonára, felesége pedig zongorára.

Bölcs egyházkormányzóink az állam és az egyház közötti meg egyezésre hivatkozva felajánlották még a pápai és sárospataki teológiaiákkal mellett a működő gimnáziumokat is. Debrecenben maradt csak meg. A pataki gimnázium dísztermében – volt imaterem – gyakran

voltak tánc- és művészeti rendezvények a miskolci konzervatórium-ból is. Persze, hogy közösen örültünk egymásnak a Galánffy Lajossal való találkozáskor. „De ha én, tegezlek, Pistám, akkor miért nem viszonozod?” Hálásan fogadtam ajánlatát.

Austinba indulásom előtt tudtam meg Hetényi Margit megyei munkaközösség vezetőtől, aki ugyancsak Galánffy Lajos tanítványa volt, hogy közös tanárunk Tempel Texasban lakik. Kérkezésem után 1965-ben azonnal felhívtam telefonon. „Hihetetlen, te itt? Azonnal látogass meg!” – kérte remegő hangon. Legközelebbi szombaton a Presbiteriánus Egyházban beszéltem, aminek ő is tagja volt családjával együtt. Mindezeknél izgalmasabb volt megnézni a Baptist Universityt, ahol Galánffy Lajos professzor és felesége tanítottak. Szobájában csak két kép: Kodály és Bartók. „Tudod, Pistám, hívó egyetemen tilos a dohányzás. Egyedül én kaptam rá engedélyt a szobámban. Diákjaim azalatt a WC-ben szívták el a cigit. Mondtam nekik, hogy ne bujdokoljanak, hanem maradjanak itt a szobámban.” Röhögtünk a helyzeten kajánul.

Elmondta disszidálása történetét. 1956 októberében engedélyezte egy vérszopó ÁVO-s meglincelését, és novemberben kitette a pártkönyvét a tanári asztalra így szólva: „Míg az oroszok itt lesznek, addig én ebben az iskolában nem tanítok!”

Az oroszok ennek ellenére maradtak, sőt a székesfehérvári újságban ez a hír jelent meg: „Ma 45 új öröklakást adtak át az ideiglenesen hazánkban állomásozó szovjet hadsereg családjainak.” Általában úgy kommentálták, hogy az „öröklakás” fontosabb, és megelőzi az „ideiglenest”. Az oroszok maradtak, Galánffy Lajosnak menni kellett. Szörnyű volt a Fertő-tón való átkelés, az osztrák és nemzetközi kihallgatás, az elhelyezkedés Amerikában. WC-takarítóként kezdte, utcaseprőként folytatta, kiszolgáló, majd hivatalnok lett, végre a zenével befutott szinte a legmagasabb kitüntetésekig. Reprezentatív hangversenyeken játszott. És maradt a régi gondolkodású realista. Kérdezték, hogy párttag volt-e. A többiek letagadták, ő őszintén megmondta. A kopott bőrkabátjában őrizte a párttagkönyvét.

Beszéltünk keleti és nyugati politikáról, egyházzal, Billy Grahamról, Amerikáról, zsidóságról, megtérésről, vallásról, Krisztusról, mindenről egy nap és egy éjjel folyamatosan. Debreceni sejtlememről,

hogy mi még valahol találkozunk. Néhányszor még elutaztam Tempelbe. December közepe táján elkísértem Kings Vill-i hangversenyére. Kodálytól a Marosszéki táncok és Bartóktól: Zene ütőhangszerekre és cselesztára címűműveket játszották. Tudatosan reprezentált magyarokat. Azután búcsú, levélváltás Magyarországról és megrázó írás, sokszorosítva. Felolvastam beleremegve Göncruszkán a gyülekezet előtt is. Írja, hogy bűnös volt, testi-lelki beteg, boldogtalan nyugtalan szívvel, amikor Jézus lehajolt hozzá. Megtért. Hiszi bűnei bocsánatát és az üdvösséget, mert betöltötte a Szentlélek. Kéri családtagjait, barátait, és mindazokat, akik levelét olvassák, hogy fogadják el Megváltójuknak Krisztust. Még sűrűbben leveleztünk és feszült örömmel vártuk hazajövetelét. Már 10 éve amerikai állampolgár.

1973. május, Galánffy Lajos és felesége Tóth Adél újra Magyarországon, 20-a körül jönnek Göncruszkára is. Praise the Lord! Akkor kaptam többfelől értesítést, hogy Galánffy Lajos temetése május 25-én Debrecenben lesz. Budapesti hotelben szálltak meg, onnan telefonált valakinek, és szempillantás alatt vége! A debreceni Köztemetőben várja Jézusát.

Adél az Arany Bikában szállt meg. Megismerkedtünk édesanyjával, László testvérével, az nap délelőtt volt Hajdúböszörményben Fekete Péter, Asztalos Zoltán, Pásztor Gyula által Sükös Pálné Juliska otthonában Toldy út 8. sz. alatt legújabb kihallgatásom a pünkösdimusról. Elkísért feleségem, Bianki István mérnök és dr. Kiss Pál lelkipásztor. A feszült légkör eklatáns példája volt a testvérháborúnak.

Délután a temetésen voltunk, este újra Adélnál az Arany Bikában. Tiszta evangéliumi, ragyogó világosságban. A szeretetközösség forró egységben tartott bennünket, nem úgy, mint a délelőtti kihallgatáson.

Zenei pályafutásomat Göncruszkán kezdtem, és talán itt is végzem. A Borsod–Abaúj–Zemplén Megyei Munkaközösség tanára vagyok, a választmány tagja. Zongorát, szolfézszt tanítok. Zongoráztam Tokajban, Encsen, Göncruszkán, Abaújszántón, Szikszón és másfelé is járási rendezvényeken. Mint kiváló tanár ifjú Bartók Bélától vettem át kitüntetésemet Göncruszkán, és 2000 forint jutalmat is kaptam. Növendékeim, mint Czentrár Dezső, az akadémiaig jutott el, és az Állami Hangversenyzenekarban játszik külföldi turnékon is. Kormány

Attila többszörösen kitüntetett zenetanár, Kiss Katalin Karacson Dezsőnél folytatta tanulmányait. Czentrár Ferenc kiváló kúrtművész lett. Mészáros Erika kántor Encsen. Bukta Enikő és Mészáros Sárika díjakat hozott el a hangversenyekről. Abszolút hallású Emese lányom is kiváló tanítvány volt. Hajdúszoboszlón lelkipásztor, kántori és karmesteri szolgálatot is végzett.

Tagja voltam 1963-tól a Sztáray Lelkészkórusnak, kiszállásainkon, több helyen prédikáltam, orgonáltam vagy előadást tartottam. Göncruszkán 1956-ban alakult a Szenczi Molnár Albert vegyeskarunk. Énekeltek Sárospatakon, a Hegyközben, Abaújszántón, a Bodroghözben, Alsóvadászon és sokfelé máshol. Csúcson jártunk 1980. július 13-án az orgonaszentelésen, amikor kamarazenekar kísérte énekünket Göncruszkán. Ádám Jenő és Máté János dedikálták a számunkra készített kórusműveket. Viszont Benkő esperes úr egyházkormányzása alatt nem lehettem az abaúji egyházmegye énekügyi előadója.

Legtöbbet Galánffy Lajostól tanultam, példaképem volt. Isten eszközeként oltotta belém a zenei tudásokat. Dicsérjétek az Urat új énekkel, emberi hangokkal, lantokkal és hangszerekkel, örvendezve! Egyedül az Úr a dicséretre méltó, áldott legyen Szent neve!

THOMAS JONES ÉS ROBERT EWING

Texas 1966. május 24., hétfő.

140-150 km-es sebességgel suhanunk Texasból észak felé. Mississippi, Louisiana államokat keresztezve Hampton (Virginia) az úti cél. Joe Lehman 35 év körüli fiatal férfi vezet három nap és három éjjelen át. Szentlélekkel betöltött. Amikor ökumenikus disszertációmát készítettem, a First Presbyterien Church lelkésze megengedte, hogy egyik titkárnője segítsen. Harmadik nap délután rám mordult: „Steven, meddig jársz még ide?” „Ma, utoljára”, válaszoltam.

Amikor fogam, arcom bedagadt a kínzó fájdalmak miatt, akkor spiritfield orvoshoz vittek, és a vizsgálat meg a foghúzás 70 \$ volt. Amikor fizetnék közölte, hogy Jézus Krisztus már „rendezte.”

Csomagjaimat postára tettem. Barátaimtól, tanároktól, diákoktól, professzor Alex (Sándor) Ungváry felvidéki magyar történészről, kedves holland feleségétől elbúcsúztam. Robert Ewing teachert a Grace

Gospel Churchben felvettük a kocsiba, így hárman utaztunk tovább: ketten elől, én pedig hátul aludtam, mint akit agyonvertek. Robert Ewinggel 1965-ben találkoztam először, és nyomban felismertük egymásban a Krisztust. Meghívott házi összejövetelekre, és elmondtam gondomat, hogy esperes úr autót kért tőlem, Hörcsik Lajosné Czinege Johanna pedig a gyógyulását. Azt felelték, hogy az Úrnál minden lehetséges. Imádkoztunk az itthoniakkal együtt, és Johanna meggyógyult.

Alabama állam után Virginia következik. Szerdán, május 25-én este parkoltunk a New Covenant Church aránylag kicsi, tipikusan amerikai stílusú temploma mellett. Nagy sürgés-forgás, csinosítás kezdődik a Regional Convention konferencia előtt. Otthon érzem magamat és segíték. Helen Salsboury milliomos nő jut eszembe, aki meghívott Galánffy Lajossal együtt ebédre. Galánffy Lajos magyarul súgta nekem, hogy ezzel az alkalommal az old ladynek 5-600 dollárral kevesebb lett a vagyona. Csodáltam a szép berendezést, nagyokat nyelve fogyasztottam a csigákat és ínycsikszéket. Az Úr Jézus megőrzött minden gyomorrontástól. Búcsúzáskor Helen Salsboury váratlanul hozzám fordult. „Segítettelek már téged adományommal? Nem emlékszem rá.” „O, yes”, válaszoltam, ne gondolja, hogy futok a pénze után.

Itt a New Covenant Church anyagi szegénységében otthonosan mozgok. Este Thomas Jones hajóépítő mérnök, gyülekezeti pásztor otthonában családiasan vacsorázom. Sok maszatos gyermek közül a legkisebbet anyja mosdatja. Vacsorát tálal, esti alkalmon művészi zsenialitással zongorázik, és kíséri, vezeti a gyülekezeti éneket. Másnap levelet írok Uzonkámnak, hogy amikor hazatérek, gyűjtést rendezünk Thomas családjának.

A négy napos konferencián egyszer ígét hirdettem, egyszer pedig Magyarországról beszéltem. Vasárnap este Thomas Jones és néhány elders kézzel a szívvel megáldott. Fölszabadultság és öröm töltött be.

Vasárnap, május 29-én Portsmouth, Virginia szolgált meglectetésel: rádió- és tévéműsorral. (Christian Television Corporation) Délután 1.30-2 p. m. között. Hála Istennek, hogy az austini magyar kiállítás anyagának egy részét magammal hoztam. Tvprogramom címe:

Christians in Hungary Interview. Beszédem közben a kamera fényképet mutatott: Debrecen Nagytemplom, Miskolc Avas, Göncruszka templom, családi fotókon mosolyog Emese. Kérdések és válaszok Krisztusról. A riporter tudakozódott felvétel előtt, hogy szorongok-e. Válaszoltam, hogy igen. „Öt éve dolgozom itt, de minden fellépés előtt szorongok”, biztatott. „Tíz éve vagyok lelkész Göncruszán és minden igehirdetésem előtt belső izgalom vibrál bennem”, válaszoltam. Rádiós prédikációmát II Korintus 3,18 alapján olvastam föl. Azaz bocsátottak el, hogy ilyen nagy sokaságnak, még életemben nem prédikáltam.

Thomas és Robert először 1968-ban látogattak Magyarországra. Szolgáltak Göncruszán, fölkerestük Johannát, Borbély Bélát, Miskolcot, Budapestet. Nagy hívő összejövetelt tartottunk Hajdúszoboszlón, a Major utcán. Diadalmenetben sodródtunk. Egy év múlva Asztalos Zoltán, Borbély Béla, Fekete Péter belém kötöttek, hogy echte texasi pünkösdistákat szedtem föl, akik démonikus spiritiszták.

„Miért nem szóltatok akkor”, kérdeztem. „Akartunk szólni – védekezett Borbély Béla –, hogy szakadj el a veszedelmes tévelygőktől.” Dühbe gurultam, mint Abner fővezér Isbóset rágalmazására: „*Eb fej vagyok én, aki Júdával tart?*” II Sámuel 3. Thomas és Robert újra Magyarországra látogatott. „Képzeljétek – panaszkodtam – míg javaslatomra Borbély Béla amerikai utazását intézitek, az alatt gonoszul mocskol titeket. Szakítsatok vele!” Mosolyogtak. „Praise the Lord, Steven. Béla Borbélyt ott használja az Isten, téged pedig itt.” Leutaztunk Vencsellőre. Borbély Béla nyájas, mint máskor. „Eljöttek a veszedelmes pünkösdistabarátaim. Most vádold őket!” Béla bácsi összecsapja a kezét: „Ezek ellen semmi kifogásom, drága barátaim.” És megcsókolta őket. (Ez a hívő képmutatás.) Később Borbély Bélát Bartha Tibor püspök nagyon fölkarolta, kíséretéhez tartozónak vonta be. Együtt járt vele Debrecenben, szolgált a zsinati székházban. 1990 után megalakították a Biblia Szövetseget, ami a volt bethánistáknak szomorúságot okozott.

Thomas és Robert gyakran jártak Magyarországra megkérdezni, „hogyan vagytok”. Megajándékoztak egy Citroen gépkocsival, segítettek anyagilag is. Nem volt olyan kívánságom, amit ne teljesítettek

volna. Készítették utamat az USA-ba, hogy meghívjanak teológiai tanárnak. Időpontját orgonaszentelésünk utánra, 1981-re tették. Írtak a Zsinati Irodának, Bartha Tibornak. „Mit keresek én itthon? Rűg az egyházkormányzat, marnak a hívők irigységből. Ha még egyszer elhagyhatom az országot, nem jövök többé vissza.”

Thomas és Ewing lelki bázisaim voltak. Bejártuk Erdélyt, Csehszlovákiát, Lengyelországot. A református teológiát és Ráski püspököt is felkerestük. A Tiszáninnyi reformátusok feje akkor készült Amerikába látogatni. A helyzetem „végletes”: fent és lent. Ráski óvatossan tapogatózik: „Amerikába megyek, mi lenne, ha elkísérnél?” Ez időben, 1968, 1970 táján lobban fel újra Magyarországon az ébredés lángja. Belénk oltották, hogy az egyházkormányzat az ébredés gyilkosa. Asztalos Zoltánék megróttak, hogy túl jóban vagyok Darányi Lajossal. Vajda Mária kigúnyolt a Reformátusok Lapjában közölt cik kemért: „Vasgyárban”. Valahányszor közeledtem az egyházkormányzathoz, a hívő hangadók élesen támadtak. Ráski tapogatózik, „mi lenne, ha”? Nem megyünk együtt, mert nem tagadom meg Krisztust. Nem utazom olyanal, aki elárulta keresztyén testvéreimet. Közös utazás helyett átadom az amerikai teológiai irányzatokról készített szakdolgozatomat.

Miskolcon a püspöki hivatal udvarán Ráski Sándor szélesen öleli át vendégeit. Jobbján Thomas, balján Robert. Háttérben a Kossuth utcai templom. Szocialista püspök nem fogadhat külföldi vendéget a belügyi szervek jóváhagyása nélkül. De Thomasék nagyon váratlanul jöttek. A belügyiek csak később tudták meg a találkozást, és emiatt nagyon elmarasztalták a püspököt. Sejtettem előre, hogy megrovás lesz a vendéglátás bére.

Doktor Tóth Károly külügyi főosztályvezető meghívására Peter Assmus Bundesrepublik Deutschlandból érkezett Magyarországra 1969-ben. Tóth Károly jártas és alapos lévén a dolgokban, előre megtárgyalta a BM-el (és a moszkvai Kgb-vel), hogy Peter Assmusék jó hatásokkal távozzanak hazánkából. „Az Internationale Weltmission titkára szeretne köszönteni otthonodban”, mondtam Ráski püspöknek. Nyersen és őszintén elintézt. „Nincs időm rá.”

Tudtam, hogy ezért megrovást fog kapni. Látogattunk Debrecenben is, ahol Jánossy dékán fogadott a legbarátságosabban. Hirtelen a homlokára ütött. „De hiszen éppen itt van Ráski Sándor is. Találkozhattok vele.” Tudtam, hogy baj lesz. Jánossy leverten ült vissza a bőrfotelbe. „Püspök úrnak nincs ideje.” Hallgattam arról, hogy Miskolcon már próbálkoztunk, de Ráski nem mert fogadni. Ezért újabb leszidást kapott a BM-től. Őszintén panaszkodott, hogy bajt okoztam neki. Külföldit fogad Bojtor azért, hogy őt leszidják, illetve külföldit nem fogad, amiért újból leszidják.

Sokfelé jártunk együtt Thomassal és Roberttel. Fölkerestünk kis és nagy gyülekezetet, Mesiéket Nyírtéten, új szolgálati helyükön 1978-tól. Rohanás vissza Miskolcra Szilágyi Bálintékhoz, Vécsei utca 14. sz. alá. Próbáltak kivinni Amerikába, amire nagyon vágytam, hogy kiszabaduljak az egyházkormányzat fojtogató szorításából, a susárló, rágalmazó, pletykálkodók közösségéből.

Hűvös, napfényes őszi Miskolcon 1978-ban. Édesanyámhoz megyünk fel Arany János u. 2. V. emelet 4. Senki más nincs otthon, jó lesz így. Az ebédlőbe megyünk Thomassal, Roberttel, letérdelek és kézzrátétellel megáldanak. Hotel Avásban ebédelünk és vendégük vagyok. Aztán kikísérem őket az Arany János út bejáratáig. Thomas elegáns és megcsókoljuk egymást. Beülnek kocsijukba, és addig nézek utánuk, míglén elnyeli őket Budapest felé a forgalom. Az suhan át rajtam, hogy ezen a földön soha többé nem találkozunk.

1979 nyár végén Roberttől kapok levelet, hogy Thomas hazaköltözött Jézusához. Mexikóban jártak missziói úton, és egy tóban fürödtek misszionárius barátaival. Fia segítségért kiáltott. Az apja kimentette, ő ottmaradt.

„Uram, azokat veszed el tőlem, akiket legjobban szeretek?” A nagy pünkösdistá harc után drága lengyel testvért adtál. Josef Power intelligens ember, világjárt, németül, angolul beszélt és missziói tűz perzselte. Zseniális tanító és szervező, ezerágú külföldi kapcsolattal rendelkező hegedűművész. Emeletes parasztháza volt Bialko Biala mellett, Javornikban. (Lengyelország.) Mi, magyarok is használhatjuk a házat ifjúsági összejövetelünkön, 1976 nyarán is. Megbeszélt témával, megbeszélt számú fiatalokkal érkezem, megbeszélt időpontban.

A 40-50 lengyel fiatal konferenciai szünetet tart. A ház öreg konyhásnőjét kérdezem: „Josef Prower azt ígérte, hogy itt lesz. Mikor érkezik?” Az idős konyhás néni az ég felé mutat. Múlt héten lefekvés után, egyházi lapot tanulmányozott és ... szempillantás alatt hazatért. „Uram, Thomas Jonest elvette tőlem, most meg Josef Powert?”

Hernádbúd, 1981. december 27., vasárnap. Délután háromszor is meglátogatom Gidófalvy Andort, aki ínsorvadással fekszik és tolókoszival közlekedik egy éve. Szüntelen imádkozom gyógyulásáért. Inkább engem szólíts magadhoz Uram, mint őt. Este 22 óra után Uzonkával, a fiatal Victor Istivel, Enghi Sándor abaújszántói lelkésszel állunk az ágya mellett. Arról beszél, hogy az Ige lakozott közöttünk. Jézus nem bekukkantott hozzánk karácsonykor, hanem velünk sátorozik. Hétfőn, 28-án reggel megszűnt lélegzeni. Az egyik legdrágább hívó testvérem, bátorítom, kritikusom volt.

Robert 1981 októberében járt utoljára Magyarországon. Napokon át lehettem tolmácsa. Vigasztalt az Úr általa. November 2. hétfőn 13 óra körül magyarországi látogatása után Roberttel a repülőtér felé taxival utazunk. Meleg, gyors búcsúzás. Közli, hogy Mesit, Tamást, Uzonkát és engem meghív amerikai látogatásra. Nemsokára őt is haza szólította Isten. Utoljára 2004-ben találkoztunk vele az USA-ban Uzonkával.

MAGYAR REFORMÁTUSOK AMERIKÁBAN

Hampton, Virginia 1966. május 30. Hétfő 7 a.m.

Ma egy hete távoztam Austinból és a tapasztalatok, események, élmények tömegesen sűrűsödnek bennem. A tegnap esti áldás után jól aludtam, frissen ébredtem és várok a Washington D. C. felé induló Gray Hound Busstation termináljában. A New Covenant Church pénztárosa 25 dollárral megajándékozott, Washingtonig kifizették a jegyem árát. Honnan volt pénzük? – kérdeztem magamban. Akkor még nem tudtam, hogy lelkileg és anyagiilag ettől a gyülekezettől kapok legtöbbet.

Elmúlt évi szolgálataim után 1400 \$ gyűlt össze, amit ruhaneműkkel együtt az erdélyi keresztyének segítségére fordítok. Isten előtt úgy

határoztam, hogy a mostantól befolyó pénzeket családomra, barátaimra és európai utazásomra, vagyis önmagamra költöm.

Hamptont elhagyva Pittsburghben időztem, azután hosszabb ideig György Árpádnál Chicagóban, aki a Calvin Synod elnöke. Magyarokat látogattam, klubokban beszéltem, templomokban prédikáltam. Június 5-én, vasárnap Hammondban (Indianában) Beretz Árpád-éknál. A Full Gospel meetingjén 7-én (Fulton Str. 564.) vettem részt, 8-án Garyben (Indiana) Endrei Ferenc drága lelkésztestvérem gyülekezetében szolgáltam. 11-én a Faith Tabernacle Church Detroitban dr. Vatai Lászlóval beszélgettünk, aztán még sokfelé magyaroknál. Dr. Prescott Williams austini professzor szüleit látogattam meg Clevelandben. Elek Áron és Bellágh Barna, néhai zsujtai lelkész fiát, családját június 17-23 között kerestem fel.

Warrenben (Ohio) Kur Géza történésznél voltam, látogattam, prédikáltam, és részt vettem a „Pöttyös bálón”. Géza bácsi a Felvidéken volt teológiai tanár. Szerinte előbb magyarnak kell lenni, aztán keresztyénnek, hogy megmaradjon a nemzet. Szerintem előbb keresztyénnek, csak azután magyarnak. Sokat vitatkoztunk, Pittsburghben, Babos Sándorral, 24-én a Bethlen Home-ban Daróczy Sándorral, Vintondale 345. Main Str. Toókos Károly rokon és göncruszkai lelkész elődömnél voltam, 25-én Mikes Pille (Illés Lajos), 27-én Norwalk Summer Schoolon tanítottam. Július 4-én Bridgeportban Fojtó Laciéknál két napos kiránduláson Niagarához. Július 6-án Washington Kossuth Home, dr. Béki Zoltánnal és Kecskeméty Józseffel beszélgetés. Július 8-án New Yorkban találkozás Márta Kassai Farkaséknál, ahová csomagjaimat küldtem, és ott válogattuk szét, hogy mi a hasznos és mi nem. Nagyon kedvesek voltak hozzám, mint Pásztor Jánoshoz annak idején. Áldja meg őket nagyon Jézusunk. Nagy emeletes házban laknak, belépés után a portás fogad, és csak azután enged be, ha telefonált annak, akit keresek és az hajlandó találkozni velem. Lejöttek értem.

Kalandozásaim, látogatásaim között múzeumokat, épületeket, tévéadást és más dolgokat megnéztem, ezekből némi ízelítőt adok.

Chicago. Dr. Ludvig Artur lekipásztorral beszélgetek szociális kérdésekről, munkásosztályról, négerekről. Aki szocialista államban

élt, az realista és közösségi gondolkozású lett. Ludvig Artur lelkipásztorhoz jött két volt pesti srác, angol nyelvtudás hiányában, hogy segítsen tolmácsolni 1957-ben. Betörésen kapták el őket. „Ügyvédhez megyünk, mert nincs más lehetőség, fogadtam a fiúkat. Elmondom az esetet az ügyvédnek, aki fejét csóválja, de megnyugtat bennünket, hogy nem nagy ügy. Mielőtt azonban a beszélgetést folytatnánk, szíveskedjenek letenni 500 \$-t. Lefordítom és a két pesti összenéz. »Hallja, mondja meg annak az ürgének, keressen magának más pókot, akit bepalizhat.« Na, hogy fordítanád ezt angolra?” – néz rám derűsen. Vállat vonok. – Abszolút nincs fogalmam hozzá. „No, idefigyelj, én így fordítottam: Gentleman! A két fiú végtelenül tiszteli önt, fizetni akarnak, de pillanatnyilag nincs náluk pénz.”

Cleveland. Dr. Szabó István nevezetes lelkészt hívom telefonon.

– Bojtor István református lelkész vagyok Göncruszkáról.

– Nagyon örülök neki.

– Beszélgethetnénk egy kicsit ma délelőtt?

– Sajnos nem érek rá.

– Délután?

– Foglalt vagyok.

– Este?

– Vendégeink jönnek.

– Holnap?

– Lehetetlenül sok a munkám.

– Sajnálom, hogy a veled való találkozás nélkül utazom vissza Magyarországra.

– Mikor jöttél?

– Múlt év őszén.

– Mit csináltál itt?

– Ösztöndíjas voltam Austinban, a Presbiteriánus Teológián.

– No, várj csak, ma délután 4 órakor jó lesz?

– Sajnos, most látom, hogy én akkor nem tudok hozzád menni.

Letettem a kagylót. Ha nem voltam jó magyar falusi lelkészként, ne legyek jó volt ösztöndíjasként sem. Nekem más volt a véleményem az itt tartózkodásról, mert mögöttem emberileg az itt élő tekintélyes amerikai barátok állnak.

Chicagóban, a magas vasúti megállóban vonatra várva egy férfival beszélgetek Krisztusról. Gúnyosan előveszi a pénztárcáját, és egy dollárt húz ki abból. A felírást mutatja: In Good we trust. Istenben bízunk. – Akkor bízd és imádd a te istenedet, a pénzt.

Atomtudós lakásában vagyunk, és azt hozat vacsorára, amit kívánok. Életemben először fogyasztok kaviárt, és az Úr megőrzött a gyomorrontástól. „Öten dolgozunk együtt – kezdte –, és a mellettem lévőről tudtam, hogy magyar. Csak angolul beszélgettünk. Egyszer kifakadtam és magyarosan a kutató elnöke jelenlétében mondtam: »Milyen sokat dolgozunk mi a hitvány yenkikért.« Barátom némán bólintott rá, az elnök pedig megszólalt... magyarul. »Bizony fiúk, rengeteget« Elállt a lélegzetem. Hát a kutató intézet elnöke is magyar?”

Az egyházak 40-50 évenként új templomot építenek, hogy „mozgassák” a gyülekezetet. Némelyek a négerrek beköltözése miatt eladják a templomot, másik helyen kezdenek építkezni, így fokozódik magyarok asszimilációja.

Az USA lakossága 200 milliónál több, ebből olyan 150.000 keresztyének vallja magát. Legnagyobb, amint már írtam, a lutheránus és metodista egyház, a római katolikusok egységes tömbje mellett. A magyar reformátusok száma 200-300.000. Az 1848-as szabadságharc leverése után 1870 körül három millió, 1910-ben négy millió munkanélküli kínlódik Magyarországon, és egy millió család nyúl a vándorbot-hoz, Amerikába szerencsét próbálni. 1945-ben, valamint 1956/57-ben újabbakkal, talán több százezerrel frissülnek a régiek. Amint már írtam, Dókus Gábor fonyi tanító úr idejében Fonyból 300 lélek ment ki Amerikába.

Az első magyar református templom Pittsburghben (Pennsylvania) épült állandó lelkeszhiánnyal küszködve. A torzsalkodás magyar betegség, ami a gyorstanfolyamot végzett lelkészek között is volt. A magyarországi Konvent igyekezett kapcsolatot teremteni, a nyomasztó kérdéseket megoldani. Szervezetük 1966-ban a Calvin Synodban működött, amelynek elnöke Sárospatakról György Árpád. A keleti, központi, tóparti és nyugati egyházmegyékkel az United Church of Christhoz csatlakozott. Ennek az egyházkerületnek püspöke jelenleg is, többször újra választva dr. Bütösi János.

A Független Magyar Református Egyház püspöke Gömörből származott, Sárospatak szerelmese, Nagy Lajos; keleti, New York-i, nyugati egyházmegyékkal (1966!). Szerintük az asszimiláció elkerülhetetlen, de a magyaroknak speciális egyházi és kulturális küldetésük van.

A Reformed Church in USA három magyar gyülekezettel.

The United Presbyterian Church in the USA 20 magyar egyházközséggel. A kerületek közös intézménye a Bethlen Home (Ligonier, Penna) néhány év óta, a mai napig ügyvezetője dr. Nagy Barna, néhai sárospataki professzor mostoha fia, Kovács Pál. Az amerikai magyar református gyülekezet elnöke hosszú évek óta dr. Béki Zoltán Herádszentandrásról, Sárospatak nagy tisztelője.

A lelkipásztorok általában jól képzettek, gyakorlatiasak, az amerikai lelkészeknél talán értékesebbek is. Krisztusba vetett hitük általában szegényes. Épületek ízlésesen rendben vannak. Az istentiszteleti rend olyan, mint az amerikaiaknál. 9 órakor vasárnapi iskola gyerekeknek és felnőtteknek, 10 órakor angol, 11-kor magyar nyelvű alkalom. Az egyházfenntartás önkéntes, de aki nyugtáját bemutatja az adóhivatalban, annak összegével csökkentik köztartozását. Munka felvételnél állami helyeken a lelkipásztor véleményét is tekintetbe vehetik.

Gondok. Szétszakadozottság. Például Miamiban ugyanazon az utcán, egymással szemben két templom épült „csak azért is”. Önzés. A jómódúak maguknak élnek. *Urbanizáció.* Régi magyar negyedek felbomlanak. Elköltözés, mert a fehérek képtelenek együtt lakni a nége-ekkel. Néha a lelkipásztor 100-150 km-t utazik egy báránnyáért. *Beilleszkedés.* Öreg magyarok képtelenek fölvenni az amerikai életformát. A bajokat piknikkel, egyházi kulturális vagy táncmulatsággal is igyekeznek orvosolni. Az ó- és újhaza között sohasem volt, szervezeti, szellemi, evangéliumi összehajlás. A kritika inkább virágzott, mint a szeretet. Az Amerikába költözöttek felett „megállt az idő”, és a többség olyannak látja Magyarországot, mint 1910-ben, 1945-ben vagy 1956-ban. A szakadékot mélyítette az, hogy hivatalosan kint járt bizottság arról beszélt, hogy Magyarországon milyen boldog élet van. *Közös bázis.* A Biblia, a református dogmatika és liturgia, a közös törtenelmi múlt, a művészet, feladatok gyakorlása köti össze őket. Bütösi

János a magyar ökumené megteremtésén fáradozik. Közös a Megváltó Jézus Krisztus, Akinek karja átöleli keletet és nyugatot, egygyé teremti a szocialistákat és kapitalistákat, azokat, akik véreben megmosódtak, nevében hisznek.

PAUL KUCSMA

Bütösi János szerezte a munkahelyemet. Köszönet érte, a néhány hétért. Kettős célom volt: az egyik a pénzkereset, a másik alulról fölfelé nézni Amerikát. Óránként 1.50 dollárt kerestem, ez napi 16-18 dollár. Angol és magyar istentiszteletekért kaptam 20-25 dollárt. Ez körülbelül 150 dollár hetenként. A munkások célja az volt, hogy jól menjen a főnöknek, tehát akkor is dolgoztunk keményen, ha nem látott. Magyarországon a kőműves kicsit pihen, ha nem ellenőrzik.

Kucsma Pál Korlátról jött Amerikába, Landscaping contractor cégnek a tulajdonosa. Egyelőre Magyarországon örül valaki, ha bemehegett faluból a városba, Miskolcra, Debrecenbe vagy Budapestre. London, Párizs és New York lakossága csökken. Magyarországon folyik a kiegyenlítődé, hogy aki végre bejutott a kocka alakú betonház kocka szobájába, ha teheti, elsőként szeretne szombatontként kimenekülni onnan. A hétvégi nyaraló mai elkoptatott kifejezéssel statusszimbólum. Akinek hétvégi háza van, az boldog, még Bócsnén is, ahol az országút mellé, egymás szájába látva örülnek a nyaralónak. Esztelen pocskéklás, dicsekedő fellengzőség. A magyar törvények szerint egy embernek csak egy nyaralója lehet. Magyarországon kitűzött cél a városi lakás és a vidéki nyaraló megszerzése. Legalább két otthon kell. Az amerikai egy lakásra törekszik, és ha nyaral, akkor utazik, vagy üdülőben száll meg, ami változatosabb, olcsóbb, mintha építkezne. „Egylakásos” típus. Aki teheti, magányos házat épít az erdővel, hegyekkel, díszített Connecticut államban is.

Az új magányos otthonok díszkertjét, parkját rendeztük mi kézzel és gépi erővel.

Indulás halálos pontosan 6.45-kor, teherkocsival jöttek értem. Félórás ebédszünet, a munka befejezése este 6-kor vagy 8-kor. Óráberre dolgoztunk, és ha esett az eső, nem fizettek. Mi pedig pénzre „men-

tünk”, gyakran csuromvizesen is. A Ford autógyárban 7 dollár óránként, és ha egyszer elrontja a munkáját, figyelmeztetik, ha még egyszer, akkor megköszönik és mehet. Akkor értettem meg, hogy a dolgozó és dolgoztató között örök ellenségeskedés folyik. Szégyellem, hogy keresztyén létemre haragudtam a megrendelőre. Paul Kucsma jobban hajtott bennünket, mint az egyiptomi fáraó a zsidó rabszolgákat. Majd belepusztultunk a hőségbe. Csupasz felsőtestem sós izzadásgorral vegyült, nadrágom a combomhoz tapadt, ajkam kiszáradt, és délután jött a tulajdonos, és jeges Colát szűrcsölve kifogásolt. Paul Kucsma ránkkiabált, mi pedig vállaltuk a tévedést, összejátszottunk a főnökkel, mert tőle függött a munkabérünk. Amerikában a legjobb minőségű bakancs 7 dollár. Egy Danuvia motorkerékpár, akkor 8-9.000 Forint volt. Itt egyhónapi fizetésemből IKA útján könnyen megvettem azt a járművet, amiért otthon egy évig dolgozni kell. Norwalkban segéd munkásként havi fizetésem 3-400 dollár, ami Magyarországon ugyanakkor háromszorosát érte. Amerikában keresnek legtöbbet az emberek, legjobb a pénzük és legdrágább az életük.

Az első nap valahogy elment, a második napon az austini teológia légkondicionált előadótermei után azt hittem, hogy belepusztulok. Harmadik nap fel akartam mondani, negyedik nap beletörtem. Örültem, hogy nemcsak felülről, az Empire State Building tetejéről, egyetemek vagy egyházak csinált és igazi kérdéseiről ismerhettem meg Amerikát, hanem alulról is, ahogy a fizikai munkás látja. Mivel szállásom ingyenes a norwalki parókián, és időnként a gyülekezeti tagok kosztomban segítenek, ezért Paul Kucsma vállalata nekem nagyon jól jött. Pénz kell haza és az európai utazáshoz. A megfeszített testi munkáért pedig nem esett le a korona a fejemről.

A brigád jól járt mister Kucs mával, a vállalkozó is velünk, csőré ráutaltakkal. Kételkedem abban, hogy bejelentett mindnyájunkat az adóhivatalban és egyéb illetékes helyeken. A legolcsóbb munkaerő voltunk, ha kesztyűben is dolgoztunk: a bányász Borsod megyéből, a főkalauz Budapestről, a tsz-tag Jugoszláviából, egy a néger, meg egy teológus. Ebédszüneti téma, hogy dobjunk össze valami pénzt sörre, amit majd elhoz a főnök délután. Tegnap óta új nő szerepel a Piros

presszóban. Néha belepillantok a magyar újságba, amiben egyik magyar acsarkodik a másik magyar ellen. Unalmas cikk, mintha Magyarországon lennék. Néha megakadok a híren, hogy „Forint legolcsóbban Kohnnál, viszonteladóknak kedvezmény”. Nem rohanok Kohnhoz olcsó forintért, aki történetesen ide-oda, kelet-nyugat felé hajlong. Legújabb hír, hogy Lindon Johnson president kutyáját egy szenátor kocsija agyonnyomta. Azonnal közölték az elnökkel, aki félbeszakította az ülést, és a helyszínre sietett. Száraz marad a szemem. Olyan közönyös maradok, mint a többi hirdetésnél. Megállapítom magamról, hogy amerikanizálódtam, mert immunis lettem a hírekre.

Esténként kórházi beteglátogatások, mert a lelkésznek bármikor szabad bejárása van. Nyomban értesítik az illetékes egyházat. Jobbágy Istvánnéval, aki Felső-Magyarországról származott, hosszan beszélgetek. Egy férfi ágyánál imádkozom, akit országúti baleset ért. A halál közelségében megérezem, hogy a gazdag amerikai állampolgár éppen olyan erőtlén, nyomorult, mint a szocialista. Paul Ferenczi lelkész mindig az angol nyelvű ígéhirdetéseimet hallgatja.

Július 30., szombat este. Bogdányi Ferenc építész házánál búcsúvacsora a fiúktól. Ők rendezték. Apró pénzecskéjüket összeadva dollárral segítettek. Ital, sült hús. Ének: „Elindultam szép hazámból, / Híres kis Magyarországból, / Visszanéztem félutamból, / Szememből a könny kicsordul...” Egyre többet gondolok haza. Néhány nap múlva hajóra szállok... Izzik a parázs, ránk sötétedett. Nem, nem a faszénnek füstjétől, hanem... alá hullott néhány könnycsepp. Good bye!

AMERIKAI HÉTKÖZNAPOK

1966. július 28.

Az államok kisebb részét beutaztam. Hallottam, láttam a „legnagyobb és legcsodálatosabbat”.

Sok országot bejártam, vándor kedvvel tele.

Sok sziklacsúcson álltam, nézve a földre le.

Bejártam bár a földet, van ott ezer csoda,

Nem láttam én dicsőbbet, mint rajtad, Golgota!

Nevezhetnek hát tudatlannak, rövidlátó pietistának, pünkösdistának, mert hirdetem, kiáltom Amerika, Európa, Afrika, Óceánia népeinek, hogy a természeti csudáknál, zseniális emberi alkotásoknál izgalmasabb, megrázóbb, megragadóbb az, hogy Isten emberré lett. Ég és föld egyszer összetalálkozott, ahol a horizontálist metszi a vertikális, ott áll a kereszt.

Ma is Jézus Krisztus tölti be a szívemet.

Visszaértem Norwalkba, Bütösi János természetesen fogad. Beállít a nyári iskolába. Dr. Csoványos László fül-orr-gége szakorvos piknikre hív bennünket. Felesége, Margarét nagy szeretettel visel gondot rólam, mintha édesanyám lenne. Magyarországra látogatott 1968-ban, nagy látogatásokat tettünk Lácacsékén, Budapesten, Debrecenben. Újságban megjelent verseit küldi, amelyek szépek. Margaretben van gyakorlatiasság, de a lelke tiszta, költői, romantikus. Úgy sejtem, hogy Magyarországon exponáltakkal mély, felszín alatti kapcsolatokat épített.

New Yorkba utazom, megvásárolom a hajójegyemet. Queen Mary a világ legnagyobb hajója a Queen Elizabeth után. A Carpathia Travel visszatartaná a repülőjegyem, a retúrjegy árát, Bütösi János közbelépésére visszafizeti. Felajánlja, hogy vízumaimat esetenként 10 dollárért elintézi. Megköszöntem és megszereztem magamnak, legalább ennyit látok és hallok a követségeken. Indulás augusztus 10-én Park Avenue 56., az egyik tengeri kikötő a sok között. Cunard Line D. 34 Lover. Természetesen turist class, ez illik a diákhhoz.

New Yorkban maradt még néhány napom, ezt városnézéssel töltöm. Összebarátkoztam dr. Csordás Gábor esperessel. Kedves, áldozatkész hozzám, szállást is adott. Csomagjaim a Kassai Farkas családnál gyűlnek. Gábor a két napját rám szánja. Gyülekezeteket, híres embereket látogatunk, mint Hamza András, Harsányi István, Ravasz Gábor, Fülöp Zoltán. Az első fárasztó napon délben Gábor vendéglőbe invitál, megkérdezi, hogy mit szeretnék enni? Tavalyi érkezésem után ugyanezt kérdezte Bütösi János, és azt válaszoltam, hogy valami tipikusan amerikai. Hot dogot rendelt. Most itt ülünk New York magyar negyedében, magyar vendéglőben, és ugyanezt kérdezi Gábor, mint egy évvel ezelőtt János. „Valami tipikusan magyart”, válaszolom. Székelykáposztát hozat, jaj, de finom volt! Végre igazi zamatos étel.

New York. Múzeumok, utcák, szigetek. Harlem néger negyedébe este 10 óra után a taxisofőrök nem vállalnak fuvart. Én besétálok, bájos kép készül rólam, amint egy kis néger gyerek – Greenwich Village-ben, a művész-, illetve örömnegyedben – a cipőmet fényesre keféli. A tragédiák, forró szerelmek és kábítószeres központja ez.

A Tencliff-temető egyszerű sírtáblája alatt Bartók Béla nyugszik. Miért nem hozza haza a magyar kormány? Érthetetlen. Mindenütt ugyanazt a három kérdést teszik fel számomra Magyarországról: Gulasch, Cardinal Mindszenty, 1956 revolution. Szerintem a magyar kormánynak rég szabadon kellett volna engedni Mindszenty hercegprímást! Az Empire State Building, a világ leghatalmasabb felhőkarcolója, gyors lifteken átszállással jutunk fel, szuvenír boltokban vásárolhatunk, drága belépőjeggyel. Olyan, mintha az égben lennénk. Ez volt utolsó csalódásom a korlátlan lehetőségek és lehetetlen korlátoltságok hazájában. Az első Austinban (Texas), ahol az újság közölte, hogy holnap nagy tüntetés lesz a vietnámi háború ellen. „Megnézhetem?” – kérdeztem Louis Petnekyt, akiről sejtettem, hogy szociális érzelmű. Javában folyt az amerikai és vietnámi háború. Előadásokat hallottam róla dr. Dietrich Ritschl professzortól is, aki európai lévén tárgyilagos volt. Izgalommal lestem a tüntetést. Uram Isten, mi lesz ebből? Már is jönnek a háromkerekű motoros rendőrök. De csak a forgalmat irányították, mint istentiszteletok végeztével az egyházi parkolónál. Elértünk a State Buoldingjéhez, talán itt lesz a bunyó? A rendőrök kordont húztak, hogy ne tovább. A tömeg megállt és valami szónoklat és beadvány következett. Kiábrándultan távoztam. A diákok biztattak, hogy ne izgassam fel magamat, mert délután az ellentüntetőök jönnek. Kimentem oda is és ismerős arcokat láttam. Másnap az újsághírekben olvastam nem az összecsapásról írtak, hanem száraz adatokat és fényképet közöltek. Mikor kezdődött és végződött (óra, perc), hányan voltak, milyen hosszú volt a sor, merre haladt. Ugyanez a délutáni tüntetésről is. Fénykép készült a vezetőről és híres lett legalább egy vagy két napig. Barátaim csillapítottak, hogy ne izgassam fel magam, mert bőven vannak „hivatásos tüntetőök”, akik pénzért a vietnámi háború ellen statisztálnak, és holnap már a háború mellett vonulnak fel. A kapitalizmusban (sajnos a szocializmusban is) minden csak pénzkérdés.

Vásárolhatsz lőfegyvert. Azért gyártják a harcokcsit, hogy eladják. A posta félig állami, félig magánvállalkozás. Talán a hadsereg csak egészen állami, de a szállító vállalatok mind magáncégek. Ezért nyugodtan fényképezhettem polgári és katonai objektumokat. Cape Kennedy floridai rakétakilövőhöz fényképezőgéppel léphettem be. Hátha kedvem szottyan a cégtől nekem is rakétát vásárolni.

„És most elvisznek az ENSZ-palotába, szólt Gábor. „Oda is beléphetek?“, kérdeztem. „Bízd rám!“ Igen, az ENSZ-palota nemzetközi. Itt nem kószálhat mindenki. Micsoda szerencse és összeköttetés Csordás Gáborral. Beléphetek ide vele. Budapesten még az országházba is csak külön engedéllyel. Kicsit a bejáratnál beszélgetünk, azután int, hogy kövessem. Ő megy elől, beszél az egyenruhás őrökkel, mindenütt ajtót nyitnak. Magyarázza, hogy ez itt a külügyi terem, ez a nagyterem, ahol Hruscsov szovjet párttitkár levetette cipőjét és az asztalt verte, hogy csend legyen. Péter János külügyminiszter 1957-ben ott beszélt a pulpituson, míg Gáborék hátul randalíroztak. Majdnem kivezették őket. Ez a büfé, ahol a diplomaták vacsoráznak, ez a WC, ahol... Bámulatom rohamosan lohad, elpukkad, mint egy léggömb az egyik folyosó végén, ahol a teremőrök közlik, hogy ide nem léphetünk be, mert... Külön ide szóló jegyet kellett volna váltani.

Szóval így?! Csordás Gábor belépőjegyet váltott, és ezt bárki megteheti, ha akarja... A United Nations New York-i üveg épülete, hivatalos kémközpont, ahol egymástól szerzik meg a politikai, szellemi, technikai, pedagógiai értékeket. Magyarán sóhivatal. Csalódtam. A látogatók vendégkönyvénel állunk. „Írj be valamit!“, biztat Gábor. Ám legyen, és jó vastagon nagy betűkkel írom: „*Jesus Christ is Lord! Jézus Krisztus Úr az Atya Isten dicsőségére!*“ Bojtor István református lelkész Göncruszka, Hungary.

A nemzetek lobogójánál fényképeztettem magam a piros, fehér, zöld zászló alatt.

Mini alagsor 36. Virginia Ave. Gyülekezeti otthon. „Megmutatom, legutóbb hol prédikált Szamosközi püspökötök“, csipkelődött Gábor. „Itt, az alagsorban hallgatta négy-öt öregasszony.“ A Reformátusok Lapja így hozta Szamosközi beszámolóját: „Mikor meghívtak és New Yorkban prédikáltam...” Sok függ a tálalástól.

Majd én is eldicsekszem otthon: „Mikor az ENSZ-ben jártam, és fogadásomra jöttek...” (Azt kihagyom, hogy a teremőrök fogadtak.)

HAZAFELÉ

Norwalk, 1966. augusztus 2. kedd.

Leveleket írok. Délután a Bütösi családdal kiszaladunk a tengerpartra. Míg a családtagok fürödnek, ő dolgozik. Tanácsomat kéri a Magyarországról érkezett kívánságokról. „Parókia kertkapujának építése, ruhavásárlás, kiutazás stb., segíts.” Tóth Árpád Harkányfürdői lelkész keresztyén módon kopogtat: „Nem kívánunk mást, csak imádságot. Ha pedig valamivel segítenél...” Ezután egy hosszú jegyzék következik fazekakról, még ágytálról is, ennyire precíz és pontos, amerikai, magyar, csehszlovák, nyugatnémet árak összehasonlításával. Legjobban egy keresztyén nőtestvér óhaja tetszik Ózdról. „Semmi mást nem kérek, csak egy zenélőórát kakukkal, ami félóránként elmuksikálja a 23. Zsoltárt...”

János, ha rám hallgatsz, talán akad ennél fontosabb tennivalód is. Augusztus 3. szerda. Verőfényes nyár.

Két kofferem megtömve. János kikísér a Rail Road Stationra.

Norwalk és New York között legszívesebben vonattal utaztam. Másodpercnyi pontossággal közlekednek. Nincs úgynevezett vonatvezető, mint nálunk, aki jegyzi az állomásokra érkezés, indulás terminusát. A vezetőfülkében pocakos masinista ül. A Diesel szédületes gyorsan robog, csattog alattunk a sínpár. A vasút elhanyagoltnak látszik, mintha a tulajdonos cég csak használni akarná, ameddig bírja. Átszállás a csatlakozó vonathoz rövid, csak a szükséges idő, mert a másik azonnal indul tovább. A vonat úgy üzlet, ha megy. Az álló vonat nem hoz hasznot, csak visz. Értelmetlen balgaság volna Amerikában átszállás után a következő indulására fél órát várni. Nálunk, a MÁV-nál törvényszerű az „időráhagyás”. Pocsékolunk. Már itt is a vonat, gyors búcsú és köszönetek Bütösi Jánostól. Föllépek a szerelvényre, integetek, majd besüppedek a kényelmes ülésbe.

New York. Irány Kassai Farkas Mártáékhoz. Azután augusztus 8-ig Fojtó Laciéknál Fairfielden. Ebből három napot a Niagara vízesés-

nél töltünk. Vízum nélkül nem engednek át Kanadába, csak amerikaiakat. Az ellenőrzés abból áll, hogy megkérdezik: „Where were you born?” A válaszadó kiejtéséből kiszúrik az idegent. Ezért Szilágyi Mihály és felesége Tóth Mária, Tóth József volt gondnokunk leánya jönnek át hozzánk Niagara Cytibe.

Örvendünk egymásnak.

New York, augusztus 9., csütörtök.

Csomagjaimat készítjük Kassai Mártiéknaál. Könyvek és 11 darab óriási zsák. Dr. Csordás Gábort is kérem, hogy segítsen kiszállítani a kikötőbe. Hozzáteszem, hogy a Kassai család autójára is számítok. Gábor fölényesen legyint. „Én még nem vittem ki olyat a repülőtérre, vagy hajóállomásra, akinek a csomagja ne fért volna be a kocsimba.” A rakomány elé hajt. „Jó ég! Az egész Amerikát viszed? Ez mind a tied?” „Nem! Az erdélyieké.” Óriás Bouickjába olyan ügyesen rakodott, hogy a vezetőülésen neki is jutott hely. Mister Kassai mama is elkísért a hajóig. Az amerikaiaknál nem szokás az ilyen. Kit siratnak? Fényképeznek.

Szigorú vámvizsgálat, ami azt jelenti, hogy a vámos arca szigorú. Egyébként számolatlanul engedi csomagjaimat. Amerikának az a hasznos, ha minél többet vásárolnak és kivisznek belőle. Nálunk „csúszópénz” kell hozzá, ha szeretnék hiánycikket megvásárolni. Amerikában „csúszópénz” jár a vevőnek, ha a cégtől vásárolt. USA-ban nincs felvásárlási láz, mint Romániában, Csehszlovákiában, Lengyelországban és Magyarországon. Földjén 200 év óta nem volt háború és lehetetlen fölvásárolni, mert túltermelés van. Már írtam, hogy a világ földműveseinek 2 százaléka amerikai, és világ agrikultúrájának gyümölcsét 11 %-ig Amerika produkálja.

A „szigorú vámost” csak a behozatal érdekli. Nem törődik a könyveimmel! A boltokban egymás mellett: Sztálin élete, Roosevelttel memoárja, Mao Che Tung beszédei, Hitler Mein Kampfja és a szent Biblia. Mit törődik ő a ruhákkal, arany vagy elefántcsont nyakékkal, fényképezőgéppel. Őt csak azért állították oda, hogy... meg sem kérdeztem. Két perc rakodással túl vagyok a vámon. Az útlelvizsgálat is egy-két perc. És már természetes, hogy Amerika hivatalos határzónáján fénykép készül rólam.

Queen Mary: az úszó város. A legfelsőbb teraszra megyek, Kassaiéknak integetek. A hat motoros vontatóhajó nekifeszül.

Wednesday 10. August 11.30. a.m. Felbúg a hajó kürtje. Lenézek, apró pontok az emberek. Kis hajók egyszerre zúgnak, most... most... A Queen Mary megmozdult. Integetek, távolodunk. És nem köptem a tengerbe. A naplómba ennyit jegyeztem: „Hurrá! Hurrá!”

Londonban hívó testvérekkel találkoztam, múzeumokat látogattam. Számomra érdekes volt a baloldali közlekedés, emeletes autóbuszokkal. Páris: Louvre, művésznegyed. Genf: a reformátorok emlékműve, ahol minden szobor előre, lefele néz, csak Bocskai István tekint felfelé az égre. Bécs: Belvedere, városnézés. Fojtó Laciék rokonánál aludtam, azután indulás Jugoszlávián át Romániába vonattal. A jugoszláviai vendégmunkások szoronganak a vámosok miatt, engem kérnek, hogy holmijukból vállaljak el sajátomnak. A sikeres vizsgálat után körbe kínálják az üveget, nekem is inni kellett belőle. Kolozsvár: négy zsák ruhanemű kiváltása a vasútnál. Ezeket átadtam dr. Dobri János professzor úrnak, azután indulás haza. England, France, Svájc, Ausztria, Jugoszlávia és Románia után haza Magyarországra.

Biharkeresztesen már két napja várnak.

Praise Good!

Magyarország

BIHARKERESZTES

1966. szeptember

A biharkeresztesi határon Uzonkám, Lajos öcsém és Asztalos Zoltán sógorom vártak tegnap óta. A vonaton fűszerek után érdeklődik a román vámos, hogy mennyit hoztam. Aktatáskámat kinyitom, nincs benne a Bibliámon és úti holmijaimon kívül semmi más. Szerencsésen átjutok a román határon, de a magyar vámvizsgálatra Biharkeresztesen valamennyit várni kell. Lehúzott ablakon át örvendezünk egymásnak, egy csokor virágot nyújtanak át, amibe dollárkészletemet beletettem. Visszanyújtom: „Majd a leszállásomkor adjátok át, fényképezetek le! A vámosok, határőrök kedvesek és vidámak az Amerikából érkező láttán. Megjött, akit régen és tegnap is vártak már.

Leszállok a vonatról... Forrón öleljük egymást. A kis Trabantunkban Uzonkával hátul ülök, élményeinket soroljuk. Az országút forgalommentesnek látszik. Lajos öcsém felesége, Katica és leánya fogadtak Debrecenben, náluk aludtunk. Vacsora után külön szobába vonulunk, ahol Uzonka elkezdte mondani egy év eseményeit Göncruszkán.

„Kiss Pál nagytiszteletű úr, aki helyettesítéset vállalta, három hét múlva meghalt. Benkő esperes úr temette, senkit nem engedett szólni a lelkészek közül. Új helyettesről kellett gondoskodni. Így jöttek Göncruszkára: Kovács István Vilmányból, Victor István Hejcérről, Bartha Árpádné Miskolcra. Felügyelő lelkész volt Asztalos Zoltán. A szolgálatban segítettek Koncz Sándor és Vajda Mária is. December és január hónapban Morvay István lelképásztor jött Budapestről szolgálni, és igen jól érezte magát. Édesapa rövid ideig tartózkodott Göncruszkán, mert édesanya elesett, és Miskolcon kellett segíteni.

Emese hatodik osztályos volt, a tanulásban szépen haladt. Az orosz nyelvet néha kikérdeztem, a rövid vagy hosszú szóból következtettem, hogy helyesen mondja-e. De jól ment neki. Néha zongorázott is. Nagy segítség volt Nyitrai Julis néni, akihez iskolából jövet bement, mert én Vilmányból csak később értem haza. Különösen a téli hónapok voltak nehezek, kora reggel fűtés a cserépkályhába, hogy lezárhassam. Este másnapra főzni, tüzelőt bekészíteni, sertést és tyúkokat ellátni. Volt olyan időszak januárban és februárban is, hogy este 8-10 órakor gyalog érkeztem haza a nagy hóban Árvai Józseffel és társaival. Megsértődtem a sertésünk miatt, hogy míg én fáradtam, melegejtettem az ételét, ő nem volt hajlandó éjszaka kijönni, vacsorázni.

Sok levélre kellett válaszolni, mert telefon még nem volt. Minden héten váltottunk levelet. Közben Pista konfirmációi Kátéját legépeitem, elküldtem az egyházi pályázathoz. Délelőtt gyakran helyettesítettem vasárnap, és gyermek istentiszteletet, konfirmációi felkészítést tartottam. Néha Zsujtára is jártam kerékpárral és gyalog is. Krózser József párttitkár is hozott haza motorral olykor. Tavasszal Nyíri Andrásné segített a kerti munkában.

Megkezdtem a renoválást. Pista húsz dollárt fizetett be az IKÁ-ba, abból vettem fürdő kádat és gáztűzhelyt. Tóth Józsi bácsi hozta haza a vilmányi állomásról szekérrel. A gázpalackot én vettem meg, vittem

haza kerékpárral Vilmányból. Aztán hozzákezdtém az ajtók, ablakok festéséhez. Két szoba padlóját is lefestettem. Nehéz volt a sarokszoba ablakpárkányának festése, mert az előző lelkész ott szárította a méhkaptárak kereteit. Csupa ragacs volt. A konyhát gyakran meszeltem. Pista nagyobb összeggel segített Bankó Miklósekon át, és ebből vásároltam meg 16.000 forintért a megújított lakásunkba a bútort. Eddig vaságyak voltak csak Patakról, szalmazsákkal. Három részből állott az új ruhásszekrény, amihez két fotel és dohányzóasztal is tartozott. Két rekamié, étkezőasztal, hat szék is vele járt. A zongorát is sikerült beállítani.

A renoválási munkákat hajnalban és késő este végeztem. Néha előfordult, hogy magamra kaptam a tiszta ruhát, de rajtam maradt a festékes szoknya, úgy mentem el Vilmányba, munkahelyemre kerékpárral, ahol kinevettem magamat.

A könyvelésen öten dolgoztunk: Kiss Irénke főkönyvelő-helyettes, Seregélyné Gabi, Tóbiás Ilona, Czentrár Margó és Bojtor Istvánné. A zárszámadás ideje volt nagyon nehéz január és február hónapokban, mert még nem volt gépi könyvelés. Árvai József főkönyvelő szórakoztatott, mivel iszákos volt. Egy alkalommal Ruszkára hazaindulva, nekiment egy nagy fának, körbe ölelgette, nem tudott kitérni tőle. A nagy hóban hetekig a szántásokon gyalogoltunk haza, és azzal ijesztgetett, hogy farkasok is lejöhetnek a hegyekről éjszaka. Még akkor álltak az útszéli cseresznyefák – amelyeket Erzsébet királyné ültetett a vándoroknak – és nyáron mi is csemegéztünk róla.

Májustól könnyebben állt a helyzetem, mert Tóbiás Ilona tanulmányi szabadságot kapott érettségéhez, és nálunk tanult. Emesénk iskola után már nem volt egyedül. A téli hónapok nehezek voltak, mert sokszor Julis néni fektette le, mégis mosolyogva fogadott, ha fagyosan gyalog hazajöttem 8-10 óra körül. Emese a nagy hóból hegyet csinált az udvar közepén. Előszedte a síléceket és a nagy kupacról azzal csúszkált le. A templom kapuját is óriási hófúvás zárta el. A kiásott két fal között mentünk be, a gyerekek pedig a kerítésen át másztak fel a hó tetején. Victor István sítálon jött át Hejcéről Ruszkára helyettesíteni.

Lelkészünk hazajövetelét vártuk. Énekkarunkkal is készültünk és megtanultuk a csodás Golgotát: Sok országot bejártam... Elhangzott

olyan megjegyzés is az új palást vásárlásakor, hogy minek ez, hiszen a lelkész úgymint itt hagy bennünket, mert kiemelik, mint aki Amerikában járt. Az esperes úr nyugtalankodott, hogy hátha nem is jön haza.

Kiss Trabantunkat levették a bakról, kerekeit felszerelték és azzal indultunk Biharkeresztesre Pista elé. Eredetileg úgy számoltuk, hogy Londonig elé megyek, de nem kaptam útlevelet.”

Uzonka hangja elhalkult és a fáradtságtól leragadtak szemeink.

Míg Uzonka beszélt, azalatt csendben ránk borult az éjszaka. A csillagok ezüstös fénnel lopakodtak szobánkba, és az utcai lámpák modern világosságával együtt áradtak be.

Vidáman ébredtünk.

EMESE

Talán 1963 őszén hívták Uzonkát leltárt írni a Földműves Szövetkezetbe. Iskolai tanításra is kérték volna, de azt nem vállalta, mert a pártbizottság úgy sem járult volna hozzá. Míg édesanya a szomszédos boltban dolgozott, Emese és én kitaláltuk, hogy almalevest főzünk. Tüzet raktunk, és egy háromliteres fazékba vizet kezdtünk forralni. Szakácskönyvből néztük, hogy a művelet habarással kezdődik. Nem írták, hogyan habarunk. Emese az ágyon térdelve kereste a habarás leírását, amikor Uzonka hazaérkezett. Nagyot nevetett, megmutatta, hogyan habarunk: tej és liszt összekeverve, kicsi só is kell bele. Gyermekkorában ő is így járt és a szomszédban kérdezte, hogy a rántást hogy kell csinálni, mennyi sót kell beletenni az ételbe...

Emese az általános iskolában kitűnő tanuló volt, és 13 évesen utazott Kelet-Németországba. Örömmel számolt be, hogy a háziak gyermekeivel egész éjjel németül beszélgettek! Jól zongorázott, mert abszolút hallása van. Hála Istennek a pap leányát felvették a Kossuth Gimnáziumba. Angolból egyedül neki volt jeles érettségije. Nem volt kollégista, albérletben lakott. Sajnos elég rossz helyet kapott. Vasárnaponként a Kormány család fogadta, mert havonta csak egyszer jöhetek haza a vidéki diákok. Amikor édesanyjával Hollandiába utaztak, Kölnben vonatot kellett váltani, és a szabad időben megnézték a szép kölni dómot, amelyben éppen hangverseny volt. Hazafelé jövet Liebenzelben aludtak a Missziói Otthonban.

Érettségi után hogyan tovább? Én pszichológusnak gondoltam, ő a debreceni teológiára kérte felvételét. Mikor befejezte a teológiát, akkor dúlt körülöttem a legnagyobb küzdelem. Kápláni vizsga után jelentkezett Ráski Sándornál a Tiszáninnenre, hogy valahol fogadják be őket a vőlegényével, Takács Tamással. Egerben az esperes megígérte, hogy egy év múlva talál helyet. Zemplénben sajnálták, hogy csak most kerestek állást, mert az üres helyet már betöltötték. Benkő György abaúji esperes kereken megmondta, hogy „Bojtorból elég volt egy sütet”. Ráski Sándor püspök úr kérdezte, hova való Takács Tamás. „Vajára” – válaszolta. „Akkor jó, menj a Tizántúlra, a feleség pedig kövesse férjét!” Lelkészképesítői vizsgáját dicsérettel végezte.

Gyermekeink esküvője 1977. november 12-én volt Göncruszán, kb. 360 részvevővel. A templom zsúfolásig megtelt. Az estebédet a gyülekezet asszonyai készítették és hatalmas sátort építettünk a parókia udvarán, ahol fűteni is kellett, mert hidegre fordult az idő. Estére csak a szűk család maradt együtt. Másnap Keszthelyre utaztak, mert beutalást kaptak ajándékba.

Debrecenben azt mondták, hogy ha Takács Tamás szakít Bojtor Emesével, akkor a Nagytemplomba is helyezhetik segédlelkésznek. Ha nem, akkor mehetnek Nyírtét-Sényőre, ahol rogyadozik a parókia. Balla Árpád, hajdúnánási lelkész száműzetését ott töltötte. Miután új parókiát építettek, Apagyra hívták lelkésznek, ahol ismét új parókiát kellett építeni. Onnan a hajdúszoboszlói gyülekezetbe választották meg őket, ahol egy meghasonlott, szétszórt gyülekezet volt. Innen 2017. augusztus elsején mentek nyugdíjba a 21 évi szolgálatuk után. Többször renoválták a templomot, bővítették, átépítették a parókiát. Megvalósították az Anna Szeretetotthont 42 lakó számára, amelynek Emese volt a vezetője a lelkési szolgálata mellett 2017. szeptember 15-ig. Behatóan foglalkoztak a gyülekezettel és az ifjúsággal. Isten áldása volt rajtuk.

Két gyermekük közül az egyik, Emese, teológiát végzett és Kovács Zoltán hajdúhadházi lelkész felesége. Tanulmányaikat Hollandiában is bővítették másfél évig. Kinga lányuk pedig Kenneth Ferguson amerikai katonatiszt élete párja. Azt tervezik, hogy nyugdíjas korukat Magyarországon töltik.

A CITROEN

Életemben többször jártam Keszthelyen. Kisgyermek koromban Takács Mihály nagyapám és felesége, Vad Erzsébet hoztak nyaralni a Balatonra. Takács nagyapámat igen szerettem, aki ács és kőműves mesterként kezdte, aztán malmot épített, cserélt, vásárolt, egyre gazdagodott. Merész, kérlelhetetlen, vállalkozó kedvű, sokféle szabadalom birtokosa. Mikor megalkotott valamit, otthagya, azonnal tovább lépett, újat kezdett, nehezet, vakmerőt. Tőle örökölttem természetemet, és nagyapám jobban szeretett, mint saját gyermekeit. Én is őt. Dicsősége 1942-43-ban tetőzött. Malomtulajdonos Okányban és Debrecenben (Hungária Hengermalom), malombérlő Komádiban. Lakásokkal, földekkel, személy- és teherkocsikkal meggazdagodva élt a család Debrecenben. 1944 decemberétől mindenétől tökéletesen kifosztotta a második világháború orkánja, az államosítás és a rendőrségi meghurcoltatás. Gerinces, konok magyar maradt, tökéletesen megtépázva, megtaposva és kifosztva is.

Tehát 1936 táján nyaraltam a Balatonon, Tihanyban és Keszthelyen. Utoljára 1974-ben jártam itt feleségemmel és Bianki István mérnökkel a Citroen gépkocsiért. Erről a Citroenről szeretnék írni.

Tudom, hogy itt, Keszthelyen illőbb volna egyéb téma, mint például balatoni nyaralás, camping, üdülőhálózat, idegenforgalom vagy a Festetics-kastély. Ezt a rangos épületet szebbnek tartom a bécsi Belvedere vagy Schönbrunn palotáknál. Festetics Kristóf 1745-ben „rangosítja”. Festetics Pál Mária Teréziától kap grófi címet. György megalapítja a Georgikont, az első magyarországi gazdasági főiskolát. Irodalmi ünnepélyekre olyan kiválóságokat hív meg, mint Pálóczi Horváth Ádám, Berzsenyi Dániel, Kazinczy Ferenc. Írhatnék a könyvtár teológiai részlegéről és az ebédlőteremben tartott nagy nyári hangversenyekről. Ezek helyett a Citroennél maradok, mert elődeim megtették jól vagy rosszul a magukét, és reánk is feladatot bízott az Úr, amit jól vagy rosszul elvégezzünk. Ezek közé tartozik a 423 köbméteres, két hengeres, léghűtéses, négy ajtós, Andre Citroen mérnök által tervezett és gyártott francia gépkocsi.

Hozzájutottunk 1970 nyarán Robert Ewing és Thomas Jones amerikai misszionárius, evangélists, tanár, mérnök, gyülekezeti pásztor, legkedvesebb hívő testvéreim által. Róluk későbbben többet, most újra csak vissza a Citroenhez. Hollandiában vették hívő testvértől. Thomas mérnök is lévén, kidobta belőle az ócska motort és újat rakott helyére. Sebességváltómű és minden egyéb maradt a régi. Az öreg Citroennel és új motorral boldogan nekivágtak kelet-európai missziói útjuknak. Végig pöfékeltek a Német Demokratikus Köztársaságot, Csehszlovákiát, Lengyelországot és Magyarország egy részét. Göncruszkához közeledtek, amikor Gyöngyösnél összetört a bal kardáncsukló. Thomas mérnök, gyakorlati és rámenős lévén „összebarkácsolta” és jöttek tovább. Füzesabonynál bedöglött a motor, és Thomas a nyári hévségben megreparálta. Mezőkövesd közepén gumidefektet kaptak, se ragasztó, se pótkerék. Semmi. Egyszerűen otthagyták a város főutcáján, vonatra ültek, vidáman megérkeztek Göncruszkára. Kijelentették: Praise the Lord, Dicsőség Istennek. Missziói útjuk pedig véget ért. Budapestig vonattal, onnan repülővel utaznak haza, a Citroent pedig ránk testálják.

1974-ben már kiátkozott engem a hívő testvérek egy része, mert szerintük pünkösdista lettem. Magyarországon gyorsan szállnak a hírek, a bedöglött Citroen esete is. Ők így magyarázták: jön a két texasi pünkösdista Bojtor Istvánhoz, (lényegtelen, hogy Thomas virginiai), akik elszakadtak az igaz hittől, tévelygők lettek. Kocsijuk tönkrement Mezőkövesden, mert Isten megbüntette őket. Jogosan kiközösítettük. Az Úr bebizonyította a rossz kocsival, hogy Bojtor István és a texasiak veszedelmes pünkösdisták.

Másként magyaráztuk mi, így: elromlott a Citroen, és milyen kegyelmes az Úr, hogy csak a missziói út végén! Praise the Lord! Aztán nekünk adták missziói célra. Minden szükséges alkatrészt beküldenek hozzá. Ilyen az égből pottyant autó. Fogyasztása 4-4.5 liter 100 km-ként, maximális sebessége 105-110 km. Dicsőség érte az Istennek. A kocsit Bósz Lászlóval és Bianki Istvánnal diadalmenetben behúztuk Miskolcra, az Arany János utca 10 alá. A járókelők megálltak, megcsodálták a vontatást, olyan volt, mintha különös hal akadt volna a horogra. A

vámhivatal leplombázta, Bianki István néha behatolt a leereszthető vázszontetű alatt, beindította a kis járművet és a motor ketyegése olyan volt neki, mint ha Mozart kis éji zenéjét muzsikálták volna.

1971 tavasza táján megkaptuk az alkatrészeket, és nagy kérdés előtt állottunk, hogy kié legyen a Citi? Bianki Istvánnak csak teher- és harc-kocsira volt jogosítványa, persze szívesen vállalta volna. Bósz Laci és Kutasi Béla meg mások is. Én sem szívesen engedném ki a kezemből, ha már a növekedő ifjúsági szolgáltatokra adták. Nevemre írássam? A keményszívűek elkezdenék, hogy már két kocsim van; pénzzel tömnék az amerikai pünkösdisták, ezért adtam föl református hitemet. Tóbiás Joli nevén legyen? Végül úgy láttam jónak, hogy Emese nevére iratom. Legalább az ifjúság kezében, és a családban marad.

Nem részletezem az 1970-1971. évi vám- és adminisztratív hercehurcát. Budapest, Miskolc, vámhivatalok Citivel és Citi nélkül. Megjegyzések, hideg mosolyok, irigykedők. Végre kimondták, hogy 36.000 Ft vámot kell érte fizetni. Az biztos, hogy ennyit nem ér a kocsi. Pillanatnyilag 3.600 Ft-ot sem tudnék összeszedni. Bószné Marika megírta, hogy nem az Úrtól való ez a kocsi, amit régen látnom kellett volna, ezért ingyen felajánlandó az államnak, aki 2000 Ft-ot ígért érte. Lelkileg belefáradtam, és megvételtre felajánlottam az államnak, amit elfogadtak. Az erről szóló térítvényes levélben közölték, hogy büntetés terhe mellett szerdán a vámhivatalnak beszállítandó. A térítvényes levelet új postásunk bedobta a levélszekrénybe, mert nem voltunk otthon. Csütörtökön vettem ki szomorúan, hogy meg kell válni a kis kocsitól. Megdöbentem a kemény, határozott utasításon, de hát nem írtam alá az átvételi elismervényt, ami hozzá volt csatolva a levélhez. „Uram, hogy magyarázzam meg késésemet a budapesti vámhivatalnak?”

Thomas csütörtök este váratlanul betoppant hozzánk, és közölte, hogy a Citit nem a magyar vámhivatalnak, hanem ifjúsági szolgálatra hagyományozta. Újabb eljárások kezdődtek, közjegyzőnél Miskolcon, Budapesten és máshol. Eljött a tulajdonos, vissza az egész eljárás. Thomas a teljes vámköltséget magára vállalta, kifizette azzal a megjegyzéssel, hogy az Úrnak való szolgálat mindig drága és költséges! Ne a hitványát, hanem a legszebbet, nem a keveset, hanem a legtöbbet adjuk Jézusnak.

A Citit tavasztól nyár közepéig javítottuk, hegesztettük, festettük, bütyköltük Miskolcon, Békéscsabán, magánjavítóban, állami szervizben. Végre olyan műszaki állapotba került, hogy a második „nekirugaszkodásra” a kötelező műszaki vizsgán átment. Ez délelőtt történt, és kora délután már Mészáros Laci göncruszkai fiatallal „száguldottunk” a Balatonra, ifjúsági evangéliumi alkalomra.

Ettől kezdve minden szabadidőnket és erőnket a Citire fordítottuk. A kocsi állandó javítás alatt állt. Hol a kerékcsapágyak, hol a motortartó bak, hol az áramfejlesztő generátor, hol az ablaktörlő, hol a karosszéria, hol a ... stb. De azért sokat használtuk és mindig „futott” a szolgálatokban, ifjúsági táborozásokon, lehető és lehetetlen utakon. Hozzánk nőtt, már megszoktuk az állandó szerelését.

Majdnem három év múlt el a kocsi használata, magyarországi „nosztrifikálása” óta, amikor 1974. január 20-án éjfél után 2 órakor Erhard Winkels a Német Szövetségi Köztársaságból merész, hívó, világ-evangélista misszionárius (Indonézia) érkezett hozzánk. Dupla karosszériájú nagy „mikro” buszával, könyveket csempészett nyugatról Magyarországra, Csehországba, Romániába, Szovjetunióba. Őrizze, áldja Isten! Vasárnap lévén megkérdeztem, hogy ájtjönne-e velem Zsujtára, istentiszteletre. Örömmel vállalta. Természetesen a Citroennel tettük meg az oda-vissza 16 km-es utat. Először is betöltük a kocsit, mert most is az önindítójával „volt valami”. Azután csikorgó hidegben, jól beöltözve nekivágtunk utunknak. Minden oldalról besüvöltött a szél. Először az ajtó nyílt ki váratlanul, azután az ablak esett szét. Majd az ülés szakadt le a megtermett Erhard alatt, aki nem tudott hova lenni a sorozatos meglepetésektől. Mindezt betetőzte, hogy három kilométer után a szél belekapott a tetővászonba és levitte az egészet. Erhard rémüldözött, nekem természetes volt, mert gyakorta előfordult ilyesmi. Bianki István a télen Miskolctól Göncruszáig fél kézzel a vásznat tartotta, fél kézzel a kormányt, amikor Sükös Pálnét hozta evangélizációs hétre. Nyáron még fotót is készítettünk arról, hogy hat fiatal fényes nappal a tetőnélküli Citiben vidáman esernyőt tartott.

Zsujtáról visszatérve Erhard „bejelentette”, hogy ez így nem lehet tovább, újjá kell születni a kocsinak. De hogyan? A megoldás egyszerűnek látszott. Behoz egy vadonatújat, kicseréljük a rendszámot, és

kitakarítjuk az országból ezt a „ramatyot”. A „megoldásnál” három szempontot vettünk figyelembe. Első: Erchard kijelentette, hogy ebben a dologban nem a magyar törvények vonatkoznak rá. Nyugaton ebből „nem csinálnak kérdést”. Második: a jelenlegi Citroen vám alatt fut, amit úgy vetettek ki, hogy állapotát nem vették figyelembe. Az új ár 60 %-át kell fizetni. Tehát mindegy, hogy milyen minőségi kocsi után. (Végül az Emese nevére írtuk és háromévi részletfizetést kaptunk, havonkénti engedménnyel.) Vegyük úgy, hogy az ajándékozó meggondolta magát, és nem ezt a kocsit adja, hanem egy másikat. Három: felesleges spiritualizálni a dolgot, de nem illő ilyen járművel keresztyén szolgálatban botorkálni.

Teljesen egységre jutottunk a kérdésben. Legközelebbi találkozás: Keszthely, vasútállomás február 4-én, hétfőn 10-14 óra között. Erchard jön a maga Diesel Mercédesszel, feleségével, valamint egy fiatallal, aki hozza az új Citroent. Külsőségeket, jelzéseket átszereljük. A fiatal visszatér Ausztriába a miénkkel, mi pedig Göncruszkára az övével. Megszállnak Keszthelyen a Helikonban.

Persze, izgalommal készültünk, félve a „lebukástól”. Igyekeztünk minden szempontot figyelembe venni. Hetekig fényesítettük az „old” Citit. Szerszámok, pótalkatrészek és minden. Február 3-án vasárnap délután Göncruszkáról indultunk Keszthelyre, hogy „elkísérjük” kocsinkat utolsó útjára. Siófokon aludtunk, a céltól távolabb. Hétfőn egész nap izgatottan vártunk, Uzonka már elindult Balatonszentgyörgyre a vonathoz. Ránk esteledett. Nekibúsultam, mint máskor. Végre 17 óra körül Erchard betoppant a váróterembe. Izgalom, ölelés, diadalézés... Szerelés reszkető kézzel valahol a város szélén. Egy kocsi közeledik, abahagyjuk a munkát... Végre! Kész az átalakítás, a csere. Erchard a Helikon szálló parkolójába döcög, mi: irány Székesfehérvár, ahol megpihenünk. Holnap kora reggel tovább hazafelé.

Régi kocsink bánatosan kibillegett az országból. A határnál Erchard szorosan mellé zárkózott, de „minden rendben”. Alighogy átkocogtak Ausztriába, bedöglött a generátor, kifűjt a szelep mellett, meg minden. Az öreg pára kilehelte lelkét. Erchard és barátja kiszedvén belőle az úti holmikat, beborította egy szakadékba... Belepte a hó örökre.

És az új? Első műszaki vizsgáján 1974 júliusában minden rendben. A másodikon 1980-ban kifogásolják, hogy a motorszám rá van csavarozva a motorra, ami eredetileg is így volt. Beleütötték. A Citit végül eladtam.

Keszthely, Festetics kastély, Georgikon Múzeum, Helikon szálló, városi öreg római katolikus templom, Szent Margit ereklyéivel és az 1932-ben épült Kós Károly építész erdélyi óriás tanítványa által tervezett szép faborítású református templom. Jelenleg Kuthi Géza lelkész hirdeti benne Jézus Krisztust. Balaton, gyermekkori csodás emlékek, tündéri nyaralások, Citi és nyugodt pihenés. Az egyik legnagyobb emlékem, ami mély nyomot hagyott bennem, a kis Citroen.

Különös, izgalmas Jézus Krisztussal járni.

FEGYELMI MÁTRAHÁZA

Ráski Sándor püspök a mátraházai lelkészkonferencián csapott végig a felébredteken. Témája Bükkszentkereszt, amit az Iszákos Misszió lelkésze, Balog Zoltán (akinek a fia később miniszter lett) vett át saját tulajdonába.. „Olyan látszatot csináltak, mintha engedélyeztem volna munkátokat. Hagyjátok abba az államellenes szervezkedést!” Püspök úr magához rendelt 1970. június 15-én, és azt kérdezte, hogy milyen illegális konferencián vettem részt. „Semmilyen illegális konferencián” – válaszoltam. 1971. július 9-én Benkő György esperes úr megdorgált azért, hogy fiatalokkal a Hernád partján táboroztunk.

Miskolc, 1973. december 14. Egyházmegyei lelkészgyűlés. Karácsonyi hangulat lengett közöttünk. A gyűlés végén esperes úr négy szemközt arra kér, hogy vállaljam el Korlátton, Arkán a megürült lelkészi szolgálatot. Ezt a tervet Fonyra módosítja. Fony? Elhanyagolt parókia, szemetes udvar, beomlott istálló, romos ólak. Elvállaltam. Ugyanaznap délután Fonyból Nagymáthé Gábor gondnok úr vezetésével küldöttség keresett Göncruszkán. „Szóval, tessék elvállalni a szolgálatot, mert nem is olyan rossz hely.”

Ezután következett a neheze, a fizetés. „Adnánk mi, tiszteletes úr, de üres a kassza.” Egy papírlapot vettem elő, számba vettük a karácsonyi és 1974. január 31-ig a szolgálatok rendjét. „1974. január 31-ig ingyen végzem, – válaszoltam. – Jutalmamat az Úrtól várom. Aztán

majd meglátjuk. „Azt nem kívánhatja az ember”, tiltakozott a gondnok úr.

Fony, 1974. január 13. Csendes vasárnap délután. Megtartottam az istentiszteletet, és utána a presbiteri gyűlésen havi 1.000 Ft-ot kértem, amiből 550 Ft útiátalány. Kissé soknak tartották, de elvállalták. De azután minden jövedelem, a legátum is, a gyülekezet pénztárába folyjék be. Ezen csodálkoztak, hogy a legátumot és a szilvaskert hasznát sem kérem. A gyűlés után Kiss László göncruszkai gondnok úrral, Kutasi Béla és Bósz László miskolci presbiterekkel megállapítottuk, hogy a parókia kiváló hely lesz a fiatalok számára. Később Nagymáthé Gábor gondnok úr és Juhász Gyula presbiter tíz kocsi szemetet szállíttatott el az udvarról. Ezután Horváth Zoltán érkezett két kőművessel, és fiatalok segítségével hozzáfogtunk a kidőlt kőkerítés helyreállításához. Öt-hat fiatalt hívtunk néhány napra, és 15-20 is jött. Mire az emberek munkába indultak a buszhoz, a kőfal már majdnem félig készen volt.

GÖNCRUSZKA 1974. DECEMBER 6.

Polonkai Imre az Állami Egyházügyi Hivatal megyei vezetője meglátogatott, és megkérdezte, mivel foglalkozom. „Az egyházi törvények betartásával szabad, tiszta légkörben élünk, ezért kérdezem, hogy szükséges-e a zsújtai egyháznak 25 darab vaságy.” Ugyanis óvatosságból nem Fonyba, hanem Zsujtára kértem a debreceni klinikától 25 darab kiszuperált vaságyat. Nem adták el nekem, mert „a püspök nem adott önnek felhatalmazást a vásárlásra”, írták Debrecenből 1974. decemberben. Horváth Pál budapesti műszaki egyetemista a hulladéktelepen válogatta ki a 25 darab ócska vaságyat.

Civilben és uniformisban az 1976-os évben egész Göncruszka azzal volt tele, hogy rendőrségi nyomozás folyik ellenem holland turisták miatt. Igaz, hogy azok a „turisták” Kelet-Németországból Trabanttal voltak Fonyban. A rendőrség 1976. szeptember 13-án hivatott Encsre kihallgatásra. December 22-én 10 órára Benkő György esperes magához rendelt. Ez volt „a legnehezebb egyházi számonkérés”. Kint mindenütt fekete latyak, szívemben nyugtalanság. Stoppal, vonattal vergődtem le Szikszóra. Esperesünk felindultan fogadott, és arra sem méltatott, hogy kabátomat levessem és székre üljek. A püspöki szék várományosa, és

ha ilyen „piti ügyet” sem tud elintézni, hogyan várható el több tőle. Rámförmedt.

- Elrendelem, hogy a fonyi parókiát december 27-ig ürítsed ki.
- Miért és mitől ürítsem ki?

Esperes úr kiabált:

- Nem beszélgetésre hívtalak, hanem utasítalak.
- Édesanyámat Fonyból a szeretet ünnepén?

Dühösen karjával hadonászott, az öklével az asztalt verte

– Vedd tudomásul, hogy van hatalmam hozzá. Mondj, amit akarsz, de nem válaszolok.

(Bellágh Barna, Szabó Lóránd, Sipos Zoltán, Nagy Lajos, Szaniszló Endre baktakéki lelkipásztorokkal beszélt ilyen stílusban.) Sem azelőtt, sem azóta nem láttam ilyen felindultnak. Talán az állam nem járul hozzá püspökké választásához és esperesi megbízását is visszavonja, sőt az is megtörténhet, hogy Szikszóról távoznia kell?

Arra gondoltam, hogy Pilátus római helytartónak is volt hatalma, de kitől és mire kapta? Haladékot kértem, hogy karácsony előtt már ne! Esperes úr lihegett, fújt, karját a mellén keresztül fonta

– Mondj, kérdezz, amit akarsz, de nem válaszolok, mert utasítottalak. Befejeztem!

Felálltam és köszönés nélkül kibotorkáltam az irodából. Bevágta utánam az ajtót. Piszkos latyakban a főútvonalig cuppogtam, míg a latyakot fröcskölték rám a járművek. Egy Lada közeledett, lassított és meglepődve köszöntöttük egymást Kocsis János göncruszkai igazgatóval és feleségével.

Ráski Sándor még nem ismerte az ügyet, karácsony előtt nehéz intézkedni. Fellebbezésemet szolgálati úton, az esperes úr által terjesztettem föl. A fonyi református egyházközség munkatervét 1976. november 26-án tárgyalta a presbitérium, és abban fenntartja határozatát, hogy a lelkipásztor, valamint családja, rokonsága és barátai térítésmentesen használják a parókiát. Feleségem véleménye, hogy úgysem írja alá az esperes úr. Én is tudom ezt, és két hónap múlva másikat készítek. Addig is húzzuk az időt. Mikor visszakaptam jóváhagyva, feleségem kézlegyintéssel elintézte. „Nem olvasta el az esperes úr.”

Ráski Sándor az egyházi törvény alapján arra kötelezett, hogy a fonyi parókiát 1977. február 15-ig ürítsem ki. De hol és mikor jelent meg ez a törvény? Esperes úr válasza ez: attól függ, hogy a törvényes rendet elismerem-e? Kormány Károly egyházmegyei jogtanácsos álláspontja, hogy kívánságunk szerint, a törvényes út betartásával van lehetőség a kérdés rendezésére, vagyis édesanyám a parókián maradhat. Új tárgyalás volt 1977. március 19-én esperes és Hajdú László egyházmegyei gondnok részvételével.

– Bírószági tárgyalásra hívtalak benneteket, – kezdte a bevezetőt. Ezen a tárgyaláson a vádló, az ügyész, a bíró és a tanúk vallomását ugyanazon személy képviseli.

Először Németh Gézáról faggattak, aztán rátértek a lényegre, a fonyi kérdésre. Benkő György minden állításmat hazugságnak nevezte. Ráski Sándor megenyhült és gúnyosan kérdezte:

– Göncruszkan akarsz elrohadni, vagy kivágjalak egy rongyabb helyre?

– Inkább Göncruszkan maradnék, – feleltem.

A bíróság döntését március 27-én ismertettem a göncruszkai gyűlekezettel. Döbenten hallgatták, de az utolsó mondatnál, hogy nem hagyhatom el Göncruszkat, kisimultak az arcok. Hangosan nyilatkoztak, hogy „Hála Istennek, ha nem mehet el”.

A Miskolc Megyei Rendőrfőkapitányság május 12-én foglalkozott velem. Az első percek voltak nehezek, mert nem tudtam, hogy miről mit feleljek. Amikor amerikai vendégeim kerültek szóba, megkérdezte a kihallgató tiszt, hogy miért jártunk a Borsodi Iparvidéken és ki fizette az ebédünket?

– Természetesen ők – válaszoltam, abban a reményben, hogy ez jó felelet.

Vallatóm lehűtött:

– Azért vittek Aggtelekre a cseppkőbarlanghoz, hogy kikémleljék Sajószentpéter környékén a hadi gyárat. Valamit, valamiért – szögezte rám mutatóujját. A defenzív álláspont szerint „megvásároltak” egy ebédet, és tőlem függ a harmadik világháború kimenetele. Vallatóm is tudja, hogy egyetlen ebédért nehéz valakit beszervezni. Kihallgatás végén rám kérdezett.

– Mondja, szükséges magának gyerekekkel foglalkozni? Hagyjon fel ezzel a saját érdekében! – Aztán néhány pillanatig elgondolkodott... – Isten? Én is hinnék benne, ha volna, de nincs.

Kihallgatásom alatt ő volt felül, én alul. Ahogy kimondta Isten nevét, megváltozott a helyzet és én kerültem felül, ő lett alul.

– Biztos abba, hogy nincs Isten? Be tudja ezt bizonyítani? Nem, mert ez hit kérdése. Bizonyosság abban, hogy Jézus Krisztus Isten Fia Megváltó – válaszoltam.

Esperes úr bejelentette, hogy munkatervünkbe felvett csendes napunkon, május 10-én ő prédikál. Az istentisztelet presbiteri gyűléssel folytatódott, hogy a jelenlévőket szembe fordítsa velem. Az indulatos hangú gyűlésen Nagymáthé Gábor gondnok, Doboveczki András harangozó és presbiter társai sorra lemondtak. Délután is esperes úr prédikált, de csak a harangozónak, mert senki más nem jött a templomba. Az ennekárosokkal együtt a karzatról hallgattuk mondanivalóját.

Két nap múlva Szilágyi Magdival találkoztam Miskolcon.

– Emlékszel még az igére, amit mondtál? – kérdeztem.

– „Egy ellened készült fegyver sem lesz jó szerencsés.” Ézsaiás 54,17.

– Kidobtak Fonyból.

– Tessék még várni!

– Mire, kire?

– Az Úrra!

Püspök úrnak a fellebbezésemet írtam 1977. május 12-én. Ezalatt a gyülekezetet küldöttsége szépen felöltözve, Bibliával, énekeskönyvvel megérkezett tudtomon kívül Ráski püspök úrhoz. Éppen csak hogy fogadta őket, de alig szólhattak érdekemben. Bibliára, énekesre nem volt szükség. Molnár Istvánné csökönyösen hajtogatta:

– Tessenek megbocsátani Bojtor Istvánnak!

Ráski Sándor tétozva: mondja, ne mondja?

– Kényszerítenek rá, hát mondom: Bojtort letartóztatta a rendőrség, a felesége pedig ijedtében, mindent bevallott, hogy a férje kém. Meddig ácsorognak még itt? Azt várják, hogy magukat is elvigye a rendőrség?

Letörve jöttek haza, és Gábor bácsi nyilvánosan megrótt.

– Miért nem tetszett mondani, hogy amerikai kém tetszik lenni. Nagyon váratlanul érintett.

– Nem mondtam, mert nem vagyok az.

Június 17. Elvi engedélyért járok Polonkai Imrénél. Vádolja Ráskit.

Az orgona építésébe vetettem magamat, egy éven át engedély nélkül dolgoztunk: karzat lebontása, új építése a műemlékesekkel egyeztetve. A karzat mellvédjének vasrácsait Békéscsabán készítettük BIANKI István, SZILÁGYI Zoltán, TÓTH BÁLINT meg én.

Június 26. Elbúcsúztam a gyülekezettől. Igém Zsoltárok 9,2. „*Discérlek Uram teljes szívemmel, hirdetem minden csodatételedet.*” Sok minden homályos előttünk, de az biztos, hogy Jézus Krisztus tulajdonai vagyunk.

Június 30. Püspök úr 26/1977 szám alatt kéri, hogy fellebbezésemet indokoljam meg.

Göncruszka, július 11. A parókia ajtói, ablakai nyitva. Mit írok? Kérjek bocsánatot? Váratlanul két vidám férfi, Pongó Gyula Makóról, PAKSI SÁNDOR Nyírmadáról kopogtatott.

– Hol jártok erre?

– Látni akartunk. Mit csinálsz?

– Fellebbezést írok a püspöknek.

– Nem kapja meg Bécsben.

– Majd hazajön – válaszoltam.

– Már nem, mert tegnap meghalt Bécsben.

Szemem tágra nyílt, a papírlap kiesett kezemből.

Bécsben nemzetközi konferencián szokásos kérdések:

– Mi újság Magyarországon?

Szokásos válaszok, hogy minden rendben, a világ keresztyénisége csodál bennünket, tanul tőlünk.

– És mi történt Fonyban?

RÁSKI SÁNDOR rosszul lett. Kórházba vitték, ahol meghalt.

Július 16-án temették Miskolcon. Aznap volt KORMÁNY ATTILA és SZIKSZAI MÁRTA házasságkötése, amelyen szolgáltam. KÜRTI LÁSZÓ teológiai tanár lett az utóda.

ESPERES ÚR elrendelte, hogy soha többé nem léphetek be Fonyba. A környékére se. Miután elköltöztünk onnan, így szólt hozzám az Úr:

„Mind ama szokat, amelyeket mondtam neked, írd meg magadnak könyvedbe. Mert íme, eljönnek a napok, azt mondja az Úr és visszahozom az én népeimet.” Jeremiás 31,3.

Az egész ügy leírása megjelent „Az ítélet” című könyvemben, 2003-ban.

INTERMEZZO

Nyíregyháza 1985. június 25. Kedd délután.

Hangulat nélküli vagyok Józsa András Megyei Kórház belgyógyászatának subintenzív osztályán. Semmiképpen nem akartam bejönni, de Emese leányom férjével, Tamással a „félfogadást” mint apagi lakosnak, elintézték. Intermezzót írok, mert először kronológiai sorrendben Magyarországról kellene emlékezni, ébredésről, hívókról, megpróbáltatásaimról, Krisztus munkájáról. Ehelyett magamról, fájdalmaimról emlékezek.

Vége felé járok a naplómnak...

Vége felé járok az életemnek. Az 57 év gyorsan elrepült. Nagyon szép volt Krisztussal. Érdemes volt Vele, csak Vele. Egyetlen, a legfontosabb mindennél, hogy Jézus Krisztust prédikálhattam, és némelyek elfogadták Őt Megváltójuknak.

Dicsőség az Úrnak.

Magas vérnyomással (hipertónia) kerültem ide. 1983 decemberében történt, hogy szilveszter előtt a „Jairus” című darabot tanítottam. Közben csendesnap, ifjúsági alkalom. Irtózatos fejfájás, feszültség gyötört. Dr. Bartha Árpád főorvos éppen a göncruszkai alkalomra jött ki Miskolcra, és vérnyomásomat megmérte. Kétségbeesve mondja: 200/140. Minipressz tablettáért rohannak valahová, aminek beszédese után némileg csökkent a vérnyomásom.

Apagy, 1984. január 2. Emesét és Tamást látogatjuk. Hajnalig vergődöm. Egy piramist, csodálatos szépet látok belülről. Fönt a csúcson valahol Isten. Egyre feljebb, közelebb húzódok Hozzá... Már majdnem ott vagyok a hetedik égben, de... fölébredek. Maradtam itt a megterhelt, szorongató földi világban.

Az 1984. év úgy múlt el, hogy a vérnyomásom 220/140 volt, egy orvosi alkalom után Göncruszán, 180/120 a „normám”. Bármennyi gyógyszert tömnek belém, se följebb, se lejjebb.

1985. január 2-től március 28-ig Uzonkámmal végigjárjuk USA-t, Mexikót és Nyugat-Európát. Az Úr megőrizte a gépeltérítéstől, túsznak elrablástól, leütéstől, agyvérzéstől, haláltól.

Praise the Lord!

Nyíregyháza, belgyógyászat.

Kórházi felvételt hoztak, bent maradok, II. emelet 2. sz. szoba. Uzonkám az épületig, Tamás fiam az ágyig kísér. Befekszem, beleélem magam, hogy beteg vagyok. Szívem kegyetlen irammal, erővel lüktet, halántékom kidagadt, arcom ég, a lélegzetet gyorsan kapkodom. Legfeljebb, ha egy órácskát sikerül aludnom.

Nincs kedvem élni.

Az a kérdés kínoz és gyötör, hogy nekem most itt-e a helyem. Szombaton alkalom Miskolcon Tóth Istvánéknál. Szolgálni hívtak. Július 1-től 7-ig Balatonszemesen ifjúsági összeövetel, egész hétre várnak. Vasárnap, július 7-én igehirdetésre várt Győri István. A kérdésem tehát az, hogy itt van-e a helyem. Mert sokszor prédikáltam arról, hogy Jézusnak add az idődet, vagyonodat és szívedet. Uram, az életem is a Tied! És most fontosabb az egészség a szolgálatnál?

Napokon át vergődöm, nincs válasz.

Emelik a gyógyszeradagot, marad 180/120. Emelik a kezeléseket, nagy kinnal, keservvel 160/100. Nem megy lejjebb. Dr. Zsonda László főorvos úr kétségbeesett, tehetetlen. Mindenféle vizsgálat után is kétkedem, hogy megtalálják-e a diagnózist. Vesém körül maradnak. Vér, vizelet, röntgen, izotóp, vesetöltés. Kiderül a fejlődési rendellenesség. Jobb vesétől induló artéria renalis ér beszűkült. Talán ez okozza a hipertóniát? Julius 16-ra műtétre előjegyeznek. A gyógyítási lehetőségük: egy sikeres értágítás vagy ér kimetszés, vagy... találkozás Jézusnál a mennyben.

Praise the Lord!

Istennel nagy békességem van, Aki beszél hozzám.

Június 26 szerda, Zsoltárok 109,21-22. *„De te én Uram Istenem, bánj velem a Te nevedért... mert szegény és nyomorult vagyok én, még a szívem is megsebesített énbennem.”*

Beteg a szívem, Uram.

Június 27., csütörtök, röntgenfelvétel után. Az orvosnő szűkszavú, de érzem, sejttem, tudom, hogy nagy baj van a vesém körül. Újra a Bibliához nyúlok, amit sorba olvasok megtérésemtől kezdve. Zsoltárok 118,15-20 következik. *„Vigasságnak és szabadulásnak szava van az igazak sátorában... az Úrnak jobb keze hatalmasan cselekedett! Nem halok meg, hanem élek, és hirdetem az Úrnak cselekedeteit. Keményen megostorozott engem az Úr, de nem adott át engem a halálnak. Nyissátok meg nekem, az igazságnak kapuit, hogy bemenjek azokon és dicsérjem az Urat. Ez az Úrnak kapuja, igazak mennek be azon”.*

Az ige kétféleképpen érthető. Első jelentése az, amit magamra értek, hogy Jézusom hazavisz a dicsőségbe. Isten hatalma engem is üdvözít! Örököletem van. Szenvedtem, de kiszabadított a halálból. Nyílatok meg égnek kapui, hadd siessek át rajtatok drága Megváltómhoz, hogy ott dicsérjem Őt. Az ige másik jelentése, hogy még a földön tart az Úr és meggyógyít. Jó itt Jézus Krisztussal, és még jobb odafent vele.

Július 3, szerda. Zsoltárok 139,1. 5. 13. *„Uram, Te megvizsgálsz engem és ismersz”.* – Az orvosok műszereikkel csak tapogatóznak. Egyedül Isten látja, hol a baj (diagnózis), és hogyan kell gyógyítani (terápia).

„Bizony, Te alkottad veséimet, Te takargattál engem anyám méhében”. – Egy kicsit humoros, hogy rendkívüli vesével élek születésemtől kezdve. Baloldalon egyértelműen két uréter, jobb oldalon a kettő egyesül. Ilyennek teremtettél Uram? Elhibáztad? – Nem! Nem! Te tudod, hogy miért alkottad így veséimet.

Orvosi kérdés az, hogy alávetem-e magam a műtétnek. Emberileg ilyen vérnyomással bármelyik pillanatban „tragédia” köszönhet be. A műtét is kockázatos, mert Németországban alkalmazták, ahol a páciens teste nem fogadta be a belőle kivágott részt. De a műtét is kockázatos, mert megsérthetik az eret, kiszakadhat és lebénulhatok.

Ami nem kérdés: „Magasztallak Téged Istenem, Királyom és áldom nevedet örökkön örökké. Minden napon áldalak Téged és dicsérem neved örökkön örökké. Nagy az Úr és igen dicséretes és az Ő nagysága megfoghatatlan”. Zsoltárok 145,1-3.

Dicsőség az Úrnak, hogy életben tartott. Még velem is célja van földi utunkon.

(Dr. Zsonda László főorvos amerikai meghívás alkalmából ott előadást tartott erről a rendkívüli műtétről kisebb városi kórházban. Arról szólt, hogy katétert vezettek át a beszűkült éren, háromszor pumpálva és nem szakadt szét az ér.)

Magyarországi helyzetkép

A SZOCIALISTA ÁLLAMHATALOM

Dr. Török István dogmatika és etika professzor egyetemi előadásain gyakran idézett a Bibliából két könyvet az államhatalomról. Egyik a Római levél 13. fejezete, a másik a Jelenések könyve 13. rész. Két fontos 13-as szám.

A Római levélben ezt olvassuk: „Minden lélek engedelmeskedjék a felső hatalmasságnak, mert nincsen hatalmasság, hanem csak Istentől.” – Világos, hogy az államhatalomról van szó. Jelenések 13,1-ben olvassuk: „És láttam egy fenevadat feljönni a tengerből... és adaték néki káromlásokat mondó szájak... és hatalom... Isten ellen... hogy a szentek ellen hadakozzék és imádják őt a földnek minden lakosai”. Világos, hogy az államhatalomról van szó.

A második világháború végén a nyugati hatalmak Magyarországot is odadobták prédául a Szovjetuniónak. (Jaltai egyezmény, 1944) Oroszország kommunista, ateista hatalom volt 1944-ben, és amikor ölébe hullott Kelet-Európa, akkor Magyarországon is bevezette a kommunista diktatúrát. Célja volt egy központi világhatalom, amelynek fővárosa Moszkva. A diktatúrát katonai erővel és központi ideológiával (marxizmus-leninizmus) kívánta megvalósítani. Pontosan úgy, mint Hitler Adolf a nemzeti szocializmussal. („Deutsch, Deutsch, Deutsch, Deutsch, Deutsch über alles!” Népszerű német dal.)

Ugyanígy cselekedett a Habsburg-birodalom Budavár visszafoglalásakor 1686-tól 1867-ig, majd az első világháború végéig. A vallás eszköz volt a római katolikusok kezében az ország legyőzéséhez.

Ma, az 1990-es vértelen forradalom óta a régi bevett módszer dominál. „Erő” a NATO vagy az amerikai szuper hadifelszerelés és az Európai Unió. „Erő” a „multi szuper kultúra”, a rágógumi, a Coca Cola és beatles muzsika, amerikai stílű ruházkodás. Idősek, főleg fiatalok büszkén hordják az amerikai felírású ruhákat.

Tehát 1948-ban Magyarországra szakadt a kommunista diktatúra. Hogyan fogadtuk?

A szellemi-lelki igénytelenek közönyösen. Nekik mindegy a rendszer, csak legyen látványos cirkusz és kenyér. Az érvényesülni igyekvők köpönyeget fordítottak. Az ellenállók szembe fordultak vele, mind a politikusok, mind az egyháziak. A megalkuvók gyorsan ideológiát és teológiai irányt változtattak. Megfogalmazták a béketeológiát, más néven a diakóniateológiát, pontosabban a (ki)szolgálat teológiáját. Jelenések 13 nélkül csak a Róma 13-ról prédikáltak: a szocializmus az ideológiák csúcsa. Isten akarataiból lett, áldás a világ számára, mert a békét, az elnyomottak felemelkedését, milliók szabadságát valósítja meg. Szinte már nem is társ a megváltó Jézussal, hanem nagyobb Krisztusnál.

A gondolkozó egyháztagok egy része szemben állott a kommunizmussal, passzív rezisztenciával vagy ellenakcióval (reakció). Minél hamarabb tönkre tesszük az államot, annál inkább megszabadulunk a kommunizmustól. A társadalmat jobbító eszmék közül a szocializmus a leghumánusabb: „együtt – egymásért”. De az a bökkenő, hogy bűnös, önző szívvel ezt képtelenség megvalósítani. A bűnös, megváltatlan, egoista szív csak magának akar mindent, csak önmagát emeli piedesztálra, nem érdekli a közösség sorsa. Az amerikaiak háborút folytatnak Irán ellen. Népiirtást folytattak Vietnámban. Az oroszok 1956-ban leverték a magyar forradalmat, 1999 decemberétől lebombázták a Csecsenföldet. Szó sincs arról a valóságos életgyakorlatban, hogy „együtt egymásért”.

Én úgy fogadtam Istentől, hogy a magyar nép nem az oroszoké, nem a kommunistáké, hanem az Úré. Isten engedte vagy adta ránk az ateizmus megpróbáltatásait. *„Nincsen hatalmasság, hanem csak Istentől.”*

A kommunizmusban is hirdetni kell az evangéliumot főleg gyermekeknek, fiataloknak, és mindent meg kell tennem kulturális vonalon is, amit lehet, népünk fölrázásáért, megmentéséért fölemelkedésére! Szűklátókörű hívő testvéreim ezért vádoltak meg, hogy „elvilágiasodtam”, szekularizálódtam, mert zongorát is tanítok, hangversenyre járok. Nem óhajtottam és nem is lehetett volna igazolni magamat előttük, mert értelmetlenség lett volna.

A kommunista diktatúra nem direkt, hanem indirekt módon számolta fel az egyházat. Auschwitzban sem németek égették gázkamrában a zsidókat, hanem zsidó tolt be a zsidót. Az egyház misszióját, szellemi, lelki, anyagi javait, (iskolákat, épületeket, földeket) „nem az állam vette el”, hanem az egyház vezetői ajánlották fel „önként” az államnak, és amikor elfogadták tőlük, kegyesen megköszönték. Például 1967-ben Debrecen „romos” református főgimnáziumát följánlották az államnak. Bartha Tibor püspök 1980-ban sárospataki emlékülésen azt bizonygatta, hogy 1951-ben a Sárospataki Kollégium államnak tett följánlása „jó döntés volt és köszönjük, hogy elfogadták”. Temetéskor örömdát énekeltek. Magyarországon a kommunista diktatúra idején egyházi vezetők képviselték az államot egyházon belül. Ugyanekkor Kelet-Németországban egyházi vezetők képviselték az egyházat államon belül.

Amikor 1966 szeptemberében visszatértem ösztöndíjamból, Ausztinból, néhány hét múlva behívtak Miskolcra, az útlevélosztályra, (ha az volt). Barátságosan kezeltek civil ruhás férfiak, akik az én „kedvemért” utaztak le Budapestről, (ha igaz).

– Úgy hallottuk, hogy Amerikában járt – kezdték.

– Elismerem, hogy remek az információjuk. Valóban nemrég jöttem haza.

– Mondana valamit tapasztalatairól?

– Nekem Magyarországon 1945-ben megrázó élményem volt, amikor találkoztam Jézus Krisztussal. Akkor úgy döntöttem, hogy követni fogom mindhalálíg. Ez dominált életemben itthon, és így vagyok elkönyvelve a közvéleményben, hogy „pietista”. Ez a Krisztus-élmény volt a meghatározóm Amerikában is.

– Nézze, tiszteletes úr, mi nem is vártuk magától, hogy úgy nyilatkozzon, mint egy párttitkár.

Ezután behívtak még néhányszor, arról tudakozódtak, hogy kivel vagyok „kapcsolatban”. 1969-ben följelentettek (tudom, hogy kik) a rendőrségnél, egyházkerületnél, egyházmegyénél, hogy Erdélyben lelkészeket, keresztyéneket látogattam. Ugyanez évben nem vállaltam el, hogy Ráski Sándor püspököt hivatalos útjára elkísérjem USA-ba. Akkor ismét behívtak, (komiszul beszéltek velem), megfenyegettek, hogy „bajom lesz”. Ebben igazuk lett, így is történt. Mert nem mentem el asszisztálni.

Minden mozdulatomat, szolgálatomat, ifjúsági- és gyermektáborozásokat, külföldi látogatóimat figyelték, ellenőrizték, lelkészek, falusiak, barátok, ellenségek, civilek és heteken át rendőri uniformisban. Naponként dzsippel érkeztek és nyomoztak. (Leírtam, megjelent a Confessio 1994/2. számában.)

Tudtam, hogy kik figyelnek és jelentenek. Furcsa leírni, hogy nekem semmi bajom, gyűlöletem nem volt irányukban. Az ateista hatalomnak az a dolga, hogy állandóan nyomozzon keresztyének után. Derűt hozott életünkbe, amikor ügyesen kijátszottuk őket. Annál inkább fáj és keserített, hogy hívő testvéreim is nyomoztak utánam és feljelentettek. A keresztyéneknek az a dolguk, hogy egymást segítsék és szeressék a Krisztusban! Tudomásul vettem, természetesnek fogadtam, amikor kihallgatásom alkalmán hatósági emberek „keményen” tárgyaltak velem, de nagyon fáj és elkeserített, amikor püspök vagy esperes ordította rám, és hívő társaim durván megrágalmaztak, hogy tévelygő pünkösdistá vagyok, akit utolért Isten büntetése.

Az évtizedes megfélemlítés, figyelés, besúgás beleivódott gondolatvilágunkba, minden mozdulatunkba, minden pillanatban.

Budapest, 1999. március, Kálvin tér, a református egyház épülete. Lépcsőn kanyargunk felfelé az emeletre. Előttem Horkai László református püspök (Kárpátalja) testvérem a Krisztusban, hirtelen megfordul, váratlanul visszanez.

– Talán azt gondoltad, hogy a KGB figyel? – élcelődtem.

Komolyra vette a kérdést.

– Tudod, úgy belém ivódott a több mint negyven év alatt, hogy még most is azt képzelem, hogy figyelnek.

Török István professzor szavait Koncz Sándor sárospataki professzor véleményével azonosan zárom: Jézushoz megértőbb volt Poncius

Pilátus, a római impérium képviselője, mint Kajafás, a zsidó Nagytanács feje. A kommunista diktatúra idején „úgy éreztük”, hogy az állam a világi hatóság „kegyesebb hozzánk”, mint a rideg egyházi főhatóság.

1990-ben vértelen rendszerváltás volt, de a szív bűnös maradt.

REFORMÁTUS EGYHÁZ

Írom 1966 őszén. Első vallásos élményem az volt, amikor Beretyóújfaluban laktunk, és minden vasárnap délután abbahagytuk a játékainkat. Édesapám a Szikszai György imádságos könyvből olvasott magyarázatot és imát. Utána boldogan folytathattuk a magunkét.

A református elemi népiskolába jártam, ahol Nácsa Antal tanító úr hegedűvel vezette az éneket, hogy: „Ím, béjöttünk nagy örömmel.” Örültünk a tavasznak, mert újra mehettünk a templomba, és amíg ott sugdolóztunk, a lelkipásztor valamiről prédikált.

Debrecenből, a református főgimnázium vallásóráiról az a benyomásom maradt, hogy dr. Farkas Ignác tanár úr okos ember. Kötelező volt a templombajárás vasárnaponként, de általában mindig törtét baj a viselkedésem miatt. A Gyakorló Gimnáziumban tiszteltem Módis László vallástanárunkat, fölényes tudásáért, kálvinista nyakasságáért. A Kereskedelmiben szimpatizáltam Dusicza Ferenc vallástanárommal, mert jó képű, jó modorú és barátságos férfi volt. Még 1948-ban is emlékezett reám a katonai sorozáson, mint a város vezető személyisége.

1945. február 26-án, délután 4 órakor magányosan voltam, testvéreim és szüleim nélkül, akiket elsodort a háború vihara. Horváth Zoltán diáktársam szolgálata nyomán szívemet átadtam Jézusnak. Ettől kezdve azon igyekeztem, hogy fiatalokat, öregeket Krisztushoz térítsek. A Debreceni Tudományegyetem Hittudományi Karának hallgatója lettem 1946 szeptemberétől. Egy héten át, több napon szolgáltunk valahol iskolákban és vidéken. Örömmel végeztük. Fölényes humorral, néha csipkelődve néztem a hitetlen papokat, akik igyekeztek ellenállni az evangéliumnak. A Bethánia Egyesületben dr. Szabó Mihály megyebírószági tanácselnök úr volt a lelki édesapám. Büszkén követjük Szikszai Béni Bethánia főtitkárának ruházatát, micisapkáját, és csodáltuk szívbe markoló igehirdetéseit, kritikáját.

1948-ig „ment minden szépen”, amikor Rákosi Mátyás elvtárs, ere-

deti nevén Rosenfeld Mátyás bejelentette a „fordulat évét”, és elkezdődött a „kommunizmus alapjainak lerakása”, vagyis az államosítás, az intézetek és az egyházi földek felszámolása. Az ifjúsági munkát és ébredést állami parancsra, - Istenünk engedelmével! – le kellett állítani. A teológia fegyelmi eljárást indított ellenünk, és eltávolítottak (kicsaptak) az ország összes teológiájáról. (Megírtam „Az ítélet” című, 2003-ban megjelent könyvben: Debreceni teológusok fegyelmi ügye.) Péter János püspök a „Kar ítéletét” egy tollvonással megsemmisítette, hogy az országos megmozdulást ellensúlyozza. Ezért közölte, hogy távozzunk Debrecenből Sárospatakra, de költségeinket a Kerület fizette.

Sárospatak szívesen fogadott. Professzorai, diákjai evangéliumi lelkületűek voltak 1950-ben. A Teológiát Konventünk 1951-ben felajánlotta az államnak.

1951 és 1956 között illegális alkalmak folytak.

Megnősültem. Életünket kockáztatva gyülekezeteket, a hívőket, a lelkészeket látogattunk, kirajzolódott a hitvalló egyház képe Magyarországon. Iszonyatos feszültségek között éltünk a letartóztatás árnyékában, de Krisztusban örömmel. Egyházunk vezetői eladták magukat az államnak, kollaboráltak a hitetlenekkel. Áldozatul dobták oda az „oroszlánoknak” a hívőket. Kiss Ferenc a Szabad Egyházakhoz hívatott, de nem vállaltuk.

1956. szeptember 16-án nehéz előzmények végén beiktattak Göncruszkára a gyülekezet lelkipásztorának. Éveken át illegális evangéliumi szolgálatokat végeztünk. 1963-tól – állami engedéllyel – az Abaúji Egyházmegye sajtó és ökumenikus előadója lettem támadások közepette. Benkő György esperes úr 1990-ben azt sem engedte, hogy gyűlésünkön az egyházmegyéről szóló jelentésemet felolvassam. Páratlan eset.

Miután 1966-ban hazajöttem az Egyesült Államokból, mutogattak és dicsértek, mert nem maradtam kint. Az 1967-es debreceni országos ünnepélyen tolmácsnak beosztottak. 1969. február 21-én Ráski Sándor püspök meghívott beszélgetésre, és felajánlotta, hogy az USA-ba kísérjem el. Nemet mondtam, és ezzel karrierem derékba tört. Üldözés, nyomogatás kezdődött ellenem az 1980-as évekig. Biztosnak látszott a letartóztatásom a rendőrségi eljárások után. OK. Testvéreim ebben az időben rám fogták, hogy pünkösdista vagyok. Fonyból eltávolítottak.

Egyházi tisztújítás történt 1989-ben. Barátaim püspöknek is jelöltek, de nem volt esélyem a megválasztásra. Beléptem dr. Mészáros István javára, aki evangéliumi lelkülettel áldottan szolgált. Mai napig csöndes, biztos, élő közösség maradt vele, és segíti a Fonyban tartott gyermek- és ifjúsági alkalmakat. Az Úr már magához szólította. Szeretettel, tisztelettel gondolok reá.

Jelöltek esperesnek is, amit örömmel vállaltam volna, mert szerettem Abaúj parányi gyülekezeteit. Reméltem, hogy valamit tehetünk érte az Úrért. A jelölőgyűlésen Benkő György szót emelt Csomós József gabybátori lelkész mellett. Pásztor Gyula baktakéki lelkész, akit én segítettem oda, a tiszántúli szerencsétlen helyéről, gyűlésünkön nyilvánosan kérte, hogy ne válasszanak meg, mert karizmatikus tévelygő vagyok. Lelkészek többsége néhány százalékkal és törvénytelen eljárással Csomós Józsefre szavazott. Az abaúji pásztoroknak nem kellett hitvalló lelkész-esperes.

Mindez Isten tudtával történt.

Szabó Dániel főgondnökká történt választásában is segítettem. Victor István, Szabó Dániel sógora és Győri István lelkész barátja Fonyba jöttek, hogy segítsék Szabó Dániel főgondnökká való megválasztásában. Mészáros István „viszi majd a Kerületet, Szabó Dániel a missziót”. Lényegében Dani megválasztása Fonyban történt, mert autóra ültem, hárman egy napon át jártuk a lelkészeket, illetékeseket, barátokat Dani dolgában. Nyilatkozatot fogalmaztunk.

Sárospatakon Szentimrei Mihály főkönyvtáros is javasolt az újra induló teológián tanítani. Ebből sem lett semmi. Szabó Dániel a rokonságát, megbízhatóbb barátait vitte oda azzal az indoklással, hogy „ezek vasút mellett laknak”. A missziói egyházkerületből nem sok lett. A püspök és a főgondnok között feszültség támadt, amit a püspök némán hordozott. Szabó Dánielt kértem, hogy a hitvalló lelkészekkel időnként konzultáljon. Beadványokat, javaslatokat írtam, de soha semmire nem válaszolt. 2015-ben részt vett a nyékládházi új templomban tartott evangélizációmon, és utána nyilvánosan bocsánatot kért.

Református egyházunkban teológiai vákuum keletkezett, nem hangzott biztos kürtzengés. A lelkesi közösségek széthullottak. Igehirdetők tanácstalanok, és a maguk meggyőződése szerint dolgoznak.

Nagy kapu nyílt előttünk, de kevesen léptek be rajta. Véleményem szerint az 1990 és 2018 közötti kegyelmi időt egyházunk nem használta ki. Az egyház nagyon sok iskolát kapott vissza, az iskolai hitoktatás intenzíven folyik, a gyülekezetek létszáma pedig csökken.

Megválasztottak 1990-ben egyházkerületi ökumenikus előadónak, amit 1998-ig végeztem, de mint lelkipásztor nyugdíjazásomat kértem, és 1990-től 2000-ig így szolgáltam a göncruszakai gyülekezetben. Nem volt könnyű közegyházi szolgálatomtól megválni.

Az Egyházkerület közgyűlése 1991. november 6-án felkért a Tiszáninnen Kerület missziótörténetének megírására 1950-1956 között. A Kazinczy Ferenc Társaság gondozásában megjelent 1996-ban. A kerületi gyűlésen meg sem említették, hogy a misszió története könyvemben megjelent, kapható. O. K. Júdás az Iskáriótes című történelmi regényem 1998-ban jelent meg a Kazinczy Ferenc Társaság gondozásában. Kerületünkben ezt is csöndesen elhallgatták. Nem a siralmaimat írom itt, csak a tényeket. Szívem most is örömmel teli, hogy Jézusom méltatott az Ő szolgálatára. A jutalmamat pedig nem az egyháztól kapom, hanem a dicsőség Királyától odafent!

Még az ifjúságról valamit. 1958-ban tartottuk Göncruszokán szilveszterkor az első kibővített családi estét. Ezt ismételtük folyamatosan a következő években. Egyre többen jöttek helybeli, távolabbi, főleg középiskolás fiatalok. Óév éjszakája kicsit szabadabb volt Magyarországon. Bibliai tárgyú színdarabokat írtam, időnként Mancika nővéremmel is, összesen harmincat, amit óév éjszakáján fiatalok lejátszottak. Budapestre, Szegedre, Makóra, Tahitótfalura, Sárospatakra, Sátoraljaújhelybe, Encsre, Miskolcra, Nyírtétre, Vizsolyba, Fonyba és Kassára is eljutottunk. Hajdúszoboszlón kettőt lejátszottak az ottani fiatalok.

Karácsonytól december 31-ig a próbák alatt mély, testvéri közösgre jutottam a fiatalokkal, akik csodálatosan hamar, átéléssel tanulták meg a sokszor hosszú darabot. Legvonzóbb volt a Tékozló Fiú története (1974). Hörccsik Richard – most történész professzor és országgyűlési képviselő – volt a tékozló fiú, Bojtor Emese a csábító leány, Takács Tamás a fogadóst játszotta, ők most hajdúszoboszlói lelkipásztorok. Miért

hagyta ott az atyai házat a tékozló fiú? Úgy írtam meg, hogy egy felelőtlen leány elcsábította szerelmével. A fiatalok megállapították, hogy a szerelemnek nincs ilyen hatása, de azért szenzációsan lejátszották.

Legközelebb volt hozzám Illés (1976). Kormány Zsolt orvostanhallgató Illést, Bianki Izabella Jézabel királynőt jelenítette meg. Kiírhattam benne magamat. A maradandó hatást Kormány Attila és Jobbágy József mérnökök aláfestő zenével, fénnnyel és más hatásos eljárásokkal fokozták. Azzal kezdődik, hogy: „vadásznak rám”. 1976-ban, 1977-ben teljes apparátussal vett üldözőbe az ÁVO, mint „amerikai kém”, valamint az egyház különféle rendű, rangú vezetői, mint a kerület „leghitványabb” pásztorát. Ráski püspök úr ezt mondta Nagymáthé fonyi gondnok úrnak, hogy Bojtor Istvánt, mint amerikai kémét már elvitte a rendőrség. A gyülekezet küldöttsége is erre a sorsra juthat. Ezekről függetlenül Isten felvitte Illést a dicsőségbe.

Nagyon hálás vagyok Urunknak az 1958 és 1994 között Magyarországon, Göncruszánkán, Kelet-Németországban, Csehszlovákiában, Lengyelországban, Erdélyben tartott ifjúsági alkalmakért. Életem legszebb pillanatai voltak ezek. (Lásd Erdélyi Krónika című könyvemet és a Confessióban 1990-1992-ben megjelent írásokat.)

Az ifjúsági alkalmak 1986-tól Fonyban kiszélesedtek, amikor Benkő György esperes úr „jobb híján” visszahelyezett oda, mondván a gyülekezetnek, hogy Bojtor tanult az elmúlt idők eseményeiből. Itt heti váltásokban májustól szeptemberig vannak gyermek- és ifjúsági konferenciák, egy alkalomra 30-an, 70-en is jönnek. Célunk, hogy a résztvevők megtérjenek Jézushoz, hitben növekedjenek, és testileg-lelkileg felüdüljenek. Cél, hogy dicsőítsék Jézus Krisztust!

Hol van már Ráski püspök, akitől élete vége felé hivatalos és nem hivatalos barátai elfordultak? Hol van Benkő György, aki 1990-ben köpönyeget fordított, és beállt a „missziósok” közé? Hol vannak a besúgók és a titkos akták? Jó néhány dokumentumot a szekrényemben őrzök. Nem volt időm az alapos tanulmányozására. Azonban jólesett, hogy Újszászy Kálmán professzor úr Emese leányomat az első lelkészképesítő vizsgáján, a folyosón átölelte a támadások idején.

Jézus Krisztus örökké ugyanaz! Azoknak, akik hisznek Benne, örök életet ad, itt a földi téreken pedig úgy *„fényletek, mint csillagok e világon”*. Filippi 2,15.

A szövetségek, egyesületek, szabadegyházak olyan tiszta, igaz és szent közösség alapítására törekednek, ahol nincs bűn, a hívők között mindig szent légkör uralkodik, az egymás iránti forró szeretet kötelékében. Sajnos, ilyen helyzet soha nem fordult elő sem a választott zsidó nép történetében, sem Jézus tanítványai között. Júdas az Isten pénzét, az egyház vagyonát lopta. Zebedeus fiai azon versenyeztek a többiekkel, hogy melyikük az okosabb és híresebb. Meghasonlások, hazugságok voltak az őskeresztény gyülekezetben is, (Annaniás és Zafira), az egyháztörténelem folyamán kiátkozások fordultak elő napjainkig. Sajnos soha nem volt, nincs és nem lesz *„tartósan tiszta egyház”*, csak a mennyországban. Az Úr tudja, hogy miért van ez így. Pál tanítja, hogy a *„test szerint való”* (névleges) kereszténynek üldözik a *„lélek szerint való hívőket”*. Galata 4,29. Saul zsidó király üldözte a Szentlélek által felkent Dávidot. Ortodox keresztények általában kitaszítják maguk közül a bibliai karizmatikusokat, a tradicionálisok a pietistákat. Nominális népegyházi tagok a megtérteket. Jézus mondta, hogy a búza és konkoly együtt növekedik az ítélet napjáig.

A kommunizmus idején (1948-1990) egyházi vezetők és békepapok kollaboráltak az ateista, marxista állammal, kárhoztatták a megtért *„pietista bethánistákat”*, akikről azt írták, mondták, publikálták, hogy *„Isten-, egyház-, állam- és emberellenesek”*.

Most 2000 januárját írjuk. A Magyar Református Missziói Szövetség kezdeményezésére különféle egyesületek, szövetségek, református vallástételt fogalmaztunk meg Krisztusról és testvéri közösségünkről, amit terjeszteni fogunk. 2000-ben tervezünk mind a négy egyházkerületben missziói konferenciát. Ehhez feltételelesen hozzájárultak Kolozsváron, Pápán, Budapesten, Miskolcon. Debrecenben a Kistemplomot kértük, ahol Papp Csaba lelkész válaszolta, hogy *„egyelőre szíveskedj eltekinteni a kért helyszíntől”*. (Debrecen 2000. január 19.) Derencsényi István lelkész-esperes (Debrecen Kossuth utca) érdeklődik a *„törvényes lehetőség után”*, de ilyen alkalomra a Kossuth

utcai templom nem alkalmas. Talán a Nagyerdei gyülekezetben rendezhetjük, biztatott Püski Lajos lelkész. A Széchenyi-kertben sikerült megtartani konferenciánkat.

A református egyház vezetői és lelkészei között, a gyülekezetekben is fontosabb a hagyomány ápolása, az intézmény rendje, maga által alkotott szabálya, mint az evangélium. Hivatalosan a Magyarországi Református Egyházhoz kétmillió ember tartozik, névlegesen. Ennek talán negyede sem vesz részt a vasárnapi istentiszteleten, ki tudja, hogy közülük mennyinek van élő hite a Jézus Krisztusban. Néhány helyen azért van evangéliumi mozgás.

1951-ben missziói konferenciát rendeztünk volna Debrecen-Homokkertben, amit az akkori Konvent betiltott.

Ma is itt tartunk? – Isten mentsen!

Fony, 2000. január 21.

A Szentlélek sodrásában

Az Úr időnként megmutatta rendkívüli hatalmát, csodálatos gyógyulások történtek.

UZONKA

Repülőgépen szállítottuk Uzonkát 1957 februárjában a miskolci kórházból a debreceni szanatóriumba. Miskolcon bizonytalanul ítélték meg a diagnózist, Debrecenben a miskolci röntgenlelet alapján azonnal megmondták, hogy „magának van még egy pár hete... Milliáris Tbc.” (Hathetes tbc. Ami azt jelenti, hogy hat hét után belehal, menthetetlen.) Testének minden része fertőzött lett. Gyógyszerrel tömték, gipszágyba fektették. Június 11-én azt az ígét kapta: *„Vedd a te nyoszolyádat és járj!”* Isten felkeltette az ágyból és meghajolt. Senki nem volt közelében, csak az Úr Jézus. Következő igéje: *„Hogy soha el ne hallgasson szájadból a dicséret”*. „Meggyógyultam!” Az Úr csodát cselekedett, amit hálaadással fogadtunk, dicsérjük érte a hatalmas Istent! Évek múlva ellenőrzésre küldték megfázás miatt. A szanatóriumban a volt adjunktusa messziről megismerte és mondta: „Nem tudom elfelejteni, mert nem mi gyógyítottuk meg magát.” Dicsőség érte az Úr Jézus Krisztusnak!

JOHANNA

Hörszik Lajos lelkipásztor felesége Fonyban halálos beteg, csont „szarkómája” van. Hetenként látogatjuk. A család és gyülekezet temetésre készül; Johanna tervezgeti, hogy milyen terítő legyen feltéve a templomban temetésekor. Arról beszélnek, hogy ha meggyógyulna, akkor megtérne az egész falu, még a környéke is, sőt a fél ország.

Halkan, fáradtan beszél.

– Pistám! Ha megkapod az útlevelet, kimész Amerikába, és ott találkozol olyan keresztyénnel, akiknek Isten megadta a gyógyítás ajándékát, imádkozzatok érettem, hogy meggyógyuljak.

Kint, Amerikában Sam Lanham studenttel hamar felismerjük egymásban Krisztust. Továbbítom Johanna kérését.

– Az Úrnál minden lehetséges! – válaszolja bizonyossággal. – Várj a következő szerdáig, amikor találkozunk!+

Szerda délutánonként az ő lakásán volt baráti bibliakör, imaközösség. Egy hét múlva, vékony, derűs, melegszívű, angolját nehezen érthető fiatal férfinak mutatott be. Neve: Robert Ewing lelkipásztor, prófétikus személyiség. Elmondom Johanna kérését. Mosolyog.

– Az Úrnál minden lehetséges!

Megbeszéljük az időpontot, amikor találkozunk Amerikában és Magyarországon élő keresztyénnel imádságban. Az Úr Johannát csodálatosan meggyógyította. Orvosai, kórházak, szanatóriumok megállapították, hogy a diagnózissal tévedtek, mert „szarkómából” nincs gyógyulás. A falu és környéke hamar napirendre tért a csoda felett, mintha nem történt volna semmi.

Robert Ewinggel a mai napig szoros testvéri közösségünk van Krisztusban. Tom Jones lelkésztestvérrel többször jártak Magyarországon, betegek is gyógyultak imádságukra.

1997 októberében Uzonkámmal részt vettünk Waco Texasban a konferenciájukon. Igeszolgálatom után kézzel megáldottak. Karizmatikus testvéreim szolgálata által engem is megújított, megbátorított az Úr! Dicsőség Neki.

Johanna testvért csak 1999 júniusában vette magához az Úr Jézus.

EMESE GYÓGYULÁSA

1967. május 19-20. Debrecen. Az 1567-es zsinatra emlékezve nemzetközi konferencia a Nagytemplomban. Tolmácsnak osztottak be, ott találkoztam programon kívül, ellenőrzés nélkül Csete Szemesi István jugoszláviai lelkésszel, David Vilis professzorral, akivel Austinban ismerkedtem meg. 21-én – őrizőitől elszakadva – Göncruszkára látogatott. Innen irányítottuk Erdélybe titkos találkozásra dr. Dobri János professzorhoz Kolozsvárra.

Emesénk hetek óta betegén vérzik. Vittük orvostól orvosig, nem tudtak rajta segíteni. Sárospatakon, a neves dr. Mátyás Lászlóné Marian főorvosnő sem. Urunk, ne vedd el tőlünk, mint István fiunkat! Urunk könyörülj rajtunk!

Május 28, vasárnap, ebéd után. Elvégeztem a délutáni istentiszteletet. Nagyon ritka eset, hogy Uzonkámmal együtt leülünk halk beszélgetésre a szüleinktől örökölt szép, fekete bútorszobánkban. Emesénk a tornácon nyugágyban fekszik. Csöndes békesség lengedez körül. A szívünkben béke honol. Májusi napfény csókolgatja a parókiát és a virágoskertet. Szívünkben nyugalom és csöndes derű.

Autózúgás. A gépkocsi bejáratunk előtt parkol. Majd bejön, aki akar. Köhécselés, kopogás. Magas, sovány, jóképű férfi áll előttünk, papi öltözetben. Angolul köszön ránk. Szívesen invitáljuk dolgozószobánkba. Érezzük, felismerjük, hogy testvérünk a Krisztusban. Bemutatkozik Frans Schadee Hollandiából.

Uzonka kávét, süteményt hoz, oldott légkörben beszélgetünk. Őszinte hozzánk. Elmondja, hogy Billy Graham evangélizációján tért meg Hollandiában. Isten arra hívta el, hogy Kelet-Európában végezzon missziói szolgálatot. Semmi kapcsolata nincs a vasfüggönyön túli keresztyénekkel. Tavasszal Svájcban vett részt egy nemzetközi konferencián, és egy USA-beli evangélistával aludt egy szobában.

- Kelet-Európába küld Isten, és egyetlen címem sincs.
- Frans, én segíték rajtad, adok neked egy címet, – mondta, és átnyújtotta Bojtor István göncruszkai református lelkész nevét és címét.
- Hat órákor bibliaóra kezdődik, ha akarod, tartsál velünk.
- Maradok.

Gyülekezetünk kis imaházába Emesénket nyugággyal vittük be. Igemagyarázat után ránk kérdezett:

- Emese? Beteg?
- Nem tudják gyógyítani – válaszoltam.
- Az Úrnál minden lehetséges! – nézett rám.

Többen is odamentünk az ágyához, ahol Frans kézzel imádkozott, megköszönte Istennek a gyógyulást. Valahogy oly „természetes volt” minden. A résztvevők közül senki nem vitatkozott, sem nem kételkedett. Egy akarattal hittük azt, hogy az Úr cselekedett, itt nem emberi machináció történt.

Mesi másnap felkelt, és szerdán elment az iskolába.

A kételkedő keresztyének később úgy okoskodtak, hogy meggyógyult ugyan, de majd visszaesik. Nem esett vissza. Dicsőség az Úrnak!

Frans Schadeet Mesi egyszerűen *Feri bácsinak* nevezte. Ezt a „ragadványnevet” használja fiatalok, idősök között a mai napig. Sok-sok ifjúsági táborunkon, konferenciánkon szolgált vidáman, egyszerűen, biblikusan; Magyarországon, Felvidéken, Erdélyben, Lengyelországban és Kelet-Németországban. Hallgatói örömmel fogadták az általa hirdetett Krisztust és Feri bácsi személyét is.

Elhunyt 2017 szeptemberében, 24-én.

IDUSKA

1969 februárjában evangélizációs hét volt Zsujtán, Balog Zoltán szolgálatával. Ő Balog Zoltán miniszter édesapja. Minden reggel imaórát tartottunk a szeretet légkörében. Éreztük, láttuk, hallottuk, hogy nagyon közel van hozzánk az Úr Jézus.

Kovács Barna felesége Molnár Ida reggelenként súlyos fájdalmakkal, botra támaszkodva bicegett fel a parókiára. Régóta beteg, nem tudtak segíteni rajta. Szerda reggel áhítat után keresi botját, hogy kis székeről feltápászkodjék. Megdőbbenve érzékeli, hogy fájdalma elmúlt. Könnyedén feláll, bot nélkül, csodálkozva dicséri az Urat:

– Meggyógyultam! Meggyógyultam!

Valahogy olyan „természetes volt” minden, hogy itt nem ember, hanem Isten cselekedett, Akié a dicsőség örökre!

Tom Jones és Robert Ewing amerikai lelkész testvéreim, valamint Feri bácsi által többször végzett lelki-testi gyógyulást az Úr Magyarországon is, amelyek után Jézus nevét magasztaltuk. A lelkészek közül némelyek megállapították, hogy az amerikai, német és holland testvéreim a Krisztusban veszedelmes pünkösdisták, akik tévelygésekkel engem is tökéletesen behálóztak.

– Kúrié Eleison! Uram könyörülj rajtunk.

TESTVÉRHÁBORÚ

1966. október, nyirkos, fojtogató ősz. Besötétedett, és a Szerencstől Miskolcig elnyúló országúton ijesztő látványban volt részem. Már írtam róla, hogy mezei patkányok vonultak át az úttesten, amelyeket a járművek szétnyomtak. Utánuk jöttek az élők, hogy lakmározzanak a sérültekből és kimúltakból, akiket újra eltapostak a járművek.

Isten igéje lángolt előttem, hogy ha egymást marjátok és faljátok, vigyázzatok, hogy egymást meg ne emésszétek. Isten őrizzen meg bennünket testvérháborútól, de bekövetkezett.

Horváth Zoltán utoljára bihardancsházai lelkész 1955-től kb. 1962-ig Borbély Béla vencesellő lelkész jobbkeze volt. Pídesztálra emelték Cséke Lajosné Matild néniével együtt, hogy egyedül ők az Úr prófétái. Általuk hitelesen szól az Úr. Fejükbe szállt a dicsőség? Az bizonyos, hogy eltévelyedtek az igétől, ezért elszakadtunk egymástól. Azután Horváth Zoltán Uzonkának és nekem is meggyóna életének iszonyatos mélységeit, botlásait. Budapesten testvéri közösségben imádkoztunk érettük, és újra szolgatársaim lettek a Krisztusban.

1969. október 31-én Horváth Zoltán Göncruszkán prédikált. Borbély Béláék világgá hirdették, hogy a református egyház törvényesen levette Zoli palástját, Bojtor Pista meg visszaadta. Abban az időben ezért a mondatért fej- és jószágvesztésre ítéltettek volna. Dörgedelmes leveleket írtak rólam, hogy már megint láttak valahol Horváth Zoltánnal.

Az Úr 1990. évének április 21. napján Bihardancsháza gyülekezetébe látogatott Horváth Zoltán rehabilitációjára Kocsis Elemér tiszántúli püspök és Bütösi János a Református Világszövetség elnöke. Visszahelyezték a lelkészi szolgálatba nagy ünnepség keretében!

Az 1970-es, 80-as éveket a magyar történelemből vett példával „gyászévtizednek” mondhatjuk. Teljes erővel folyt a hitvalló református lelkészek között a karizmatikus és antikarizmatikus testvérháború. Hívó testvéreim vezető testülete megalakította a vérbírósgot, gyakran maguk elé idéztek, megvádoltak, követelték, hogy ismerjem be...

1973. május 25-én Hajdúböszörményben Sükös Pálné lakásán fogadott az inkuizíciós bizottság. 1974. február 8-ra Alsóvadászra rendelt be a testvéri közösség, ahol régi módszerekkel és régi anyaggal vádoltak. Bocsánatot kértem, ha a testvérháborúban fájdalmat, bánást okoztam, de a Szentlélek munkáját dicsőítem, a kárhozottat amerikai és holland keresztyének pedig testvéreim a Jézus Krisztusban. Ezután úgy támadtak rám, mint vad darazsak az áldozatra. Uzonkával gyorsan menekültünk Alsóvadászárról.

A karizmatikus teológiában van indifferens nyelveken szólás, ami se ördögi, se krisztusi, hanem emberi emóció. Van ördögi nyelveken szólás, és van a Szentlélek által való is. Nem fogadom el az antikarizmatikusok főtételeit, hogy minden pünkösdzizmus az USA-ban Los Angelesből az Azuba Streetről eredt, hogy minden pünkösdzizmus minden helyen és korszakban démonikus spiritizmus. Azt sem fogadom el, hogy a jelek és gyógyulások megszűntek az ősi gyülekezetben, és ma már nincsenek ilyenek. Elfogadom a fundamentalisták (pünkösdisták) alapvető tanításait, hogy a Biblia Isten ígéje, Krisztus a Szentlélektől fogantatott, Isten szuverén Király, Aki ma is megteszi azt, amit akar, gyógyít, halottakat támaszt, elítél vagy simogat. A glosolália (nyelveken szólás) nem a keresztyénség kritériuma. Keresztyén az, aki Jézus Krisztusban hisz, Őt követi, a Szentlélek misztikus munkája által.

1975. március 19-én Asztalos Zoltánt súlyos autóbaleset érte. Röviddel utána Borbély Bélát is. Meglátogattam őket Miskolcon a kórházban.

– Nehogy azt gondold, hogy Isten büntetése van rajtunk az antikarizmatikus támadás miatt! – ezzel fogadott Borbély Béla.

Istenünk az ítélő Bíró.

Borbély Béla Bartha Tibor püspök úrhoz csatlakozott, aki élete végén, Budapesten a Schweitzer Otthonban talált nyugalmat feleségével

együtt. Halála után elhamvasztották, porait szétszórták. Fia Szegeden halt meg.

1980 után csitult a vihar.

Egymást marni könnyebb, mint egymást erősíteni, vigasztalni. Egymással tanvitát folytatni könnyebb, mint missziót végezni. A kommunista államhatalom és az ördögök hada örült a testvérháborúnak, de ideges volt, amikor fiatalok megtértek, és elhatározták, hogy Jézus Krisztust követik. Az ateista állam és a hivatalos, kollaboráló egyház toleránsabb volt hozzám karizmatikus kérdésben, mint a hívő testvéreim, akikkel valamikor együtt voltunk Krisztus harcosai. Irigykedtek rám. Nagyobbak kívántak lenni. Ám legyen. Félrehúzódtam, helyet adtam az érvényesülésre nekik. Fogyó életem pedig éppen úgy Jézus Krisztus kezében, ölelésében maradt, mint 1948-49 éjjelén.

2008. január, családi, testvéri találkozó Hajdúszoboszlón, a parókiaán. Akkor Asztalos Zoltán testvérem bocsánatot kért tőlem a múltért és eseményeiért. Azt válaszoltam, hogy igen, rendben van minden, felejtjük el. Így állt vissza a régi testvéri közösség a Krisztusban.

ZONGORATANÍTÁS, ORGONASZENTELES

Göncruszván, 1959-ben a tanácselnök felesége, Demkó Imréné Marika kért arra, hogy leányát zongorára tanítsam. Meglepődtem, hogy a Borsod–Abaúj–Zemplén Megyei Zenepedagógus Munkaközösség elismerte szaktudásomat, szakvizsgát tettem, felvett tagjai közé. Bekerültem a választmányba is 1980-ban. Tanítottam 32 évig Göncruszván, Göncön és Abaújszántón is néhány esztendőn át.

Diákjaimmal többször zongoráztam hangversenyen Weiner: Róka tánc négykezesét és Tokajban is megyei tanári koncerten. A körzeti hangversenyeken növendékeim mindig előkelő helyezést kaptak. Amikor a helyi és járási pártbizottság leállította egy lelkes kulturális munkáját, akkor a megyei szakfelügyelet határozottan mellém állt, és mint felettes szerv megvétózta a pártbizottság döntését. Munkámat akadály nélkül folytattam 1959 és 1991 között, harminckét éven át. Hangversenyek után a zsűri sokra értékelte munkámat, és a vezetőség elhatározta, hogy miniszteri kitüntetésre felterjeszt. Minden állami, társadalmi, politikai szervezet jóváhagyta, de Kürti László püspök úr

végül is megvétőzta. Azt viszont nem akadályozhatta meg, hogy zenepedagógiai munkámért 1979. május 5-én nagy zenei rendezvényen, Göncruszkán ifjú Bartók Béla személyesen kitüntetését adjon át.

Az encsi és a miskolci rendőrkapitányság többször felelősségre vont, hogy zenetanítás címszó alatt „zug hittanórát” tartok. Ha nem is mindig, de „alkalmas időkben” vallást tettem tanítványaimnak megváltó Jézusomról. Többen, pl. Bereznai Ágnes (a nevelőotthonból) részt vettek illegális táborunkban. Dicsőség érte az Úrnak!

Az orgona építése Göncruszkán már az 1900-as évek elején felmerült. Amerikából gyűjtöttek is rá, ami a háború miatt nem érkezett meg. A presbitérium többször tárgyalta, hogy régít vegyünk-e, vagy újat építsünk. Az újnál maradtunk, és minden presbiter – Tóth Bálint presbiter javaslatára – egy tehén árát ajánlotta fel. Elindulásnak 1975-ben éppen elég volt. A Műemléki Felügyelőség engedélyével hozzáfogtunk a nagy karzat lebontásához és az új építéséhez, ami megbírja az orgonát.

Miután Fonyból 1977-ben eltávolított esperes úr, és 1986-ig nem szolgálhattam ott, teljes erővel és idővel az orgonaépítés szellemi és anyagi megvalósításával foglalkoztam. Nem volt „elvi engedélyünk” hozzá, bár sokszor kértem. Miskolcra utaztam Polonkai Imréhez, az Állami Egyházügyi Hivatal megyei megbízottjához. Barátságosan fogadott, ő is orgonát épít a lakásán. Egész délelőtt a Megyeháza folyosóján sétáltunk, azt kérdezte, „Hol van Ráski? Csak lötyögött rajta a zakó. Ha építkezünk, az jó Magyarországnak.” Elhatároztam, hogy senkiről nem mondok semmit, ő pedig más témáról nem beszélt. Végül átszólt az illetékes osztálynak, és a tízezer forinton felüli építkezéshez az engedélyt azonnal kiadták. Kijött Göncruszkára is, és egész délelőtt a saját orgonájának adatait ismertette.

Orgonánkat Máté János budapesti professzor tervezte, Szabó Árpád László mester (Vaja, majd Abaújszántó) készítette. Kiváló mérnökök segítettek a legmagasabb szinten: Bianki István, Kormány Attila, Szilágyi Zoltán. Állandó segítők, illetve akadályozónk volt az ifjú Kopcsó Vince Göncruszka „réme”, aki abban az időben Jézus Krisztusnak kívánt szolgálni. Erchard Winkels hozta be Németországból a villanymotort. A vámos kérdezte, hogy mi az. „Levegőt cserélek vele

a mikrobuszban.” „Még ilyet nem láttam”, – csodálkozott a magyar vámos és beengedte. Az építkezésről való zárszámadást elküldtem esperes úrnak. Mai napig nem hagyta jóvá. Váratlanul meglátogatott, és sajnálatát fejezte ki Uzonkának, hogy ilyen férje van. „Én meg örülök neki” – válaszolta a feleségem.

Az orgonaszentelés 1980. július 13-án, vasárnap történt. Délelőtt úrvacsorát osztottunk, a délutáni ünnepély 15 órától 17.30-ig tartott. Részt vettek kb. 2000-en. Bacsó István, egy miskolci iskola gazdasági vezetője elhozta az intézet hangosítóját, amire égető szükségünk volt. A gyülekezet énekét az állomásig hallották. A lányok abaúji képviselőiben forgolódtak. Kürti László püspök úr a feleségével és Petró László titkárral érkezett. Fogadta őket az esperes úr, valamint dr. Kormány Károly főgondnokunk és Kiss László gondnok.

„Igét” hirdetett a levegő szennyeződéséről Kürti László püspök úr. Az ünnepély rendjét vezette Benkő György esperes úr, aki nem hagyta jóvá az orgonaépítés számadásait. Házigazda volt dr. Kormány Károly főgondnok és Kiss László gondnok testvérünk. Orgona darabokat játszott Máté János művésztanár, aki orgona- és énekehangra zsoltafeldolgozással köszöntött bennünket. Kormány Attila is orgonázott. Hegedült Gergely Péter, csellózott Gergely Péterné művésztanár. Gitáron Takácsné Bojtor Emese játszott, szólót énekelt Baski István művész. Szenczi Molnár vegyeskarunk szolgálatában ez volt a csúcs, a fénypont. Kovács Lajos esti dalának záró mondata a szívünkben maradt. „Az utolsó sóhajom”.

Vendégeink voltak: Kürti László püspök feleségével, Petró László titkár, Bütösi János püspök (USA), Peter Assmus, az Odenwald Miszió vezetője Nyugat-Németországból, a Felvidékről és itthonról lelképásztorok sokasága, valamint más gyülekezetekből is jöttek.

„De miért az orgona, ha úgyis kipusztul a falu?” – kérdeztem a beszámolómban. Dávid példájával illusztráltam, aki a betlehemi kútból kívánt inni vizet. Néhány embere vállalkozott rá, hogy az ellenség táborán átkelve vizet hozzon. Dávid kiöntötte az Úrnak. Az Úr Jézus Krisztusnak építettük az orgonát. Az Úrnak!

„Miért az orgona?” – kérdezték sokan. Sándorné Hornyák Mariával megbeszélés után beutaztam Miskolcra a Filharmóniához orgonahangverseny ügyében. A cél a klasszikus zene, a nemes lelkület, a helyes gondolkozás plántálása. A hangverseny titkos célja az evangélium proklamálása. Miskolcon Gonda Ferenc, a Filharmónia vezetője barátságosan fogadott.

– Ferikém! Ha lehet, ne orosz partizándalokat vagy modern diszkózenét hozzatok műemlék templomunkba!

– Tudjuk mi azt, hogy milyen műsor talál oda.

– Miskolcon a hangversenylátogatók értenek a muzsikához. Falun szükség van narrátorra, aki bemondja a szerző nevét, a darab címét és ismerteti a szerkesztést, a zenei üzenetet. Lehetséges, hogy én vállalam el a bemutatást?

Nagyot nézett:

– Lehetséges.

Göncruszán 1981-től 1997-ig a Filharmónia rendezett sikeres, híressé vált hangversenyeket. Kiváló művészeket hívtunk, leggyakrabban Máté Jánost. Miskolcra a Bartók-kórus is kivonult, vezényelte Reményi János művész tanár, titokban római katolikus vallású. A kórus vasárnap délelőtt megérkezett, és az igehirdetést meghallgatva, utána „beénekelt”. Szerettük volna, hogy élő ígét kapjanak.

Sotkó József gönci zenetanárral beszélgettem.

– Jóska, nem régen Szenczi Molnár kórusunk énekelte Bach „Már nyugosznak a völgyek” című feldolgozását. Te nem jöhettél, mert pedagógusoknak tilos vallásos művet templomban hallgatni. Vasárnap a Bartók-kórus éneklé Bach: Már nyugosznak a völgyek korálját. Most beléphetsz templomunkba, ha jegyet vásároltál, mert az Állami Filharmónia rendezésében állami kórus éneklé.

Göncruszka, napfényes vasárnap délután 3 óra, orgonahangverseny. Ezután sorban ismertetem a darabokat. Kodály 114. Zsoltára előtt Kormányné Mancika nővérem felolvasta a Károlyi Gáspár fakszimile hasonmás Bibliából a Zsoltár szövegét. Sándorné Marika kétségbe esve kérdezte, hogy mit tettem? Be fogják tiltani a hangversenyeket.

– Szerencsen illetékes tudósok foglalkoztak a Károlyi-fordítással – válaszoltam.

Bach korálrészletének címe: *Bis du bei mir? Mellettem vagy?* Zene-tudósok vitatják, hogy kit értett rajta a szerző. A feleségét vagy Krisztust a halál pillanatában? Erre gondoljunk, mikor hallgatjuk. A tudományos kérdés nincs eldöntve.

Göncruszván 1997-ben utoljára volt hangverseny. Máté János kedves barátunkat hívtuk, aki Baski István énekessel jött. Czentnár Ferenc és Czentnár Dezső művész – volt tanítványaim – kürtön játszottak. Máté János 1998-ban a mennyei kórushoz csatlakozott... Isten áldja emlékét, Júlia özvegyét, gyermekeit, unokáit és volt tanítványait...

ORVOSI TALÁLKOZÓK GÖNCRUSZVÁN

Dr. Lukács orvos Hollandiából 1980-ban keresett Göncruszván. Nem mondta meg honnan ismeri a nevemet, Németh Gézától, Drenyovszky Irénkétől vagy más valakitől. Azt csak sejtettem, hogy Lukács az álneve a Bibliából. Luke, Lukács írta a harmadik evangéliumot. Eredeti neve: dr. Peuchen, felesége Nel. Abban pedig biztos voltam, hogy Krisztus gyermeke. Merész látása volt az, hogy próbáljunk orvosoknak keresztyén összejövetelt szervezni. Ám a diktatúrában ilyen esetben fejünkkel, egzisztenciánkkal játszottunk. Ki meri összehívni az orvosokat, és 1980-ban kik mernek eljönni?

Az Úr biztatott, bátorított, tanácsolt. Keresztyén – nem keresztyén orvosokat igyekeztem megszólítani és meghívni. Orvosok, ápolók, egészségügyi dolgozók 24-en jöttek el először szeptemberben. Dr. „Lukács” orvos somathologia, pszihoterápia, Fekete Péter metanoia (megtérés) címen beszélt. Élénken szóltak a kérdéshez. Templomunkban kis hangverseny után: „Az élő Isten” címen zártam összejövetelünket. 1980-tól kezdve évenként rendszeresen tartottunk orvosi találkozókat Göncruszván, nyár elején vagy ősz kezdetén. Programja, amit orvos tartott: Áhítat. Két-három előadás keresztyén szakorvosok által. Elevenségével, az evangélium hangsúlyozásával, gyakorlatiasságával kitűnt Bodnár Ákos sebész főorvos feleségével Nyíregyházáról és Major László főorvos Berettyóújfaluból. Vezető egyéniség volt dr. Korondi Klára. 2000-ig Göncruszván tartottuk az alkalmakat. Orvosi ankétok több mint tízenöt éven át folytak Göncruszván, a református parókián és a templomban.

1990-ben megalakult a Keresztény Orvosok Magyarországi Társasága. Első nagy nemzetközi konferenciájukat Balatonaligán tartották 1991. május 2-5 között. Örömmel vállaltam a felkérést a reggeli áhítaton. A vérfolyásos nő volt a témám. Vasárnap úrvacsoraosztással fejeztük be. A Keresztény Orvosok Társaságának dr. Drenyovszky Irén lett az elnöke. Mély hitű, evangélikus, tekintélyes orvos. Böszörményi Dalma minden alkalmunkon részt vett. Kedves szolgatárs volt dr. Juhász Imre és felesége, Judit asszony Szegedről. Kormány Zsolt is hozott magával frissen megtért orvosokat. Major László főorvossal mély, testvéri közösségben maradtunk. Dr. Sipos Zsuzsa (Hannover) belépett 2002-ben a Fonyban tartott alkalmakra, ősszel pedig Szerencsen voltak a találkozók. Jelenleg Encsen van a konferencia Fony helyett 2016-tól, Basiszta Erika főorvosnő vezetésével.

Köszönöm Úr Jézus, ha egy kicsit is szolgálhattunk Neked az orvosok között, és valamit cselekedtél általunk.

TEMPLOMTÖRTÉNET

A XII században, 1170 és 1180 körül épült a templomunk, Hedrik nádor idejében. Legréggebbi része a rotunda és a középső hajó. A rotundában freskó maradványokat találtunk, amire azt mondta a műemlékes főmérnök, hogy ha több száz évig megmaradt, akkor hagyjuk ilyen állapotban, míg szakértők teljesen föltárják. Üveggel borítottuk le. A harmadik hajó Nagy Lajos király idejében készült. Katalin leánya emlékére a határban kolostort létesített a király, és a szentelésére nagyították meg a templomot. Ezt a tényt bizonyítja az ünnepségen használt korabeli Anjou trónszékterítő, amit most Esztergomban a római katolikus gyűjteményekben őriznek. A nyugati oldalon is volt korabeli gótikus bejárat, ami elé a husziták idején tornyot építettek. A mostani bejárat ajtótól balra, a külső falon freskomaradvány látható, „gloriola”, ami szintén Nagy Lajos király idejére vall, néhány Felvidéki templomnál található.

Az 1975-ös renoválásoknál tártuk fel az ősi torony fundamentumát, a bejárat helyét, a kerengő alapköveit, a sekrestye alapját. Az alapokat kissé kiemeltük és a kriptá bejáratát megjelöltük, amit még a Kornis család 1670-es években zárt le.

A templom kerítése magasabb volt, és védettséget nyújtott az ellenség elől. Valószínűleg lőrések is voltak rajta. A bejárati ajtókon pedig szintén a védelem miatt belső vaspántok helyezkedtek el. A templomkert feltöltődött, temetőként is szolgált. A templomkertből előkerült csontokat üregben üveg alá helyeztük. A kuruc harcok idején a császári csapatok felgyújtották a templomot és a falut. Ekkor omlott le a torony és a tetőszerkezet.

Petneházy budavári hős leszármazottai állítják, hogy ősük is oda van eltemetve, mert leánya, Petneházy Éva Göncruszkára jött férjhez Máriássy Miklóshoz, és abban az időben mérgezték meg édesapját. A kriptá ürege az úrasztala alatt helyezkedik. A sértetlen üregbe írást helyeztünk el. A falu hagyománya úgy tartja, hogy Dobó István is a kriptában nyugszik. Ezt esetleg a régészek majd eldöntik. A falu határa Dobó-birtok is volt. Az 1750-es években Bárczay Pál és felesége, Vay de Vay Zsuzsanna idejében történt nagy felújítás, némi barokk jelleggel. A szószékkorona, a főúri pad, a papi szék stílusa, a karzaton lévő felírás is ezt bizonyítja: „Istenedet féljed ifjú, áldás hogy légy...” Gyönyörű úrasztali edényekkel is megajándékozták a gyülekezetet. A kis huszártorony akkor épülhetett, ha haranglábban helyezték el az új harangot. A koporsó alakú sírkő lelkészsírt takar az 1700-as évekből.

VILLÁMCsapások

1967. június 8-án, Medárd éjszakáján riasztottak bennünket, hogy ég a templomunk tornya. A harangot félrevertük, rohantunk oltani. De a villám tüzeit nehéz elfojtani. Szőledi János egyházfival felmászunk a templomtetőre és kívülről locsoltuk. Kötéllel húztuk fel a vedreket. Belülről a ballagásról hazatérő tanítók segítettek oltani. A Tűzoltóság kicsit késve érkezett.

A torony újjáépítése és a templom renoválása után új fekete írásos kézimunka terítőket varrtak az asszonyok, amit a feleségem tervezett. Három hónapon belül készült el a kb. 40 folyóméternyi hímzés. Az imateremben közösen varrták. Vasárnap hajnalra készült el az utolsó darab Gazda Béláné kezével. November 7-én volt a templom újraszentelése Técsy Béla püspökhelyettes úr szolgálatával. A Senczi Molnár lelkészkoros énekelt. Ekkora készítettük el Tóth Bálint keresztyén ko-

vácsmesterrel a vas csillárokat, fali lámpákat. Restauráltattuk a szószék koronáját, valamint a főúri padot. A templom összes padját lecsiszoltuk, natúr színben lelakkoztuk. A karzatokat vasráccsal díszítettük, a padlózatot műemléktéglával cseréltük ki. Sokat segített Mészáros László és ifjú Tóth Bálint is.

Ismét gömbvillám érte templomunkat 1989 nyarán. A villanyórától jött be villám, a saroknál megrepesztette a vastag kőfalat, körbefutott a templom vezetékein. Törmelék és vakolat borított be mindent, de megállt az orgona biztosítékánál. Dicsőség az Úrnak, hogy az orgona nem égett le! Újra renoválni kellett a templomot.

Korláton a szép műemléktemplom tetőfestését végeztük el. Sajnos a gótikus templombelső renováláshoz a Műemléki Felügyelőség fiatal vezetője már nem járult hozzá. Angszter orgonája nem szólalhat meg. Istentiszteletek számára az öreg parókiát újítottuk fel, festettük, meszeltük, szőnyegekkel, székekkel, antik úrasztallal berendeztük. Jelenleg Molnárné Ficzer Csilla lelkésznő szolgál.

A templomot Zsujtán is renováltuk. Díszítettük torockói mintás kézimunkákkal, a padokba szivacspárnákat helyeztünk el. Görgey János lelkészre emlékeztünk 2008. november 8-án. A község díszpolgárává avatott engem Erdődi József polgármester és P. Kovács Mária hidasnémeti iskolaigazgatónő közreműködésével 2010. augusztus 21-én, vasárnap, amikor Zsujtai András lelkipásztorra emlékezett a gyülekezet. Utódom Tóth István abaújtári lelkipásztor lett.

2000. szeptember 1-gyel nyugdíjba készülve Göncruszván kívül-belül vakoltunk, meszeltünk, és a bádogtető festésével ismét felújítottuk a szép kis templomunkat. Közvetlen utódom Molnár Sándor telkibányai lelkipásztor lett, majd Sóhajda Levente és felesége, Samu Zsuzsanna lelkésznő folytatja áldott szolgálatát. Egyházi iskolát alapítottak, ahová a környékről is beszállítják a gyermekeket, mert evangéliumi lelkülettel végzik munkájukat.

HATÁRON INNEN – HATÁRON TÚL

Az 1962 és 2000 közötti éveket jegyeztem fel.

Uzonkámmal, Emese leányunkkal, vonattal, motorkerékpáron, autóval egész Magyarországot bejártuk. Testvéreket, gyülekezeteket

kerestünk szép Magyarországon. Erdélybe 1962-ben engedték először a belépést. Érkezéskor-távozáskor eleinte jelentkezni kellett a rendőrségen, és nem hagyhattuk el a meghívó otthonát. Azután évenként jártunk oda családtagokhoz, lelkesekhez, Nagyváradtól Brassóig, Székelyudvarhelytől Aradig. Magyar fiatalok csoportjával 1974-től táboroztunk Erdélyben évente, találkozási pontokkal. Mivel rendőrségi megfigyelés alatt voltam, három éven át a feleségem vagy Emese lányom vezette a magyar csoportot. Az ifjúsággal többször táboroztunk együtt ottani fiatalokkal a Felvidéken, Csehszlovákiában, Lengyelországban, Kelet-Németországban.

1985-ben David George (Dallas) meghívására feleségemmel utazhattam újra az USA-ba. Magyarországon fokozatosan enyhült az elnyomás. Útlevelet kaptunk, csak Benkő György esperes akadékoskodott hosszú ideig, nem akarta engedélyezni szabadságomat. Végül Kormány Károly „besegített” az ügy intézésébe. Január 3-án szálltunk repülőre Budapest Ferihegyen. Ugyanide értünk vissza március 28-án. Jézusunk ígéjével, Lelkével szolgáltunk családoknak házi összejövetelen, gyülekezeti bibliaórán, templomi istentiszteleten, konferencián. Dallas, San Francisco, Los Angeles, Mexikócity, Florida, Texas, Virginia, New York városaiban, államaiban jártunk. Európában Anglia, Hollandia, Belgium, Párizs, Svájc, Németország, Ausztria voltak a célállomásaink.

1992. Németország, Hollandia, Svájc.

1994. Lelkészcsoporttal Izraelbe repültünk.

1995. Magas-Tátrában országos ifjúsági konferencia.

1996. május 5-15. Németország. Hannoverben, Clausthalban többnapos magyar konferencián, esti evangélizációkon hirdettem Krisztus megváltását.

1997. szeptember 4 és november 11 között Uzonkával együtt jártunk ismét az USA-ban. A Cnox Fellowship, presbiteriánus, angol hátterű közösség hívott meg gyülekezetébe. A Transylvania Reformed Assistans Comitte, a Grace Gospel Church, Reformed Semynaries (Michigan) és a New Hope International kért szolgálatra, amit örömmel vállaltam a következő államokban: Colorado, Florida, Texas, Vir-

ginia, Ohio, Iowa, New York, Michigan, Connecticut. 1998. szeptember 3-7 között a Cnox Fellowship nemzetközi konferenciáján vettem részt egyedül, Uzonka nélkül.

A nyugati államokban élő keresztyének lendületet, új módszereket is hoztak Magyarországra. Közülük néhányan úgy képzelték, hogy ezer év óta éltek első misszionáriusok édes hazánkban, de először csak amerikaiaktól hallottuk az evangéliumot, mert ők szívesen szerveznek „egészen új” egyesületet vagy egyházat. A német, holland evangélisták szerint már van nálunk éppen elég csoport és szakadás, ezért nincs szükség új formára, hanem a régi vagy új közösségeket kell megerősíteni. Mi, magyarok is szolgálhatunk a nyugatiaknak tapasztalattal, tanítással, evangéliummal! Kölcsönösen kell építeni egymást a Krisztusban.

Könyveikben írtak rólam, de álnéven, a rendőrségi nyomozások miatt. Pl. Hank Paulson: *Beyond the Wald USA*. Peter Assmus: *Halbes Weg Deutschland*. Bütösi Jánost nyolc éven át, 1974-től vittem át autóval, néha Takács Tamás vőmmel is Erdélybe. Meglátogattuk Márton Áron gyulafehérvári püspököt is. János az életrajzában (Három haza szolgálatában, 1999) elfelejtette megemlíteni közös utazásainkat. OK. Viszont angol-magyar nyelvű könyvében: „Áldjad én lelkem az Urat”, többször ír közös utjainkról.

Az USA-ban úgy is mutogattak, mint egy csodálatos, nagyhírű martírt. Dániel történetével válaszoltam, azt mondván, hogy miután kiszabadult az oroszlánok verméből, nem önmagát, ügyességét, bátorságát magasztalta, hanem dicsérte az Istent. Az Úr előtt hódolt, Aki elbocsátotta az Ő angyalát, hogy befogja az oroszlánok száját, megtartotta gyermekét. Az Úrnak tulajdonította a csodát. Utoljára 2004 szeptemberében a Cnox Fellowship konferenciáján vettünk részt együtt, és szolgáltam San Franciskóban.

Hazatérés után kaptam a harmadik szívinfarktust. Miskolcra mentővel vittek be és néhány nap múlva Debrecenbe szállítottak rohammentővel. Október 5-én, házassági évfordulónk napján megműtöttek négy ér cserével. Isten kegyelméből életben maradtam. Dr. Péterfy Árpád professzor Svédországból hazajött, mert két hetet ott, két

hetet itthon dolgozik. 10-én megállt a szív működése, de „megpöc-cintették”. Uzonka naponként járt be hozzám. Utókezelésre Miskolcra szállított Tamás és Emese. Feleségem Fonyból is látogatott minden nap, vasárnap meg helyettesített a gyülekezetben. November 5-én pedig Sóhajda Levente göncruszkai lelkipásztor hozott haza Fonyba. Dicsőség mindenért az Úr Jézus Krisztusnak!

DOKTORÁLÁSOM MARGÓJÁRA.

Teológiai tanulmányaimat Debrecenben, Sárospatakon, Budapesten, Austinban (Texas) jeles segédlelkészi vizsgával és jeles lelkészi oklevéllel végeztem. Sárospatakon 1951. szeptember 5-én az első, Debrecen 1952. október 2-án volt a második lelkészképesítő vizsgám. Másokkal együtt 1952-től folyamodtunk doktori fokozatért, amit a pártállam nem engedett az egyház csonkítása, fölszámolása, degradálása céljából. A kommunista diktatúra 1963-tól enyhülni kezdett, ezért 1965-ben kérelmemet javaslatokkal, szakdolgozattal együtt újra beadtam. 1968 áprilisában, három év múlva jött a debreceni Teológia válasza, hogy elfogadták kérésemet, és május 13-án konzultációs vizsgára jelentkezhetek. Sikerrel letettem. Mivel 1968/1969-ben Ráski Sándor miskolci püspök úr Amerikába való kísérését nem vállaltam, hogy asszisztáljak, de a gyermek- és ifjúsági konferenciákat folytattam, ezért doktorálásomat leállították, helyette állami, egyházi büntetőeljárásokat indítottak ellenem.

1980 tájától a kommunista szorítás ismét lazult. 1983-ban a Debreceni Teológián ismét próbálkoztam, amire azt válaszolták, hogy ehhez Kürti László miskolci püspök úr hozzájárulása szükséges, amit azonnal megkértem. 1985-ben (két év múlva) Kürti László hozzájárulását adta, amit azonnal és boldogan Debrecenbe elküldtem. 1986-ban (egy év múlva) jött Debrecen válasza, hogy mindent teljesen előlről kell kezdeni. Újra kezdtem. 1987-ben új szakdolgozatot készítettem, a szükséges iratokat mellékeltem, ezeket Debrecenbe elküldtem, amire választ a mai napig nem kaptam.

1990. március hó 18-án okmányaimat visszakértem, de nem adták vissza. Szatmári Sándor tanulmányi osztályvezető titkár sajnálkozva írta, hogy eddigi eljárásért bocsánatot kér, amiért méltatlanul bántak

velem. Az eljáráshoz minden írat és feltétel kész, biztatott, hogy mielőbb fejezzem be.

1991-ben fölkerestem a Debreceni Teológiát, ahol megerősítették, hogy minden rendben van, és a doktori eljárást egyháztörténeti szakon befejezhetem. Ugyanerre biztatott Csohány János szakprofesszor úr is. Közösén kitűztük a témát, vele rendszeresen konzultáltam, szaktanácsa szerint, egyetértésben dolgoztam, és 1994-ben disszertációm beadtam. (Misszió a Tiszán innen 1950–1956 között.)

1995. május 6-án, egy év múlva – a doktori eljárás kezdetétől éppen harminc éve! – Gaál Botond dékán írt. Nem az egyháztörténet, hanem a missziológia tanárának, Bütösi János vendégprofesszornak igen rövid bírálatát küldte el. Ebben azt írta, hogy mivel nincs disszertációmban se kronológiai, se tematikus elrendezés, ezért nem fogadták el, de mindent újra kezdek. Dr. Csohány János szakprofesszor írásbeli véleménye: „Bojtor István: Misszió a Tiszán Innen 1950-1956 című tudományos dolgozata egyháztörténeti disszertációnak alkalmas, alapvető munka, e célra elfogadásra ajánlom. 1996. szeptember 8.”

Válaszlevelemre Gaál Botond dékánnak az volt a véleménye, hogy kérdezzünk meg független szakembereket. Megtettem. Für Lajos történész véleménye: „A könyv biztosan zengő trombita”. Horváth Barna esperes: „A könyv jelentős és értékes munkává érhet.” Kiss Endre József: „Kiadását nyomatékosan ajánlom.” Kováts Dániel: „A dolgozat szerkezete időrendi és tematikai szempontokat követ. Kitűnő tanulságul szolgálhat az egyház munkájához”. Mészáros István püspök: „A legsötétebb korszakban sem szünetel Isten munkája. Milyen fontos tudni ezt”. Dr. Szabó Lajos professzor: „Véleményem szerint a könyv anyaga segédeszköz lehet a kor történéseinek.” Dr. Szij Rezső lelkész, művészettörténész: „Követjük-e a múlt földolgozását, ahogy ezt tette Bojtor István”. Tibori János történész: „A könyv a hívő lélek credója és confessioja. A te gondolatod nem hibrid tudomány, amiről nem térhetsz le.” A Kazinczy Ferenc Társaság engedélyt kért tőlem, hogy a 278 oldalas könyvet kiadja. Természetesen örömmel hozzájárultam.

A miskolci egyházkerületi székházban 1996. december 5-én könyvbemutatóra került sor. Programja: Áhítat, Szabó Sándor lelkész.

Előadások: Csohány János „Keresztyén történetírás”, Kiss Endre József „Történeti kutatás”, Kováts Dániel a „Misszió a Tiszán innen” könyv ismertetése. Énekelt a Károlyi Gáspár Teológiai és Missziói Intézet kamarakórusa, vezényelt Kormány Attila. Megtelt a nagyterem, végül dedikáció és gratulálók sokasága. A könyvet sok kutató forrásanyagként használja. Sárospatakon, a Koncz Sándor tiszteletére szervezett „Váltság és válság” című országos konferencián a jelenlévő tudósok hiánypótló munkának értékelték 2014-ben.

Sem a könyvet, sem a doktori kollégiumi tagságomat egy idő után nem fogadták el. De miért? Mert Csohány Jánost akkor távolították el Debrecenből, szigorúságára hivatkozással. Ő a döntést megfellebbezte, és a zsinati bíróság fölmentette. Miután a témavezető professzor kikerült a Teológiáról, vele együtt bukott Bojtor István is. Még azért is utasítottak el, mert a Miskolci Károlyi Gáspár Teológiai és Missziói Intézet dékánja, a homiletika és missziológia tanára voltam...

Csohány János, aki a doktorok kollégiuma egyháztörténeti szekciójának elnöke volt, 1996 tavaszán örömmel újságolta, hogy a Budapesti Teológián nincs akadálya a doktori eljárás lefolytatásának. Dr. Ladányi Sándor szakprofesszor igen szívélyesen fogadott és biztatott, hogy kérelmemet azonnal nyújtsam be. Benyújtottam.

A Teológia dékánja, Tenke Sándor kétszer is visszautasított, hogy Hegedűs Loránd püspök úrral egyetértésben jelentkezésemet nem fogadják el, mivel a Károlyi Gáspár Teológiai és Missziói Intézetben homiletikát és missziológiát tanítok. Használhatom a Drs. címet, amit tisztelettel mellőzök, hivatkozással Barth Károly kiváló dogmatika professzor véleményére: „Rövidesen belépek az üdvösségre és a kitüntetéseimet, doktori címemet le kell tenni a mennyország bejáratánál.” (Történetét megírtam a 2003-ban megjelent „Az ítélet” című könyvemben.)

KAZINCZY FERENC TÁRSASÁG

Gönruszkán 1964 és 1985 között sokat foglalkoztunk azzal, hogyan mentsük meg a Kornis–Krajnik–Kazinczy házat. Az épület a falu közepén fekszik, 1450-től van adat róla, és egy Borsos István művész által készített Kazinczy-szobor búslakodik előtte. Ez ügyben felesé-

gemmel, valamint Kovács Pál presbiterrel Sátoraljaujhelyen megke-restük dr. Kovács Dániel főiskolai tanárt, aki barátságosan fogadott. Amikor a Kazinczy-kúria történetéről esett szó, Kovács Dániel azt mondta, hogy éppen most foglalkozik a Kazinczy Ferenc Társaság fel-újításának gondolatával. A házat nem sikerült megmenteni, mert Maczó Ágnes, az országgyűlés későbbi alelnöke közbelépett, hogy az egyház kocsmát akar belőle csinálni. A házat megvásárolta, majd to-vább adta egy gázszerelőnek. Vállalkozása csődbe jutott. Kazinczy Fe-renc szép mellszobrára autógumit akasztottak.

A Kazinczy Társaság 1985-ben megalakult. Elnöke dr. Kovács Dá-niel, titkára dr. Hógye István levéltár-igazgató (Sátoraljaujhely), Fehér József múzeumigazgató, valamint Gulyás Mihály író, Nagy Géza nép-rajzkutató, Szabó Sándor múzeumigazgató (Encs) és Bojtor István lel-kész feleségével együtt voltak az alapító tagok. Később megválasztot-tak a Társaság alelnökének, és ezt a feladatot örömmel vállaltam 2018-ig. Mert felettem is eljárt az idő, lemondtam. Kovács Dánielnek kö-szönhetjük az első körlevelet és a Széphalom évkönyv megjelenését, amit 2016-ig ő szerkesztett.

Szabadegyetemet és más jeles összejöveteleket tartottunk Gönc-ruszkán, majd Fonyban, Abauj történelmi helyein. Balog Zoltán főta-nácsadó is tartott templomunkban előadást. Sok emlékezetes alkal-munk volt. Hálaadó istentiszteleten 2004-ben igehirdetéssel szolgált dr. Csiha Kálmán erdélyi püspök úr. 2006-ban Bocskai István fejedelemről megemlékezés. Kassát Orémus Zoltán lelkész-esperes képvi-selte. A Bocskai Szövetség képviselői Hajdúszoboszlóról is eljöttek. A beregszászi református egyház énekkara szolgált. 2010-ben hagyo-mányörző testvértelepülési találkozó, 2011-ben Rákóczi Ferenc emlék-ülés, 2012-ben szabadegyetem. 2013-ban Kassai Napokat tartottunk, amit Erdélyi Géza felvidéki püspök nyitott meg igehirdetéssel. Elő-adást tartott egyebek között Csáky Pál felvidéki EU-képviselő, Oré-mus Zoltán, Kassa esperese. Balog Zoltán miniszter dedikált könyvek-vel ajándékozta meg az előadókat. 2014-ben világháborús emlékülés, amelyen Tőkés László püspök, EU-képviselő előadást tartott és meg-kapta a marosszentimrei templom két méter nagyságú faragványát,

amit Égerházi László faragóművész Erdőbényén készített. Augusztusban még „A mi falunk” címen tartottunk konferenciát, Hörcsik Lajos volt lelkipásztorra emlékeztünk. A fia, Hörcsik Richard országgyűlési képviselő beszélt édesapjáról. A Laudate Dominum kassai kórus több alkalommal adott hangversenyt. A sátoraljaújhelyi Lavotta Kamareaegyüttes is gyakran muzsikált fonyi templomunkban Dombováry János vezetésével. Basky István énekművész szívesen dicsérte az Urat Fonyban csodálatosan szép tenor hangjával. Kormány Attila hazajárt ide a Lévay Gimnázium kórusával gyakorolni. Szerepelt még a „Régi zenei együttes” Encsről, Czentrár Ferenc Miskolcra; mint régi tanítványom tárogatójával hívogatott az alkalmakra.

Károlyi Gáspár Teológiai és Missziói Intézet Budapest 1991–1994. Miskolc 1994–1997.

ARNIE MAVES

Fony, 2000. január 24., 11 óra.

1989. február 10 délelőtt, péntek, Szerencs vasútállomás. Berobogott Miskolc felől a személyvonat, és a ruhájáról, csomagjáról, megjelenéséről messziről felismerem, amint leszáll a lépcsőkön. Arnie Maves vidám, amerikai keresztyén Floridából. Azonnal bizalmasan tájékoztat, hogy Görögországban és Erdélyben titkos bibliaiskolákat tart, amelyeknek vezetője, tanára volt. Megtéréséről, családjáról és mindenről beszélt. Bepréselődünk a kis szolgálati Trabant gépkocsinkba. Testvéreket látogatunk Szerencsen, Abaújszántón, Hernádbúdön. Ő figyelmeztet:

– Aztán nehogy kocsit kérj tőlem, mert csak prédikálni jöttem, pénzt nem hoztam.

– Nem, nem vártam tőled kocsit, mert evangélizálni jöttél.

Utazás közben több problémánk adódott az autóval. Az első kerék Gibarton kiesett, az ajtó váratlanul kinyílt, de szerencsésen megérkeztünk, bezötyögtünk Göncruszkára. Később meglepetéssel tapasztaltam, hogy ha Arnie Trabantot látott, mindig a gyomrára tette a kezét...

Világosan, egyszerűen hirdette az ígét Göncruszkán, Fonyban, Korlátón, Zsujtán, Göncön, Szegeden, Makón, Miskolcon és Budapesten stb. Evangélizált és tanított Apagyon, a Vasárnapi Iskolai Szövet-

ségben. Bejárta Magyarországot, vidámságával, extra egyéniségével, rendkívüli pedantériájával vonzó egyéniség volt. Csupán a szobáját találtuk iszonyúan rendetlennek. Ő hozott össze Robert Rappal mondván neki, ha valamit akar Magyarországon, akkor Bojtor Istvánt keresse fel.

Trabantunk után új Skoda gépkocsira váltottunk, mert 1996 őszén elfogott a félelem, hogy: „Uram, ezzel a járgánnyal hogyan vészeliük át a telet három gyülekezetben?” November végén Arnie értesített, hogy egymillió forintnak megfelelő pénzt hozott bankon keresztül új kocsira. Akkor egy nyugati szisztémájú Skoda 1.400.000 Ft-ba került. Ez volt a legolcsóbb, és az Úr megadta a hiányzó összeget is.

1997 októberében három napig vendégei lehettünk Floridában, Pensacola otthonában. Meglátogattuk a városban azt a férfit, aki a Skoda vásárlására az adományt összegyűjtötte a presbiteriánus egyház-községben. Halálos betegen feküdt. Még volt ereje a közös imádságra. Köszönetet mondtunk az Úrnak és neki. Arnie-nak pedig megbocsátottam, hogy nem tartotta be ígétét: „Aztán nehogy kocsit kérj tőlem...” Nem kértem, nem is vártam tőle kocsit. Evangélizálni hívtam. Ez a Skoda 1996 karácsonyán egy ráadás volt Istentől.

ROBERT RAPP

Két év múlva Arnie hozott össze bennünket Robert Rappal. A miskolc Tiszai pályaudvaron a bejáratnál vártam. Gyorsvonattal érkezett Budapest felől. 1990. november 3. szombat. A peronon azonnal felismerjük egymást, gépkocsival utaztunk tovább Göncruszkára. Úgy képzeltem, hogy a tipikus amerikai nyájassággal kezdi elbeszélését utazásáról, aztán engem kérdez. Ehelyett azonnal szívósan rátért a lényegre, hogy missziói iskolát akar Magyarországon három célból. Először Krisztus dicsőségére. Másodszor református egyházunk ébresztésére. Harmadszor magyar népünk javára. Az Úr csodálatos ajándékaul fogadtam el az ajánlatot. Később a Westminster Mission és a Magyar Református Misszió szóban és írásban megerősítette az egymással való közösséget Krisztusért, egyházáért, a magyar népért. Ez az Intézet az államosított (1948) Református Missziói Akadémia jogutódja lesz, amit Budapestről Hajdúböszörménybe költöztettek és azután beszüntették.

Integrációs kérelmünket, amiben semmi anyagi juttatást nem kívántunk, beadtuk Sárospatakra a Tiszáninnen Egyházkerület vezetésének, a Zsinat elnökségének Budapestre és Tőkés László püspöknek Nagyváradra. Szóban és írásban benyújtott kérésünkre egyáltalán nem válaszoltak, vagy pedig igent meg nemet mondtak egyszerre. Ez a Missziói Akadémia nem volt kíváncsi református egyházunkban.

Kifogásolták, hogy mi lesz, ha mindenki csinál egy teológiát. A lelkész túltengés idején hová helyezzük a végzeteket? Pontatlan az alapszabály, amit a Sárospataki Teológiáról másoltam le. Előbb jogilag, szervezetileg kellett volna rendezni, és csak azután kezdeni a tanítást stb. Mindezek mondván csinált kérdések.

DIÁKOK ÉS TANÁROK

Akadémiánk Budapesten az Őrsvezér tér közelében, a Gyógyszertár úton kezdte meg működését. Németh Géza kapta meg az államtól a katonai telepet. A barakkok sorában lehetett válogatni előadó termeket, szálláshelyeket, vendégfogadásra alkalmas helyiséget, fiú szálláshelyet és mosdót. Nagy konyha és ebédlő várta a vendégeket. Bőséggel jutott szálláshely a Budapesten tartózkodó erdélyieknek. A hivatalos ügyeket külön épület helyiségében intéztük. Nagy előadói teremben tartottuk összejeveteleinket. Főleg erdélyi fiatalok jöttek 18-30 év közöttiek. A felvételin fontos kérdés volt az, hogy milyen közösséged van Jézus Krisztussal. Csak a helyes választ adókat vizsgáltuk intelligenciából. Lelkesi ajánlólevelet kellett hozniuk. Fiúhallgatók jöttek. Általában puritán légkör uralkodott.

Előadások: Németh Géza: Ekléziasztika, Czanik Péter: Héber nyelvtan, Pánczél Tivadar: Görög nyelvtan, Csohány János: Egyháztörténet, Bojtor István: Homiletika és missziológia, Máté János: Ének zene. – Az állandó előadókon kívül sok látogató és előadó volt, egyebek között Hegedűs Loránd püspök is többször. Robert Rapp rendszeresen jött át USA-ból és tanított. Dr. Kovács Dániel is tartott irodalmi előadást. Takács Tamás hajdúszoboszlói lelkész és felesége Bojtor Emese meglátogattak és diákjainkkal beszélgettek.

Az iskola 1991 és 1994 között Budapesten, a Reménység szigetén működött.

1994 és 1998 között Miskolcon, a Baross u. 13-15. szám alatt működött az Intézet. Nagy átalakítások mellett virágokkal is szépítettük a területet. Amíg Miskolcon az épületet renoválták, addig 1994 őszén Fonyban folyt a tanítás az ifjúsági tábor helyén. A fiúk magatartására itt is Gina néni őrködött. Rendszeresen tartottunk gyülekezeti kiszállásokat. Nagyon kedvelték a „károlyisokat.” Hetente jártak kórházakba, iskolákba, ifjúsági közösségekben szolgáltak, sőt börtönben is.

Miskolcon tanárok voltak: Miskolczi József héber, Benke György görög, Mátyás Sándor újszövetség, Bojtor István homiletika, missziológia, Csohány János egyháztörténet, Lénárt Attila irodalom, Kormány Attila ének, zene, kórus. Intenzív angol nyelvoktatás is folyt. Horváth László informatikát, felesége Ilike gépírást tanított. Szabó Dániel egyházkerületi főgondnok nemzetközi szolgálatairól számolt be. Dr. Robert Rapp rendszeresen tartott előadásokat amerikai munkatársakkal. Dékánja voltam az Intézetnek, feleségem az élelmezésben volt munkatárs. Dr. Bartha Árpád főorvos intézte az egészségügyi problémákat, beleértve a kórházi kezelést is. Végül Erdélyből szereztünk szakácsnőt, a kedves Marika nénit.

Az iskolánk a Magyar Református Missziói Szövetség keretében működött, de Akadémiánk nem volt kíváncsi református egyházunkban. Lényegében irigyelték az iskolát. A helyzetet 50 %-ig Robert Rapp, másik 50 %-ig a magyarországi református egyház akkori vezetői rontották el. Rapp az Egyesült Államokban egy konferencián hallgatta Hegedűs Loránd püspököt. Megkérdezték tőle, hogy miről prédikál? Azt válaszolta tréfásan, hogy arról, amiért fizetnek. Ekkor Robert Rapp nekitámadt, hogy pénzért végzed a mennyei küldetést. Hegedűs „arról biztosította”, hogy amíg ő a Zsinat elnöke, addig Rapp kérését nem fogadják el. Ez az iskola ügyének a háttere. (A Hajnal újság 1996. évi különszámában olvasható.)

A misszió iránt érzéketlen lelkészek, egyházi vezetők, szűklátókörű keresztyének irigykedtek. 1997-től az új zsinati elnökségben Bölcskei Gusztáv és Kálmán Attila főgondnok vették át a vezetést. Kálmán Attila 1997 augusztusában ezt mondta: „Pistám! Megbeszéltem Bölcskei püspök úrral, minden rendben van. Kérvényeketek adjátok be, elintézik és befogadnak titeket.”

Azonnal kérvényt írtam, de már elkéstem. Mert a helyzet másik 50 %-át Robert Rapp rontotta el türelmetlenségével, keményfejűségével. Elhatározta sziklaszilárdan, hogy nem vár tovább, új felekezetet alapít, a Westministeriánus Egyházat. A hallgatók agyát átmosta, hogy csak ő az egyetlen igaz presbiteriánus, református Magyarországon. Könyvében, körleveleiben világszerte azt írta, hogy a magyarországi Református Egyház egészében bűdös szagú hulla, a püspökök mind „kurvák” (sic!), mert a püspökök mind lefeküdtek a marxizmusnak, a szocializmus korszakában. Ezért egy önálló intézet alapítására ügylvédet kért föl.

A Rapp miatti feszültségben éjszakákat álmatlanul virrasztottam át, imádkozva. Többször is felmondtam, hogy nem tanítok itt tovább. Megvert kiskutyaként feküdtek a lábamhoz, nyüsztítve kérték, hogy maradjak, bocsánatot kértek. Azután Rapp folytatta agresszív harcát a magyarországi reformátusok ellen. Neki nem a római egyház, nem a sátáni kultuszok, nem az ateisták lettek az ellenségei, hanem csak a reformátusok. Rapp szadista hajlamú, szereti porig alázní, vérbe fojtani azokat, akik ellene állnak akaratának. Aki szembeszállott vele, az a világ leggonoszabb embere. Aki segített neki meghajolva, az a világ legjobb embere volt.

Az intézetet 1992 és 1999 között kb. negyven diák hagyta el önként, vagy miután Rapp jól megkínózva a fiúkat, kicsapta őket. Egy részük egyetemen tanul tovább Erdélyben és Magyarországon. A sárospataki és kolozsvári teológiára is mentek át. Öten Komáromba iratkoztak be a teológiára, akiket a Magyar Református Missziói Szövetség, amerikai keresztyének támogatásával, lelkileg, anyagilag segítettek. Komáromban: Antal Attila, Bartha Attila, Fábián Tibor, Geréb Géza, Paál Károly tanult.

A „szívvel lélekkel együtt munkálkodó” Magyar Református Egyház, mint a Generális Konvent tagja, semmisnek tekintette a Komáromban kiadott diplomát. A világon mindenütt elfogadták, csak Erdélyben nem, ahol lassú lopakodás után lehettek gyülekezeti lelkipásztorok. Nemes Csaba diákunk, Tőkés László magyarországi irodájának vezetője, budapesti lelkipásztor lett.

Rapp végül megalapította a presbiteriánus (református) egyházat Miskolcon, a Tiszai pályaudvar közelében, a Kartács utcában. Szőke Imre lett a lelkipásztor. Miskolci központtal Magyarországon, Kárpát-alján és Erdélyben munkálkodnak helyenként. Az Úr áldja meg őket!

A fiatalok agyát könnyű átmosni, két dologgal befolyásolni. Először is bemutatjuk a „mumust”, ami a református egyház, amit támadni kell hőiesen, megalkuvás nélkül, bátran. A fiatalok szívesen küzdenek az „igazságért”, amit kizárólag és elszántan Rapp képvisel. A második „alapos indok” a pénz. Akik Rapp mellé beálltak, azokat, ha szerényen is, ő fizeti dollárban.

De meddig?

A spiclirendszer 1997 első felében alakult ki. A kommunizmusban is utáltam a besúgókat! Följelentettek Rappnál, hogy tagadom a Biblia isteni, Szentlélektől való inspirációját. Persze, ez nem igaz, de némelek „jó fiúk” kívántak lenni és fizetségért besúgtak. Feszültség, bizalmatlanság támadt közöttünk, de hét évig alkalmas, biblikus teológus voltam. Rapp jól látta a magyarországi Református Egyházat. Én is olyan elesettnek ítélem, mint Jeremiás próféta, aki ostromozta a zsidókat a babiloni fogság előtt. Akkor mi a különbség? Az, hogy Rapp örül a reformátusok nyomorúságának, amit én is látok, de sírok Jeremiás prófétával a romlás miatt. A próféta nem örömmódát zengett Babilon győzelmén, hogy neki lett igaza, hanem megírta a Sirmak könyvét.

A református Egyház gyalázata, az én gyalázatom is, dicsőségének meg örülök.

Rapp keresztyén ember, mert Krisztust hirdeti és szolgálja, de nem veszi figyelembe a magyar helyzetet. Önző, akaratos, saját magát keresi. Első feleségétől elvált. De nem volt őszinte, mert mondhatta volna 1990-ben, azért jött Magyarországra, mert új egyházat kíván alapítani, Krisztusért és a megélhetéséért. Azért fizetik amerikai keresztyének, az a foglalkozása, hogy méltó díjazásért egy új egyházat létesítsen Magyarországon. Ez a Miskolci Presbiteriánus Gyülekezet megalkulásának magyarázata.

Életem legszebb hét éve volt, amikor homiletikát és missziológiát taníthattam kedves tanítványaimnak. (Fony, 2000. január 24.)

A második évezred, a XXI. század!

KORSZAKVÁLTÁS

Fony, 2001. január 1.

A korszakváltás 1945-ben, a második világháború befejezésével kezdődött. Politikában a nemzetek vezetői keresni igyekeztek egymást. Megalakult az ENSZ, a NATO, vele szemben a Varsói Szövetség. 2003. április 12-én Magyarország is belépett az Európai Unióba. A világbéke Amerika, Kína és Oroszország szövetségeseitől függ. Az atomkutatás kényelmünket szolgálja, vagy mulandóságunkra emlékeztet. A csak magával törődő ember társadalmi helyzete, és a közösségi társadalmi rend kezd kialakulni. A kistermelők, iparosok is a vállalkozó államhoz, vagy a milliomosok céljaihoz igyekeznek alkalmazkodni. A szocialista diktatúrát és királyságot fölváltotta a polgári demokrácia, amelyben az emberek többségének véleménye „irányítja” a társadalmat, ha egyáltalán érdeklődik a közösség dolgai iránt. Kérdés, hogy a jogállamiság vagy európaiság eszméje uralkodik el rajtunk a jövőben?

A korszakváltás felgyorsult. Még őrzöm édesapám gerundiumát, azt a botot, amivel a debreceni diákok tűzoltásra indultak valamikor. Azután megalakult az önkéntes tűzoltóság, vizeshordókkal és kézi fecskendőkkel. Ma pedig a tűzoltók modern autóval, feszítő-, vágóeszközökkel, emelőkkal éjjel-nappal készenlétben vannak. A második világháborúban még vezetékes telefont használtak. A mai okos telefon a beszélgetésen kívül adatok tárolására, fényképek készítésére és világításra is használható. A GPS nélkül autósok nem közlekednek, a gyermekek interneten játszanak.

Mit, kit hirdetnek, képviselnek az egyházak? A múlt nevezetes hőseit? Mit csinál az irodalmár? Mit képvisel a zene? A lelkészek és egyházi vezetők tekintélye csökkent. A templomba látogatók száma cserélődött, amiről a lekipásztorok is tehetnek, mert fontosabb az intézmény szervezése, fönntartása, mint az evangélium hirdetése. Elmúlt a puritán fegyelem, úgy a magatartásban, mint az öltözékben. A felgyorsult világunkban egyedül a Krisztus evangéliuma tart meg és ad életcélt.

MEGÖREGEDTEM

Eddig csak tervezgettem, mert a jelen és jövő foglalkoztatott, most 72 évesen tapasztalom, hogy megöregedtem. Emlékeztet rá a testi fáradtság és olyan lelkiállapot, amikor sűrűn felvillannak előttem a múlt eseményei. A jövőben inkább az üdvösség érdekel, mint e földi világ.

Testi erőtlenség szorít az izmok merevedése és az érszűkület a trombózis miatt. Szívdobogásom néha aritmikus, kihagy, néha perceként át felgyorsul, kibírhatatlanul kalapál. Mellkasomban szívem tájéka szorít, fejgörcsök vesznek rajtam erőt. Két karom zsibbadt, mozgásom lassult, fáradékony lettem. Úgy érzem, hogy halálközelben járok, de a halál csak egy függöny, egy lepel, amin átlépve érünk az örökkévalóságba. A halál közelsége néha szorító, fájdalmas érzés. Utolsó életösztönnel kapaszkodunk a földiekbe.

Abszolút nincs félelmem a haláltól, mert olyan dicsőségesen ragyog előttem a mennyország fénye, ahol angyalok fogadnak, és örökké örülnek, Jézus érettem bemutatott áldozatáért!

TAPASZTALATOK

Múltba merengés: mintha oda térnénk vissza, ahonnan elindultunk. Bármerre járok, abban az elmúlt időket látom. Okány, Takács Mihály nagyapám hengermalma, ahol az első emeletről ugráltunk le a kiöntött búza tengerbe. Debrecen, Hungária Hengermalma, amelynek raktártetőjét másztuk az öcsémmel szorgalmasan. Berettyóújfalu, ahol laktunk, és ahol vármegyei tűzoltóparancsnok édesapám vitt magával ellenőrzésre autóval, Bihar megyébe. Tetszett, hogy a tűzoltók haptákba vágták magukat édesapám előtt.

Debrecen, Bánffy út 2. szám alatti a szép, emeletes villalakást élveztük, amelybe 1938-ban költöztünk be.

Miskolc, Arany János út 2, ahol szüleim Kormány Károly sógoroméknál, Mancika nővéremnél laktak. A földszinten állva a lift bejáratánál búcsúztam édesanyámtól nagy derűsen 1981 őszén utoljára.

Debrecen, Piac út 64, ahol apósom Toókos Gyula tábornok és családja lakott egy ideig. A Nagytemplomban konfirmáltam, Révész Imre püspök áldott meg kézrátétellel is. Debrecen, ahol tanultam középiskolában, aztán az egyetemen. Kollégium, kántuspróbák.

Göncruszka: templomvakolás, meszelés, karzatgerendák faragása, padlózás téglával, gyülekezeti napok és rendezvények. Parókia, gyülekezeti ház meszelése, virágoskert, evangélizációk. Ifjúsági illegális konferenciák. Evangéliumi könyveket hoznak a külföldi testvérek, az éj közepén csempésztük át a mi kocsinkba a falutól távolabb.

Halotti anyakönyvi kivonatok. Ifj. Bojtor István fiunk: 1959. Takács Mihályné nagymama: 1963. Idős Bojtor István: 1974. Felesége, drága édesanyánk, Takács Margit: 1981. Főgondnokunk, dr. Kormány Károly járásbíró, majd ügyvéd: 1991. Bojtor Lajos, öcsém: 1994.

Házasságkötések. Takács Tamás és Bojtor Emese: 1977. november 12. Mátyás Sándor és Kiss Katalin: 1987. október 2. Dévay Ferenc és Bianki Izabella: 1984 november 25.

Göncruszkai hirdetőtábla, amelyet saját anyagomból faragtattam, új posta, amelynek építése után sokat futkostam. Petőfi utca, amelynek homokos kavicsát sajátkezűleg hintettem. Művelődési házban nagy zenei és kulturális rendezvények. Kazinczy-ház, amelyet fogadónak és múzeumnak kívántuk berendezni, de Maczó Ágnesék (az országgyűlés volt alelnöke) megakadályoztak közbelépésünkkel, azóta is tovább romlik céltalanul.

Az öreg előtt világosodik, megszépül a múlt, homályos a jelen, érdektelen a földi jövő. Oda érkezünk vissza, ahol elkezdődött. Akiben pedig a Szentlélek lakozik, az ag gondolkodásában, magatartásában friss maradhat öreg korában is.

Göncruszkaról 2000. augusztus 27-én búcsúztam délelőtt, negyvennégy év után. V. Mózes 31,1-2 verseivel. *„Százhusz esztendő vagyok ma, nem járhatok többé ki és be.”* Délutáni ünnepélyes istentiszteleten Takács Tamás hajdúszoboszlói lelkész, vőm és felesége, Bojtor Emese lelkész leányom szolgáltak. Ha Göncruszka az „én gyülekezetem” lett volna, most megszakadna a szívem. De ott is az Úr nyáját, nem a sajátomat pásztoroltam.

Tapasztalatom az is, hogy a hitetlenek nagy többségét – sajnos a keresztyénekét is – az önzés, a kitűnni vágyás, az érvényesülés motíválja egy életen át. Az értelmiségiek, tisztviselők, fizikai munkások, lelkészek, teológiai tanárok, egyházi vezetők arra panaszkodnak, hogy nem becsülték meg őket. Engem is kísértett ez a gondolat és ta-

lán nem csak kísértés, hanem súlyos realitás is volt. Kitűnő tanulmányi eredményeimre tekintettel *„én azt gondolom, hogy semmiben sem vagyok alábbvaló a fő-fő apostoloknál”*. II Korintus 11,5.

Az átlagember úgy kíván felül maradni, érvényesülni, vezető szerephez jutni, hogy mocskolja, földre nyomja a felebarátját. Professzorok és püspökök jó pontot szereztek azzal, hogy 1950-ben eltávolították a hitvalló teológusokat a debreceni egyetemről. Hívó testvérek is bírálgattak, hogy eltévelyedtem. Aztán azért ítélték el, mert a Károlyi Intézetben tanítok.

Nemcsak a politikusok, vezető emberek „színeváltozásait” láttuk 1990 után, hanem keresztyénekét is. A szocializmusban békepapssággal egyengették karrierjüket, 1990 után a békepapok „missziósok” lettek. Komjáthy Aladár volt esperes a zsidómisszióval, Benkő György volt abaúji esperes az izsákos misszióba dobta magát a karrierért. A hívők némelyike is úgy váltott irányt, ahogy érdeke diktálta. Bethánista, egyházkormányzati, Biblia-szövetségi, karizmatikus vagy más lett. Jézus mondja, aki magát meg nem tagadja, nem lehet az én tanítványom. Keresztelő János bizonyos volt abban, hogy Jézusnak növekedni kell, neki pedig alábbszállani, mert arra sem méltó, hogy az Üdvözítő saruja szíját megoldja. Aki magát megalázza, Isten felmagasztalja azt – odafent a mennyben. A Szentlélek jelenlétében nem önmagunkat hirdetjük, hanem Jézusunkat dicsőítjük.

2000-ben Istentől kapott jelentősebb események. A Magyar Református Missziói Szövetség konferenciákat tartott tavasz folyamán, Miskolcon, Debrecenben, Tatabánya-Bánhidán, Budapesten és Tenkén. Nyári főleg ifjúsági konferenciák voltak Fonyban májustól szeptemberig. Augusztusban megjelent Bojtor Istvánné Toókos Uzonka „Fony” című könyve. Templomrenoválás kezdődött Fonyban. Az oldalfalakat nedvességet gátló anyaggal konzerváltuk, a padokat és az alapot fölszedtük, a teljes fundamentumot cseréltük. A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma 2 millió forinttal támogatott. A padokat renováltuk, csiszoltuk, kézimunkákkal borítottuk Szabó Sándorné Erzsike, többszörösen kitüntetett iparművésznő terve alapján. Úrasz-tali és szószékterítő készült, hangosítással láttuk el a templomot.

Summarum

KRISZTUS, EGYHÁZ, NEMZET

Ma is olyan egyszerű, gyermeki hittel szeretem az Úr Jézust, mint megtérésem pillanatában. Valami nagyot képzeltem magamról, így kényszerültem a jövőndőbe, de a legnagyobb kiválságom az, hogy Jézus kezében vagyok. Nem pesszimizmus, hanem valóság az, hogy e világ tekintélyesei, kincsei egyre értéktelenebbek előttem. Amikor elválunk családtagoktól, feleségtől, barátoktól, mindentől, akkor fényesebben ragyog előttünk a legcsudálatosabb világosság, Urunk Jézus Krisztus.

Hármas életcélt adott Isten, ami a küldetésem, feladatomban lényege volt: Krisztus, egyház, nemzet.

Az első az evangélium, Krisztus hirdetése, hogy a hitetlenek, név szerinti vallásosak megtérjenek. Személyes Megváltójuk legyen Krisztus, szolgálják, hirdessék, dicsőítsék Őt. Növekedjenek a kegyelemben és ismeretben. Ide tartozik az is, hogy szerettem volna Istenünk akaratából egymáshoz közelebb vonni a keresztyéneket, munkálni az egységet közöttük. Ezért látogattam őket, rendeztünk konferenciákat, összejöveteleket.

A második feladatomban református egyházunk ébresztése, megújulásának munkálása. Ezért vállaltam egyházlátogatást, előadói feladatot, lelkesíti és gyülekezeti konferenciákon előadást, igehirdetést, valamint tudományos íráskészítést.

A harmadik feladatomban magyar nemzetünk felrázása, tanítása, ön-maga becsülése. Ezért végeztem zongoratanítást ingyen, illetve minimális jövedelemért. Ezért rendeztünk orgonahangversenyeket, irodalmi, kulturális ankétokat, orvosi találkozókat.

Tudom, hogy mindezeknek csekély az eredménye, a hatása, mert csak göncruszkai, illetve fonyi perspektívában munkálkodtam. Egyedül Isten tudja az eredményt és eredménytelenséget, Ő látja a gyümölcsöket. Én csupán magvető voltam parányi területen. Az ígét hirdettem, Krisztusra mutattam, és vagy meghallgatták, fölnéztek Rá, szívükbe fogadták az Urat, vagy nem. Isten dolga a megfogadás és növekedés.

Végül szólnom kell Isten vezetéséről, mert voltak események, amelyeket másként képzeltem és tervezgettem.

A jelentős dolgokban mindig az Úr vezetett.

A szenvedésről, megpróbáltatásról írtam 1947. december 17-én: „Az a sejtelem él bennem, hogy megölnék az Úrért, de jó lesz.” 1949. március 25-én: „Soha sem láttam még úgy azt a dicsőséget, hogy egy ember ellobban Jézusért. Köszönöm, Uram, hogy így végeztél rólam, dicsőítessek a Te neved”.

Az Úr fölkészített erre. Kitűnő bizonyítvány ellenére engem is kicsaptak a debreceni teológiáról. Még Göncruszkára sem óhajtottak engedni lelkipásztornak. Ráski püspök 1977 elején rám ordított: „Ott akarsz elrohadni Göncruszkán? Vagy kivágjalak egy rongyabb helyre?” Nem engedték, hogy nagyobb gyülekezet meghívását elfogadjam. 1990 tavaszán, a fordulat után Benkő György esperes féltékenységből azt sem engedte, hogy hivatalos egyházmegyei gyűlésen, hivatalos jelentésemet felolvassam, elmondjam.

Magyarországon 1970 és 1980 között tetőzött a pünkösdisták háborúja. Ez volt a „gyász évtized”. Hívó testvéreim hangadó csoportja ördögi tévelygésnek ítélte az Úr csodáit. 1990-ben jelentős számú baráti kör Sárospatakra teológiai tanárnak, Abaújban esperesnek, sőt kerületünkben püspöknek ajánlott, amit a hívők közül néhányan, a nem hívők közül pedig gondosan keresztülhúztak. Földi karrierem tehát ennyi: Debrecenből indultam el és Sárospatak, Budapest, Austin (Texas), Göncruszka helyiségeken át megérkeztem Uzonkával együtt Fonybá. Örömmel, békességgel vagyunk itt, és azt sajnáljuk, hogy 40 gyülekezeti tagból kb. húszan járnak templomba.

Akik kegyesen élnek a Krisztusban, azok sok jóban részesülnek a földön és szenvedniük is kell. Sok nyomorúságon át érjük el az üdvösséget. Áldom az Urat, hogy időben felkészített a megaláztatásokra, hátrátételre.

A MISSZIÓ

Naplómba írtam 1951. július 25-én: „Tudjuk, Isten nem hazudott. Lassan készülgetünk a misszióra.” Bejegyeztem 1951. augusztus 15-én a Naplómba V Mózes 12,1-3 verseit, mint Istennek határozott elhívását a misszióra. *„Ezek a rendelések, amelyeket meg kell tartanotok... pusztítsátok el mindazokat a nemzeteket, akiknek az urai lesztek, - akik szol-*

gáltak az ő isteneiknek.” Mi akkor Afrikára, illetve Madagaszkárra gondoltunk, az Úr pedig Magyarországra és a szomszédos államokba rendelt bennünket.

A teológiában belmisszióról és külmisszióról tanítanak. Úgy magyarázták, hogy a belmisszió határon belül, a külmisszió az anyaországon, határon kívüli, pogányok között végzett szolgálat. Magyarországon „keresztyén állam”. Ma már a korrekt evangéliumi teológia szerint, belmisszió egyházon belül történik. Pl. ifjúsági munkában, családlátogatásban, beteggondozásban stb. végzett szolgálat. Külmisszió az egyházon kívül vállalt feladat, pl. utcán, munkások vagy értelmiségiek között evangélizáló térítés, de nemcsak határon belül, hanem azon kívül is lehet.

Uzonkámmal Madagaszkárba készültünk a párizsi Református Missziói Szövetség, dr. Foltz titkár hívására, Isten pedig Göncruszkára, Magyarországra és más államokba küldött bennünket. Göncruszkan 80-120-an jártak az ifjúsági összejövetelekre, továbbá Erdély, Felvidék, Lengyelország, Kelet-Németországban tartott ifjúsági konferenciákra. Az Úr missziói elhívása valóság lett életünkben. 1989-től a Magyar Református Missziói Szövetség szolgálatában állok, és 1985-től mai napig a göncruszkai és fonyi gyermek- és ifjúsági táborokat legálisan, illegálisan tartjuk.

Vívódásaim között Isten megmutatta, hogy Toókos Uzonkát rendelte mellém feleségül. Naplómba jegyeztem 1949. augusztusában Példabeszédek 5,15-21. verseit. *„Igyál vizet a te kutadból, egyedül a tieid legyenek, örvendezz a te ifjúságod feleségének.”* „Hiszem, hogy Isten kegyelméből házassági kérdésem örökre elintéztetett.” Néha voltak lelki távolságok, véleménykülönbségek közöttünk, de a Krisztusért életünk kockáztatásával végzett szolgálatokban mindig teljesen azonosak voltunk. Akkor is, amikor szüleink, legközelebbi testvéreink óva intettek egy-egy bírósági ítéletet hozó tárgyalástól, látogatástól, hívó testvérek egy része pedig fölényesen kritizált. Csak a szakértők állapíthatják meg, hogy mikor lobban el a szerelem. Öt vagy tizenöt év után? Én „dilettánsként” annyit tudok, hogy 72 éves fejjel is fellángol bennem az Uzonkám iránti testi-lelki vonzalom.

Hiszem, hogy Krisztus választott ki és hívott el az Ő szolgálatára.

Idejében felkészített magának, engem alkalmatlan eszközét, és adott helyen, pillanatban felhasznált az Ő dicsőségére. Ha én mindent megtettem az Úrért, akkor elmondhatom Jézusunk ígését, hogy haszontalan szolga vagyok, mert csak azt tettem, ami kötelességem volt. De az Úr Jézus arról a szolgáról is beszélt, aki szaporította a gazda vagyonát, és amikor visszajött utazásából, így szólt hozzá: *„Jól vagyon jó és hű szolgám, kevesen voltak hű, sokra bízlak ezután. Menj be a te uradnak örömébe.”* Máté 25,21.

Éltek és szolgáltak előttünk keresztyén testvérek. Szűkre szabott időnkben elkezdtük és befejezzük munkánkat. Parányi építőkövek voltunk Isten földi anyaszentegyházában. Dicsőség az Úrnak, Aki ennyire is méltatott bennünket.

„Ama nemes harcot megharcoltam, futásomat elvégeztem, a hitet megtartottam. Végezetre eltételezt nekem az igazság koronája, melyet megad nekem az Úr.” II Timóteus 4,7-8.

EGY KIS PSZICHOLÓGIA

Fony, 2002. január 1.

Különféle gondolkozású, lelki-szellemi örökséget hordozók számolgatják életük utolsó éveit, hónapjait. Elsők a beszűkültek, akik önmaguk mikrovilágába zárkoznak, csak a saját parányi, pillanatnyi dolgok érdeklik őket. Általában morognak mindenkire, az ápolókra, orvosokra és segítőkire. Minden gondjuk az evés, az alvás, és napi eszüközeikhez görcsösen ragaszkodnak, nehogy valaki ellopja azokat.

Az öregkor másik típusa, hogy csak a múltra emlékeznek, és arról beszélnek. „Amikor én még fiatal lány voltam. Az én apám és anyám úgy neveltek... A mi házuknál az volt a szokás... Amikor 1943. január 12-én kedden a Don kanyarnál, Uriv mellett kezdődött az orosz offenzíva. Ott kuporogtunk Kovács Janival a lövészárokból... Amikor vajúdtam a bányában... Kapusként szolgáltam a cementgyárnál, én voltam az első, mert engedélyem nélkül se ki, se be... Amikor beosztottak párttitkárnak... Igazgató voltam...” Az ilyen emberekkel semmi másról nem lehet beszélni, mert csak fújják a magukét, beleragadtak a régi világba. Senki sem tudja kimozdítani őket. „Együgyűek.” Egyetlen témájuk a múlt, ez élteti őket.

A harmadik „típus” az olyan öreg, akinek szellemi frissessége maradt, aki vén korában is élő közösségben maradt az élő Jézus Krisztussal, a Szentlélek és az ige által. Még hajlott korban is gyümölcsöznek, belelátanak a jelenbe és a jövőbe. Érdeklí őket a napi helyzet, még tervezésre is képesek. Emlékeznek a múltra, reálisan értékelik és sum mázzák a jelent, sőt építgetik a jövőt. Lényegre törnek. Kedvelik a rövid, világos mondatokat és okfejtéseket. Átlépnek a piti, a mellékes ügyeken. Különbséget tesznek a széna és szalma között. Nincs értékvesztésük, mai szóval: „identitászavaruk”. Tudják, hogy mi a fontos, mi a felesleges. Békességük, sőt csöndes derűjük is van a fájdalmaik között.

Kívétel nélkül minden embert – természetesen beleértve és ki hangsúlyozva magamat is! – három dolog motivál. Mind a háromnak lényege az ÉN.

Kívánom és igénylem, hogy engem szeressenek.

Én nagyot fogok, akarok produkálni, alkotni.

Én ki akarok emelkedni az emberek, a népek közösségéből.

Először is. A három fő kívánságom közül, semmi sem vagy alig sikerült valami. Az emberekből elfogyott a szeretet. Persze én sem szeretek másokat, mert nem érdemlik meg. Voltak, vannak és valószínűen lesznek irigyeim, akik igyekeznek kicsúfolni, gúnyolni, elgáncsolni a simogatás, bátorítás helyett.

Másodszor. Mit lehet itt most alkotni, produkálni? Milyen lehetőségeim voltak és vannak a göncruszkai, fonyi, zsujtai perspektívában? Még ha esperes, püspök vagy teológiai tanár lettem volna, de így a napi megélhetési gondok mellett, a parányi feladatok közepette szét szóródtam az időben és munkában? Uram, mi az életem gyümölcse, mi az eredmény? Miért volt érdemes élni? Evésért, építkezésért, autóért, amelyet elnyűttem, közel 50 éves lelkeszi szolgálatom idején? A 322. Halleluja ének csendül vissza szívemben:

Üres kézzel kell-e mennem, s állani az Úr elé?

Nincs kalász, mit én arattam, s amit nyújtanék felé.

Óh, hogy állok így elődbe számot adni, Jézusom,

Nincs egy lélek, kit vezetnék, nincs egy kéve vállamon.

*Jól tudom, hogy Ő megváltott, nem rémit meg a halál,
 Ám, hogy üres kézzel lásson, ó, ez az, mi bánt, mi fáj.
 Óh, hogy állok így elődbe számot adni, Jézusom?
 Nincs egy lélek, kit vezetnék, nincs egy kéve vállamon.*

*Testvér, rád is vár a munka, el ne mulaszd botorul,
 Lelkeket vezess az Úrhoz, míg az éj rád nem borul!
 Ó, hogy állok így elődbe, számot adni, Jézusom?
 Nincs egy lélek, kit vezetnék, nincs egy kéve vállamon.*

Harmadszor. Az „Én” kiemelkedjen az emberek közül. Ehhez erős öndicséret szükséges, mai divatos kifejezéssel: önmegvalósítás. Engem senki és semmi más nem érdekel, csak saját sorsom, karrierem, saját dicsőségem. Ez a kísértése a „nagy igehirdetőknek, világhírű evangélistáknak is”, akiket a TV mutogat, valamint a pornósztráoknak, akik a rivaldafényben sütkéreznek, vagy a pornóújság címlapján mosolyognak reánk. Elsőnek lenni a futballmérkőzésen, hogy ki rúgta a legtöbb gólt, a korzón feltűnően modern ruhában vagy a munkatársak között, vagy a keresztyének közösségében.

Mi értelme van az önmutogatásnak? Ezzel visszük előbbre a világot? Az „Én” érvényesülésével boldogabbak lesznek az emberek? Sajnos a „püNKöSDi királyság” hamar elszáll, mert „*az ember élete, minden dicsősége olyan, mint a fű virága. Megszárad a fű és virága elhull, de az Úr beszéde megmarad örökké*”. I Péter 1,24-25. A dicsőséget keressük, hogy „mindenki engem nézett, én voltam az első. Az önbizalom és sikerélményem feldobott”. Aki mindig csak veszít és neki soha nem sikerül semmi, az depressziós lesz.

Jézus gyakran beszélt a dicsőségről. Azt mondta róla, hogy: „*Dicsőséget emberektől nem nyerek*”. II János 5,41. Nem akart, nem kívánt dicsőséget az emberektől. A kenyér megszáporítása után körülfogták, hogy királlyá tegyék. „Igen, ilyen ember kell nekünk!” Jézus pedig elvonult közülük. János 6,15. Ha gyógyított, ha csodákat tett, vagy amikor halottakat támasztott, soha sem önmagát dicsérte, hanem mennyei Atyját. Így imádkozott: „*Atyám, dicsőítsd meg a Te nevedet*”. János 12,28.

Ki fog elismerni és dicsérni bennünket jó cselekedeteinkért? Sokat fáradoztunk családjunkért, emberekért, akik hálátlanok voltak; egyhá-

zunkért, meg sem köszönték; másokért, elfelejtettek, sőt néha rossz akaróink lettek. Akkor sohasem kapunk elismerést? Ezen a földön aligha, legfeljebb halálunk után felértékelnek? – Tehát sohasem lesz köszönet? De igen, odafent az Úrnál. Jézus így biztat: *„Aki nekem szolgál, megbecsüli azt az Atya”*. János 12,28. Az Istentől kapott megbecsülés nagyobb minden e világi emberektől nyert dicsőségnél. A mi Urunk örök dicsőségbe fogad bennünket. Zsoltárok 73,24. *„Tanácsoddal igazgatsz engem, és azután dicsőségbe fogadsz be engem.”*

GYÜMÖLCSSZEDÉS

Összefoglalom a 2001-es év eseményeit, amelyekben részt vehettem.

Hálát adok az Úrnak, hogy minden vasárnap, időnként hétköznapiokon is az Ő drága szavát prédikálhattam Fonyban és többször is határokon túl.

A Magyar Református Missziói Szövetség titkára voltam 1989-től, majd az elnöke lettem, amiről öreg koromra hivatkozva a miskolci Deszka-templomban tartott közgyűlésen lemondtam. Az is motivált, hogy Ablonczy Zsolt budapesti lelkész-titkárunk túl kritikus hajlamú volt irántam. Tiszteletbeli elnök lettem, és vele a szeretet közössége is megmaradt.

Májusban néhai dr. Szabó Mihály bíró úr, lelki édesapánk leánya, Fonyban megvásárolta a szomszédos épületet. Adja Istenünk, hogy az Ő dicsőségére használhassa!

Júniusban Miskolcon, augusztusban Budapesten a Doktorok Kollegiumának egyháztörténeti szekció ülésén tartottam áhítatot és előadást.

Szeptember 8-án, szombaton, Székesfehérváron Uzonkámat édesapja jogán, engem pedig saját jogon, mint a „Nemzetvédelmi Tagozat” tagja vitézzé avattak. Az elmúlt évben háromszor hirdettem Isten ígését a Vitézi Szék ülésein. Isten ma több lehetőséget adott e világban Jézusról vallást tenni ebben a környezetben is, mint a hivatalos egyház keretei között.

Szeptember 17-én a magyarországi New Hope kibővített kuratóriumi ülésén elnököltem.

Október 8-án Sárospatakon, az 50 éve diplomázott teológusok találkozóját hívtam össze, és vezettem a beszélgetést.

10-én új cserépkályhát raktak a középső fogadó szobánkba.

19-én Göncruszkan felkérésre avattuk a Kazinczy Ferenc Általános Iskola emléktábláját és a szobrot, amit Borsos István művész készített. A kommunizmusban félretették javaslatomat, hogy az iskolát Kazinczyról nevezzük el. Hála Istennek, az most megvalósult.

November 4-én ifjúsági összejövetelt kezdeményeztünk Fonyban az iskola épületében. Brunner Zsuzsa lelkész-tanár (Lévay Gimnázium Miskolc), nagyon kedvesen, áldottan szolgált.

November 15-én a Sárospataki Nyomda vezetője, Derda László, Fonyba szállította az „Erdélyi Krónika” című 248 oldalas könyvemet. Feleségem munkája „Fony” története 2000-ben jelent meg.

December 1-én, szombaton 14 órakor volt a miskolci egyházkerületi székházban a Kazinczy Ferenc Társaság könyvbemutatója az „Erdélyi Krónika” című könyv ismertetése, amin kb. 200-an vettek részt. Programja: Istentisztelet, ígét hirdetett Mátyás Sándor lelkész Nyékládházáról. Magyarok a Kárpátok medencéjében címen szólt Kiss Endre József könyvtáros Sárospatakról. Az erdélyi kérdés, dr. Hermann János lelkész, sajtó főtanácsos Nagyvárad, Hollandia előadása. Erdélyi Krónika dr. Kováts Dániel művelődéstörténész Szeged, Bojtor István könyvét ismertette. A bemutatót Fehér József elnökünk, Sátoraljaújhelyből vezette. A lévays gimnazisták énekkel, zenészművekkel, szavalattal, rövid prózával színesítették a szép alkalmat. Az összejövetelnek nagy sikere volt, tehát dicsőség az örökkévaló Istennek.

December 2., vasárnap népfőiskola Fonyban. Dr. Hermán János, Sándorné H. Mária Göncruszka, Toókos Csaba Budapestről vetítéssel adtak műsort.

December 10. Fony. A Magyar Katolikus Rádió Eger készített riportot velem az Erdélyi Krónikáról.

December 14-én dr. Kováts Dániellel, Borsos István szobrásszal Encsről, Kovács Ágnes néprajzossal Miskolcra és Uzonkámra Rimaszombatra mentünk gépkocsival Tompa Mihály szobrának avatására, a Tompa Mihály iskolában.

Testi mozgásom lassult, de szívemben úgy szeretem Jézust, mint megtérésem pillanatában. A földi dolgok eltörpülnek, homályba vesznek, de az Úr dicsósége fényesen ragyog. Az idő gyorsan repül, és egyre közelebb vagyok HOZZÁ! Egyre fényesebben ragyog előttem Krisztusom dicsósége, Akinek áldassék a neve örökkön örökké!

FONYI TÁVLATOK

Fony, 1973.

Benkő György esperes úr az 1973. decemberi lelkészgyűlésünkön arra kért, hogy a fonyi szolgálatokat vállaljam el. Örömmel igent mondtam neki. A fonyi gyülekezet küldöttsége karácsony előtt kérészt a lelkészi szolgálat érdekében, bár üres a kasszájuk. 1974. január 31-ig fizetés nélkül szolgáltam, de január közepén presbiteri gyűlés tartottunk, ahol 1000 Ft fizetést kértem, amiből 500 Ft az útiátalány. Megnyugodva vágtunk bele a fonyi munkába, a lelkiekbe és anyagiakba. Öt-hat fiatalot hívtunk és 15-20-an jöttek. A debreceni klinikán kidobott vaságyakból próbáltunk vásárolni, de nagy ügy lett belőle. Benkő esperes és Ráski püspök többször magához rendelt a botrányban. A gyülekezet küldöttségét azzal fenyegette püspök úr, hogyha továbbra is mellettem állnak, a rendőrség őket is elviszi, mint Bojtórékat. Ráski Sándor 1977. július 10-én Bécsben meghalt, miután Fonyról is megkérdezték tőle, hogy mi történt az ottani lelképásztorral. Fonyból kirúgtak, július 26-án elbúcsúztam.

Az orgonaépítésbe vetettem magam, egy éven át engedély nélkül dolgoztunk rajta. 1979. július 17-én Polonkai Imre ÁÉH megyei vezetője fogadott, meglepődtem, hogy barátságosan beszélt velem a hivatal folyosóján sétálgatva. Azért faggatott, hogy miért dolgozok illegálisan? „A munkatervembe beírtam, és esperes úr jóvá hagyta”, válaszoltam. „Azt nem olvasta el az esperes úr...” Három órán át kérdezett, és egyházi tényeket közölt. Semmi adattal nem erősítettem meg a mondanivalóját. Az építési elvi engedélyt azonnal megadta.

Orgonaszentelést tartottunk 1980. július 13-án, vasárnap. Délelőtt úrvacsorát osztottunk.

1982 januárban Benkő György esperes úr bepanaszolt Kürti László püspöknél, hogy Gidófalvy Andor nagytiszteletű úr halála után Her-

nádbúdon illetéktelenül intézkedtem. A püspök úr egész délelőtt általam aláírt nyugtákat, és presbiteri meghívókat keresett, de nem volt ilyen. „Becsaptatok”, fordult az espereshez és a főgondnokhoz. „Félre tetszett érteni püspök úr”, mentegetőzött Benkő esperes.

1985-ben Amerikából hazajövet, Vilmányban elromlott a „kis piros vonat” motorja. Míg ott várakoztunk, Victor István lelkész köszöntött ránk. „Hallottátok, Máté István lelkész letette a palástját Fonyban. Enghy Sándor nem vállalta az utódlást, és ezért a te neved is szóba került.” „Büntetett előéletű vagyok”, válaszoltam. Az esperes úr kint járt Fonyban, és megnyugtatta a híveket, hogy Bojtor tanult a múlt hibáiból, és nem követi el még egyszer.

Feleségemmel együtt meglátogattuk Szikszón és barátságosan fogadott. „Ami Fonyban 1973-1977-ben történt, az Isten munkája volt. Most pedig szavamért fegyelmet indíthatsz ellenem.” Esperes úr nem verte az asztalt, nem ordítozott, hanem nyugodtan válaszolt: „Felejtjük el a múltat!”

Hazafelé utazva feleségem csöndesen megjegyezte, hogy túl nyers voltam. „Elmegyek Mezőkeresztesre, ahová hívnak”, válaszoltam. Az más egyházmegyéhez tartozik, más az esperes. Vártam az új fegyelmi beindítását, helyette táviratot kaptam: „Fony, Korlát gyülekezeteiben a szolgálatokat szíveskedjél végérvényesen elvállalni. Esperes.” Vállaltam, és új erővel folytattuk ott, ahol 1977-ben abbahagytuk.

„Egy ellened készült fegyver sem lesz jó szerencsés.” Ézsaiás 54,17.

Amikor Debrecenből eltávolítottak a teológiáról, Ézsaiás 55,9-11-gyel búcsúztam. *„Mert nem az én gondolataim, a ti gondolataitok, és nem a ti útjaitok, az én útjaim, így szól az Úr”*

Emese és Tamás azt hajtogatták, hogy vegyünk egy házat Fonyban, mert papáékat egyszer úgyis kirúgják innen, mi pedig szívesen jövünk fiatalokkal erre a vidékre. Juhász Ferenc volt fonyi presbiter, nagygazda Miskolcra költözött, és házat eladta. Juhász Gyula gondnok ajánlotta, hogy vásároljuk meg 160.000 forintért. Megvettük a romos portát. Ez a Rákóczi út 23 sz. alatti „Immánuel ház”, ami azt jelenti, hogy „velünk az Isten”.

Teljesen más lett belőle.

Amint belépünk a faragott kapun, illatozó fenyőfák mellett haladunk a „Kis ház” felé. Balkézre Babotsay Izsák szobra mellett zászló lobog. Jobbra az ablak előtt rózsáskert, balra elkerített részen sziklakert, és egy kereszt a termésköveken. Mögötte pincebejárat azután a tízszemélyes nyári bungaló. Közvetlenül előtte tűzhely ülőkkel körülvéve. A kis kerítésen túl négy hasábfá ülőhely, középen öreg hársfa rönkjéből készült nagy asztal a körtefa alatt. A kerek kút következik, azután kb. negyven személyt befogadó nyári ebédlőhelyiség. Mellette festett kerti lócák díszlenek. Előttünk az udvar baloldalán garázs, kis kamra, zuhanyozó, szerszámos helyiség és potyogtató WC, amit szőlőültetvény takar. Az udvaron mindenütt piros muskátlik virítanak nyáron, ősszel-tavasszal árvácskák és tulipánok.

A lakás előtt faragott oszlopokkal díszített tornác húzódik, függő muskátlikkal ékesítve. Tornácon asztal és székek, vendég fogadásra. Három falépcsőn jutunk fel és benyitunk az előszobába, ahol piros kalotaszegi varrottasok mosolyognak reánk. Jobbra a fekete bútorzatú „tiszaszobába” lépünk, ami szüleinkre emlékeztet. Antik cserépkályha, heverő, neobarokk stílú bútorok, ovális íróasztalon, üveg alatt fényképek. A fekete üvegajtós könyvszekrényben lexikonok, teológiai könyvek, prédikációgyűjtemények rejtőznek.jobb sarokban kanapé, rajta fekete kalotaszegi párnák, Várady Péter Pál és Borbély Anikó erdélyi fényképalbum sorozata 1987-től. Két kis fotelen kínáljuk helyet a vendégeket, kicsi kerek asztalon értékes kis dísz tárgyak. Fekete rövid zongora, fekete írásos terítők és festmények, képek díszítik a szobát. Sarokpolcon „fakszimile” Bibliák. Ablakok alatt könyvek és kis faragott polc. Az előszoba berendezése: rekamié, szekrény sor, étkezőasztal székekkel, cserépkályha és kis konyhasarok, szekrényke, mosogató, hűtő, mikro. Fogasok és pici íróasztalon telefon, fax. Két fotel nyújt kényelmet a látogatóknak. Balra az előszobából a nappaliba, illetve hálószobába jutunk, amiből fürdőszoba nyílik. Középen két kassai stílusú régi ruhásszekrény, íróasztal, TV, fekvőhely, villanykályha. Étkezőasztal, székekkel. Gyönyörű cserépkályha, kassai csempekből, melegíti a szobát. A kinti tornácon tovább haladva kis konyha, majd az istállóból alakított Betlehem szállóhely 8 ágygal, szekrényekkel és cserépkályhával, kis mosdóval. Majd a tornacról a Nagyterem

széles ajtaja következik, amit a régi csúrból alakítottunk. Egyik oldalán teljes magasságban könyvespolcok. Sarokban harmónium, két fekvőhely, asztalok, székek kb. 30 férőhellyel, piros kalotaszegi terítőkkal és párnákkal ékesítve. Falon festmények, templomképek.

Az eddigi épület sor majd 300 éves sváb ház, amit a Rákóczi-szabadságharc után építtetett Trautson herceg, mikor megkapta a regéci várat. Azután 10 sváb családot hozott a faluba. Ez a kilencedik porta volt. Ezek a telepések teljesen beolvadtak a magyarok közé.

Az épületből pincelejárát, kis szoba, nagy konyha, kamra és fürdőszoba nyílik. Mögötte nyári mosogatóhely és kis konyha használható. Ezt követi a fatartó, fürdő és két WC, ami összeköti az új pavilonnal, amit Bianki István tervezett és épített. A pavilon közepén egy nagyobb szoba, asztalokkal, székekkel, kredencsel, jobbra és balra 8-8 személynek fekvőhelyes szobák, asztalokkal, székekkel, virággal díszítve. Itt szükség esetén 40 fő is étkezhet közepén. Egyik szobát szalagfüggöny választja el a középső helyiségtől, ami az ablakokon is van. Kívül a falon muskátlik. Előtte aranyesőből sövény takar a kert felől. Ha felmegyünk az emeletre, a nagyterem felett belső balkon húzódik, ahol fekvőhelyek is vannak kb. 9 személynek, majd egy kis mosdó és WC. Aztán a Betlehem felett egy tágasabb tetőtéri szoba négy fekvőhellyel; asztal, székek, szekrények töltik be. A felső részt így alakítottuk ki. Ez a rész 1994-ben készült. A lépcsőfeljárattal szemben három kis hálószoba, irattár és fürdőszoba mind két szinten hideg-meleg vízzel. Ezeket a helyiségeket is hímzések díszítik, mindegyikben fűtési lehetőség van. Nagy ablakain függönyökkel, narancssárga színű sötétítővel. És itt a földszinten van a tábori konyha.

Ezeknél az építkezéseknél mi magunk is sok fizikai munkát végeztünk. Feleségem megtanult betont, maltert keverni és talicskával hordani, ajtókat, ablakokat festeni stb.

Az udvaron félig zárt, tető alatt pingpongasztal, azután a nagy kert következik, veteményes és gyümölcsös, valamint 800 négyszögöl terület. Hátról egy raktár a gyümölcsfák alatt. Gyerekeknek hintaállvány, libikóka, röplabdaháló és kis focipálya. Ifjúságnak, időseknek kiváló hely a mozgásra, pihenésre, csendes napokra, felüdülésre.

A nyári táborok mellett két nagyobb (nemzetközi) rendezvényről emlékezem meg.

1997-ben Dókus Gábor emlékművét avattuk a templomkertben. Született 1861-ben, elhunyt 1936-ban USA-ban. Fonyi tanító volt, aki három kicsi gyermekével 1893-ban Amerikába hajózott, mert akkor Fonyból 300 lélek ment ki az USA-ba. Ott elvégezte a teológiát, lelkipásztor lett Norwalkban, és 18 magyar református gyülekezetet alapított. Gyermekei, unokái lelkészek, de van közöttük atomtudós is. A többnapos rendezvényre hazajöttek Fonyba.

A másik nevezetes férfiú Babotsay Izsák, Rákóczi Ferenc főhadnagya, szülőinek főinspektora. Házát Zrinyi Ilonától kapta. Született 1646-ban, elhunyt 1731-ben (?). Megírta Fata Tarczaliensis című könyvét, Tarczal város történetét 1700-ig. Végrendelete hatással van az olvasóra: „Nem kívánok semmit örömebb, mint... innen az én Üdvözítő Uram Jesus Christusomhoz való által költözésemet elérhetném. Minek előtte azért Ő Szent Felsége piros vérével megmosogatta szegény lelkemet...” A fonyi gyülekezet főgondnoka volt. Sírhelye a templom alatt a szószék előtti részen. Emlékjelet állítottunk a templom előtt sírkővel, és teljes alakú szobrot készített Nemes Sándor fafaragó művész, amit Rákóczi út 23. szám alatt az Immánuel ház udvarán állítottunk fel, mert az iskola már megszűnt. A Babotsay-kúriát Szegedi Imre volt tsz-elnök (Vizsoly) vette meg, építette ujja pályázattal.

Még egy emlékezetes útról számolok be: 1997 nyaránal végén lelkészcsoporttal Izraelbe látogattunk el egy hétre. Élmény volt azon a földön járni, ahol a mi Urunk Jézus Krisztus tanított és szenvedett a Golgotán érettünk

FELJEGYZÉSEK 2002. JANUÁR 7.

Utolsó találkozásunk Adorján Kálmán volt zilahi lelkipásztorral. A szeretet és az azonos látás lelke kötött össze bennünket évtizedeken át. Sárospatakon Enikő leánya gyönyörű, modern lakásában beszélgettünk, imádkoztunk utoljára, mert Kálmán hazaköltözött Jézusunkhoz.

Januárban adtuk be a Széchenyi tervpályázatunkat, hogy mosókonyhát, két zuhanyozót, két WC-t alakítsunk ki Fony református parókiáján. Én már nem akartam építkezni, de Isten több jel által is mu-

tatta, hogy kell! Amerikai testvéreink induló tőkét adtak rá. A püspöki hivatalból nyomtatványt küldtek ki. Bianki István építési vállalkozó a szomszédunkban modernizálta dr. Sipos Zsuzsa lakását, és az embe-reit időnként könnyű volt átcsoportosítani. Orbán Viktor kormánya 2 milliót adott. A szocialista kormány újrapályázás, hosszú eljárás után a pénzt kifizette. Dicsőség az Úrnak!

Április 21, vasárnap népszavazás a magyar nemzeti keresztyén-jellegű párt és a szocialisták között. Minimális százalékkal a szocialis-ták győztek. Egyrészt, mert a nihilista, ateista, egoista lakosság több-sége hiszékeny. Az istentelenség beivódott a vérébe, gondolat vilá-gába. Másrészt az önző Kupa Mihály szocialista színezetű Centrum Pártot alapított, hogy bejusson a Parlamentbe. Nem sikerült neki. Tor-gyán József (beépített oláh) szétverte a Kisgazda Pártot, Csurka István pedig a Magyar Igazság és Élet Pártját.

1990 óta egyházunk lehetőséget kapott a misszióra, evangélizáci-óra, Krisztus hirdetésére. Nem élünk vele eléggé.

Április 27., szombat. Feleségem testvérei, Enikő Kovács Dezső lel-késszel, Ildikó Asztalos Zoltán lelkésszel, Toókos Csaba feleségével, Be-reczki Líviával, valamint Uzonka és én 1952-ben esküdtünk Debrecen-ben, a Kistemplomban. Az ötvenedik házassági évforduló emlékére Ta-kács Tamás és Bojtor Emese gyermekeink hálaadó istentiszteletre hív-tak bennünket Debrecenbe. A Kistemplomban ígét hirdetett nekünk Bölcskei Gusztáv püspök. Az Arany Bika éttermében ebédeltünk.

Kovács Zoltán ötödéves, valamint Takács Emese ötödéves debre-ceni teológus unokáink július 5-én, pénteken kötöttek házasságot Haj-dúszoboszlón a református templomunkban. Urunk áldja meg őket és szolgálataikat.

Július 23-án az Abaúji Szabadegyetem Fonyban fejeződött be re-formátus templomunkban igehirdetéssel.

Július 27-én szomszédunkban, a Rákóczi u. 21. szám alatt dr. Sipos Zsuzsa orvos (Hannover), dr. Szabó Mihály leánya tartott házszentelő istentiszteletet. Igehirdetéssel szolgáltam.

Szeptember közepén Stuart Fergusonnal, Beth feleségével, Kayle fiával, és Uzonkával látogattunk Erdélyben. Komáromban pedig azo-

kat a teológusokat kerestük fel, akik nem csatlakoztak a Rapp Presbiteriánus egyházához és ezen a teológián tanulnak.

Novemberben a Magyarok Világszövetsége csoportjával Budapesten látogattuk feleségemmel a Terror Házát. Rémitő és tanulságos volt.

Fonyban kb. negyven református él, akinek jelentős része közönyös Krisztus iránt, kerülik a templomot. Hála Istennek, volt három konfirmáció és két felnőtt keresztség. Sándor Béla és két fia konfirmált. Nagy segítségünk a család a kulturális feladatokban és a számítástechnikai munkáinkban. Urunk áldja és őrizze meg Editéket! Lukács György és felesége Mónika is kedves, hűséges szolgatársak a Krisztusban.

Fonyon kívül prédikáltam még Nyékládházán, Hajdúszoboszlón, Kassán, Miskolcon, Budapesten, Szerencsen, Felsőtelekesen, Debrecen helységeiben, templomokban, orvoskonferencián, vitézi avatáson, házasságkötésen, tudományos ülésen. Írásaim megjelentek a Reformátusok Lapjában, a Széphalom évkönyvben. Befejeztem „Az ítélet” című történelmi írásomat. Nyári táborainkon kb. 500 személynek rendszeresen prédikáltam.

Testileg? Izomsorvadás, csípő, mellkas, térdfájás, zsibbadás. „*A mi földi sátorházunk elbomol, de örök lakóhelyünk van Istennél.*” II Korintus 5,10. Csodálatosan szép volt Krisztussal jární, Őt hirdetni, dicsőíteni. Nehéz, megalázó volt érette, vele szenvedni. Gyönyörű lesz az angyalokkal, szeretteinkkel a mennyben Jézust magasztalni. Szólj, Uram, és örömmel sietek Hozzád. Köszönöm, Uram!

BESZÁMOLÓ A 2003. ÉVRŐL

Az esztendő fordulásán hálát adok Neked, Mennyei Atyám, mert bizonyosan hiszem, hogy szeretsz engem. Bizonyosan úgy, mint az apja tékozló fiát, aki hazatért, visszajött hozzá. Én is itt állok szent színed előtt, és Jézus nevében fordulok Hozzád, Aki szeretted egyszülött Fiadat, és magadhoz öleled azokat, akik szeretik Jézust. Tudom, hogy Krisztusért szeretsz engem, szegény bűnöst, aki Tégedet szolgálalak, hirdettelek és dicsőítettelek, sokszor csüggedten, méltatlanul, bűnötől mocskolva. Én is szeretlek, Uram, 1945. február 23-án, pénteken délután 16 órakor történt megtérésem óta mind mostanáig! Csodála-

tosan szép volt Veled jární, Uram! Éretted, általad értelmes volt az életem, és várom azt a közeli dicsőséges pillanatot, amikor beléphetek fényes országodba.

Hálát adok Neked, Uram, feleségemért, Uzonkáért, akivel együtt szenvedtünk és győzedelmeskedtünk, közösen tanácsoltál bennünket, egy akaratra vezéreltél. Ő is a kereskedelmibe járt, kitűnően érettségizett az iszonyatosan nehéz körülmények között. Nem mehetett tovább egyetemre, mert osztályidegen volt. Az Árvízvédelmi Hivatalnál kapott állást, ahonnan tábornok édesapja miatt, a deportálások idején elbocsátották. Majd Pap Ignác ügyvédnél kapott állást, Isten kegyelméből sokkal magasabb fizetéssel. Sárospatakra 1952-ben jött hozzám feleségül, ahol besegített az egyházi munkákba. Göncruszkára való megválasztásom 1956-ban volt. Istvánka születése után súlyos tbc-t kapott, de az Úr 1957. június 11-én csodálatosan meggyógyította. Először a helyi Földműves Szövetkezetenél adminisztrátor volt, majd Vilmányban könyvelő, miután az új szisztémájú kettős könyvelésből vizsgázott. Onnan a gönci Zöldérthez ment át vezető könyvelőnek. 1983-ban ment nyugdíjba.

Mint helytörténész megírta a Tájak –Korok–Múzeumok füzetbe falunk történetét. Fonyban elkészült a Fonyi Kalauz. Később Fonyinak és Göncruszkának monográfiáját is megírta. Könyvének bemutatója volt Fonyban 2000-ben, Göncruszkán 2005-ben, ahol jelen volt Fehér József, a Kazinczy Ferenc Társaság elnöke, és dr. Kováts Dániel ismertette a könyvet. Erre úgy emlékezett az önkormányzat polgármestere, hogy 2017-i nagy falusi ünnepélyre – 800 év emlékére – meghívót küldött Hajdúszoboszlóra. Ajándékba pedig hollóházi nagy porcellán vázát, nevével is díszítve, adott át személyesen családjával együtt az Anna Szeretet Otthonban Hajdúszoboszlón. Feleségem az Úr szolgálatában kiváló segítségem volt mindig. Praise the Lord!

Hálát adok, gyermekeimért, Emese lányunkért, Tamás fiunkért, akiket a lelkeszi szolgálatra hívtál el, és nyolc év óta Hajdúszoboszlón hirdetik az evangéliumot.

Hálát adok unokáimért, hogy Emese és férje, Kovács Zoltán elfogadták a Te döntésedet, és a református igehirdetők közé lépnek. Könyörgök hozzád Kinga unokámért, akinek férje, Kenneth Ferguson

amerikai katonatiszt, és 2003 márciusától mai napig Irakba vezényelték ki. Tartsd meg őket a Krisztusban való hitben!

Hálát adok Neked, Uram, családtagjaimért, akik Krisztusban vannak, vagy Krisztust keresik. Te oltalmazd, elevenítsd, bátorítsd, Uram, hívó testvéreimet, akik Magyarországtól elszakított területeken, a szomszédos államokban és bárhol a nagyvilágban élnek.

Köszönöm, Uram, hogy itt, Fonyban vasárnaponként és máskor hirdethettem drága evangéliumodat, valamint a Felvidéken, Erdélyben, sok más helyen, kicsi és nagy gyülekezetekben is.

Köszönöm, Uram, hogy befejezhettük a fonyi parókiaán a konferencia szálláshelyén a zuhanyozó és modern illemhelyek építését, a belső felújítást, amiben Orbán Viktor kormányának támogatása is volt.

Köszönöm a fonyi református templom külső-belső felújítását 5.500.000 Ft-ért, amiből 2.000.000 Ft-ot az Orbán-kormány, 950.000 Ft-ot a Tiszáninneni Egyházlerület adott a könnyező gombafertőzés megszüntetésére is.

Köszönöm, Uram, a fonyi nyári táborokban részt vett, májustól szeptemberig közel 500 fiatal, akik megismertek Téged, drága Megváltónkat, és megerősödtek ebben a hitben.

Köszönöm az elmúlt évben templomunkban tartott konferenciákat. Köszönöm a hozzánk látogatókat Magyarországról és bárhonnan a nagyvilágból.

Köszönöm ezt a kis parasztházat, amelyben életünk utolsó pillanatait eltölthetjük. Itt ülhetek szép, fekete íróasztalomnál; ezeket a bútorkat szüleimtől örököltük. Köszönöm a meleg cserépkályhát, a megmaradt egészséget és a föladatot, ha még adsz ilyen. Köszönöm, hogy az elmúlt évben kinyomták negyedik könyvemet, amelynek címe: „Az ítélet”. A Te szent neved áldassék 2003. november 28-án, Budán a Magyar Kultúra palotájában tartott irodalmi estért, amire több mint 200-an jöttek el, Uzonkám, valamint az én könyvemet mutatták be és életünket, szolgálatainkat értékelték. Uram, bocsásd meg bűneimet, mulasztásaimat. Tudom, hogy karjaiddal átölelsz, szeretsz, drága vagyok Neked, mert tiszta, szent, drága véred folyt érettem is a keresztfán.

Tudom, Uram, hogy a porszemnél is kisebb vagyok az anyaszentegyházban, Krisztusunk egész földet átívelő és a mennyországra is ki-

terjedő testében, a milliányi keresztyének közösségében, de Te még a fejem hajszálait is számon tartod.

Engedd Uram és add meg nekem azt a kegyelmet, hogy szívem utolsó dobbanásával is csak Téged dicsérjelek, és az üdvösségben beállhassak a mennyei seregek közé és énekeljem örökké:

*„Szent, szent, szent a seregek Ura,
Teljes mind a széles föld az Ő dicsőségével.” Ámen.*

A 2004-ES ÉV KRÓNIKÁJA

Hajdúszoboszló, 2005. január 3.

Ez történt 2004. január 7-én, szerda reggel. Igen rosszul lettem az újabb infarktus után. 8-tól 20-ig a mezőkövesdi kórházban voltam beutalva. 11-én és 18-án istentiszteleten prédikáltam. Részt vettem Jobbágy Pál temetésén 24-én. Drága testvérünk volt.

Február 5. Debrecen, az Új Remény Alapítvány elnökségi ülése. 14-én Nagymáthé Jánosné, Bertuska temetése, 15-én lelkészi kör Fonyban, és folytattam a Királyok könyve magyarázatát. 21-én testvéri megbeszélés a Magyar Református Misszióról Fonyban.

Március 1-7 evangélizációs hét. 15-én délelőtt Beregszászon prédikáltam, délután Asztélyon (Kárpátalja). 19-én beteg voltam. 25-én Egerben Bojtor Katica látogatása. Nyékládházán megálltunk Kiss László volt göncruszkai gondnok úr betegágyánál. 27. Sátoraljaújhely, Kazinczy közgyűlést nyitottam meg. 29-én Magyar TV filmet készített Fonyról.

Április 8. Evangélizációs istentisztelet Arnóton Szilágyi Zoltánéknál. 12-én Sipos Eszter Virág nemzetközi keresztelője (Anglia). 18. Helyi Népfőiskola. 19-től írtam Királyok Könyvét. 26. A Kazinczy Társaság debreceni ülésén Csiha Kálmán laudációját mondtam el a jelenlétében.

Május 4. „egyházlátogatás”, majdnem egy „félóráig” tartott. 11-én Vision tour USA-ból, tizenegy személlyel. 15. Orvosi találkozón igehirdetés Fonyban. Arnie Maves 20-án érkezett az USA-ból 30-ig. Bűnbánati hét 24-30-ig. 31. Magyar Református Missziói Szövetség viharos közgyűlése Mályiban.

Június 6. Hálaadó istentiszteleten Csiha Kálmán püspök prédikált Fonyban, és a beregszászi református kórus énekelt. 13. Udvarfalván lel-

készi gyűlés (Erdély). 20-án Takács Zoli feleségével, Ágnessel Budapest-ről látogattak meg. 26-27 Kazinczy Társaság szabadegyeteme Fonyban.

Július 1-én Doktorok Kollégiuma Miskolcon, előadást tartottam és feleségem is szolgált. Csoda történt, mert az USA-ból Patrik Sylvester vezetésével 7 kőműves (házaspár) érkezett, és beálltak az új pavilon építésébe a Rákóczi 23. sz. alatt. Ez a modern 16 személyes pavilon vendégfogadásul szolgál Bianki István terve alapján. Hajdúszoboszlóról bútorokat és negyven széket kaptunk. Szív kontrol Encsen.

Augusztus 8-15-én családi találkozó Fonyban. Uzonka 10-én éjjel rosszul lett. 20-án Nyékládházán megbeszélés a Református Misszió-val. 23-28. Lévay-kórus Fonyban táborozik. 31-én indulás Budapestre Uzonkával, onnan San Franciscóba egyhetes konferenciára a Cnox Fellowship hívására.

Megjelent a Királyok könyve: „Így szól az Úr” címen.

Szeptember 1. San Franciscóban. Előadásom címe: Misszió Magyarországon, és ígét hirdettem Cselekedetek 2,38 alapján. Hazatérve 11-én takarítás, fűnyírás, 12-én hittan, istentisztelet, bibliaóra, mint máskor. Éjjel szívgörcsök, zsibbadás. 13-án Encs kardiológia, infarktus, mentővel Miskolcra, a Szentpéteri kapui kórház intenzív osztályára vittek. 17-én négy napos fekvés után rohammentővel Debrecenbe, a szívsebészetre szállítottak. 22-én katétervizsgálat, műteni kell.

Október 5-én, házasságkötésünk évfordulóján dr. Péterffy Árpád professzor műtötte a szívem tájékán lévő négy eldugult eret. Két hetet Svédországban, két hetet Magyarországon dolgozott. Uzonkám minden nap meglátogatott. 10-én a szívdobogásom megállt. Újra indították. Vizeletem véres. 13-án Uzonka, Tamás, Emese kocsival átvittek Miskolcra a Szent Ferenc Kórház kardiológiai osztályára. 15-17 között állandóan köhögtem. Uzonka Fonyból mindennap bejött. 22-én szobámban egyedül maradtam az angyalokkal. Vérátömlesztést is kaptam. Közben a készülék leállt, de Uzonka óvatos simogatásával végre befogadta szervezetem a két adag friss vért.

November 5-én Sőhajda Levente göncruszkai lelkész testvérünk hozott haza Fonyba. Praise The Lord!

November 7-én fonyi templomunkban úrvacsoráztam. De jó volt! 8-19 között pihenés. 20-án Mesi és Tamás Hajdúszoboszlóra szállított.

23-án Debrecen, kontrol. 30-án Miskolcon, a Szent Ferenc kórházban kardiológiai kontrol.

December 5-én szégyenteljes szavazás Trianonról. 7-én Bob Pitman, a Cnox Fellowship elnöke munkatársával és Margóval az USÁ-ból meglátogattak. 15-31-én Hajdúszoboszlón fiatalokat a Gazdag és Lázár színdarabjára tanítottam.

2005. január 2. Takács Zoli (Budapest) és felesége Hajdúszoboszlóról hazahoztak Fonyba.

Jézus Krisztus az, Aki „*a megrepedezett nádat nem töri el és a pislogó gyertyabelet nem oltja ki.*” Máté 12,20.

FÖLJEGYZÉSEK A 2005-RŐL

2006. január 29. Fony.

December 20-tól január 2-ig Hajdúszoboszlón voltunk. Az ifjúság előadta a Gazdag és Lázár történetét. Fonyban 3-9 között iratrendezés, utolsó újról jelentésemet felolvastam a gyülekezetben.

Február 17-én Novajidrányban ígét hirdettem. 23-án Budapest Szabadság téri gyülekezetben a Tanácskozó Zsinat bizottsági ülésén vettem részt. 24-26 között Korláton szolgáltam. 27-én Hutka Attila gyermekét kereszteltem.

Március 3. Kiss Orsolyának és Balázs Bélának jegyesoktatása. 6-án Nagymáthé Béláné temetése. 8-11 között Hajdúszoboszló; 12-én Stuart Fergusonnal és feleségével indulás Erdélybe. 13. Kolozsváron a Kétágú templomban prédikáltam. 15. Látogatás Harasztoson, Nagyenyeden, Ózdon a CE Otthon avatása (Erdély). 21-23-án evangélizáció Felvidéken Ilye községben, és 24-28-án Alistálon szolgáltam.

Április 2-3 Tenkén (Erdély) igehirdetés. 5-én Fonyban parókiatakarítás. 9. Sátoraljaújhelyben a Kazinczy Társaság ülése. 18-19. Nagydobrony (Kárpátalja) és a Vereckei-hágó megtekintése után a Tanácskozó Zsinat missziói bizottságának ülésén vettünk részt. 26-án a New Hope elnökségi ülése Debrecenben.

Május 4-én jegyesoktatás. 12-13-án Fonyban prédikáltam. 14. Orvosi konferencia Fonyban. Igém: Illés a Karmelen. 21. Hernádpetri: Balázs Béla és Kiss Orsolya házasságkötése. 22. Lelkeszi imaközösség Fonyban. 28. A miskolci vitézi állománygyűlésen ígét hirdettem.

Június 4. A Kazinczy Ferenc Társaság ülése Ónodon. Török Sophie emlékhelyét koszorúztuk. 9. Hajdúszoboszló: bibliaóra, Máté 11,28. 10-én érettségi találkozóm Debrecenben. Dr. Veres László rendezte. Elhunyt 2006 januárjában. 21-24. Fony, parókiában festés. 26. Vizsoly: istentiszteleten Máté 26,47-49-ről szolgáltam. 27. Toókos Csaba sógorom temetése Debrecenben. Ézsaiás 35,10, Jelenések 21,4. 28-30. Debrecen: a Doktorok Kollégiumán előadást tartottam Darányi Lajos püspök úrról.

Július 3. Mogyoróskán a görög katolikus templomban konferencia. Márk 6,37-42 volt az igém. Fony: 10-én helybeliek találkozása Rákóczi 23. sz. alatt. 14-16. ifjúsági tábor fonyiaknak. 24. Szemerén hálaadó istentisztelet. 26-30-ig Fonyban a temetőben vasrácsos kapu építése és festése.

Augusztus 3-4. bűnbánati hét Fony. Konfirmáció 5 fiattal, 7-én úrvacsora. Délután 15 órakor Bocskai-ünnep, a TV többször bemutatta. 13. falunap. 14-19 családi találkozó a Toókos-rokonokkal. 20. Hejcen falunap. Debrecenben a Doktorok Kollégiuma áhítatán igém: Ézsaiás 46,9. 26-án Fonyban a Lévey Gimnázium hangversenye. 28. Korlát, Fony, Vizsoly. 29-31. parókiatakarítás, igehirdetés.

Szeptember 6. Az USA-ból látogatócsoport, Vision Tour érkezett. 18-án a magvető példázataról szolgáltam lelkészi közösségnek. 19-24. Rákóczi 23, autó be- és kijáratának építése.

Október 2. Kormány -Bojtor családi találkozó, harmincan jöttek el. 6-án Telkibányán prédikáltam. 7-én Kassán Arnie Maves (USA) evangélistát fordítottam istentiszteleten. 8. Fony gyülekezeti csendesnap. 15. Szerencs: orvosi ankétot igehirdetéssel megnyitottam. „Hiszel?” János 9. 16. Legyesbénye, Bekecs: istentisztelet a gazdag ifjúról. Máté 19. 17-20. Írás. Uzonka Göncruszkát, én a Megigézett püspököt írtuk. 21-23. Pozsgai Zoliék látogatása Budapestről. 28. Hajdúszoboszló. Istentiszteleten igehirdetésem címe: Keressétek az Urat. 31. Igihirdetés a gazdag Zákeus Jézusnál.

November 1-3 Hajdúszoboszlón reggeli áhítatok az Anna Otthonban. 6-án Debrecenbe indultunk, hogy P. Kovács Máriával meglátogassuk dr. Hógye Istvánt, aki paralízisben fekszik. 12-én Telkibányán istentisztelet: A gazdag Zákeus Jézusnál. 16-án Kassán Éber Gyula megemlékezés. 17. Nephrologia, Szikszón vettem részt. 17-21. Uzonka kor-

házban feküdt szemészeti kezelésem.

December 1-8. Hajdúszoboszló. János 1-29-ig „Én, sem kárhoztatlak” című darab javítása. 9. Göncruszka Nyitrai Pálné, Julis néni temetése. Zsoltárok 130,7. Emese is ott volt. Csomós püspök úr nem engedte a templomi istentiszteletet a temetésen, ami évszázados gyakorlat volt, ezért a ravatalozóban prédikáltam. Miskolc 10. Vitézi állományülésen Máté 2,1. 10. 11. 11-én Fonyban családlátogatás. 12-14. Karácsonyi levelek szétküldése. 14-18. Hajdúszoboszló, Uzonka könyvét, aminek címe Göncruszka, kinyomtatták Sárospatakon. 24. Szentesti igém Szoboszlón: Napkeleti bölcsek. Encs 26. délelőtt istentisztelet, ami után a Mészáros család ünnepe. Este Baskón Vértesi Lajoséknál látogattunk. 28. Hajdúszoboszlón színdarab: „Én, sem kárhoztatlak”. Naponkénti próbák. Írás: Megigézet püspök. 31-én éjfélig beszélgetés Tamással és Emesével.

2006. január 5. Szoboszlón bibliaóra. Márk 11,20-23. 8-án Debrecenben Orbán Viktort hallgattuk. 9-21: írás: Megigézett püspök. Fürdés és naponta ifjúsági próbák. 22. Szoboszlón előadás: „Én, sem kárhoztatlak” címmel. Sikeresen. 24. Emese és Tamás hazahozott autóval Fonyba, ahol 18 fok hideg volt. 24-28-ig írás, levelezés.

Fony, 2006. január 29. vasárnap 18 óra.

Öt fonyi konfirmandust tanítottam 2005-ben. Még nem tudom, hogy a Megigézet püspök című írásomat befejezhetem-e?

„Meddig még Uram?”

A 2006. ÉVI ESEMÉNYEK

Fony, 2007. július 12. csütörtök.

Fonyban Mészáros Viktória lelkész nő egyetlen alkalommal sem kért helyettesítésre, csak másokat. Hajdúszoboszlón templomi istentiszteletek, bibliaórák, Anna Szeretetotthonban történelmi előadás. Debrecenben a New Hope kuratóriumi elnökeként és a Doktorok Kolégiumán igehirdetéssel és előadással szolgáltam.

Göncruszkan az iskolában Uzonka könyvbemutatója Göncruszkaról. Dr. Kováts Dániel és Fehér József elnök részvételével. Urbán József köszöntött. Bene Róbert jegyző is beszélt, Czentrár Ferenc tárogatón játszott. Az alkalmat Sztankai Szabolcs iskolaigazgató vezette le telt házban, az iskolában.

Fonyban a római katolikus templomban Kaszperkovics Jánost tettem. Július 9-én Sipos Réka keresztelője Fonyban. (Angliából). A pünkösd előtti héten bűnbánati istentiszteleteket tartottam Miskolc-Avason. A Vitézi Rend állományülésén áhítattal szolgáltam. Sátoraljaújhelyen a Kazinczy Ferenc Társaság közgyűlését megnyitottam alelnökként. Szerencsen orvosi konferencia. Nagydobronyban a Doktorok Kollégiuma. Szolgáltam még Novajidrányban, Arkán, Boldogkőváralján, Boldogkőújfaluban, Abaújpáron, Abaújkérben, valamint Pányok, Telkibánya, Vaja gyülekezeteiben, Budapesten a Doktorok Kollégiumán. Kassán Rákóczi Ferenc hazahozatalának 100-ik évfordulóját ünnepeltük. Szikszón, egyházmegyei konferencián prédikáltam, Alistálon, Bősön, Csicsón (Felvidék) evangélizáció volt. Ifjúsági konferencián tettem bizonyosságot Jézus Krisztusról.

Miskolcon augusztus 5-én a római katolikus Szent Anna templomban a Vitézi Rend ezüst keresztyével tüntettek ki.

Írtam a megigézett püspök című történelmi regényemet. Négy püspök életét, Békefi Benő, Bereczki Albert, Péter János, Révész Imre alakjait egy személyben hoztam. Számítógépbe írta Uzonkám, szerkesztette dr. Kováts Dániel, kiadja a Kazinczy Ferenc Társaság. A történelmi regény az 1944 és 1991 közötti időről szól. Megjelent 2007. július 12-én, csütörtökön. Bár ha elvezetne némelyeket a hitre és Krisztusban erősítené őket!

Nagyon fájó pont volt nekem és Uzonkámnak a fonyi parókiáról való eltávolításunk. Az épületeket igen elhanyagolt állapotban vettük át Hörcsik Lajos idős lelkipásztor után. A mellékhelyiségei romosak voltak. A gyermek és ifjúsági konferenciák miatt fegyelmivel 1977-ben eltávolítottak Fonyból. Visszahelyeztek 1985-ben. Saját erővel építkeztünk, dolgoztam magyarországi fiatalok és idősek segítségével. Pénzzel – falusi túrizmus címén – az Orbán Viktor kormány 2 millió forinttal támogatott. Fürdőszobákat, WC-ket építettünk, a templomot kívül-belül renováltuk. A téglapadlózatot felszedtük, sóderrétegre csempeburkolat került, a padokat renováltattuk, hangosító berendezést, faragott csillárokat építettünk be több mint 21 milliós költséggel. Új szőnyegetek vettünk, keresztszemes kézimunkát varrtak az asszonyok feleségemmel együtt.

Mészáros Viktória lelkész nő javaslatára a presbitérium a Magyar Református Missziói Szövetséggel kötött megegyezést 2006. január 1-i hatállyal február 10-én felbontotta. Jogszabálysértő volt, hogy a presbiteri határozatot missziónk elnöksége nem kapta meg. A felmondást informálisan adták át nekem, visszamenőlegesen és a szövegét módosították. Amikor saját közösségi ágyneműnket elhoztuk a parókiáról, úgy néztek ránk, mint rablókra. Fájdalmunkat heteken át keserű, nyomott hangulatban hordoztuk. A hívó testvérek véleménye megoszlott, az egyik tábor szerint, amit beépítettünk és a 20 millión felüli összeget követeljük vissza az egyháztól, törvényesen, akár per útján is. A másik vélemény, hogy hagyjuk ott az egészet.

Az utóbbi mellett döntöttünk. Az Úr adta, az Úr vette el, áldott legyen az Úr neve. A templom a gyülekezet nem az enyém, nem a lelkipásztoré, hanem az Úré. Én és Uzonka, valamint testvéreink csak sáfárok, kezelők voltunk. Aztán csoda történt, mert Amerikából Patrick Sylvester egyetemi tanár vezetésével nyolc kőműves, mexicói házaspár érkezett, és besegítettek egy új pavilon építésébe, amit Bianki István tervezett a Rákóczi 23. alatt, 16 fő számára. Hajdúszoboszlóról szép bútorokat és székeket kaptunk hozzá. Sajnos azóta a parókia és a melléképületei az elmúlás áldozatává váltak. Nem használja senki. Tető csorog, ablakok kitörve stb.

Uzonkával együtt megöregedtünk, mindig fáj valami. Lassult a mozgásunk, felejtünk, tévesztünk, csak a cél, Jézus Krisztus ragyog előttünk. Örömmel várjuk a hazahívó szót.

KRÓNIKA 2008

Hajdúszoboszló 2007. május 17. áldozócsütörtök. A templomban prédikáltam, és Emese unokánkért imádkoztunk istentiszteleten, aki Debrecenben, a Kenéz Korház szülőszobájában vajúdott. Emese déd-unokánk, Kovács Zoltán lelkész és Takács Emese lelkész első gyermeke, Emese 18 órakor megszületett. Dicsőség az Úrnak, őrizze és áldja meg a kicsi életét!

Fony, 2008. január 1.

Áldott legyen mennyei Atyánk, az elmúlt 2007-es eseményekért. Magyarországon, Erdély gyülekezeteiben szolgálhattam 75 alkalommal.

(Szolgálati naplóm adatai.) Előadást tartottam a Kazinczy Ferenc Társaság rendezésében és a Doktorok Kollégiumán, 15 alkalommal. Családokat látogattam hatvanöt esetben.

Február 2-án kézírással befejeztem „A megigézett püspök” című történelmi regényemet, ami négy püspök életét egy személyben rajzolja meg. Uzonkám írta számítógépbe. Megjelent 2007. július 12-én, csütörtökön. Könyvbemutatója volt október 16-án Sárospatakon, Királyhelmecegyházmegyei értekezletén november 26-án, Encs Múvelődési Házában november 28-án, Sátorlajaujhelyen a Kazinczy Múzeumban december 4-én. Még más helyeken is tervezik és megfilmesítésre is ajánlják.

Június 23-án Fonyban orvosi ankét, dr. Sipos Zsuzsa orvos szomszédunknál. Doktorok Kollégiuma: Miskolcon a Lévy Gimnáziumban június 26-28-án.

Augusztus 12-19 között családi találkozó „CSATA” Fonyban, kb. 54-en a Toókos család részéről.

Szeptember 4-én az Új Remény, illetve For Deo, Amerikából érkezett csoportját fogadtuk, vendégeltük meg. A Károlyi Gáspár Missziói és Teológiai Intézet diplomás hallgatóinak találkozója 7-9 között.

Október 5-7-én Partiumban (Erdély) Bihar megyei konferencián, ünnepi istentiszteleten ígém: Máté 5,8. „*Boldogok a tisztaszívűek!*”

November 7-én elhunyt Csiha Kálmán erdélyi püspök, testvérem a Krisztusban. Az életrajzát írom. Kiss László volt göncruszkai gondnokot november 20-án temettem Nyékládházán.

December, karácsony szent ünnepe Hajdúszoboszlón gyermekeinkkel. 31-én este Arka pici gyülekezeténél prédikáltam örömmel.

2008. január 1-én Alpár pici gyülekezetében hirdetem: „*Jó reménységgel legyetek*”; a zátonyra futott katasztrófa közepette. Cselekedetek 27, 22.

Köszönöm, Úr Jézus, hogy 1945. február 26-án délután négy órakor elfogadtad bűnös szívemet. Légy áldott, hogy az igehirdetésre elhívtál! Téged szolgáltalak, hirdettelek, dicsértelek. Légy segítóm az elköltözés pillanatában! Ölelj magadhoz a dicsőségbe! Jövel Uram Jézus!

2008. december 16. Advent. Ismét Jézusunkat ünnepeljük. Nem a fényes csillagot, a bölcs, hosszú utat megtett királyokat, Saturnáliát, még az angyalokat sem, hanem Jézust, a testben hozzánk érkezett Istent. Dicsőség Néked Uram! Leborulok előtted, imádlak, köszönöm,

hogy megváltottál. Kérlek, hogy segíts és könyörülj rajtam! Áldásod sugározzon reám. Számomra legjelentősebb esemény az Úr 2008. évében az, hogy van Biblia. Az egyházkormányzat szekularizált módon mutatta be a Szentírást mai világunknak.

A Biblia éve. Hivatalosan azért rendezték, hogy megvitassák a tudományos Biblia, eszkatológia és Biblia, művészetek és Biblia... témáját. Azért rendezték ezt az évet, hogy az egyház megmutassa önmagát, kommunikáljon, szóljon a keresztyén értékekről. Tudomány és Biblia... A sorrend is rossz, mert először a Biblia jöjjön, azután a többi. A cél is rossz, mert: *„Ezek azért írtattak meg, hogy higgyétek, Jézus a Krisztus, az Istennek Fia és ezt hívén, életetek legyen az Ő nevében.”* János 20, 30-31. Pál apostol nyilvánosan igyekezett meggyőzni az embereket, *„bebizonyítva, hogy Jézus a Krisztus.”* Cselekedetek 18,28.

Hitvalló nyilatkozatot írtam, testvéri jóváhagyással és a Református Megújulási Mozgalom feladóval. Kérés – bátorítás címen lelkészeknek küldtem. Megjelent 500 példányban, közölte a Lelkész Egyesület, valamint a Kálvinista Szemle újság. *„Mi keresztyének a Biblia évében arra kérjük Isten Szentlelkét, segítsen, mint Pál apostolnak, hogy hatalmasan meggyőzzük az embereket, nyilvánosan bebizonyítva az írásokból, hogy Jézus a Krisztus.”* Cselekedetek 18,28.

Készítettem bibliamagyarázatot Gedeon elhívásáról. Az Úr szólította meg, az Úr tanácsolta, az Úr erősítette nem pénzzel, hadsereggel, hanem Szentlelkével. Az Úr adott mellé embereket, az Úr vezette győzelemre, az Úré a dicsőség. Ezt az írásmagyarázatot október 16-án a budapesti Hold utcai templomban konferencia végén átadtam Orbán Viktor volt miniszterelnök kezébe. Az Úrért ennyit meg kellett tenni.

Királyhelmece (Felvidék) két hónappal előbb szolgálatra hívott november 15-16-ra Molnár Elemér lelkész-esperes Krisztusban hívó testvér. November 11-12-én betegen feküdtem, mert a fejem, nyakam fáj, két vállamon éles szűrődást éreztem, két karom elzsibbadt, mellkasomban tompa nyomás, két lábam falusi kifejezéssel *„majd leszakadt”*. A szívritmus 45-42 alá süllyedt.

Fiatal hívőként azt mondtam, hogy *„szeretnék elégni az Úrért”*. Az *„elégés”* pedig olyan, mint az előbb leírtak: határátkelések, táborozások, illegális összejövetek, egyházzal, rendőrséggel való összeütközé-

sek feszültségének „eredménye” az infarktuszok sora. Téli motorozások, esések következménye a reuma és izomsorvadás. „Elégni az Úrért.”

Betegágyon olvastam Jeremiás 17,14. 18. verseit. „*Gyógyíts meg engem Uram, hogy meggyógyuljak... mert Te vagy az én dicsekedésem... ne én szégyenüljek meg.*” November 12-én, szerdán Vizsolyban szolgáltam bibliaórán, 13-án Budapesten meglátogattuk a beteg Kovács Dezsőt, 14-én Budapesten a Tanácskozó Zsinat ülésén vettem részt Uzonkával, este haza. Szombat délelőtt 15-én indulás Királyhelmece autóval, 14 órakor szolgálat egy nagy gyülekezetben. Istentiszteleten prédikáltam 16-án délelőtt Királyhelmeceen és Szolnocsán. Délután Uzonkával kettesben autóval haza. Mindez fájdalom, szívritmuszavar nélkül történt. Úgy éreztem, hogy Isten mosolyog rám és legyint, hogy nekem a gyógyítás csak ennyi. Dicsőség érte az Úrnak!

A New Hope nemzetközi misszió kuratóriumi ülésén emlékeztettek arra, hogy 80 éves vagyok. Az 1997-ben örömmel vállalt kuratóriumi elnökségről 2008-ban azonnal lemondtam.

Decemberben megjelent Debrecen Irodalmi Lexikonja. Csohány János professzor javaslatára nevemet is betették. Dicsőség érte az Úrnak.

Kiss Endre Józseffel közösen szerkesztjük a Csohány János emlékkönyvet. Dr. Szabó Mihály élettörténetét írtam belé. A Széphalom évkönyvben tanulmányom címe: Dr. Csiha Kálmán. Különlenyomatban is megjelent. A Tanácskozó Zsinat kért tőlem nyolc adventi, karácsonyi prédikációt internetre. Bár fölhasználná az Úr az Ő dicsőségére!

Fony, 2008. december 16. kedd este 21.40.

Legyen áldott neve az elmúlt évért.

Laus viventi Deo!

EZ TÖRTÉNT 2009-BEN

Január. Szolgálatok környékbeli kis gyülekezetekben.

Március. Bósz Lászlóné Marika temetése. Szívkatéterre vittek Miskolcon a kardiológiára.

Áprilisban megjelent a Tanulmányok Csohány János tiszteletére című könyv, Kiss Endre Józseffel együtt szerkesztettük. Látogatások Göncruszván családoknál. Színdarabok korrekciója, számítógépbe

való írása. Tamás és Emese eltört kézzel szerencsésen visszaértek a repülőtérről, és csak 6 hét múlva indultak újra Koreába, Ilona dédunokánk és Kinga leányuk meglátogatására. Az út a szülés idejére volt tervezve, de a baleset miatt késtek. Az Úr Jézus őrizze és áldja meg az anyát és gyermeke életét!

Május, Nagyvárad: a Sapientia Egyetemen előadásom címe: Kazinczy Erdélyben. Víg Ferenc és Balla Eszter házasságának megáldása a debreceni Kistemplomban. Miskolc, CE-konferencián előadás.

Július 14 Babotsay Izsák, Rákóczi Ferenc titkára szobrának ünnepélyes avatása Fonyban a Rákóczi u. 23. alatt. 16-án New Hope (USA) Vision Tour fogadása. Orvosi ankéton Fonyban; ígém: I Királyok 18,21. 25-én a Károlyi Intézet végzett diákjaival találkozó Fonyban.

Július 4. Tanácskozó Zsinat elnöksége Budapesten. Előadásom címe: Református Misszió. Felvidéki gyülekezetek konferenciáján Tatabányán 4-8 között esténként evangélizáción szolgáltam.

Augusztus 10-15. Toókos családi találkozó. 18-21 Peter Assmus látogatása Németországból Ukrajna felé menet. 25-28. Collegium Doctorumon előadásom címe: Kazinczy vallásossága. A Vitézi Rend ülésén kitüntettek arany kereszttel.

November 29. Civil Társadalmak találkozója Fonyban.

December 7. Széphalom, dr. Kovács Dániel köszöntése 80. születésnapján, nekem pedig 82. születésnapom alkalmából kívántak minden jót. 24-én Hajdúszoboszlón együtt ünnepeltünk a családdal.

Január 7-én Fonyba hazamentünk.

Meddig még Uram? – Áldalak örökké.

Fony, 2010. április 15.

HÁLAADÁS

2011. január 16., vasárnap.

A nagyszülőkért. Édesanyám szülei Takács Mihály malomtulajdonos Okányban és Debrecenben, malombérlő Komádiban. Kőműves- és ácsmesterként kezdte, zseni volt. 1949-ben malmait államosították, vagyis minden vagyonától megfosztották. Szakmát, bátorságot tanultam tőle. Nagyon szeretett, nagyon szerettem. Felesége: Vad Erzsébet intelligens, jó módú falusi asszony. Tehetséges, jó szívű, Krisz-

tust követő, aki 1945-48 között gondoskodott rólam és öcsémről. Utolsó éveit Göncruszskán töltötte özvegyen agyérelmeszesedéssel. Férje mellé temettük Debrecenben, Berényi József lelkész szolgálatával.

Édesapám apja: Bojtor István földbirtokos, Hajdúszovát. Szép arcú, nyugodt természetű mosolygós férfi, aki öreg korában is felesége, Somogyi Julianna kezét simogatta, haját fésülgette.

Édesapám: Bojtor István főjegyző, majd vármegyei tűzoltóparancsnok, tűzoltó ezredes. „B listázták” 1949-ben, vagyis hivatalosan közölték vele, hogy „tekintse magát megholtak”. Sem nyugdíjat, sem élelmiszerjegyeket, sem lakást nem kaphat. Intelligens, segítőkész, megértő férfi. Sokat tanultam tőle: „különb ember légy, mint apád”. „Ha első nem lehetsz, utolsó se légy!”. Debreceni lakását, berekböszörményi földbirtokát államosították (elvették). Utolsó éveit Göncruszskán töltötte, nyugdíját halála előtt részben visszaadták.

Édesanyám, Takács Margit középiskolát végzett, családszerető, gyakorlati és mély hitű, Krisztusát rajongásig szerető asszony. Szolgálatunkban sokat segített, üldözéseimben mellettem állt, térden állva imádkozott értem is. Bibliaolvasó naplót vezetett. Evangéliumi munkára adakozott, igét is hirdetett. Miskolcon testvéri találkozó (illegális házi bibliaóra) után visszakísértem nővéremékhez az Arany János 2. számú házba. Mosolyogva csókoltuk, öleltük egymást, utoljára ezen a földön.

Feleségem édesapja: sepsibaczoni vitéz Toókos Gyula tábornok, Horthy Miklós kormányzó első szárnysegédje. Lakását (Debrecen Péterfia út 9.) földbirtokát (Hosszúpályi, Gyula-telke) államosították, vagyis elvették nyugdíjával együtt. Székely családból származott, de Trianon után soha nem mehetett haza. Többször statáriális bíróság elé állították, utoljára 1948-ban. Hamis vádakkal illették, de Isten kiszabadította az oroszlán szájából. Krisztus-hívó lett. Halála előtt két hónappal öregségi nyugdíjat kapott (400 Ft).

Feleségem, Horváth Ilona dr. Horváth Miklósnak, Torda város alispánjának leánya. Az édesapa nagybirtokosok közé tartozott. Krisztus gyermeke volt. Leánya házassága miatt az édesapát többször börtönbe zárták a románok. Már az esküvőjén sem lehetett ott. Ritkán mehetett haza Tordára. Csendes, alkalmazkodó Krisztust hívó volt. Élete

végén betegen Ildikó leányuknál lakott Selyeben, azután Hernádbúdn. A családi sírboltba temettük Debrecenben a hűséges, csendes, figyelmes édesanyát.

Feleségem, Toókos Uzonka tisztviselő, főkönyvelő és ifjúsági munkás. Segítöm a lelkészi és igehirdetői szolgálataimban. Helytörténész, könyvei jelentek meg. Testvérei: Toókos Csaba építőipari mérnök, felesége Bereczki Livia; Toókos Ildikó, Asztalos Zoltánné lelkész felesége. Toókos Enikő, Kovács Dezsőné ugyancsak lelkészfeleség. Hívó emberek.

Testvéreim.

Mancika nővérem író, intelligens, szuggesztív, mások szívébe és gondolataiba látó asszony. Krisztust hívó. Több bibliai színdarabot írtunk együtt. Az OTP-nél dolgozott. Férje, dr. Kormány Károly járásbíró elnök, majd ügyvéd, és főgondnokunk Göncruszkan. Református zsinati tag. Realista hívó, aki sok egyházi, rendőrségi eljárásban segített, amit ellenem folytattak.

Lajos öcsém felesége Hevesi Júlia Katica, akinek testvére Hevesi István olimpiai bajnok. Érettségije után segédmunkás, üvegyári dolgozó, kőműves volt, mert származása miatt nem vették fel az egyetemre. Azután, mivel fizikai dolgozó lett, és vállalata párttitkárát tanította, mert matekzseni volt, a titkár ajánlására felvették az egyetemre. Az Útépitő Vállalat főmérnöke lett Debrecenben, majd Egerben, ahol eltemettük.

Gyermekeink. Emese már gimnazista korában Krisztust hívó drága munkatárs az evangélium szolgálatában. Férje, Takács Tamás kicsit rusztikus, hitvalló, mindig mindenkinek szolgálatára kész lelkipásztor a feleségével együtt. Uram, áld meg őket Hajdúszoboszlón is a gyülekezetben! 2017. augusztus 1-től nyugdíjba vonultak. István fiunkat hamar magához vette az Úr.

Unokáink. Emese, Kovács Zoltánné férjével együtt másodlelkészek Hajdúszoboszlón. A hajdúhadházi gyülekezet választotta meg őket lelkipásztornak. Kinga unokánk Kenneth Ferguson felesége, aki alezredes az amerikai hadseregben. Ifjúsági táborainkban nyáron, éveken át sokat segített a szolgálatokban. Úgy ismerkedtek meg.

Dédunokáink: Kovács Emese és Eszter. Az USA-ban Ferguson Ilona és Gábor.

Istennek adok hálát kiváló tanáraitért a középiskolákban: Farkas Ignác, Módis László, Dusicza Ferenc vallástanárokért, Harsányi Zoltán, Kovács Máté, Bekő Jenő, Szalacsi Rác Imre.

A debreceni Zenei Konzervatóriumban Galánffy Lajos igazgató tanítványa lehettem. Két teológust tanított, a másik teológusból, Kertész Lajosból zongoraművész lett. A Liszt Ferenc Társaság elnöke. Mai napig mély barátságban vagyunk.

A debreceni Teológián dr. Török István, dr. Czeglédy Sándor, dr. Kállay Kálmán, dr. Karácsony Sándor voltak hatással reám. Sárospatakon dr. Koncz Sándor, dr. Nagy Barna, dr. Szabó Zoltán és dr. Új-szászy Kálmán voltak kedves tanáiram, akik nemcsak a tudományra, hanem az életre is tanítottak.

Uram, hálát adok lelki vezetőimért, akik erősítettek, tanácsoltak a hitben: Borbély Béla, Bütösi János, Czakó Jenő, legfőképpen dr. Szabó Mihály. Sárospatakon Darányi Lajos mellett öt évig voltam segédlelkész, aki igehirdetésre tanított, a készüléseimet megbeszéltük.

A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Zeneoktatói Munkaközösség tanára és választmányi tagja lettem. Tisztelettel emlékezem Hetényi Margitra és Nagy Jánosra, akik a szocialista rendszerben megvédték a kommunista párt támadásaival szemben, mivel főállásban lelkipásztor voltam.

Istenem, hálát adok Neked a testvérekért, akikkel együtt hirdetem az örömhírt. Közülük csak néhányat említek. Dr. Bartha Árpád és Kutasi Béla. Nagy Ferenc Monok, Nagy Ferenc Hajdúböszörmény. Csorba László, Vajda Mária, dr. Kiss Pál, Sükös Pál, dr. Nagy Antal Mihály, Victor István, Gidófalvy Andor és Szabó Dániel. Magasztallak Téged azért is, hogy sógoraim Asztalos Zoltán és Kovács Dezső is hitvalló lelkészek voltak.

Köszönöm Uram a gyülekezeteket, ahová küldtél: Göncruszkára 1956 és 2000 között, 44 éven át. Zsujtán 36 éven át, Fonyban 23 évig, valamint Korlátón is 4 évig hirdetem az evangéliumot.

Kiss László gondnok úr Göncruszkán az igehirdetésben is helyettesített. Mészáros, Tóth, Ruszkai családok, felnőttek és fiatalok is mellettem álltak. Kiss László felesége, Piroska énekkel, Mátyás Sándor Szentlélektől átítatott prédikációval hirdette az Urat. Szilágyi Zoltán mérnök, lelkipásztor, Bianki István mérnök, vállalkozó és felesége, Szilágyi Magda püspöki titkár és hitoktató, Fojtó Erzsébet harangozó és mindenek a parókián. Ruszkai Pállal nem volt könnyű összedolgozni, de mégis nagy támasz volt. Kovács Pállal megbeszéltük a gyülekezet és a falu dolgait. Mészáros Barna szó nélkül segített a fizikai munkákban. Felesége Sárka és gyermekei, Saci és Erika páratlan munkatársak voltak. Szőledi János egyházi mindent megtett a lelkipásztorért. Nyitrai Pálné Julis néni édesanyánkként élt mellettünk. Király János, Mocsári János bácsi, Ölschläger Béla, Sivák Ernő, Tóth József, Tóbiás István, Gazda Béla és a presbiterek segítségül voltak. Tóth Bálint és felesége, Nyitrai Rózsa Éva leányával együtt mély hitű, bátorító keresztyének voltak. Bacsóné Rózsika és Mocsáriné Julcsi Fonyban is állandóan segítettek.

Hálát adok a Konfirmációs Kátéért, amelyet lelkipásztorok is használtak a gyülekezeteikben. „Illegális” munka volt ez akkor. Hollandiában sokszorosított anyagot nem volt kíváncsi használni.

Hálát adok a rádiós és TV-s istentiszteletekért.

Mindnyájunk nevében megköszönjük kedves Nyitrai Pálné Julis néninek a rólunk való gondoskodását, prima főztjét. Istvánkánk ápolásában is ő segédkezett, mikor a szanatóriumban volt feleségem, Emesénket fektette le sokszor, mikor feleségem éjszaka került haza a hivatalából az amerikai távollétem alatt.

Zsujtán Bellágh Barnáné lelkészözvegy segítségével testvéri közösség alakult. Bellágh György és felesége, dr. Nagy Rózsa megvásárolták a parókiát, és a mai napig szeretetben vagyunk. Erdődi József és feleségére, Kovács Erzsébetre, valamint Patakinéra és Kovács Barnánéra, Kerényi Endrere és feleségére, Erzsikére, Tóth József családjára, valamint dr. Nagymáthé Gyula főgondnok úrra és fiára is hálával emlékezünk. Zsujtán született Panyuscsikné Kovács Mária iskola igazgatónő Hidasnémetiből, sokat fáradozott falujáért, a környékért és a Kazinczy Ferenc Társaságért.

A faluban többen elfogadták Krisztust. Balog Zoltán evangélizációja után Tóth Ferenc volt rendőr bevallotta, hogy ő volt megbízva figyelemmel. Mindig tudtam ezt, de nem csak ő vigyázott rám egyedül. Korlátan is voltam gyülekezeti pásztor, ahol a templomtornyot festettük le, a parókiát felújítottuk, szép gyülekezeti termet rendeztünk be.

Fonyban Molnárné Ilonka néni, Nagymáthé Gábor gondnok úr és Lukácsné, Mónikáék is segítségünkre voltak. Nagy támaszunk a Sándor család is, ahol apa és fiai konfirmáltak. Az anya, Edit, aki Nyíregyházán elvégezte a főiskolát, kulturális és műszaki dolgokban is segítséget nyújtott. Béla fiuk Kassán érettségizett, Nyíregyházán, a főiskolán tanult, keramikus. Béni érettségi után autóműszaki iskolán tanult, szenvedélyes autószerelő. Laci kitűnő szakács, középiskolás.

Fonyban, ahol 1974 óta „illegális gyermek és ifjúsági konferenciákat tartottunk”, hivatalos, rendőrségi eljárások folytak ellenem. A parókiára és templomra sokfelől kapott adományból 27 millió forintot költöttünk.

Isten különös kegyelme folytán kerültünk közösségbe Nagy Lajossal és feleségével, Fóris Lenkével (Szuhogy, Petőfi út 7). Lelkészbeiktatás volt, aminek délutánján nem engedett Benkő esperes úr prédikálni. Az ünnep napján Kürti László püspök úr és Benkő esperes úr a parókián egyeztette a programot. Mikor esperes úr meglátta, hogy feleségemmel érkezünk, messziről ránk kiáltott: „Tessék menni a másik szobába!” Átmentünk. Ebédhez készülve, főtiszteletű asszony egyedül ácsorgott a sokaságban, amikor Uzonkát arra kértem, hogy lépjen hozzám. A gondnok úr odajött, feleségembe karolt és ezt mondta: „Ismerjük mi a Főtiszteletű Asszonyt, – mármint a feleségemet, – tessék velem jönni feljebb. „Nem én vagyok Kürti püspök úr felesége, hanem ő”, – mutatott a püspök úr feleségére. Kicsit kellemetlen eset volt. Ebédnél, a főasztalnál püspök úr jobbán az esperes, balján Nagy Lajos ült. Mi a feleségemmel hátul húzódtunk meg. Amikor Nagy Lajos meglátott bennünket, átpréselte magát az asztalok között, megcsókolt és feleségemmel együtt hívott, hogy menjünk az elnöki asztalhoz. „Nekünk most itt a helyünk leghátul”, válaszoltam. Mindezt látva bölcs espere-sünk, és távozáskor látványosan belém karolva mondta: „Ez a nap is nagyon jó volt”. Ráfeleltem, hogy igen... És tovább mentem.

A keresztyén Nagy Lajos fonyi táborunkba hozta két gyermekét. Az egyik Nagy Lenke volt, akinek segítetttem az egyházi bürokrácián átlépni. A Reformátusok Lapja főszerkesztője lett, könyveket adott ki. Lajossal egy akarattal fáradoztunk a Református Missziói Szövetségért és a Károlyi Intézetért. Erdélybe is átutaztunk dr. Csiha Kálmán püspök úrhoz, aki megértően segítőkész volt. Nagy Lajossal, feleségével és családjával mai napig mély, testvéri közösségünk maradt.

A Magyar Református Missziói Szövetség 1990-ben alakult Debrecenben, majd Budapesten a Nagyvárad téri gyülekezetben végleges formát öltött. Elnökül dr. Nagy Antal Mihály Makó-újvárosi lelkipásztort választottuk meg. Engem titkárnak jelöltek. A Zsinat hozzájárult, hogy a „református” jelzőt használhassuk. A Bütösi János elnökletével vezetett Magyar Református Világszövetség felvette a tagjai közé. Dr. Nagy Antal Mihály Sárospatakon vállalt professzori állása miatt elnöki tiszteréről lemondott, helyette engem választottak meg Budapesten, a titkár pedig Ablonczy Zsolt lelkipásztor lett. A szövetségi tanácsnak tizenkét tagja volt. Célunk a gyülekezetek és a rajtuk kívül élők ébresztése. Missziói napokat tartottunk a fővárosban, a Dunántúlon, Debrecenben és a Tiszáninnen különböző helyein. Erdélybe, Felvidékre és Kárpátaljára is ellátogattunk. Az elnöki feladatot Miskolczi József, majd dr. Sándor Endre vállalták, azután Ablonczy Zsolt budapesti lelkipásztor lett az elnök. Titkára Barcza András. Alelnök Mátyás Sándor nyékládházi lelkipásztor. Az elnökváltások alatti adminisztrációs ügyeket elvégezték. A szolgálatok alkalmá csökkent, de a Szövetség új lendületet kapott és gyülekezeti konferenciákat szervez Magyarországon és a Kárpát-medencében.

Az ifjúsági munkáról néhány sort.

Úgy emlékszem, hogy először családtagokkal szilvesztereztünk együtt Göncruszkán 1958-ban. Következő évben megduplázódott a résztvevők száma, azután egyre többen jöttek fiatalok meghívás nélkül 1999 végéig. A létszám 90-100-zal tetőzött. A Mancika nővérem által közösen vagy egyedül írt színdarabokat karácsonytól szilveszter éjfélig megtanulták. Reggeltől estig próbáltunk minden nap. Óriási lehetőség próba közben találkozni az ifjúsággal, beszélgetni dolgaikról. Ellátásukról, szállásukról örömmel gondoskodtunk.

Isten zseniális fiatalokkal ajándékozott meg bennünket. Kiváló tehetségekkel, akik eljátszották a darabot, illetve a technikai dolgokat, (zene, színpad, világítás) végezték. Néhányat megemlítek közülük. Hörcsik Richárd országgyűlési képviselő és egyetemi tanár lett. Balla Péter egyetemi rektor. Kormány Attila a Lévey Gimnáziumban tanított, mérnök, az avasi templom kántora. Dr. Kormány Zsolt főorvos Budapesten. Dr. Enghy Sándor teológiai tanár Sárospatakon. Horváth Pál mérnök, vállalkozó Kassán. Szilágyi Zoltán lelkész, Bianki István mérnök. Dévay Ferencné Izabella gyógyszerész Abaújszántón. Takács Tamás és Bojtor Emese, valamint Mátyás Sándor lelképásztorok. Bellágh Ágnes Zsujtáról. Mészáros Barnáné, Galyas András, Tóbiás Erzsébet, Jobbágy József mérnök. Peres Eszter, Szilágyi Magda (Bianki Istvánné), Pataki Erzsébet (Horváth Pálné, Szina), Tóth Éva, Kovács László, Tóbiás László, a Bósz-leánykák, Kopcsó Vince és a többiek...

A szindarabokat előadtunk több helyen: Göncruszka, Makó, Szeged, Isaszeg, Tahi, Hajdúszoboszló, Budapest, Nyírtét, Sárospatak, Sátoraljaújhely (a városházán), Encs, Miskolc, Kassa, Vizsoly gyülekezeteiben, illetve kultúrházakban.

CSODÁK AZ ÉLETÜNKBEN

Csoda, hogy megesküdhattunk 1952. október 5-én Debrecenben a Kistemplomban Toókos Uzonkával. Igét hirdetett nekünk Darányi Lajos, aki a sárospataki parókián egy szoba-konyhát adott át nekünk, nehogy a párt odaköltöztessen valakit, anyósa halála után. Vízvezeték még nem volt a lakásban.

Csoda, hogy állami-egyházi hozzájárulás nélkül, nagy harcok árán, Göncruszkan, 1956. szeptember 1-től megválaszthattak lelkipásztornak, és ott maradhattam 2000. szeptember 1-ig, 44 éven át.

Csoda, hogy erőt adott Isten Zsujtán, Korlátan és Fonyban 1974-ről 1977-ig motorkerékpárral télvíz idején is közlekedni. Akkor Fonyban levették rólam a palástot, de 1985-ben újra kineveztek Fonyba lelkesítő szolgálat végzésére. Csoda, hogy Fonyban újra legálisan ifjúság között szolgálhattunk 5-600 fiatal között évente. 2010 nyarán Rákóczi út 23. sz. alatt 400-an konferenciáztak. Csoda, hogy Fonyban gyülekezeti terem létesült a romos istállóból, csorgói vízzel zuhanyozók készültek a paró-

kián. Kívül-belül renováltuk a templomot. Évenként országos nemzetközi rendezvények, konferenciák is voltak ott.

Csoda, hogy az ifjúsági szolgálatban, színdarabok lejátzásában Isten zseniális fiatalokkal ajándékozott meg.

Csoda, hogy a Fony Rákóczi 23. sz. alatti kis parasztház meleg, barátságos otthont nyújtott, amit Juhász Ferenc 1986-ban eladott olcsón, mert ő Miskolcra költözött. Szálláshelyek, mellékhelyiségek épültek itt negyven fő befogadására. Csoda, hogy Isten anyagilag gondoskodott rólunk.

Csoda, hogy 1963. július 30-án Vizsolyban motorkerékpár-baleset után életben maradtunk. Az 1965/1966. tanévet ösztöndíjasként Texasban tölthettem. Ezek után Isten jelentős számú testvéri kapcsolatot adott USA-beli, angol, német, holland keresztyénekkal, és 1985 után Uzonkával háromszor is körbe utaztuk Amerikát, Európát és Izraelt. Csoda, hogy történelmi, evangéliumi könyveket írhattam, amelyek nyomtatásban megjelenhettek. Csoda, hogy anyagilag igen takarékosan élünk, de megelégedettek vagyunk. Csoda, hogy 2004-ben harmadik infarktus után bypass eljárással Debrecenben október 5-én megműtöttek, és életben maradtam. Csoda, hogy még 83 évesen időnként prédikálhatok. Most még 90 évesen is.

Csoda, hogy Uzonkám 1957-ben milliáris tbc-ből Isten meggyógyította, és romló szemevilágával remekül írja számítógépbe színdarabjaimat. 1951-től összekötött az Úr egymással, áldott segítőtársam volt. Amikor a rendőrség, a hivatalos egyházi felsőbbség ellenem fordult, és hívők előtt „pünkösdistá” lettem, Uzonkámmal a legsúlyosabb pillanatban is közösségben maradtam, bátorított, segített és szeretett. Áldja meg érte az Úr!

A legnagyobb csoda pedig az, hogy Krisztusom rám talált, elfogadott és én is elfogadtam Őt. Hű maradt hozzám, segített, vezetett és ragyogó fénye sugárzott életemre, megtérésem óta.

Mindketten megöregedtünk, fáradtabbak, lassúbbak vagyunk. Néha fáj a derekam, majdnem állandóan a lábam, sántítok. Mi történt velem? Az biztos, hogy Isten nem öregedett meg, és olyan fiatal, mint megtérésemkor volt, mert örökkévaló Király!

Mi történt velem és velünk? Kinek van szüksége fáradt nyugdíjasokra? Az öregek és betegek csak terhet jelentenek az államnak, mondták sokan a történelem folyamán, és mondja Gyurcsány Ferenc levitézlett miniszterelnök. Keseregjünk a régi szép idők miatt? Szó sincs róla, és igaz az ige:

„Mert nem csüggedünk, sőt ha a külső emberünk megromol is, a belső mindazáltal napról napra újul.

Mert a mi pillanatnyi könnyű szenvedésünk igen-igen nagy dicsőséget szerez nekünk.” II Korintus 4,16.

Még néhány adat a 2010-es évről.

Május 22-én Miskolcon a Vitézi Rend állományülése volt Horváth László törzskapitány vezetésével. Orbán Viktornak időnként Biblia-magyarázatot küldök Balog Zoltán által, akinek édesapjával együtt tanultunk a Sárospataki Teológián, ő pedig részt vett az illegális ifjúsági táborunkon. Orbán Viktor levelemet július 4-én megköszönte: „mint annak a nagy generációnak egyik tagját, aki nehéz időben áldozatos munkájával hozzájárult a magyar keresztyénség megmaradásához.”

Zsujta 2010. augusztus 28 szombat, Kazinczy Szabad Egyetem konferenciája és emlékműavatás. Ünnepelesen díszpolgárrá választottak. *„Mivel hogy nem a láthatókra nézünk, hanem a láthatatlanokra, mert a láthatók ideig valók, a láthatatlanok pedig örökkévalók.”* II Korintus 4,16.18. Hálával emlékezem Reád, Uram, kérlek, hogy Te is emlékezzél rólam, és én, dicsőítelek Téged most és mindörökké.

Istenem! Áldd meg a Kazinczy Ferenc Társaságot! Fehér József múzeumigazgató elnököt, dr. Kováts Dániel professzort, Kiss Endre József könyvtárigazgató titkárt, Nyíri Péter irodalomtörténészt, múzeumigazgató jegyzőt, Szabó Sándorné Erzsikét, Panyuscsik Jánosné Kovács Marikát, Csorba Csabát, Nagyné Kiss Zsuzsát, Simon Erikát és munkatársait, Égerházi László fafaragó művészt és a hűséges, kiváló fényképészt barátunkat, valamint Tusnády László tanár urat.

A díszpolgári cím Erdődi József polgármestertől eredt, aki Zsujtán Kovács Erzsébetet vette feleségül. A kitüntetést meglepetéssel fogadtam 2010. augusztus 21-én, Zsujtai András emlékünnepe.

Hasonló váratlan esemény volt, hogy 2017-ben Göncruszka 800 éves történetének ünneplése alkalmából Urbán József polgármester

családjával felkeresett Hajdúszoboszlón. Átadott feleségemnek egy szép nagy hollóházi vázát, ráírva Bojtor Istvánné Toókos Uzonka nevét, és az évszám: 1217-2017. Mai napig hálásak a falu történetének megírásáért.

HÚSVÉT MÁSODNAPJA, 2011

Húsvét másodnapja 2011. április 25. Kezemben könyv, Szilágyi Ferenc: Magyar Athénás. Kiadta a Kazinczy Ferenc Társaság 2010-ben.

A Parnasszusra mégis feljuték,

Ha élve nem, hát holtan.

Ha nem kellettem, míg valék,

Ünnepeljen a maradék.

Elnök Fehér József. Szilágyi Ferenc epigrammáit dr. Kováts Dániel értékelte a könyvet. Parnasszus: a földrajzban: Görögország legmagasabb mészkőhegye; a pogány vallásban: az istenek lakóhelye; a grammatikában: felsőfok; a költészetben: a minőség színvonala; keresztyén vonatkozásban: Isten országa, Krisztus dicsősége, az üdvösség háza, a megváltottak seregének sokasága.

Fony, 2012. április 10., húsvét harmadnapja.

Áldott legyen az Úr a múltért, jelenért, mennyei dicsőségben a jövőendőért.

Elhunyt Ruszkai Pál presbiter, brigádvezető, nagygazda, „burgonyakirály”. Minden vasárnap templomba jött Göncruszkán. Igen értelmes, öntudatos, akaratos, kissé saját magát mutogató férfi. Nagy Lajos lelkész halála után Sárospatakra jött lelkészt keresni Göncruszkára, testvérével Ruszkai András tekintélyes pataki tanárral. Isten őt használta fel arra, hogy elfogadjam a gyülekezet meghívását, és kinkeservesen 1956 augusztusában az egyházkormányzat hozzájárult megválasztásomhoz.

Elmúlt év vasárnapjain több alkalommal prédikálhattam gyülekezetekben, ugyanazon a helyen többször is. Nyékládházán február 21 és 24 között evangelizációs hét volt.

Rákóczi 23. sz. alatt Immánuel otthonunkban májustól szeptemberig tartottunk gyermek, ifjúsági és felnőtt csoportoknak alkalmakat. Laus diventi Deo!

Tudományos előadásokat tartottunk a Rákóczi emlékévben felelősséggel együtt. A Kazinczy Ferenc Társaság közgyűlésén március 2-án elnököltem, ahol az evangéliumot is fogadják. A Vitézi Rendben Horváth László tanártársamra, Krisztusban testvéremre, a Vitézi Rend törzskapitányára március 4-én tartott temetésén emlékeztem. Zsúfolásig megtelt Miskolcon az Avasi templom.

Július 4-én Fonyban, október 12-én, Szerencsen, orvosi konferencián hirdetem az igét.

Darányi Lajos zongoraművész temetése Sárospatakon volt április 13-án. Sajnos alkoholista lett a zseniális fiú.

Június 30 és július 3 között Balatonlellén a Magyarok Világtalálkozója és a Református Tanácskozó Zsinat ülése. Igét hirdetem, előadást tartottam.

Szeptember 10-18 között a Global Fellowship elnöksége, dr. Robert Pitman, Elliott Margo és dr. Boss drága testvéreim látogattak Magyarországra. Fony és Kassa gyülekezeteit, a Sárospataki Teológiát, a nagyvárad CE Központot, Nyékládháza körzeti missziói konferenciát keresték fel. Igét hirdetem és tolmácsoltam.

Szeptember 30-án helytörténész feleségem ünnepi előadását hallgattuk a Bárczay családról, akik visszavásárolták kastélyukat Abaújkérben.

November 10 és december 3 között Mezőkövesden a Zsóri Kórházban kezeltek Uzonkával együtt. November 21-én megjelent „Jöjj és láss” című könyvem, amely 514 oldalon, 29 bibliai színdarabot tartalmaz. Derda László nyomdász boldogan hozta első példányát Mezőkövesdre megmutatni.

December 3-5: karácsonyi bizonyágtételek, amiből kb. 150 helyre küldtünk egy példányt, mert született nekünk az ÚR KRISZTUS! December 6-11 között Sárospatakon a vendégszobában tartózkodtunk, és ott öt teológust megtanítottunk a Tékozló Fiú történetének harminc perces rövidített lejátzására. Először Sárospatakon mutatták be, másnap Sátoraljaújhelyen a városháza dísztermében játszották le. Dombovári János hegedűművész gyönyörű játéka után az ülést Szamosvölgyi Péter, Újhely polgármestere nyitotta meg. A könyvbemutatót zsúfolásig megtelt helyiségben vezette le Nyiri Péter múzeumigazga-

tó. Először dr. Kováts Dániel professzor a Széphalom 2011. évi kötetét ismertette. Utána Fehér József elnök igazgató, Bojtor István „Jöjj és láss” bibliai tárgyú színdarabjait mutatta be. Írójának babérkoszorút adott át. Ezután a sárospataki teológusok játszották le a Tékozló Fiú rövidített történetét. Rendkívüli hatása volt. Mondanivalója, hogy betegnek, szomorúnak, elhagyottnak, egyháznak, magyar népnek, minden krízisben lévőnek van megoldás! Vissza Jézus Krisztushoz, Aki elfogad, átölel, segít a mi Urunk Jézus Krisztus érdeméért.

December 14-én Takács Tamás jött értünk, elvitt Hajdúszoboszlóra, ahol karácsonyoztunk és szilvesztereztünk. A 2011-es évért dicsőség legyen az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek.

FÖLJEGYZÉS

Fony, 2012. május 1., kedd, 17 óra.

Az íróasztalom mellett ülök. Kint zöldül az udvar, Uzonkám gyönyörű színpompás virágai illatoznak, kínálgatják magukat. A cinkesereg március végén eltűnt a tornácunkról, a télen itt étkeztek csoportosan. Kertünkben kibújtak a konyhakerti növények, ma friss retek piroslott a megterített asztalon. Gyönyörű napfény ragyogja be a sziklakerten álló keresztfát. Nemzeti zászlónkat lobogtatja a szél Babotsay Izsák szobra mellett. A szívem csöndes, békés, sok örömmel teli. Igen, Uram, teljes öröm van tenálad.

Ballábam fáj, nagyon nehezen tudok támaszkodva, kapaszkodva rálépni. Recseg, ropog, ingadozik alattam. Tövis adatott oldalamba. Pál apostol, aki betegeket gyógyított, holtakat támasztott, háromszor kérte Istent, hogy vegye ki a töviseket testéből. Én tizenháromszor is kértem az Urat, Aki nekem is így válaszolt: *„Elég néked az én kegyelmem, mert az én erőm erőtelenség által végeztetik el. Nagy örömmel dicsekszem azért az én erőtelenségeimmel, hogy a Krisztus ereje lakozzék én bennem.”* II Korintus 12,9.

Vannak hívők, akiket hirtelen, fájdalom nélkül szólít magához az Úr. Mózes halálakor vitatkoztak felette a gonosz lelkek. Nyolcvan-négy éves vagyok. Sok hívő iszonyatosan szenvedett halála előtt, mint István vértanú, mint Kálvin János, mint Szabó Mihály, mint Kutasi Béla és mások. Emlékezetes marad előttünk Nagy Jenőnek, a CE kö-

zösség vezetőjének (Marosvásárhely) elköltözése; utolsó, nehezen kimondott imádságában Jézus Krisztus kereszttjét nézte iszonyatos fájdalmak között. Az ördög utolsó nagy támadása volt ez, hogy próbáljon elszakítani Krisztustól. A szívemben most csönd, béke és nagy öröm honol.

Gyengülök, egyre többet fekszem erőtlenül, fájdalmaktól kínozva, most értettem meg az ígét: „*Aki testileg szenved, megszűnik a bűntől.*” I. Péter 4,1. – Amikor „*körül vesznek a halál kötelei*”, bódultan fekszem és mindenem fáj, akkor már semmi nem érdekel. Az én Uram, a dicsőséges Jézusom felé fordítom egyedül az arcomat.

Most a szívemben csönd, béke és nagy öröm lakozik, mert egyetlen boldogságom Jézus Krisztus.

Január 8. Hajdúszoboszló. Kenneth Ferguson, amerikai katonatiszt és felesége, Kinga unokánk második gyermekét kereszteltük Gábor Tamás névre. Másnap Kenneth, aki valamikor az ifjúsági munkában kiváló segítőnk volt, feleségével, autóval hazahoztak Fonybá.

Január 24., kedd, 17 óra. Az encsi Művelődési Ház nagyterme zsúfolásig megtelt. Kiss Endre József sárospataki könyvtárigazgató ismertette a Széphalom évkönyv legújabb kötetét. Fehér József elnök bemutatta „*Jöjj és láss*” című bibliai drámát. A Tékozló Fiú gazdag történetét harminc percre rövidítve megírtam, lejátsozták a sárospataki teológusok. Zenét festett alá remekül Kormány Attila. Minden bajra van megoldás a Krisztusban. A darabnak rendkívüli hatása volt. Praise the Lord!

A hófúvás miatt lelkésznőnk nem jöhetett át Hernádcécéről, ezért az istentiszteletet a Rákóczi 23. alatt tartottuk meg, Lukács 19,15 alapján. Ugyanígy történt február 12-én is. Zsidók 2,3. alapján szóltam, szolgálati naplóm szerint.

Február 23-24 között betegen feküdtem. A szennyvíz is elfagyott, de Matók Bélának sikerült helyrehozni.

Február 25-én Emese és Tamás gyermekeink születésnapomon (február 29) meglátogattak. 29-én Boldogkőváralján prédikáltam Lukács 15,15-20 alapján.

Március 1-4. Miskolcon, az avasi gyülekezet termében evangélizáltam, és a pataki teológusok bemutatták a Tékozló fiút.

15-e nemzeti ünnep, ünnepség az önkormányzat termében. Petőfi szobránál nagy hóviharban koszorúztunk. 16-án Takács Tamás ve-jünk, Barna testvérevel jött a fákat metszeni. Március 18-án vasárnap 10 órakor Encsen szolgáltam a református templomban igehirdetéssel és megkereszteltem Fáy Attila és Fodor Laura farmerek (Alsóvadász) gyermekét Liliannát. Az Úr közöttünk volt.

Március 25-én a baptista gyülekezetben igehirdetés Encsen Zsidók 2,3. – 27-én harangozás Baksy István énekművész emlékére, aki drága testvérünk volt a Krisztusban, fonyi származású, gyakran énekelt rendezvényeinken. Április, húsvét hete, amikor Vizsolyban 5-én és 6-án hirdettem Krisztust, Akit Kajafás és Pilátus halálra ítélt Isten akaratából. Az egyik római katona büszkén vitte haza Jézus köntösét, mert neki ez volt a nyeresége nagypénteken.

Április 26., csütörtök, 15 óra. Rákóczi 23. sz. A Kazinczy Ferenc Társaság elnökségének ülésén részt vett a teljes elnökség, Kassáról pedig Orémus Zoltán lelkész-esperes és dr. Urbán Károly orvos presbiter. Témánk volt az Abaúji Irodalmi találkozó Kassán a Márai Stúdióban kb. három órás időtartalommal. Első felében kassaiak programja, második felében a Kazinczy Társaság mutatja be a Széphalom 21. kötetét, valamint Bojtor István „Jöjj és láss” című könyvét július 1-én, pénteken délután. A teológusok itt is bemutatták a „Tékozló Fiú” történetét.

Ha időm és egészségem engedi, akkor Mózes elhívásának, munkájának üzenetét írom meg, amit Tótkés Lászlónak szeretnék elküldeni. Vele mai napig bizonyos lelki kapcsolatam van. Évenként két-három alkalommal öleljük át egymást.

MAI HELYZETKÉP

Göncruszkan 1956 szeptemberétől 2000 szeptemberéig voltam lelkipásztor. Esténként a tejcsarnokba gyűjtötték a friss tejet. Ma szemetes kukákat látunk kirakva. A határban virágzó gyümölcsös volt, ma elszáradt szőlők. A temető fűvére árverést tartottunk, hogy aki legtöbbet fizet érte, az kapja meg. Ma senkinek nem kell. A magyar föld „vas és acél országa lett”, azután bezárták a gyárat. A gazdánál ló, tehén, sertés, aprólék; manapság semmi, mert a Tescóban minden kapható. A templombajárás a falusi élethez tartozott, mint a családi sertésvágás.

Ma a falu szemetet termel. Változó világ!

Külsőleg megváltozott a világ, tévé, internet, mobil, autó, mosógép, mikrosütő, mosogatógép, okostelefon, de az emeletes lakások üresek. A fiatalok nem maradtak otthon. Az ország képe, a lakosság öltözeke megváltozott, csak az emberi szív ugyanaz: bűnös. Hiúság, élvezet, szex, szesz, pénz izgatja az embert, és ha megszerzi, akkor boldognak képzei magát. És marad boldogtalan akkor is, ha megszerezte.

Mi a magunk idejében elvégeztük az Úrtól kapott feladatot. Ami sikerült, azokért dicsőség Istennek, ami pedig rossz volt, amiben vétkeztünk, azért miénk az orcánk pirulása. De eltakarja, megbocsátja Isten kegyelme. Fiatal és középkorú lelkészek! A Szentlélek tüze fűt benneteket? Krisztust hirdetitek és dicséritek, vagy magatoknak életek? A pénz után futtok?

Megöregedtünk. Boldog vagyok, hogy ifjúságomtól kezdve Krisztusunk szolgálja lehettem. Az ateisták külsőleg szorítottak, támadtak, gyaláztak, büntettek, most „*tövis adatott az oldalamba, a Sátán angyala gyötör*”. Elfáradok, fekszem, hallásom, emlékezetem romlott. Ha pedig fölkapaszodom a szószékre, ott a Szentlélek megragad, és bátrabban hirdetem az evangéliumot, mint régebben. Dicsőség érte az Úrnak.

Hol fáj? Elég gyakran a fejemtől kezdve két vállamon át derékig, onnan lefelé a lábujjamig. Uzonkám, ha nem látom, szomorkodik, ha látom, akkor mosolyog rám, és ez gyógyít. Mindenben kiszolgál, figyelmesen öltöztet, a nyakkendőmet is megigazítja, mint régen. Köszönöm Uram, hogy ilyen segítőtársat adtál.

Május 22: Uzonka születésnapja. Az 1955-ös házassági évfordulónkra írt versem utolsó strófáját idézem:

Uzonkám!

Az évfordulónkra ezt a csokrot adom.

Vedd szívesen, hogy a versemmel kereslek.

Benne ennyit mondok, szívem legmélyéről:

Kicsi Feleségem! Uzonkám! Szeretlek,

Pistád.

A szívemben pedig nagy öröm és béke nyugszik, amint közeledek hazafelé.

ÖSSZEFOGLALÁS

2014. január 10., péntek délelőtt, Fony.

Az érett férfiúság, szolgálatok és munka korszaka után homályosodnak a gyermekkor és ifjúság emlékei előttünk. A jövő dicsősége egyre fényesebben ragyog elő. Uram! Örömmel sietek Hozzád. Dicsőség Neked a múltért, jelenért és a csodálatos jövőért.

Templomi igehirdetéssel 2013-ban szolgáltam Fonyban és időnként más helyeken, 45 alkalommal. Különbő konferenciákon beszéltam ötvenhatszor. Bibliaórán tanítottam 33 helyen. Látogatókat fogadtunk 82-szer beszélgetésre, Bibliaolvasásra, imádkozásra.

Kiemelt alkalmak voltak: Március 15. Június 22-én Kassai Napokat tartottunk Fonyban, könyv is jelent meg róla, amit közösen szerkesztettünk Kováts Dániellel. Az előadók többségét a Felvidékről hívtuk meg: Cimbalmos Béláné Molnár Éva főkonzul, Kassa. Dr. Kováts Miklós tanár, Kassa. Orémus Zoltán lelkészesperes, Kassa. Kollár Péter elnök, Kassa. Csáki Pál EU-képviselő, író, Pozsony. Megnyitotta Ivancsó János polgármester és dr. Ódor Ferenc országgyűlési képviselő. A Kazinczy Ferenc Társaságot Fehér József elnök, Kiss Endre József titkár és dr. Kováts Dániel művelődéstörténész, Csorba Csaba történész képviselték. A kassai Laudate Dominum kórust Kovácsné Palcsó Edit vezényelte. A Régi Zenei Együttes szép műsort adott Encsről.

Augusztus 1-től november 30-ig hétköznapi reggelenként 9-9.15-ig bibliamagyarázatot tartottam kőműveseknek és segéd munkásoknak, akik Sándor Béláéknál dolgoztak Bianki István vezetésével. Szentes-tén a Cserealja Vendégházban ünnepeltünk. Áldassék az egyetlen Atya, Fiú, Szentlélek Isten! „*Szent, szent, szent az Úr, a mindenható Isten, Aki volt, Aki van, és Aki eljövő*” Jelenések 4,8.

TÚZ VAN!

Hajdúszoboszló, 2016. február 28., délután 14 óra 15 perckor.

Arról beszélgettünk ebéd után, hogy mikor megyünk haza. A maroktelefont én veszem fel. Sándor Béláné lihegve hadarja, hogy ég a ház! Azonnal kocsiba ülünk Emese lányommal, Uzonkával. Kovács Imre a gépkocsivezetőnk. (160 km.) Útközben alig szólunk egymáshoz valamit, mert mindnyájunkban az a kérdés feszül, hogy mi marad meg.

Mire hazaértünk Fonyba, már eloltották a tüzet. Az „öregház” teteje égett le, a padláson lévő szekrény tömött ruhákkal, más értékekkel, kérekpárral együtt. A tűzoltók, a rendőrség, a mentőautó és a villamos szakemberek már elmentek. Emese unokánk hamarabb érkezett, ő írta alá a jegyzőkönyveket. Kusnyír László lelkész került elő valahonnan. A Biztosító szakembere éppen erre járt. A Sándor és Lukács családok, és néhány kíváncsi álldogált némán. A tűz oka az volt, hogy a villanyóra belobbant, a kicsapott láng a szekrényből kitörve, begyújtotta a fatornácot, onnan felcsapott a tetőzetre. A tűzoltáshoz használt víz átszivárgott, lecsorgott a mennyezetről átáztatva a bútorokat.

A tüzet, pályán focizó gyerekek vették észre, ők riasztottak. Némán, ledöbbenve köszöntjük egymást. Aztán a hamut, égett rongyokat piszkálom a lábammal. Vége...

Vége a régieknek. Valami új kezdődik életünkben, amíg az Úr itt tart e földön. Isten egy nagy fekete pontot tett az eddigiekre.

Vége...

Berettyóújfaluban kezdődött, amikor ráébredtem, hogy én is vagyok valaki, és öcsémmel nagyokat játszottunk a homokban. Ott végeztem a négy elemet. Debrecenbe költöztünk, ahol édesapám a Hungária Hengermalomban lett főkönyvelő, mint nyugdíjas. A Református Gimnáziumban kezdtem, onnan a Gyakorló Gimnáziumba írtattak át, és a Felső Kereskedelmiben folytattam. Pótérettségít tettem a Fazekas Mihály Gimnáziumban latin nyelvből.

Debrecen, 1944. ősz. Átment a front a városon. Keserű voltam, gyilkosságra készültem, mert nem érdemes élni. Mindent elveszítettünk. Akkor ragadta meg az Úr Jézus szívemet Horváth Zoltán és Tamás László által. Új világ nyílt előttem, mert a megtérés több a főnyereménynél, diplománál, szerelemnél, mindennél. Ez élet-halál kérdése. Ezért kéri Isten, hogy még földi életünkben vállald az Életet! Kértem az Úrtól, hogy ne a lelkészi szolgálatra válasszon, de Ő a teológiára hívott. Kértem, hogy mentsen fel a falutól, mert nem bírom ki a trágyaszagot, de az Ő akaratából falusi pap lettem. 1945 és 50 között nagy idők jártak Debrecenben, tetőzött az ébredés. A Kerület tanácstermében kezdődtek dr. Szabó Mihály bethánista evangélizációi és a Kistemplomban végződtek csütörtök és vasárnap délutánonként kétezer hallgatóval.

Természetesen kicsaptak Debrecenből ötünket, de a Sárospataki Teológia befogadott, a Tisztántúli Egyházkerület pedig költségeinket fedezte. Toókos Uzonkával 1952. október 5-én Darányi Lajos lelkész esketett össze. Mai napig lobogva szeretjük egymást.

1956. szeptember 1-től 2000. szeptember 1-ig Göncruszán szolgáltam, valamint a csatolt gyülekezetekben. Uzonka 1956 végétől 1957 júniusáig halálos beteg, de az Úr Debrecenben csudálatosan meggyógyította. Eltemettük nagyapát, nagymamát, Istvánka fiunkat, édesapát, édesanyát, Lajos öcsémet, Kormány Károlyt és Toókos Csaba sógoraimat. Közben folytak az evangélizációk Magyarországon, Erdélyben, Felvidéken, Lengyelországban, és Kelet-Németországban. Viaszkodtunk az egyházi és állami vezetéssel, fizettük a büntetéseket. De ha az Úr szólt, menni kellett. Frans Schadee által nagy kapukat nyitott az Úr. Új lehetőséget kaptunk 1990 után. De mennyire éltünk vele?

Lábammal a füstös, kormos rongyokat piszkálom. A szél fúj, ahová akar. A Szentlélek tüze lángol. Vagy bealudt? Egy korszak lejárt, valami új következik. De milyen új? Csökkent a püspökök tekintélye, az állam lehetőséget ad arra, hogy iskolái egyháziak legyenek. Megszaporodtak az ilyen iskolák, de fogynak a gyülekezetek. Az Immanuel missziói telepet Fonyban átadtuk Zsadány gyülekezetének, amelynek pásztora Demeter Ottó, azzal a feltétellel, hogy egy szobát, fürdőhelyiséget, konyhát továbbra is használhatunk. Az igehirdetéseken segíthetek. Meddig még Uram?

„Isten kegyelmi ajándéka Jézus Krisztusban az örökélet”. Róma 6,23.

Lábammal a hamut piszkálom...

Besötétedett. Megvirrad?

ÉBRESZTŐ, 2017

Fony, 2017. február 12.

Arról álmodoztam, hogy a fekete, antik bútorokkal berendezett szobám emlékhely lesz, lexikonokkal, kommentárokkal, régi iratokkal, kottákkal, és mutogatják majd a látogatóknak.

Mikor a „kisházat” 1987-ben vettük, Kormány Károly ügyvéd sógor azt javasolta, hogy 8 éves Emese unokánk nevére írássuk, mert ha elhalunk 18 %-ot kell majd fizetni a hagyaték átírására. Ezt megelőzve

készítette el a szerződést. Azóta a romos ház teljesen átalakult, kibővült. Értéke sokszorososan megnőtt.

A tűzesetkor Emese unokánk úgy értelmezte a tulajdonjogot, hogy mi csak „haszonélvezők” vagyunk, tehát nem tulajdonosok. Ez nem így van, de természetesen a vételárat és a biztosító térítését teljes mértékben őneki adtuk át. Az ügyek intézését ő rendezte, mert nem akarta felvállalni a tábor helyreállítást és üzemeltetését Hajdúhadhárról, a távolság miatt. Hála az Úrnak, hogy ebből Debrecenben egy új lakás vásárlásra be tudott fizetni.

Én nem egészen így gondoltam, hanem úgy, hogy az Immánuel háznak halálunkig mi vagyunk a tulajdonosai. Az egész táborhely, felszerelésével eladásra, átadásra került, és Zsadány gyülekezete vette át. Volt egy kis feszültség a dolgokban, nem egészen így gondoltam...

Végül is a volt hálósobánk, közös konyha, fürdőszoba használata nekünk maradt. Ha még élünk, meg-megpihenhetünk ott. De sok minden (személyes dolgaink, írógép, kéziszerszám, kiségek, elektromos kellékek) tűnt el a munkások kezén. OK.

Legyen meg az Úr akarata! A mennyországban nem lesz már sem mire sem szükségünk. De nem így gondoltam...

Két év után, 2017-ben megjelent 250 oldalon a Homiletika című tanulmányom, amit a Károlyi Missziói és Teológiai Intézetben adtam elő 1991 és 1997 között. Ugyancsak kinyomtatásra került a Pál apostol életútja című tanulmány. Uzonka családtörténetünket írja. Itt van időnk rá. Hajdúszoboszlón látogatókat fogadunk, levelezünk, internetezünk.

Békesség az olvasónak! Krisztus kegyelme lakozzék tibennetek gazdagon!

Fony, 2017. július 5., szerda, délelőtt 10.30.

Nem így gondoltam.

Tamás kihajtott a Rákóczi út 23. Immánuel házból az úttest szélére. Aztán kiszállt, hogy bezárja a nagy és kiskaput. Néhány percig csöndben várakoztunk. Visszagondolok a közelmúltra. Megállapítom, hogy nem így gondoltam...

Romhalmazt, szemetet, égett dolgokat, roncsokat hagyunk magunk után. Az öreg ház teteje leégett, és a bejárati ajtó, ablakok egy

része is. Két faragott oszlop lángot kapott. Szokásos rövid alkudozás után Demeter Ottó Békézsadányi lelkésszel gyors alku. Emese unokánk azt mondta, hogy képtelen fenntartani a házat.

Nem így gondoltam...

A bútorok többségét elszállították, az ott maradt holmikat szétválogattuk, ott hagytuk, ami nem kell. Vigyének.

Nem így gondoltam...

Aztán a könyvek. 37 nagy doboz a sárospataki könyvtárnak. Ami ott nincs meg, az marad, a többi irány Délvidék, Erdély, Kárpátalja, Felvidék felé. Javát családtagoknak, lelkészeknek, barátoknak ingyen elosztogattuk.

Nem így gondoltam...

És mi maradt nekem és feleségemnek? Mi csak haszonélvezők vagyunk halálunkig. Igen, halálunk után a Mesié. Úgy gondoltam, hogy akkor megmarad a szép, antik, fekete emlékszoba, könyvtárral, fekete kalotaszegi terítőkkal, fehér függönyökkel, faragott karnisokkal együtt. A nagy kopjafát pedig elviszik a sírunkra Debrecenbe. De ott árválkodik a garázsban.

Nem így gondoltam...

Tamás visszajött, beült a kocsiba és elindultunk Hajdúszoboszló felé. Az autópályán 110-120 km-es sebességgel haladtunk és az Úr egy ígét hozott elem:

„Az én gondolataim, nem a ti gondolataitok, és nem a ti utaitok az én utaim. Mert amint magasabbak az egek a földnél, akképpen magasabbak az én utaim a ti utaitoknál.” Ézsaiás 55,8.

„Az én gondolatom más!”, mondja az Úr! „Leégett a tető, a padlás és tornác egy része. Ez volt a gondolatom, hogy könnyebben elválj tőlük. A bútorokra, ruhaneműkre, ezüst holmikra, szerszámokra nincs szükséged a mennyben. Gondoskodtam rólatok Hajdúszoboszlón az Anna Otthonban. Olyan, mintha szanatóriumban lennétek, és vigyáznak reátok. Ne sirassad a régit, ami elmúlt az Úr dicsőségére, mert én ti veletek vagyok. Ez az Én gondolatom!”, mondta az Úr!

Hajdúszoboszló, 2017. augusztus 30.

Takács Tamás vőm augusztus 1-től nyugdíjba vonult. Emese leányunk még szeptember 15-ig vezette az Anna Otthont.

Az utolsó presbiteri gyűlésen, amit megtarthatott, egy kivételével, úgy döntött a közösség, hogy Kovács Zoltánt és feleségét Takács Emesét hívják meg egyhangúlag lelkipásztornak. Szabadi Árpád lelkész-esperes és Őz Lajos nádudvari lelkész – unokaöcs – rábeszélte a presbitériumot, hogy szebb lesz, ha meghívás helyett lelkészt választanak. A presbitérium ráállt, hogy választás legyen. Kovács Zolit nem is jelölték esperes úrék, és a másik kettő közül lehetett választani. A gyülekezet lelkipásztora Czető Norbert lett Tiszacsegéről.

Uram, irgalmazz nekünk!

Az Anna Otthonban prédikálhatok hetente egyszer-kétszer, néha más helyeken is alkalmanként.

Most sok-sok testvér, látogató kérésére az 1945-ben elkezdett naplómát diktálom Uzonkámnak kinyomtatás céljából. Szerkeszti hűséges segítőm, Kovács Dániel.

Nyugodj lelkem

Katharina von Schlegel
1752.

Finn dallam
Jean Sibelius

Nyugodj lelkem, az Ur melletted áll,
Ijesszen bár szenvedés vagy halál.
Reá hagyom minden én utamat,
Akérhogy légyen, hűséges marad.
Nyugodj lelkem, mert mennyei Atyád
Vezet téged és üdvösséget át.

Nyugodj lelkem, irgalmas Isten Ő.
Kezében van mult, jelen és jövő.
Vigasztal a bizalom és remény:
Titkokra végül földérül a fény.
Nyugodj lelkem, mert csendesül a szél,
Ha Jézus Krisztus hozzája beszél.

Nyugodj lelkem, az óra már közel,
Mikor Megváltód magához ölel.
Nem lesz már ott se könny, se félelem
Csak az öröm tölti be életem.
Nyugodj lelkem, a szenvedésen át
Bizton elérjük dicsőség honát!

(angolból Bojtos István)

Uzombámmal sok mentettel születés napjára
Gömersche, 1984. május 23.

Pistód

His Providence and Love

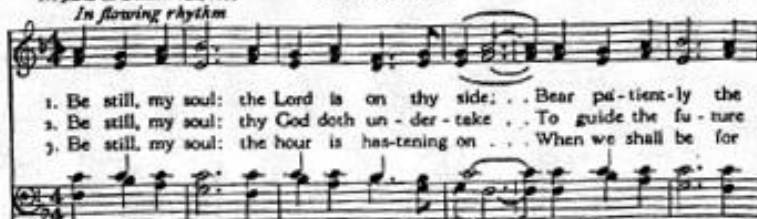
87

KATHARINA VON SCHLEGEL, 1773
Tr. JAMES L. BORTHEWICK, 1855

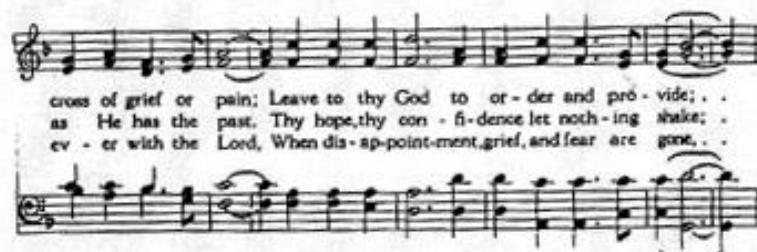
10, 10, 10, 10, 10, 10.

FINLANDIA

JEAN SIBELIUS

In flowing rhythm

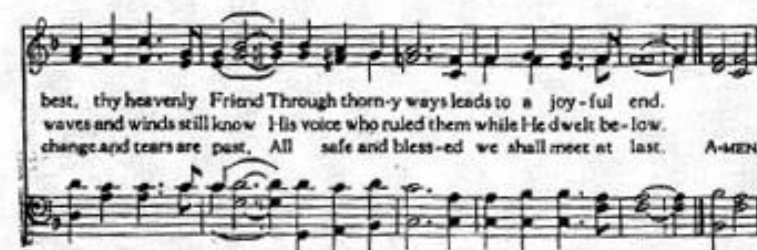
1. Be still, my soul: the Lord is on thy side; . . . Bear pa-tient-ly the
2. Be still, my soul: thy God doth un-der-take . . . To guide the fu-ture
3. Be still, my soul: the hour is has-tening on . . . When we shall be for

cross of grief or pain; Leave to thy God to or-der and pro-vide; . .
as He has the past. Thy hope, thy con-fi-dence let noth-ing shake; . .
ev-er with the Lord, When dis-ap-point-ment, grief, and fear are gone, . .

In ev-ery change He faith-ful will re-main. Be still, my soul: thy
All now mys-te-rious shall be bright at last. Be still, my soul: the
Sor-row for-got, love's pur-est joys re-stored. Be still, my soul: when

best, thy heavenly Friend Through thorn-y ways leads to a joy-ful end.
waves and winds still know His voice who ruled them while He dwelt be-low.
change and tears are past, All safe and bless-ed we shall meet at last. AMEN.

Music used by permission of the Presbyterian Board of Christian Education, owner of this special arrange-
ment.

Köszönetmondás

Egy parányi életmű jelentősége annyi, mint csöpp a tengerben. Hálás vagyok azért, hogy sokan segítettek mégis visszaemlékezésem megszületésében. Jöttek és segítettek. Nekem pedig annyi most a kötelességem, hogy köszönetet mondjak mindenkinek.

Köszönetet mondok Fehér Józsefnek, a Kazinczy Ferenc Társaság elnökének, hogy elfogadta kérésemet, előszót írt. Nem látványos barátság köt össze bennünket, hanem mély, sokszor láthatatlan szeretet.

Takács Zoltán mérnök nem csupán a számítógép hibáit, technikai problémáit orvosolta, hanem leutazott Budapestről azért is, hogy az anyag összeállításánál segítsen.

Feleségem, Uzonka szívesen gépelte a több mint 200 oldalas anyagot, szeretettel tanácsolt egyik-másik történet megfogalmazásában.

Takács Tamás és felesége, Bojtor Emese mindent megtettek azért, hogy nyugodtan dolgozhassunk.

Végül köszönetet mondok ezen a helyen is dr. Kováts Dániel professzornak, aki ebben a munkámban is nagy körültekintéssel segített. Helyénvaló tanácsa, kiigazítása nélkül nem jelenhetett volna meg életem utolsó írása.

Köszönöm a névtelen segítők fáradságát!

Istenünk áldását kérem minden kedves olvasóra!

„Jöjjetek, hajoljunk meg, boruljunk le, essünk térdre az Úr előtt, a mi alkotónk előtt!” Zsoltárok 95,6.

Hajdúszoboszló, 2018. húsvét hete.

Bojtor István Anyakönyve

Születés helye és ideje: Debrecen 1928. február 29.

Nőtestvére Margit, öccse Lajos.

Felesége Toókos Uzonk, Debrecen, 1928. május 22.

Testvérei Csaba, Ildikó, Enikő.

Házasságkötés: Debrecen 1952. október 5. A szolgálatot végezte

Darányi Lajos sárospataki lelkipásztor.

Gyermekeik: Emese, 1954. január 20. Sátoraljaújhely.

Istvánka, 1956. február 27. Sátoraljaújhely. Meghalt 1959. augusztus 21.

ISKOLÁK:

Református elemi népiskola, Berettyóújfalu, 1934–1938.

Református Főgimnázium, Debrecen, 1938–1939.

Gyakorló Gimnázium, Debrecen, 1939–1942.

Felső Kereskedelmi Iskola, Debrecen, 1942–1946.

Fazekas Mihály Gimnázium, latin nyelvből pótérettségi, 1946.

Debreceni Tudományegyetem Teológiai Fakultása, 1946–1950.

Sárospataki Teológiai Akadémia, 1950–1951.

Budapesti Teológiai Akadémia, 1952.

Presbyterian Seminary, Austin, 1965/1966.

Zongoraiskola, Debrecen 1942–949

Zeneművészeti Konzervatórium, Debrecen, 1949–1950.

Zenei továbbképzők, Mezőkövesden 1960–1986.

SEGÉDLELKÉSZI SZOLGÁLATOK:

Kötegyán 1949. július 1-től augusztus 31-ig.

Makó 1950. január 1-től február 28-ig.

Debrecen – Homokkert 1950. április 1-től június 30-ig.

Tiszanána 1951. április 1-től április 3-ig.

Miskolc–Diósgyőr 1951. július 1-től szeptember 30-ig.

Sárospatak, 1951. október 1-től 1956. augusztus 31-ig.

LELKIPÁSZTOR

Göncruszka, 1956. szeptember 1-től 2000. augusztus 31-ig.

Hejce 1958-1959.

Zsujta 1962. március 1-től 2000. augusztus 31-ig.

Fony 1974. december 15-től 1977. szeptember 1-ig.

Korlát 1985. április 1-től 1991. május 31-ig.

Fony 1985. április 1-től 2005. január 31-ig.

KÖZEGYHÁZI SZOLGÁLATOK:

Abaúji sajtó és ökumenikus előadó, 1962–1990.

Egyházkerületi ökumenikus előadó 1990–1996.

Lelkész Egyesület 1990–1995.

Károlyi Gáspár Missziói és Teológiai Intézet tanára, dékánja 1991–1997.

SZÖVETSÉGEK:

Magyar Református Missziói Szövetség titkára 1990 és 1994 között,

elnöke 1994-től 2001-ig, tiszteletbeli elnöke 2001 és 2018 között.

Cnox Fellowship, USA, Missziói Bizottságának tagja 1998 és 2004 között.

Új Remény Alapítvány elnöke 1997-ről 2008-ig.

TÁRSADALMI SZOLGÁLATOK:

Borsod–Abaúj–Zemplén Megyei Zeneoktatói Munkaközösség tanára
1959-től és választmányi tagja 1986-ról 1990-ig.

A Göncruszkai Honismereti Szakkör vezetője 1977-től 1987-ig.

A Kazinczy Ferenc Társaság egyik alapítója, majd alelnök, 1985–2018.

A népfőiskola vezetője Göncruszkán, 1987–1990.

Gergely-hegy Vidéki Népfőiskola elnöke 1996-tól 2015-ig Fonyban.

Gönc, Göncruszka község tanácstagja 1985-től 1990-ig.

Önkormányzati képviselő Göncruszkán, 1990–1994.

Vitézi Rendbe avattak 2002-ben, és többször kitüntettek.

NAGYOBB TERJEDELMŰ ÍRÁSOK

ASZTALFIÓKNAK, KÖZÖSSÉGNEK, A SÁROSPATAKI NAGYKÖNYVTÁRNAK:

A zsidó- és pogánymisszió problematikája, 1951.

Levél Györgytarlóról, 1955.

János leveleinek diakóniája, 1956.

Egyház a forradalomban, 1959.

Diósgyőri Napló, 1962.

Konfirmációi Káté, 1966.

Bocsásd meg a mi vétkeinket, 1973.

Az úton, 1986.

Prédikációk dossziéba fűzve 1954-től 2018-ig, közel 900 darab.

Prédikációs jegyzetek igei sorrendben, négy dobozban.

KÖNYVEK:

Misszió a Tiszán Innen, 1996.

Júdás az Iskáriótes, 1998.

Erdélyi Krónika, 2001.

Az ítélet, 2003.

Az Úr a te Istened, 2004.

A megigézett püspök, 2007.

Jöjj és láss! 2011.

Kassai Napok, 2013.

Mózes, a nép vezetője, 2014

Bibliai és teológiai fogalmak szótára, 2015

Homiletika, 2017.

Pál apostol életútja, 2017.

Napló 1946-tól 2018-ig, 2018.

ÍRÁSAIM MEGJELENTEK:

Olvasó Nép, az Út, Reformátusok Lapja, Lelkészegyesület, Tiszahát, Református Egyház, Évkönyv (Zeneiskola, Győr), Széphalom, Szószék, Tál és Kendő, Örömondó, Hírlevél, Sárospataki Református Lapok, Észak-Magyarország stb.

BOJTOR ISTVÁNNÉ TOÓKOS UZONKA KÖNYVEI:

Göncruszka műemlékei, 1989.

Fonyi séta, 1997.

Fony. Monográfia, 2000.

Göncruszka. Monográfia, 2005.

BOJTOR ISTVÁNNÉ MEGJELENT TANULMÁNYAI

Rákóczi Ferenc gyermek- és ifjúkora.

Babotsay Izsák.

Petneházy Dávid.

Bárczay családok.

Vitéz Toókos Gyula világháborús emlékei. 2016.

Bojtor és Toókos család története régtől kezdve. 2017.

Hogyan segítem férjem igehirdetését? 1986.

Feleségemet a Vitézi Rend zászlóanyának választotta 2015-ben.

Családi fényképalbum

Igló a német nyelvért. Középen Bojtor István édesapám

Gyula. Tűzoltóverseny. Az ülő sor bal szélén édesapám

Berettyóújfalu tűzoltósága. Középen Bojtor István édesapám

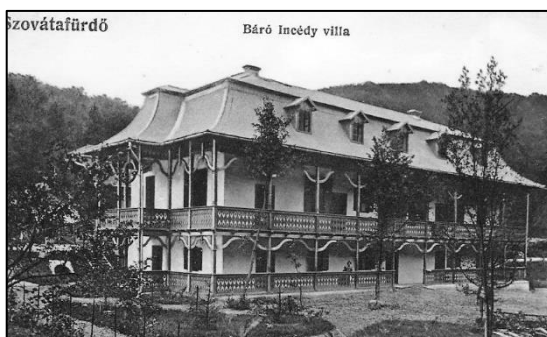
Berettyóújfalu, ünnepély; áll édesapám

Biharszentjános, középen édesapám

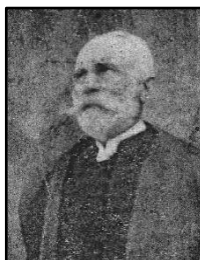
Pólyában édesanyámmal 1928. II. 29.

Szovátán családi villa

Debrecen, Péterfia u. 9. Toókos családi ház

Illyés István Uzonka ükapja – Toókos Sándor nagyapa lelkész-esperes

Illyés Albert, Uzonka dédapja leányaival

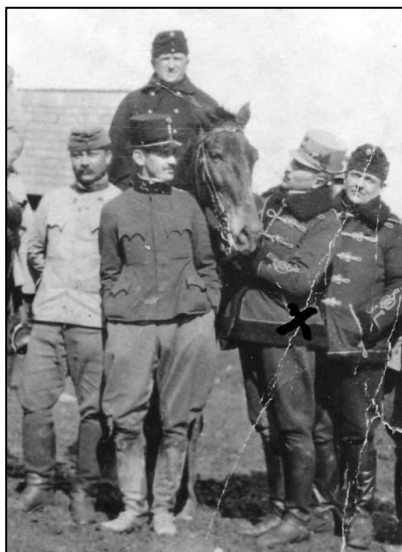
Toókos Gyula és Horváth Ilona

Toókos Gyula huszárhadnagy – Majd tábornok

Toókos Gyula törzskapitány vitézeket avat (Pesti Hírlap képes melléklete)

Toókos Gyula díszmagyarban – A frontra indulás előtt 1914-ben

Toókos Gyula feleségével, Csaba, Ildikó, Enikő, Uzonka gyermekeikkel

Családi csoportkép

Bojtor Istvánné, édesanyám

Bojtor Lajos öcsém

A Bojtor család

Bojtor István gimnazista

Szüleimmel

Majd elfelejtettem megírni, hogy Bojtor Pista segédlelkészünk megnősült. Október 5-én elvettük őket a debreceni kistemplomban. Igen sok pataki volt ott. Nekünk könnyes öröm volt ott találkozni. Bojtor Pista felesége Teókos Uzonka Réka. Olyan derék asszony, amilyenek Ti lesztek: szép, hívő és munkás. Nálunk laknak. Még nem vettük össze. De hát Ti se szoktatok a lakótársakka úgy tenni? *ny- 2?*

Idézet Darányi Lajos püspök leveléből

Papi vizsgáim után

Debrecen, Kistemplom, ahol esküdtünk 1952. okt. 5.

Készülés igehirdetésre

Kirándulás édesapámmal

Tablóképem

Uzonka

Indulás Mátraházára, nászútra

Édesanyámmal és kislányommal

Uzonkával és Emese kislányunkkal

Vad Julianna,
Takács nagymamám édesanyja

Dr. Kormány Károly és
felesége, Bojtor Margit 1944

Uzonkával és Istvankával Miskolcon a kórházban

Lelkészbeiktatás Göncruszán 1956. X. 16.

Felszolgálók

Takács Mihály nagyapám

A göncruszkai református templom 1967-ben

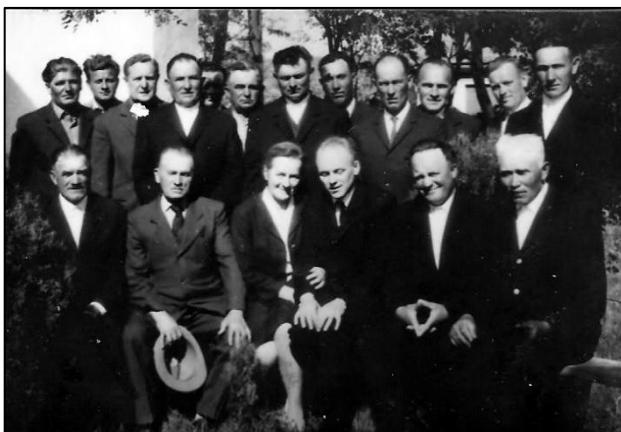

Göncruszkán imaház készül

Imaházunk készen

Göncruszka presbitériuma

Abaújszántón az énekkarunk

Árvízkor könnyűbúvárokkal a Tiszán, középen ülök, 1970

Temetési menet

Uzonka a debreceni szanatóriumban, 1957

Göncruszka, Kazinczy Ferenc Általános Iskola

Nyugat-Németországban konferencia (1968)

Szolgálat

Hörcsik Lajos fonyi lelkesznél amerikai vendégekkel

Vendégek Göncruszkán

Uzonka

Uzonka Emesével, 1965

Bojtor Lajos és Hevesi Katalin Egerben

Göncruszkai dolgozószobám

Kertész Lajos zongoraművész

Takács Emese növendék játszik

A göncruszkai Honismereti Szakkör

Göncruszkai zongoristák

Zsujtán gyülekezés a templom előtt

Zsujtai presbitérium, Nagymáthé Gyula, Bojtor István és Madarassy Kálmán

Konfirmandusokkal Zsujtán

Petrőczy Éva költőnővel és a Magyar Rádió képviselőivel

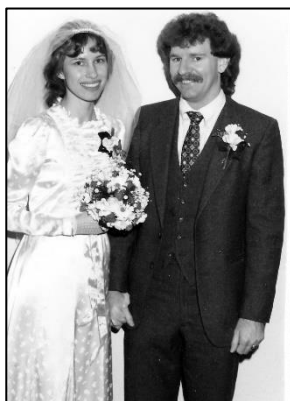
Édesanyám

Csákány Istvánné budapesti lelkesző látogatása

Göncruszka 1966 telén

Patrik Sylvester és felesége, Jany esküvőjén Hollandiában

Uzonka

Korlátton konfirmáció Nagy Lenkével

Kassán és Érmindszenten a Kazinczy Ferenc Társaság küldöttségével

Göncruszkán Rőczey Ferenc zongoraművész és felesége, Erzsébet hegedűművész
Zenetanárok Miskolcra, középen Hetényi Margit és Újj Viktor Géza

Mátyás Sándor és Kiss Katalin esküvője Göncruszkán

Dr. Sipos Attila és Dávidkó Andrea esküvője Kassán, 1999 (balra)
Fony, Sipos Eszter keresztelője (Angliából) (jobbra)

Dr. Kormány Zsolt és Török Erzsébet esküvője Göncruszván (balra)
Dévay Ferenc és Bianki Izabella esküvője (jobbra)

Az USÁ-ból Biharkeresztesre érkeztem haza

Patrik Sylvester családja (USA)

Debrecenben testvérekkel találkoztam

Kosztyánszki Dániel lelkes (Kassa) édesapámmal, feleségemmel és velem
Dr. Bütösi János püspök (USA) Göncruszkán

Emese Göncruszka igét hirdet

Uzonka és Emese Hollandiában

Emese Fonyban úrvacsorát oszt

Emese eljegyzési képe

Kovács Zoltán és felesége, Takács Emese unokánk

Emesével templomi szolgálat után

Göncruszán emlékműavatás

Illyefalva (SK) a polgármesterénél

Benda Kálmán professzor Ruszán

Tudományos ülés Göncruszán

Fony Népiskola

Mád Rácz Béláné.

A Hargitán

Geréb Pál és Nagy József professzorokkal Kolozsváron

A Kolozsvári Teológián

Herman János lelkész házaspárralSármáson

Ifjúsági tábor Erdélyben

Uzonka fürdőhely

A Meszes hegységnél

Székelykapu

Komáromban a Teológián

Fogadás Norwalkban (USA)

Dr. Csóványos László és Margit Norwalkban

Austin Chapel – A gyülekezetben

Áldás a gyülekezetben – Prédikáció az USA-ban – Keresztyén iskola az USA-ában

Feleségemmel és lányommal

Julis néni mindenben áldott segítség

Sziksai Márta és Kormány Attila esküvője

Konferencián a felszolgálók

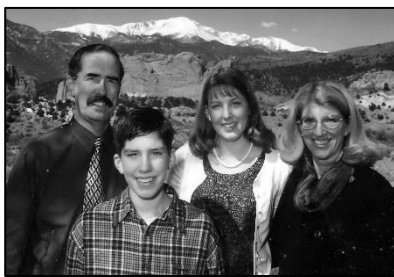
A menyasszony

Göncruszán a szülők
Takács Tamás és Bojtor Emese esküvőjén

Dr. David Villes és felesége társaságában

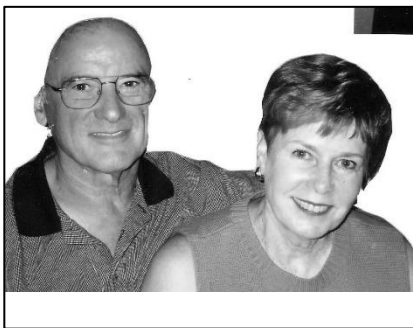
Hank és Mona Paulson gyermekeikkel

Repülőjegyem

Thom és dr. Bob Pitman lelkeszek (USA)

David és Betty George presbiter, Dallas

Gyülekezet Los Angelesben (USA)

Fony Rákóczi 23. Várjuk a látogatást

Kezdődik az építkezés

Kőhalmaz

Tessék belépni!

Télen – Behavazva

Fony, Rákóczi utca 23. Immanuel ház

Fonyi otthonunk nyáron

Arnie Maves (USA) Fonyban

Útban Ausztrián át Hannoverbe

Hollandia: botanikuskert

Mályiban David George prédikál

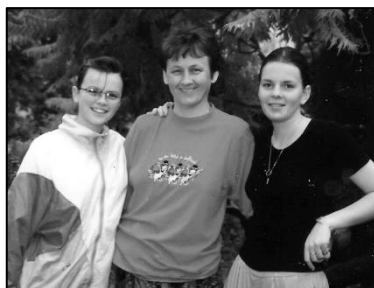
Konfirmáció Göncruszkán

Látogatók Göncruszkán

Toókos testvérek párjukkal, 1993

Emese a leányaival

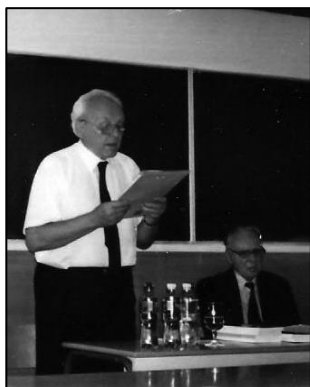
Keneth és Kinga Fonyban

Dr. Major László főorvos előadása Göncruszkán

Sárospatak Doktorok Kollégiuma Középen Csohány János

Előadást tartok Sárospatakon

Miskolcon iizonkát hallgatják

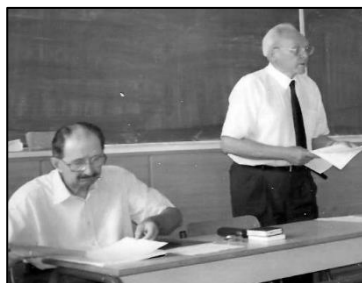

A Doktorok Kollégiuma ülésén

Fony: falunap megnyitása

Miskolc: Doktorok Kollégiuma

Királyhelmece: csendesnap

Sárospatakon dr. Nagy Antallal

Kiss Endre József tart előadást

Fehér József elnök megnyitja
a Kazinczy Ferenc Társaság
közgyűlését Sátorajáújhelyen

A fonyi református templom

A fonyi parókia istállójából gyülekezeti terem lesz

Bianki István és Szilágyi Magdolna

Uzonka

Zsujta ifjúsága, középen Balog Zoltán az édesanyjával

Reggeli torna

Fekvőtámasz

Keneth felszerelésén egy kis igazítás

Egy kis játék

Pihenőben a fonyi parókián

Indulás a regéci várhoz

Várják a reggelit a fonyi táborban

A táborozók színdarabot néznek

A fonyi ifjúsági tábor résztvevői

Énekeljetek!

Reggeli torna

Áhítat

Toókos családi találkozó Fonyban, 1994

A Lévy Gimnázium énekkara Kormány Attilával

Kirándulásra készülünk

Fonytól búcsúznak

Viszontlátásra!

Bojtor Istvánné és Christen Ferguson reggelit készít (balra)
Kirándulásra készülünk (jobbra)

Kenet búcsúzik

Szembenézve

Bojtor családi kép Miskolcon

Fonyban látogatás dr. Sipos Zsuzsáná

Siposéknál Hannoverben

Keresztelő dr. Sipos Zsuzsánál

Göncuszka: orgonaszentelés, 1980

Dr. Kürti László püspök fogadása

Vendégeink

A Göncrúszkai Református Egyházközség
1980. július 13-án, vasárnap délután 3 órai kezdettel

egyházzenei ünnepélyen

ad hálát Istennek a műemlék-templom renoválásáért
és az orgonáért.

Igét hirdet:

DR. KÜRTI LÁSZLÓ,

a Tiszántúli
Református Egyházkerület püspöke.

Örömmünnepeinkre szeretetteljes meghívását küldi

Göncrúszka, 1980. július hó

*„Éneklek az Úrnak egész életemben,
zengedezek az én Istenemnek, amíg vagyok.”*

(Zsoltárok 104 : 33)

A PRESBITÉRIUM

Gyülekezetünk énekkara és az orgonaszentelés közönsége

Peter Assmus (NSZK)

Dr. Bütösi János püspök (USA)

Vendégek sokasága érkezett

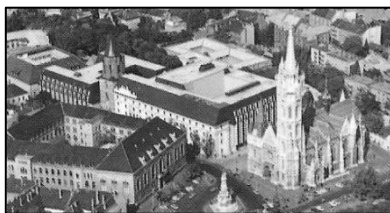
Könyvbemutatónk Budán

Dr. Kováts Dániel

Takács Tamásné Emese

A Magyar Kultúra Háza Budán, a könyvbemutató helyszíne

Köszöntenek Göncruszkán

Édesapám

Uzonka mellett Bottyán János és felesége

Barátaimmal: Czeglédy, Bütösi, Török

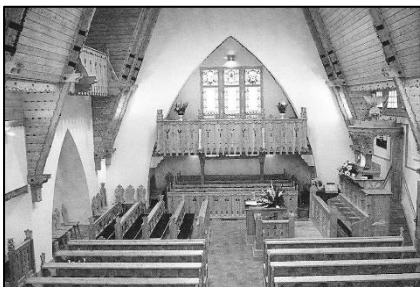
Korniss Boldizsár és Márta

Dr. Szabó Mihály édesapámmal

Toókos Csaba temetésén

Missziói konferencia Miskolcon

Peter Assmus, Csohány János, Erhard Winkels

Ablonczy Zsolt és Horkay László

Bob Pitman, Horváth László, Bartha Árpád

Uzonkával

Tőkés Lászlóval Nagyváradon

Családi találkozó, 2000

Csaba, Ildikó, Enikő, Uzonka

Találkozónk zászlaja

Horváth Miklós temetése, Harasztos

Az otthon melegében

A Károlyi Gáspár Intézet diákjainak találkozója Fonyban

Úrvacsora

Bibliával

Vitéz Hunyady László főkapitány kitüntetést ad át

A vitézi jelvény

Immánuel ház, Fony
2016. február 28., vasárnap délután 13 óra
Vége

A 90. születésnapomon

Áhítat

Együtt Hajdúszoboszlón

Hűséges társam, Uzonka számítógépünk előtt

Tartalomjegyzék

Fehér József: Ajánlás / 5

Diósgyőr 1951 / 7

Napló Ifjúkor / 9

Megtérésem / 9

Diákélet / 9

A Teológián / 20

Sárospatakon / 21

Emlékezem / 23

Segédlelkészi szolgálat / 25

Miskolc-Diósgyőr / 25

Sárospatakon / 26

Exodus Debrecenből / 30

Látomásom volt / 31

„Kegyelmes ítélet” / 32

Ítélet kegyelem nélkül / 33

Kísértések / 33

Jobb kettőnek, mint egynek / 38

Házasságkötés / 38

Események / 41

Együtt / 43

Imádság Bodroghalomban / 46

Emese / 47

Egyházi és családi események / 48

Mozaikkockák / 48

Meghalt nagyapa / 52

Kiáltás szabadulásért / 53

„Ünnepelés” / 55

Próbatétel / 56

Istvánka halála 1959 / 65

Férfikor / 67

Lelkészi napló / 67

Események / 71

Erdély / 77

Látogatások / 77

Teológia / 78

Református gyülekezetek / 80

Kolozsvár nevezetességei / 80

Házsongárdi temető / 81

Teológiai könyvtár / 82

Románia élete / 83

Családi találkozó / 88

„Csata”. Göncruszka, 1963. / 88

A baleset / 91

Napok napokat követnek / 92

Amerika! Amerika! / 96

Az ösztöndíj / 96

Norwalkból Austinba / 100

Texas állam helyzetképe / 104

Presbyterian Theological Seminary / 106

Szolgálatok / 110

Austin / 110

Teológia és egyház / 112

Galánffy Lajos és Debrecen / 115

Thomas Jones és Robert Ewing / 119

Magyar reformátusok / 124

Paul Kucsma / 129

Amerikai hétköznapiak / 131

Hazafelé / 135

Magyarország / 137

Biharkeresztes / 137

Emese / 140

A Citroen / 142

Fegyelmi Mátraháza / 147

Göncruszka, 1974. december 6. / 148

Intermezzo / 153

Magyarországi helyzetkép / 156

A szocialista államhatalom / 156

Református egyház / 160

A Szentlélek sodrásában / 166

Uzonka / 166

Johanna / 167

Emese gyógyulása / 168

Iduska / 169

Testvérháború / 170

Zongoratanítás, orgonaszentelés / 172

Orvosi találkozók Göncruszkán / 176

Templomtörténet / 177

Villámcsapások / 178

Határon innen, határon túl / 179

Doktorálásom margójára / 182

Kazinczy Ferenc Társaság / 184

Károlyi Gáspár Teológiai és**Missziói Intézet / 186**

Arnie Maves / 186

Robert Rapp / 187

Diákok és tanárok / 188

A második évezred / 192

Korszakváltás / 192

Megöregedtem / 193

Tapasztalatok / 193

Summarum / 196

Krisztus, egyház, nemzet / 196

A misszió / 197

Egy kis pszichológia / 199

Gyümölcsszedés / 202

Fonyi távlatok / 204

Feljegyzések, 2002-ből / 208

Beszámoló a 2003. évről / 210

A 2004-es év krónikája / 213

Följegyzések 2005-ről / 215

A 2006 évi események / 217

Krónika 2008 / 219

Ez történt 2009-ben / 222

Hálaadás / 223

Csodák az életünkben / 230

Húsvét másodnapja, 2011-ben / 233

Följegyzés / 235

Mai helyzetkép / 237

Összefoglalás / 239

Tűz van / 239

Ébresztő / 241

„Nyugodj, lelkem!” / 245

„His Providence and Love” / 246

Köszönetmondás m/ 247

Anyakönyv / 248

Családi fényképalbum / 252

BOJTOR ISTVÁN református lelkipásztor, a Kazinczy Ferenc Társaság alelnöke 90 esztendő személyes tapasztalataival mutatkozik be új könyvében; 1945 óta máig vezetett naplóját adja közre az utókor tanulságára. Önmagáról ír, mégis valamennyiünkhöz szól, s akik elolvassák, igazolhatják mondandója közérdekű voltát. Három fonal szövődik össze az elbeszélés és a meditáció során: egy hívő ember lelki életének, a prédikátori hivatás gyakorlásának belső története egy mozgalmas történelmi időszak külső behatásaival. A gyermek, az ifjú a háború előtti világban nő bele a családi és a tágabb közösségbe, s a történelmi fordulat után éli át a felismerést, hogy Krisztust befogadva Őt kell szolgálnia. A debreceni meg a sárospataki teológián készül fel a lelkészi hivatásra. Naplójában nyomon követhetjük, milyen lelki tényezők, felismerések alakítják embertársaihoz és a világhoz való viszonyát, és miként kap erőt a föl-föltornyosuló akadályok között. Lelkipásztori tevékenysége jórészt arra az időszakra esett, amikor az államhatalom ateista társadalmi rend kialakítására törekedett, s amikor az egyházi felsőbb vezetés megalkuvásra kényszerült, majd pedig a jóléti társadalom vadhajtásai mételyezik az emberek értékrendjét. A szerző szilárd istenhite és hivatástudata úrrá lesz az őt ért sérelmeken, és a hátratételek ellenére töretlenül teljesíteni igyekszik küldetését. Példája élő hitet, erőt adhat az olvasónak.

KOVÁTS DÁNIEL